

**"En ny förening
är nödvändig"**
– BiS 1969–2009

Innehåll

”En ny förening är nödvändig” – BiS 1969–2009

Redaktör Karin Fahller
Utg. av föreningen Bibliotek i Samhälle 2009
www.foreningenbis.org

ISBN 978-91-633-4778-8

© Bibliotek i Samhälle och författarna

Layout Jonas Bäckman
Tryckeri
Omslagsbild Ulf Larson

Skriften kan beställas från ingrid.atlestam@gmail.com

- 5 Förord
- 10 Tidiga BiS – Hur allting började
 - ”En anda av optimism och framtidstro genomsyrar synen på bibliotek”
- 32 Ingrid Atlestam, Fyrtio år i vänsterfil
- 36 Olaf Berggren, Till minne av BiS 40-årsjubileum – minnen och annat
- 42 Barbro Thomas, Biblioteksarbetaren Ellen
- 47 Åse Hedemark, BiS betydelse i mediedebatten under 1970-talet
- 56 Lokala BiS och BiS-profiler
 - ”Jag kom i träskor, jeans, indisk skjorta med speglar och FNL-märke”
- 58 Gunnel Atlestam, BiS i Göteborg
- 61 Gunnel Atlestam, Intervju med Ingrid Atlestam
- 65 Gunnel Atlestam, Intervju med Berith Backlund
- 67 Gunnel Atlestam, Intervju med Ann-Christine Brunnström
- 68 Gunnel Atlestam, Intervju med Stefan Littorin
- 70 Bibbi Eriksson & Kerstin Rydsjö, Exemplet Nybro
- 72 Lena Lundgren & Mats Myrstener, BiS lokalgrupp i Stockholm
- 78 Maud Ekman, Eskilstuna i backspegeln
- 83 Majken Magnusson, Eva Näslund, Aase Bang & Sonja Andersson, BiS i Värmland
- 86 Maud Hell, Samtal med Finn Hagberg i Lund
- 89 Ulf Larson, Olaf Privileggio Berggren
- 90 Mats Myrstener, Jan Gustafsson – BiS-bibliotekarie hela livet
- 92 Sociala BiS – Arbete, lek, fritid
 - ”BiS-festerna var ju alltid värda att gå på”
- 94 Frida, Ellen & Maja Wettmark, BiS-barn på läger
- 98 Ulf Larsson, Alla dessa möten
- 100 Ulf Larsson, Resa med Olaf – ett vänporträtt

- 104 BiS kärnfrågor
"Så mycket tid, kraft och arbete som har lagts ned under åren..."
- 106 Birgitta Forsman, BiS och yttrandefriheten
109 Sara Lindwall, BiS på alternativjakt
112 Lena Lundgren, BiS och barnen
119 Tommy Sundin, Tummen i ögat på Btj
124 Lennart Wettmark, bis – 180 nummer senare.
Bulletin, kulturtidskrift, nättidskrift?
- 130 Internationella BiS
"BiS helped nurture the global and intercultural critical library movement"
- 132 Lennart Wettmark, Årtiondet när BiS blev internationellt
139 Al Kagan, The 1990 Stockholm IFLA Meeting and the struggle for South Africa
140 Jenni Karlsson, Library Practice for Young People
144 Toni Samek, Bibliotek I Samhälle Long May You Live!
148 Bilder från Sydafrika och korta texter av Malin Ögland
- 154 Än sen då?
"Bibliotekspersonalen i Sverige måste släppa bokvagnen för en stund, skapa sig lite egna åsikter om vad det egentligen är vi håller på med och börja uttrycka dem"
- 156 Sara Fältskog Eldros, Var förs dagens biblioteksdebatt?
159 Kalle Laajala, Vi är inte färdiga med Bibliotek 2.0
168 Karin Mossed, Hej Bibliotek i Samhälle och varmt GRATIS på födelsedagen!
172 Lina Ydrefelt, Folkbiblioteken – viktigare än någonsin
- 178 Artikelförfattarna, BiS-bibliografi sammanställt av Berith Backlund, BiS program

Förord

"EN NY FÖRENING ÄR NÖDVÄNDIG", konstaterade den grupp unga vänstersympatisörer i biblioteksvärlden som våren 1969 bildade föreningen BiS – Bibliotek i Samhälle, ett typiskt barn av sin tid, en av många socialistiska yrkesorganisationer. Till skillnad från de flesta andra har BiS levt vidare genom sviktande konjunkturer både ekonomiskt och ideologiskt och ger sedan fyrtio år också ut tidskriften bis.

BiS manifesterar sitt 40-årsjubileum 2009 med denna bok och med ett seminarium på Bok & Biblioteksmässan. BiS roll i biblioteksdebatten, "en röst från vänster", är den röda tråden. Syftet med boken är att för alla som var med, för studenter, forskare och alla andra som är intresserade av bibliotekspolitik, ge ett vänsterperspektiv på en period då biblioteken från rekordårens expansion tvingades in i en position av ständigt försvar och tuffa prioriteringar. Boken speglar föreningens verksamhet och visar vilken roll en ganska liten förening ändå kan spela genom att föra upp nya frågor på dagordningen, ge kompletterande och alternativ information och utgöra en samlingsplats för samhällsintresserade och engagerade biblioteksmänniskor, intellektuellt och socialt.

Ingrid Atlestam ger i sitt bidrag "40 år i vänsterfil" en översikt över BiS verksamhet genom åren och den kompletteras av en rad artiklar om BiS roll i den svenska biblioteksvärlden, lokalgrupper och BiS-profiler, tidskriften bis, viktiga frågor för BiS, föreningens internationella engagemang och om biblioteksdebatten i går, i dag och i morgon. Ledande personer inom den internationella progressiva biblioteksrörelsen medverkar liksom kända svenska biblioteksdebattörer, äldre och yngre.

En nödvändig grund för arbetet med boken har varit det BiS-arkiv som har samlats ihop och fått sin plats på Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek i Stockholm tillsammans med andra vänsterrörelser. Tyvärr har BiS informella organisation fått till följd att arkivet inte är fullständigt eftersom dokument och annat material har förvarats hemma hos de aktiva och sedan försvunnit i samband med storstädningar och flyttningar.

Vi vill tacka alla som har bidragit till jubileumsboken, med minnen, texter och bilder! Svensk Biblioteksförening har med anledning av 40-årsjubileet generöst gett BiS ett ekonomiskt bidrag som födelsedagspresent, vilket vi är

mycket tacksamma för liksom för bidraget ur Svea Bredals fond för biblioteksforskning.

Det som har blivit uppenbart under arbetet med jubileumsboken är att ett otroligt stort arbete och engagemang har lagts ner av BiS medlemmar genom åren för att utveckla såväl biblioteken som debatten om dem. Givetvis är detta inte bara en historiebok utan den syftar framåt, lyfter aktuella frågor, slänger ut röda trådar att nysta vidare på inom BiS – eller kanske ”en ny förening är nödvändig”?

Redaktör för boken har varit Karin Fahller och redaktionsgruppen har bestått av Berith Backlund, Ulf Larsson, Sara Lindwall, Lena Lundgren, Mats Myrstener och Lennart Wettmark, alla aktiva i BiS under olika perioder av föreningens historia.

Stockholm i maj 2009
Redaktionsgruppen

Tidiga BiS

Hur allting började

“En anda av optimism och framtidstro präglar synen på bibliotek.”

Olof Palme läser presentationen av SAB:s årsmöte i Kristianstad 1969. Foto: Allfoto

Fyrtio år i vänsterfil

HUR DET HELA BÖRJADE

Den 27 april 1969 träffades arton studerande på Skolöverstyrelsens biblioteksskola i Solna, för att diskutera bildandet av en ny biblioteks förening. Den existerande, SAB, Sveriges Allmänna Biblioteks förening, ansågs alltför stelbent och opåverkbar. Inte heller Sacoföreningen SFF (Svenska Folkbibliotekarieförbundet) var en tänkbar arena. ”En ny förening är nödvändig.” står det i mötesprotokollet. Med på detta första möte var Sven Hallonsten, Karin Fahller, Lena Cederström med flera som sedan var aktiva i föreningen de kommande åren. Några av de frågor och förhållanden som, enligt protokollet, var mest aktuella att driva och ändra var: att biblioteksdebatten fördes isolerad från samhällsdebatten i stort av bibliotekarier för bibliotekarier; att bibliotekarier hade svårt att agera gentemot chefer och styrelser; att det måste till ett ”progressivt nätverk” för konfliktsituationer; att fackliga frågor borde diskuteras mer; att utbildningen och fortbildningen behövde bevakas och kritiseras; att skolbibliotekens eländiga situation borde uppmärksammas; att könsrollsfrågor måste beaktas och att indoktrineringen på biblioteken måste angripas.

Söndagen den 18 maj 1969 samlades cirka 60 personer och bildade formellt föreningen Bibliotek i Samhälle, BiS, och beslöt att ge ut tidskriften *bis*, som skulle vara enkel, billig och utkomma oftare än SAB:s *Biblioteksbladet* (BBL), som då var en kvartalstidskrift.

Många liknande radikala yrkesorganisationer startades vid ungefär samma tidpunkt, t.ex. Socialistiska lärare (SOL) och Socialistiska jurister. I Danmark fanns en mycket livaktig radikal förening, Yngre Bibliotekar, som samma vår, just när eleverna från den svenska biblioteksskolan var på besök, splittrades i en marxistisk och en flower power-falang. Den senare visnade ganska snabbt, medan den mindre flummiga marxistiska delen efter ett tag lade ner föreningen och dess tidskrift, eftersom man ansåg sig kunna påverka mer genom att arbeta inom de etablerade organisationerna. Där fanns de länge i tidskriften *Bibliotek 70*, som sedan blev *Bibliotekspress*. Två av dem, Per Nyeng och Stig Hegn, fortsatte att hålla ett öga på bis och kommentera framförallt förhållandet mellan BiS och SAB med perspektiv från andra sidan Sundet.

REVOLUTIONÄR KAMPORGANISATION ELLER DISKUSSIONSKLUBB

Det tog några stormiga stormöten innan BiS formellt, med knapp majoritet, blev en socialistisk organisation våren 1970. Men redan i ledaren i bis 1969:1 heter det: ...”i denna bis påpekar vi vikten av målinriktad biblioteks forskning och av att krossa kapitalismen”.

Det farliga i det överestetiska biblioteket, där en låntagare kan känna sig som en skamfläck, framhålls. Allaktivitetsbiblioteket prisas, en plats där man kan få existera utan att någon ska tjäna pengar på det, en sällsam favör i vårt genomkommersialiserade samhälle. Och likaså vill man stödja ”det provocerande biblioteket, det som söker sprida kunskap, och bekämpa det slappa liberala biblioteket, det som bara är en storfinansens hjälpredda för att omvandla folk till lätthanterliga konsumenter av dravel till överklassens lov... Och sist men inte minst stöder naturligtvis tidningen FNL.”

Den redaktion som gjorde de första numren av bis stod till vänster om föreningens dåvarande majoritet. Denna första ledarspalt fick därför en hel del intern kritik och ledde till debatt och förslag om att föreningen skulle skriva in socialismen i programmet. Sedan dess har ”det lilla ordet socialism”, lett till ständigt återkommande långbänkar, som genom åren har dominerat många oändliga möten. Hur det argumenterades finns bevarat, eftersom det fördes noggranna diskussionsprotokoll. Ett stormöte kunde ha flera ordförande och upp till fyra sekreterare.

Möte i Bis hösten 1969 eller våren 1970. Sven Hallonsten och Karin Fahller. Foto okänd.

bis 1994:3

III. Hans Lind

Resultatet av dessa ideologiska maratondebatter blev avhopp, dels av politiska skäl både åt höger och vänster och dels av ren trötthet. Det fanns de på vänsterkanten som ansåg det otaktiskt att kalla något socialistiskt. Istället skulle man skapa frontorganisationer för vissa frågor, som t.ex. De Förenade FNL-grupperna, för att sedan ta makten i dessa. De som drev denna linje var medlemmar i Clarté och senare KFML eller FiB-Kulturfrent. Den som vill förstå hur förödande för vänstern denna typ av taktik kunde bli, kan läsa Håkan Arvidssons självbiografiska bok *Vi som visste allt* (2008).

Avhoppet till höger var mer omedelbara. Det fanns ett stort uppdämt behov av ett discussionsforum för biblioteksengagerade på många håll i landet. Det formerades lokala BiS-grupper där stora delar av det biblioteksarbetslivsmang, som föreningen var tänkt som en protest och kritik mot, blev medlemmar. Enligt vad som går att läsa såväl i brev som i *Internbulletinen* (IB), som började utkomma 1971, var det egentliga syftet med den socialistiska programförklaringen att bli av med dessa borgerliga bibliotekarier. Många aktiva liberaler motsatte sig och sörjde denna utveckling av en efterlängtdad förening. En av dem var Greta Renborg, som genom åren förblev prenumerant, ivrig supporter och medarbetare och ofta beklagade att hon av ideologiska skäl inte kunde vara medlem.

KAMPEN GÅR VIDARE

De första åren i föreningens historia var intensiva, inte bara vad gällde den interna debatten. Massmedia var intresserade och föreningens uttalanden och aktioner fick stor uppmärksamhet. Framförallt var det kraven på en vidgad målsättning för folkbiblioteken, kritiken av SAB och förslaget till ny bibliotekarietutbildning, som kommenterades i massmedia. För det mesta i positiva ordalag, även om somliga såg spöken mitt på ljusa dagen:

”Samtidigt bildades i Solna en ’Riksorganisation för progressiva bibliotekarier’, *Biblioteket i Sambället* (BIS), där man i sitt programblad förklarade att ’bibliotekarierna bör *kämpa* för att medvetandegöra allmänheten och på *socialistisk grund* reformera verksamheten vid landets *alla* bibliotek’. Ordvalet är typiskt för kommunistpropagandan och syftet är kommunistiskt. Man är ute efter att driva socialistisk (läs *kommunistisk*) propaganda vid de kommunala biblioteken, förmodligen också efter att sätta giftstämpel på socialistiskt irrlärliga böcker enligt förebild från de socialistiska öststaterna. Dessa progressiva bibliotekarier ser som sin primära uppgift att prioritera inköp av socialistisk litteratur och aktivt stimulera bibliotekens kunder att läsa just ’den rätta litteraturen’. Progressiva (läs *kommunistiska*) utställningar med åtföljande ’progressiva’ föredrag och upprop får komplettera denna kommunala kulturservice.” (Christoffer Jolin, *Vänstervridningen i Sverige*, 1972, kursiveringarna är Jolins.)

En mer nyanserad bild av den mångfacetterade vänsterrörelse, som BiS är en del av, får man i Kjell Östbergs bok *1968 då allting var i rörelse* (2002). Östbergs analys av vänsteruppsvinget bygger på såväl arkivstudier som en

serie seminarier med personer som var med när det begav sig. Östberg drar paralleller med folkrörelsernas barndom och menar att det som brukar kallas 68-vänstern var en traditionell folkrörelse. Man bildade föreningar, gav ut tidskrifter, arrangerade studiecirklar och demonstrerade. Mycket av detta skedde med stöd av offentliga medel, såsom föreningsbidrag, tidskriftsstöd och tillgång till lokaler och teknik via t.ex. fritidförvaltningar och bidrag från studieförbunden. Tack vare folkrörelsetraditionen utvecklade inte den svenska vänstern någon terrororganisation, som i Italien eller i Tyskland, utan kom att ha en stor och mer långsiktig påverkan på samhällsutvecklingen. De flesta gamla aktivister har kvar sina grundvärderingar något avslipade och gnetar på om än i andra former. BiS, som är ett typiskt barn av denna tid, ordnade bara en egen demonstration, men har gett ut desto fler tidskriftsnummer och även ordnat en rad möten, seminarier, utbildningsdagar, utställningar och studiecirklar. Visserligen har stormötet under senare år bytt namn till årsmöte och föreningen har numera en styrelse – dock ingen ordförande – inte ens ett språkrör. BiS är en liten enveten del av folkrörelsesverige.

Kanske är BiS den enda av de socialistiska yrkesföreningarna som fortfarande existerar. Biblioteksanställda är ju vana att streta på utan stora omedelbara framgångar eller mätbara succéer, så därför har BiS levt vidare och envist fortsatt att driva sin linje oberoende av vart det blåst och visst urholkar droppen stenen till sist. Medlemsantalet har varit sakta sjunkande sedan mitten av 70-talet, många har ägnat några intensiva år åt föreningsarbetet och sedan valt nya arenor medan andras engagemang fortsatt genom decennier.

MER BIBLIOTEK ÅT FLER

Det viktigaste för BiS både då och nu är att bredda bibliotekets sociala bas, att nå nya grupper med bibliotekets alltmer omfattande service, så att en ökad satsning, eller neddragning, på folkbiblioteket inte leder till fördjupade kunskaps- och kulturklyftor, utan möjliggör ett mer jämlikt utnyttjande av utbudet.

Redan i de första numren av tidskriften framträder de områden som genom åren varit de för BiS mest angelägna: barn- och ungdomskultur, biblioteksservice för invandrare, uppsökande, social biblioteksverksamhet på t.ex. fängelser och vårdinstitutioner, arbetsplatsbibliotek, biblioteket som lokalt kulturcentrum.

Genomgående för alla diskussioner, uttalanden, remissvar och programskrivningar är betoningen av kvalitet och allsidighet i verksamheten och bibliotekets uppgift att bidra till människors möjlighet att bli aktiva och medvetna och på ett solidariskt sätt tillvarata och utnyttja sina medborgerliga rättigheter. Hörnstenarna i föreningens värdegrund har alltid varit antikommersialism, antiimperialism, internationell solidaritet och kvalitet.

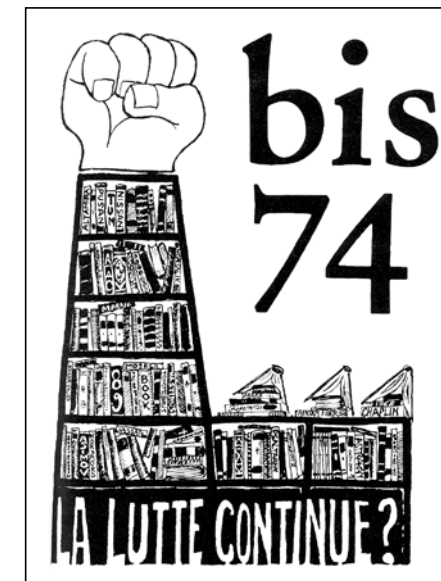
Kvalitetskravet gäller även själva biblioteksarbetet. Redan i Olaf Berggrens artikelserie "Den stora paniken" i de tre första bisnumren ironiseras

över vissa biblioteks försök till alltför lättköpta segrar genom massmediala jippon och trendiga utspel. Följaktligen fortsätter de flesta bisarna det vardagliga arbetet utanför rampljuset med att utveckla våra folkbibliotek till väl fungerande kulturhärdar, forum för debatt och opinionsbildning, aktiva samarbetspartner i det lokala folkbildnings- och föreningsarbetet, välförsedda kunskapskällor för utbildning, bildning och samhällsinformation. Vi vet att Rom inte byggdes på en dag, men att det numera dessvärre kan raderas på någon timme. Därför har försvaret av det som uppnåddes under rekordåren varit av största vikt för BiS alltsedan välfärdssamhällets nedmontering började under sent 70-tal.

I linje med tidigare deviser som "mer bibliotek åt fler" eller "bibliotek för alla men inte allt" myntade BiS i slutet av 90-talet begreppet "Det rättvisa biblioteket". Vad det innebär finns beskrivet i bis 1997:1. Sedan dess har det varit den övergripande rubriken på de seminarier som föreningen anordnar under bok- och biblioteksmässan i Göteborg. Förslaget kom ursprungligen från Mats Myrstener, en av bis flitigaste skribenter och aktivaste medlemmar. Han har också tillsammans med Lennart Wettmark, bis ständige redaktör, engagerat sig i det närbesläktade temat social utestängning. BiS tog upp frågan om utanförskap långt innan alliansregeringen förvred begreppet. De första artiklarna om "social exclusion" finns i bis 1999:2 och i anslutning till årsmötet 2003 ledde Kerstin Rydsjö ett seminarium på samma tema.

FRÅN ALLAKTIVITETSHUS TILL KULTURHUS

De flesta av de frågor och ställningstaganden som kommer fram i de första numren av tidskriften har sedan fördjupats och vidareutvecklats genom åren. Hit hör frågan om allaktivitetshus, det vill säga en utvidgad roll för biblioteket för att nå nya grupper och bli ett självklart kulturellt centrum och forum för andra åsikter än etablissemangets. Allaktivitetshus var lösenordet i slutet av 60-talet och början av 70-talet. Vi som var med då minns Avenyn 18, Hagahuset och Sprängkullen i Göteborg och Gamla Bro i Stockholm. De främsta förespråkarna i BiS var Helena Sandblad och Alf Engström. När föreningen uppmärksammades i pressen i samband med aktioner vid SAB:s årsmöte 1969, var det just kravet på att biblioteken skulle ge plats för nya otraditionella verksamheter som kommenterades. Vad man önskade var ändamålsenliga lokaler för både skapande och upplevelser av ickekommersiell kultur, hus där biblioteket skulle vara en självklar del, gärna i centrum. I väntan på dessa lämpliga lokaler försökte

man på många ställen få filialbiblioteken att räcka till. De var ju ofta de enda offentliga lokalerna i rekordårens betongförorter.

Idag heter det mötesplats och är det lite mer välförsett, så heter det kulturhus och de ska präglas av mångfald, öppenhet och brukarmedverkan, moderna etiketter på gamla idéer. Idéer som ständigt måste fyllas med nytt innehåll av nya grupper för att inte fastna i stelbenta organisationer och institutioner.

LAG OCH ORDNING

Folkbiblioteksutredningen (SOU 1984:23) var i princip ett officiellt fastläggande av en del av BiS bibliotekspolitik, men tyvärr 15 år försent när rekordåren var över och högern fått vind i seglen. BiS har sedan starten krävt en bibliotekslag och skrivit flera förslag, även i samarbete med Vänsterpartiet. Föreningens krav på en normerande bibliotekslag har ännu inte gått igenom, men som sista land i Norden fick Sverige en lag 1997 och senare en liten skärpning som förskriver att varje kommun ska ha en biblioteksplan. Men vad hjälper en lag, det blir mest tomma ord, när inga medel ställs till förfogande. Ett förstatligande av biblioteksväsendet har många gånger förslagits inom BiS, men där har utvecklingen gått åt motsatt håll med stadsdelsnämnder och entreprenader. Fast snart svänger nog pendeln åt BiS-hållet. Nu kräver Svensk Biblioteksförning (SB), en nationell bibliotekspolitik i god BiS-anda. Inte minst den digitala utvecklingen gör det uppenbart för alltför att en samordning av landets biblio-

teksväsen är nödvändig. Risken är att det sker på folkbibliotekens bekostnad, att det blir Kungliga Biblioteket och forskningsbiblioteken som bestämmer villkor och dagordning. BiS behövs fortsatt för att hävda folkbibliotekens särart och unika uppdrag. Förhoppningsvis kommer SB att stå tillsammans med BiS på barriaderna och försvara folkbibliotekens kärnverksamhet, att vara till för alla men inte för allt, att bygga broar men inte dra upp vindbryggorna och muddra vallgravarna, bara för att få vara med inne i det varma Kungliga.

bis nr 57/58 1980. Ill. Sven Holmberg

BARN- OCH UNGDOMSKULTUR

Vad gäller barn- och ungdomskultur har enormt mycket hänt i de flesta kommuner, samtidigt som det kommersiella utbudet vuxit explosionsar-

tat. Biblioteken har fått möjlighet att arbeta mer uppsökande. Samarbetet med skola, förskola och BVC är numera självklart. Teater, musik och annan programverksamhet är oftast en naturlig del av barnbiblioteksverksamheten. Det stora ansvar för barns fritid och tillgång till kultur, som man inom BiS på 70-talet ansåg att biblioteken borde ta, eftersom ingen annan fanns till hands i de nya förorterna, delas nu med flera parter. Den tiden känns avlägsen när vi på BiS möten i Göteborg diskuterade om vi skulle byta blöjor på nerkissade barn som placerats på biblioteket av desperata föräldrar i brist på daghemsp plats.

Förskolan är utbyggd, men idag finns det tecken på att barn- och ungdomsverksamheten inte längre är en sådan självklar prioritering, varken på biblioteken eller för övrigt. Ungdomsgårdar döps om till kulturhus, och får andra mer "tacksamma" målgrupper.

Nu gäller det att försvara uppnådda positioner och inte låta det så kallade IKT-samhällets profeter muta in allt större del av bibliotekens magra budget. Dessutom behövs mer än någonsin röster höjas för kvalitet och icke kommersiella alternativ oberoende av vilken institution som har ansvaret. Kloka och sansade humanister kan inte nog ofta påpeka att en förutsättning för det nya så kallade informations- eller kunskapssamhället är allas tillgång till minst ett rikt och nyanserat språk. Annars blir det bara en tillbakagång till ett klassamhälle, där fundamentalister av alla de slag och andra som utnyttjar stora gruppers bristande kunskap, kan göra sig mäktiga. Barn utan språk leder till en värld utan framtid.

Många bisare har genom åren speciellt tagit strid för bra skolbibliotek och BiS tog tidigt upp problemet med friskolor utan bibliotek som anser sig ha rätt att brandskatta de kommunala folkbiblioteken. Den kampen går vidare och nu finns fler och starkare organisationer som driver skolbiblioteksfrågan.

DET MÅNGSPRÅKIGA BIBLIOTEKET

Olaf Berggrens första rapporter i bis (1972:20/21) om läget vad gällde litteraturförsörjningen för invandrare är skrämmande och avslöjande och kom att betyda oerhört mycket för utvecklingen av biblioteksverksamhet för dem med annat modersmål än svenska, vilket bland andra Heli Henriksson Vasara, en av landets första "invandrarbibliotekarier", omvitnat. Många bisare har genom åren lagt ner ett stort arbete på att utveckla den delen av bibliotekens service. Men också där är läget nu sådant att det gäller att slåss för att få fortsätta enligt uppgjorda planer och med utökade resurser för alla nytillkommande flyktinggrupper och den växande anhörig- och arbetskraftsinvandringen. Ytterligare ett par bis-nummer har haft bibliotek och invandrare som tema, (1982:66 och 1984: 81/82) och enskilda artiklar med såväl rapporter och exempel från vardagen som mer teoretiska debatterande artiklar är ofta återkommande genom åren och har blivit alltmer internationella.

bis 93 1987. Ill. Sven Holmberg

ARBETSPLATSBIBLIOTEK

I bis 1969:3/4 kritiserar Karin Oscarsson förslaget till ny bibliotekarieutbildning (BU) för att den överhuvudtaget inte behandlar bibliotekets uppsökande verksamhet, utan är helt fixerad vid den förväntade informationsteknologiska utvecklingen. Det är i princip samma kritik som BiS upprepat inför varje revidering av utbildningen. Karin Oscarssons pionjärinsats när det gällde uppbyggandet av arbetsplatsbibliotek i Malmö har omvitnats. Många andra bisare har slitit både andligen och kroppsligen med arbetsplatsbibliotek utan att det har lyckats bli någon väletablerad del av folkbiblioteksverksamheten. Redan innan de stora biblioteksnedskärningarnas tid på nittiotalet hade arbetsplatsbiblioteken prioriterats bort i många kommuner. Där de finns kvar ses de mer som en personalvårdande arbetsmiljöåtgärd än som en kulturpolitisk satsning och kommunens bibliotek är mer sällan engagerat i verksamheten. Den årliga författarkonferensen "Boken på arbetsplatsen" på Brunnsviks folkhögskola brukar avrapporteras i bis. Senast år 2003 gjorde BiS ett skarpt uttalande om vikten av arbetsplatsbibliotek. Att de senaste SOM – undersökningarna konstaterat

att det är arbetarklassens män som minskat sina biblioteksbesök gör inte saken mindre angelägen.

En unik insats i BiS historia och i svensk kriminalvårdshistoria gjorde Sven Hallonsten genom sina kontakter på Hallanstalten under den stora fängelsestrejken. Ett nummer av Hallbladet som stoppades av fängelseledningen kom i stället ut som ett specialnummer av bis. Medarbetare var bland andra Lasse Strömstedt. Vad Sven Hallonsten betytt för Lasse Strömstedt personligen kan man läsa i Lasse Strömstedts memoarer *Brott och skratt: mitt liv i ett band* (samlingsvolym 1987).

BIS OCH DEN NYA TEKNIKEN

I de nu genomgångna frågorna har BiS hela tiden haft en klart offensiv och uttalad linje, även om diskussion och ifrågasättande givetvis förekommit såväl i tidskriften som på möten och i Internbulletinen. I uttalanden, remisser och artiklar har föreningen oftast krävt radikalare, mer långtgående förändringar och reformer än vad som blivit fallet. Sedan nedskärningarna började har föreningen försvarat den tumme det ändå bidde.

År 1970 togs "datafrågor och ADB" upp på ett föreningsmöte. När det gäller ny teknik och nya media har BiS i stort haft en kritisk och till en början avvaktande hållning, inledd av Olga Bruce redan i det första numret av bis. Man kan också ana ett visst ointresse, som ibland kan förefalla rent konservativt. Kravet på att prioritera "eftersatta grupper", uppsökande verksamhet och filialer på stora huvudbiblioteks bekostnad ledde till att man i föreningen först inte insåg den nya teknikens revolutionerande möjligheter för biblioteken, för även de allra minsta bibliotekens möjlighet att fungera som huvudbibliotek, att bli lokalglobala.

BiS följde kritiskt framför allt utvecklingen av BUMS och i viss mån LIBRIS, men har genom åren fått en alltmer positiv syn på teknikens möjligheter och insikt om att det är innehållet inte tekniken som ska vara avgörande för bibliotekens ställningstagande. I bis 1982:69 manar Ulf Larson kamraterna att komma ut ur BUMS-träsket "det är den massiva totala datoriseringen av hela det västerländska samhället som är intressant". Sedan mitten av 80-talet seglar BiS på de globala informationsoceanerna med en lång rad artiklar om konsten att lagra och söka information elektroniskt och dess ideologiska och bibliotekspolitiska implikationer. Gratisprincipen, Internetpolicy, urval och tillgänglighet vad gäller IT och nya medier är ständigt återkommande ämnen i bis och numera även på webbplatsen och i bisbloggen. I mitten av 90-talet började Internetdebatten i bispalterna. bis 1996:2 är ett specialnummer om Internet gjort av Siv Wold Karlsen. Under senare år har det handlat allt mer om juridik, internationella avtal och upphovsrätt. Siv Wold Karlsons undersökande journalistik i dessa frågor har lett till debatt långt utanför bis spalter. Thomas Hedman skrev flera utredande teoretiska artiklar och nu på 2000-talet guidar Kalle Laajala bland nya digitala möjligheter.

BIBLIOTEK ÄR URVAL

Redan från början kritiserades tanken att det skulle vara demokrati "att ge folk vad folk vill ha" och BiS kvalitetslinje i medieurvalet formulerades. Medieurval har genom åren varit ett av de stora debattämnena inom föreningen. Mycket arbete har lagts ner i flera lokalgrupper på formuleringar, analyser och alternativa litteraturlistor. Diskussionerna har handlat om mycket mer än den eviga frågan om bibliotekens inköp av skönlitteratur.

Tyvärr har utvecklingen i denna fråga inte gått enligt BiS linje. Visserligen står det i 1974 års kulturpolitiska mål, fastslaget även i 1997 års variant, att man ska "Främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar", men i praktiken har "att köpa på efterfrågan" blivit den överordnade principen, en för biblioteken livsfarlig utveckling. Hur motivera gratisprincipen när Läckberg, Marklund och liknande lättgods toppar utlåningsstatistiken därför att massor av exemplar köps för skattepengar, istället för exempelvis lexikon och språkkurser. Deckare, smarriga filmer och cd ger givetvis mer utlån än ett brett urval kulturtidskrifter. Alla artiklar i bis om det absurda med att låta lånestatistiken terrorisera verksamheten har ännu inte lett till önskat resultat. Tyvärr förvärras situationen ytterligare med de föreslagna nya kulturpolitiska målen som, mellan raderna, bejakar kommersialismen och förkastar kvaliteten.

BIBLIOTEK HÄR, DÄR, NU OCH DÅ

Tidskriften bis har genom åren innehållit åtskilliga biblioteksreportage från hela världen mellan Nicaragua och Tensta. De ger nu vid förnyad läsning en god tidsbild och stämmer till eftertanke, hur gick det sedan?

Tidskriften har kommit att innehålla alltmer biblioteks- och folkbildningshistoria, framförallt signerad Mats Myrstener. Det har speglat ett sökande efter folkbibliotekens rötter bland arbetarbibliotek och studiecirkelbibliotek. Socialistisk kultursyn, folkbildning och samarbete med studieförbunden har dokumenterats och debatterats. En stor insats gjorde BiS-gruppen i Stockholm med Lasse Ljunggren, Birger Karlsson och Wilhelm Wikbom som eldsjälar med utgivningen av *Boken åter i centrum* (1983) med studiehandledning av Erik Ransemar. Ett gigantiskt projekt som frestade hårt på BiS lokalgrupp i Stockholm och på föreningens ekonomi, men som fått ett bestående värde, även om den blev kritiserad för att vara alltför socialdemokratisk. Folkbibliotek och folkbildning är ett ständigt återkommande tema i tidskriften och i föreningens verksamhet, nu senast under 2008.

Birger Karlsson, senare Hallingström, gjorde en stor insats i BiS och hade även en ironisk underfundig sida som han visade i mer kåserande betraktelser under signaturen KåBe, ofta med Stockholmsanknytning. Den sista publicerades efter hans bortgång 1999. För den som till äventyrs tycker bis är tråkig rekommenderas även bis meste tecknare Ulf Larsons tyvärr alltför sällsynta biblioteksreportage.

Biblioteksrapporterna har blivit alltmer internationella. Bisare har varit på studieresor i exempelvis London, Berlin, Sydafrika och Palestina. Artiklar finns även från andra delar av Afrika liksom från USA och Latinamerika. BiS växande internationella engagemang och kontaktnät avspeglas i tidskriftens allt världsvidare innehåll.

KROSSA HIERARKIERNA!

En viktig fråga för BiS under de första åren var arbetsplatsdemokrati, en nedbrytning av det hierarkiska systemet inom biblioteken. Sigurd Möhlenbrock, stadsbibliotekarie i Göteborg, blev den som i viss mån fick personifiera detta sätt att administrera bibliotek, så förödande för personalens möjlighet till kreativitet och initiativ. Denna BiS kritik av den bristande arbetsplatsdemokratin var långt före MBL. Den fackliga medvetenheten på biblioteken var närmast noll. Både i Stockholm och Göteborg anordnade bisare allmänna personalmöten för att diskutera interna missförhållanden och bibliotekspolitiska frågor. Behovet av ett sådant forum var stort. Men i och med att fackklubbarna och MBL (1976) kom till har det arbetssättet med spontana anarkistiska manifestationer, typ öppna brev och alternativa förslag, förhandlats bort och inordnats i reglementsenliga former och lagparagrafer. Samförstånd, samverkan och individuella löner, "fjäsktillägg", har ersatt protester, aktioner och provokationer. Det är åter ganska tyst på biblioteken.

Under första delen av 70-talet var artiklar om arbetslag, arbetsrotation, arbetsdelning, likalön dominerande i tidskriften. Biblioteksanställdas klass-tillhörighet analyserades och diskuterades. Med exempel från Kina och Kuba försökte man konstruera modeller för arbetsplatsdemokrati, som idag kan förefalla både utopiska och smått naiva. Men nog kan det väl snart vara dags att damma av en del av dem, nu när kraven på starka ledare och handlingskraftiga chefer länge varit obehagligt högljudda. Men inget var så enkelt som vi trodde, alla ville faktiskt inte vara med och bestämma, och de flesta som ville har idag ändå skaffat sig den möjligheten.

Så här efteråt kan man inse att den kritik från vänster som bisare framförde t.ex. i Göteborg var något av en kniv i ryggen för en stadsbibliotekarie med förankring inom det Socialdemokratiska arbetarpartiet och med en stark ställning som radikal och framsynt bibliotekspolitiker. Det innebär inte att det som sades var felaktigt, men det förklarar den häftiga motreaktionen, som omöjlig-

bis 1970:10
Ill. Jan Albinsson

gjorde en saklig debatt. Målet var det starka samhället som garant för jämlikhet och centralism och bibliotekssystemet var ett uttryck för den politik som skulle leda dit. Kommunsammanslagningar, storavdelningar, central-skolor och liknande var kulmen på folkhemsbygget, ett bygge vi bedömde som stabilt, men i behov av viss ombyggnad, mer luftig och öppen arkitektur, plats för mer och fler, allt genast.

Nu svänger pendeln åt andra hållet, med risk för att den i stora stycken uppnådda jämlikheten och rättvisan offras för närdemokrati, brukarinflytande, valfrihet m.m. Ty faran är att i det nya systemet vinner de starka, högljudda och välformulerade, om man inte skapar någon form av demokratisk centralism, där man formulerar mål och riktlinjer och fattar de viktiga fördelningspolitiska besluten.

Vi är många som nu befolkar de hierarkier vi då ville krossa. Vi finns på Kulturrådet, i SB:s styrelse, som lärare på BHS och på massor av chefstjänster. Har vi verkligen lyckats förändra något eller har vi övertagit förvaltandet av en oförändrad struktur och fyllt den med ett nytt språk och nya honnörsord? Är de stora förändringar vi upplevt bara en illusion? Var är i så fall de som kan slå hål på den vanföreställningen?

FACKLIGT

När MBL infördes blev det en självklarhet för bisare att engagera sig fackligt. Många var kritiska till Saco och därmed till SFF, Svenska Folkbibliotekarieförbundet och gick istället med i SKTF. Det ställningstagandet väckte stor förvirring både inom SFF och SKTF och många hårda ord utväxlades framförallt under Saco-strejken 1971. BiS lokalgrupp i Nybro tog då initivet till det som kom att kallas de 111:s skrivelse. Det var det antal som skrev på protesten mot att bibliotekariernas låga löner användes som argument för Saco:s lönekrav som i praktiken gav mest till de som redan hade de högsta lönerna. Skrivelsen fick stor massmedial uppmärksamhet, men tycks bortglömd i den nyligen utkomna historiken *Bibliotekarie, 70 år av facklig kamp* (2008). Den fackliga tillhörigheten diskuterades mycket under de första BiS-åren och till sist enades man om att det går bra med vilket som, huvudsaken är att man är aktiv, vilket många varit genom åren. Sedan kom ett litet tilläggsbeslut, som snabbt glömdes. Man kom överens om att den som inte tänkte vara fackligt aktiv bör vara med i SKTF, eftersom det är den fackförening som är öppen för alla biblioteksanställda till skillnad från Saco, som har utbildning som organisationsprincip. Ett flertal bisare var och är syndikalister och med i dess fackliga organisation SAC.

I början av 70-talet bildades kontoristföreningar vid många bibliotek länsvis. Dessa föreningar utgjorde grunden för det 1978 bildade BAS, Biblioteksanställdas förening, en yrkesförening för kulturanställda inom SKTF. Föreningen lades ner på 90-talet efter att länge ha fört en tynande tillvaro. BiS startade tidigt debatten om lagarbete och lika lön och krävde utbild-

ningsmöjligheter för kontorister och större chanser för dem som haft lång yrkeserfarenhet att komma in på folkbibliotekarieutbildningen utan akademiska meriter. Ett krav som inte längre är aktuellt, nu när grundskolan är genomförd, gymnasieskolan utbyggd med resurser för alla, studiemedelsystemet infört och därmed akademiska studier inte längre är en stängd väg för det stora flertalet.

BiS var däremot tveksam till inrättandet av en ”mellankategori” på biblioteken, eftersom man såg det som en omväg till det totala krossandet av hierarkierna och löneskillnaderna. Föreningen ansåg att ytterligare en nivå och arbetsdelning skulle skapa ett lågavlönat proletariat med enbart rutinuppgifter. Följden blev att förhållandet till de då mycket aktiva kontoristföreningarna tidvis var ganska spänt, trots upprepade samarbetsförsök. Nu efteråt, när man ser vart utvecklingen har lett, med ännu större löneskillnader och alltmer specialiserade tjänster både för kontorister/kanslisters/assistenter och för bibliotekarier, kan det förefalla naivt att vi gick emot de förstnämndas krav på karriärmöjligheter. Vägen till arbetsplatsdemokrati var betydligt svårare, och förmodligen en annan än vi då insåg. Just nu tycks det hela vara på väg in i en återvändsgränd, vilket kan få katastrofala följder för den offentliga sektorn där så mycket bygger på lagarbete och solidaritet, där individuella penningbelöningar och satsning på egotrippade karriärer kan fördärva hela verksamheten. Nu tycks dessutom utvecklingen gå mot att biblioteksassistenttjänsterna helt försvinner eftersom en stor del av arbetsuppgifterna automatiserats och det inte längre är brist på bibliotekarier.

Införandet av latitudlöner under 80-talet, med möjlighet till individuella morötter, och sedan det individuella lönesystemet, var något som BiS var starkt motståndare till. Dessvärre blev så småningom fack och arbetsgivare ense om att införa detta mer eller mindre godtyckliga instrument för att mobba och splittra. De vanliga medlemmarna kördes över och ställdes inför fullbordat faktum.

SAB OCH BTJ

Andra biblioteksinterna frågor som engagerade BiS i början var BTJ och SAB. Båda institutionerna kritiserades kraftigt och utan förbarmande. BTJ, som då ägdes av SAB och Svenska kommunförbundet, d.v.s. av biblioteken, försökte försvara och förbättra sig. Det ”organisatoriska virrvarret” SAB har nu gått samman med de vetenskapliga bibliotekens organisationer och heter Svensk Biblioteksforening, SB. Bit för bit har man sålt ut BTJ, som numera ägs av ett riskkapitalbolag, vilket verkar äventyra företags existens. Mot denna försäljning kämpade många förgäves, tapprast in i det sista var bisaren Lena Lundgren, som stod rätt ensam kvar på barrikaden då den sista aktieposten såldes på 2000-talet. Kanske är det dags att börja från början igen, att starta ett för biblioteken gemensamt offentligt serviceföretag, men det strider nog mot något EU-diktat. Det är

hög tid att äntligen få en biblioteksmyndighet, med mandat och resurser att driva en nationell och rationell biblioteksutveckling inte bara för forsknings- och högskolebiblioteken, utan som kan förvalta och föra vidare de mer vardagliga, praktiska rationaliseringsfunktioner som en gång var en anledning till att BTJ skapades.

Kanske överskattade vi inom BiS SAB:s betydelse och ödslade krut på en papperstiger, en tiger som dock på senare år blivit betydligt mer på bettet. Som aktiva enskilda medlemmar i SAB:s och SB:s styrelser och grupper har många bisare gjort betydande insatser genom åren. SAB:s husorgan *BBL* (*Biblioteksbladet*) har också fått en hel del hårda ord i bis spalter, men även beröm vid de olika "ansiktslyftningar" som tidningen genomgått. BBL däremot har periodvis helt nonchalerat bis, behandlat både tidskriften och föreningen som icke existerande. BiS ursprungliga förhoppning att få igång en kreativ och fruktbar biblioteksdebatt har mötts av tystnad under många år. Nu finns det så många fler debattarenor i form av bloggar och listor, så man har fullt sjå att försöka hitta eventuella guldkorn eller inlägg som finns anledning att kommentera. Men var är den mer djuplodande, eftertänksamma analysen och debatten bland alla dessa snabba repliker?

På ett område lyckades BiS konkurrera ut SAB. Det var när vi började ordna alternativfester, som drog mer folk än SAB:s officiella middagar i samband med årsmötena. Sedan konkurrerade Bok & Bibliotek, med början 1984, ut SAB-mötena, som dock under senare år återkommit som Biblioteksdagarna

Alternativfester att särskilt minnas var den på Grenholms herrgård i Östergötland. Alternativfestandet fortsatte sedan i samband med bok- och biblioteksmässan, med minnesvärda tillställningar på bland annat Odinslund, Blå Stället och Maneten. Men så småningom blev evenemangsutbudet så stort under mässdagarna att alternativfesten inte längre fyllde sin

funktion och torsdagens BTJ-pub har blivit bisarnas vattenhål, som nu dessvärre hotas av stängning, då BTJ planerar lägga ner sin bokhandel i Göteborg. Dags för alternativfester igen?

BIS PÅ BOK & BIBLIOTEK

Trots en genom åren varierande kritisk inställning har BiS på något sätt deltagit i mässan under nästan alla dess 25 år. Det första året fick föreningen en egen monter tack vare goda kontakter med

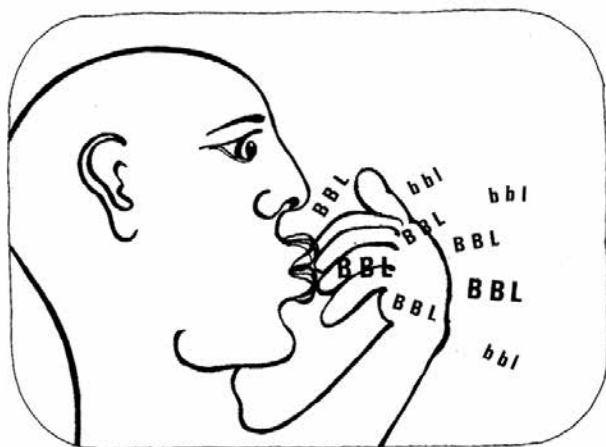
mässledningen. Föreningens första monter, som bestod av ett gammalt köksbord, dito soffa, en trasmatta, en röd banderoll och korgar med äpplen och tidskrifter, blev en skarp och av många uppskattad kontrast mot den teknik- och apparatfixering som präglade den första mässan. Entreprenad och service till näringslivet var heta frågor och BiS uttalade sig skarpt mot bådadera, en linje som föreningen inte funnit anledning att ompröva. 2007 var biblioteksentreprenader temat på BiS seminarium på mässan.

Under flera år delade BiS mässmonter med olika organisationer och tidskrifter som Vi människor, Rallarros, de nordiska bibliotekstidskrifterna, Folkbibliotekens vänner i Göteborg, med flera. Men till sist blev det alltför arbets- och kostnadskrävande att ha monter, så numera finns BiS oftast i Kulturtidskriftsmontern. Föreningsmedlemmar har genom åren framträtt i många speakers corner och på seminarier. Sedan 1998 har föreningen ordnat seminarier på olika teman under rubriken "Det rättvisa biblioteket" där bland andra Lars-Åke Augustsson, Per Sundgren, Marianne Steinsaphir, Siv Hågård, Marita Ulvskog, Kjell Nilsson, Pelle Andersson, Barbro Borg, Sten Henriksson, Britt-Marie Häggström, Kjell Nilsson, Sven Erik Liedman och Ulla Forsén deltagit.

MYCKET MER ÄN BIBLIOTEK

Förutom biblioteksfrågor är det vissa teman och ämnen som genom åren alltid funnits med i tidskriften och i mötesverksamheten. Presentationer av små bokförlag, antikvariat, bokcaféer och föreningar som ideologiskt står BiS nära har förekommit i stor mängd, speciellt under 70-talet, men de var väl fler då. En aldrig sinande ström av nya tidskrifter på vänsterkanten har introducerats i spalterna, somliga har blivit kortlivade, andra lever fortfarande som t.ex. Folket i Bild. Många enskilda bisare och ibland hela lokalgrupper var i olika delar av landet engagerade i andra tidskrifter, festivaler, bokcaféer, kulturföreningar och kampanjer vilket präglat tidskriften beroende på var i landet de olika numren gjorts.

Utställningar omskrivs ofta i de första årgångarna, inte så sällan gäller det utställningar som stoppats av politiker eller höga tjänstemän. Det mest uppmärksamade fallet var FNL-utställningen på Solna stadsbibliotek som kulturnämnden där inte ville tillåta, vilket föranledde BiS hittills enda demonstrationståg. Vilket Christoffer Jolin i sin bok *Vänstervridningen i Sverige* (1972) kommenterar: "Vid stadsbiblioteket i Solna inbjöds t.ex. FNL-grupperna att arrangera utställningar om Vietnamkriget. De borgerliga ledamöterna i stadens kulturnämnd (som alltså förvaltar biblioteket i enlighet med sitt reglemente) vågade opponera. Men då ingrep advokaten Hans Göran Franck, vice ordförande i den Moskvastyrda frontorganisationen *Svenska Kommitten för Vietnam*, f.d. ordförande i den Moskvastyrda frontorganisationen *Kommitten för Greklands demokrati* och tillika socialdemokratisk ledamot i Solna stad. Franck ogillade att de borgerliga oppone-

bis 1972:17 Ill. Jan Albinsson

rade sig. De fick på inga villkor hejda stadsbibliotekets progressiva aktiviteter. Advokaten Franck utlyste debatt. Tack vare sina fina kontakter i Radiohuset fick hr Franck Sveriges Radio att sända denna debatt redan innan protokollet ens justerats och blivit offentlig handling. FNL-aktivister demonstrerade utanför biblioteket under parollen 'Kulturnämnd-Censurnämnd' textat på stora plakater. Det var en perfekt samordnad påtryckningsaktion för att driva kommunistisk propaganda på biblioteken."

Artiklar om arbetarlitteratur och presentationer av mer eller mindre kända arbetarförfattare, recensioner, interjuver och litterära inslag, såväl prosa som poesi, har alltid varit en betydelsefull del av innehållet. Bland bis många specialnummer finns Birger Hallingströms om Arnold Ljungdal och om Lars Görling. Göteborgsgruppens temanummer om svensk och utländsk arbetarlitteratur kan också nämnas. I dem medarbetade författare, som Peter Birro, och litteraturvetare, som Lars-Åke Augustsson. Många författare har genom åren medverkat i bis, både med skönlitterära bidrag och med artiklar om bibliotek, bokmarknaden och skrivandets vedermödor. Så var t.ex. Siv Widerberg och Sven Wernström bland skribenterna redan i de allra första numren.

Vid tre tillfällen har bis anordnat skrivartävlingar. Den första novelltävlingen redovisades i nr 1988:2. Trettio noveller kom in. Temat var "Biblioteket – sett inifrån eller utifrån". Juryn bestod av bisare från lokalgruppen i Värmland samt värmlandsförfattarna Sven-Ove Svensson och Aino Trosell. Birger Karlsson vann med novellen *Bibliotekarier fryser inte om fötterna*.

Nästa tävling "bästa reportage eller novell" med tema "Skriv om arbetsplatsen", redovisades i bis 1990:2 och 3. Marianne Börjesson vann med *Kaffe på kontoret*. Juryn bestod av Lisa Granér, Ingrid Elam och Carin Mannheimer.

Senaste skrivartävlingen hade "Utestängd" som tema vilket lockade 95 skribenter. Juryn bestod av Sara Lindvall, Mats Myrstener, Jan Ristarp och Ann-Charlotte Alverfors. De vinnande bidragen publicerades i bis 2006:2. Nicklas Lantz vann med *Ludvig Larssons dagbok*.

UT I VIDA VÄRLDEN

"Stöd FNL" stod det i första numrets ledare. På Biblioteksskolan i Solna under BiS första år samlade vi in pengar, inte bara till FNL, utan även till stöd för LKAB:s strejkande gruvarbetare och till Frelimo. Alltsedan dess finns det ett internationellt engagemang i föreningen. Föreningens första insamling för Palestina gjordes 1976. Insamlingar och biståndsprojekt har gällt bibliotek i Nicaragua, på Kuba och framförallt i Sydafrika med insamling till Masizame-biblioteket. Nu 2009 är det åter insamling till Palestina, denna gång till barnböcker till Tamer Institute.

BiS internationella engagemang har också handlat om EU, WTO, MAI, GATS, WIPO, PLR m.fl. organisationer och avtal som föreningen ser som hot mot demokratin, solidariteten, den offentliga sektorn, offentlighetsprincipen och informationsfriheten i stort och speciellt mot folkbibliotekens

möjligheter att fortsatt vara en garant för informations- och yttrandefrihet. Under senare år har framförallt Siv Wold Karlsens och Lasse Karlssons artiklar benat ut alla intrikata turer och försök till mörkläggning av till synes evigt pågående förhandlingar där kultur och information enbart ses som varor och tjänster som ska köpas och säljas på en marknad. Denna viktiga diskussion har tyvärr BiS varit ensamt om att föra.

BiS alldeles egna globalisering innebär att det internationella arbetet och det på hemmaplan integreras mer och mer. Temat om socialt utanförskap ledde exempelvis till en studieresa till London där Shiraz Durrani, såväl expert i ämnet som aktivist, ordnade möten och studiebesök.

FÖRENINGSLIV

BiS som organisation är numera av något modifierad 68-modell. Högsta beslutande organ är årsmötet. Från början fanns ingen styrelse utan bara ett arbetsutskott, ett uppdrag som cirkulerade mellan lokalgrupperna. Sedan 1983 har föreningen en styrelse och en redaktionsgrupp, numera sammanslagna, men ingen ordförande. Den tekniska utvecklingen har gjort att tidskriften nu har en redaktör, Lennart Wettmark. En kassör har givetvis alltid funnits, som i all tysthet slitit med det som måste göras för att en förening ska fungera.

Unikt för BiS från början var arbetet i ämnesgrupper. Vid starten fanns grupper för PR-frågor, Arbetsplatsdemokrati, Utbildning, Barnkultur och Invandrare och bibliotek.

Precis som tanken var har ämnesgrupper uppstått och avsomnat alltefter behov. Numera är modellen med formellt inrättade ämnesgrupper övergiven, istället tillsätts tillfälliga arbetsgrupper när så behövs.

Aktiva lokalgrupper fanns under hela 70-talet och en bit in på 90-talet på många platser. Den största fanns i Stockholm med över 100 medlemmar under tidigt 70-tal, organiserad i olika grupper och länge med en egen lokal. Även i Malmö/Lund fanns en mycket aktiv lokalgrupp med bland andra Finn Hagberg och Karin Oskarsson som eldsjäl. Nybro, Värmland, Borås, Gävle, Östersund, Halmstad, Skellefteå, Umeå, Luleå, Eskilstuna, Örebro och Göteborg hade under olika perioder aktiva grupper som drev lokala frågor, gjorde bis-nummer och anordnade möten och studiecirklar. I flera fall finns de kvar som nätverk som fungerar när så behövs. År 1977

Styrelsemöte på 2000-talet. Berith Backlund, Christian Forsell, Karin Fagerberg, Lena Lundgren, Mats Myrstener, Lennart Wettmark. Foto okänd

hade föreningen 500 medlemmar, tio år senare var antalet halverat och har sedan fortsatt att sakta krypa neråt även om nya yngre medlemmar ständigt tillkommer. Den prenumererade upplagan av tidskriften var i mitten av 80-talet 1200 ex. Nu är det under tusen och framförallt är det biblioteken som slutat prenumerera. Med tanke på att antalet bibliotekstidskrifter är rätt begränsat så är denna utveckling illavarslande för den välbehövliga biblioteksdebatten.

Förutom de årliga beslutande stormötena/årsmötena har det anordnats mellanmöten på olika teman.

För att så många som möjligt skulle kunna komma till mötena tillämpades ett system med solidarisk reseutjämning. Systemet har ändrats genom åren – alltmer övergått till att föreningen betalar resor i viss utsträckning. Övriga praktiska arrangemang löses på billigaste sätt, man medtar sovsäck, liggunderlag, lakan eller vad som nu kan behövas för att sova på någons golv eller extrasäng, möten hålls oftast i helgstängda bibliotek eller andra gratis-lokaler.

Temamöten har anordnats om bland annat video, medieurval, barnlitteratur, nedskärningar, folkbiblioteksutredningen, bibliotekslag, databaser, BUMS, entreprenad, bibliotek och näringsliv, läsförbättringsarbete, skolbibliotek, nyliberalism, kommundelsnämnder, socialistisk kulturpolitik, arbetsplatsbibliotek, tonåringar och skönlitteratur, uppsökande verksamhet, lönepolitik. Därtill kommer alla oändliga diskussioner om stadgar, handlingsprogram och uttalanden om allt från gruvarbetarstrejken till de in-dragna statliga medlen till En bok för alla.

Föreningen har också ägnat mycket tid och kraft åt att formulera remiss-svar på förslag och utredningar, antingen man var ombedd eller inte. Detta arbete har samtidigt varit ett sätt att arbeta fram föreningens ståndpunkt i olika frågor.

I samband med mötena har många författare, politiker, debattörer, forskare medverkat, såsom Sven Grassman, Torgny Karnstedt, Karl Erik Lagerlöf, Per Wästberg, Aino Trosell, Göran Tunström, Bengt Nerman, Jan Ristarp (v), Bertil Jansson (LO), Lasse Karlsson (Attac), Per Sundgren (v), Niels Mors, Maria Nikolajeva och Pedagogiska gruppen i Lund.

Som om inte alla dessa möten var nog så har en del bisare, med familjer, träffats även sommartid. Sommarläger har anordnats från Marsfjället och Höga kusten i norr till Österlen i söder, från Läsö i väster till Gotland och Finnhamn i öster, numera brukar "BiS-lägren" inskränka sig till en intensiv långhelg på senvåren.

III. Ulf Larsson

Den interna informationen sköttes fram till början av 90-talet genom *IB, Internbulletinen*. Lagom när porto- och resekostnaderna hotade att knäcka ekonomin blev det möjligt att umgås, informera och fatta beslut digitalt. BiS är nog inte den enda fattiga förening som inte skulle ha överlevt utan Internet. Internet betyder också fantastiska möjligheter att integrera internt och globalt. Al Kagans direktrapport från demonstrationerna i samband med WTO-förhandlingarna i Seattle 1999 kunde vi följa på den internationella mejllistan.

Under 1998 lade föreningen upp sin första hemsida på omtanken.se, en server som drevs av ett ideellt projekt och fungerade ett par år. Efter lite olika provisoriska lösningar skapades den nuvarande webbplatsen, www.foreningenbis.org, med Karin Fagerberg som webbmater. Där hittar man det mesta om föreningens verksamhet inklusive ett register över alla tidskriftsårgångar och senare års utgivning i fulltext. Sedan 2008 har BiS även en blogg. Förhoppningen var att den skulle få yngre medlemmar mer aktiva, men ännu så länge är vi som bloggar i mycket mogen ålder.

Enda nackdelen med det digitala är att det något ofullständiga arkiv, som nu med mycken möda och stort besvär samlats på Arbetarrörelsens Arkiv i Stockholm, kommer att bli ännu mer knapphändigt i fortsättningen. Bristen på traditionell föreningsform och det ultrademokratiska arbetssättet har gjort att det som borde ha arkiverats har hamnat lite här och var, kanske i papperskorgen. Mats Myrstener har länge krävt bättre ordning och hållit i insamlandet.

Han är också en av dem som med jämna mellanrum uppmanat alla föreningskamrater att skärpa sig, bli mer aktiva, mer ideologiska och offensiva. Redan vid 20-årsjubileet frågade Mats Myrstener var de nya fräscha bibliotekarierna som ska ta över de röda fanorna är. Han undrar om det är det faktum att många bisare har gjort "karriär" som har dämpat den revolutionära glöden. Även Ulf Larson, bis genom tiderna främste illustratör, har vid åtskilliga tillfällen i skarpa ordalag som "är det en tidskriftsförening eller en kamporganisation" krävt större aktivitet. Kanske var det hans undran om hur litet ett stormöte kan vara, som ledde till beslutet att kalla det årsmöte istället.

ÄN SEN DÅ?

Sammanfattningsvis kan man efter alla dessa år och återkommande debatter i frågan om "det lilla ordet" konstatera att det är just den socialistiska grundtanken, om än vag och odefinierad, som hållit samman föreningen. SAB:s försök att skapa ett alternativ i form av lokala SAB-föreningar dog redan innan födseln av brist på ideologi. Nu gör SAB:s fusionerade efterträdare SB nya försök med lokalföreningar som ägnar sig bland annat åt öl- och chokladprovning. Föreningar av typ "Bibliotekets vänner" utan annat program än att stödja biblioteket blir oftast konservativa församlingar.

Annorlunda är det givetvis med frontorganisationer där man i ett visst läge går samman i en mycket avgränsad fråga såsom till exempel ARBIS, "Arbetsgruppen rädda biblioteken i Stockholm" under 80-talet eller kampen för såväl biblioteken som högre löner i Göteborg på 90-talet.

Under dessa fyrtio år har det inte uppstått någon ny stor våg av unga radikala som vill något nytt! Varför? Är det den så kallade tidsandan, en marxist skulle väl säga att den materiella basen förändrats. I boken *I vattumannens tid? En bok om 1968 års uppror och dess betydelse i dag* (2005) ger forskarna Ulf Bjereld och Marie Demker en tolkning av skeendet. De menar att de värden som låg till grund för det som de kallar auktoritetsupproret, såsom jämlikhet och solidaritet, och det kollektiva agerandet för dessa värden förvidrats till ett egotrippande genom kommunikationsrevolutionen och nätverks-samhället och att det nu gäller att genom ett kollektivt agerande återupprätta dessa värden i ett individualiserat samhälle.

I slutet av sextioalet och en stor del av sjuttioalet handlade det om att bygga ut välfärden; nya bibliotek, fler bibliotekarier, större verksamhet, allt var möjligt. Diskussion gällde hur resurserna skulle fördelas, vad till vem och varför. Sedan när rekordåren var över, gällde det att prioritera bland nedskärningarna, en betydligt svårare och mindre lockande uppgift, som BiS också tog sig an. Vi hade många stormöten och mellanmöten med intensiva djupdykningar i ämnen som förhållandet mellan huvudbibliotek och filialer, arbetsplatsbibliotek, social biblioteksverksamhet och de hela tiden återkommande och reviderade medieurvalsprinciperna, allteftersom nya media tillfördes marknaden.

Samtidigt förlorade Bamse sitt grepp över den offentliga debatten. "Tillsammans kan vi" gällde inte längre utan det elfte budet tillkom, "Sköt dig själv och skit i andra". Den nya tidens bibliotekarier väntar väl på att vi gamla 68-or ska lämna scenen så att det blir tjänster lediga. Men sedan kanske det händer något? Eller är det så att där finns en rörelse vi inte är lyhörda för eller känner igen? Vi vill så gärna tro att den biblioteksideologi som BiS står för och som nu tycks få en allt större politisk förankring, äntligen ska bli den efterlängtdade nationella bibliotekspolitik och att BiS som förening går vidare mot nya djärva mål som på sikt också förverkligas!

Även fortsatt är BiS allra viktigaste uppgift att försvara biblioteken som en genial social innovation, som en rationell, hållbar kollektiv lösning för att tillfredsställa såväl samhälleliga som individuella behov. Vilket bör leda till att biblioteken får ett lagfäst public service-uppdrag. Folkbibliotek är det mest socialistiska vi har; åt var och en efter behov, av var och en efter förmåga! "Kampen går vidare" stod det länge i vinjetten till biskränikan i varje tidskriftsnummer, så det är bara att instämma med Mikael Wiehe, som redan för 20 år sedan sjöng:

"En enda sak är säker och det är livets gång
och allting vänder åter och allting börjar om
Och fastän våra röster ska mattas och förstummas
ska nya röster sjunga, ska nya röster sjunga..."

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE

Söndagen den 18 maj 1969 bildades en ny förening., Bibliotek i samhälle. Forum för biblioteksarbetare och biblioteksnyttjare. Cirka 60 personer hade infunnit sig och från kl. 10.30 till 20.00 var debatten livlig kring föreningens målsättning och verksamhet.

PROTOKOLL FÖRT VID STORMÖTET FÖR BILDANDET AV EN BIBLIOTEKSFÖRENING

DEN 18 MAJ 1969.

Närvarande : 59 personer

- § 1. Mötet förklarades öppnat.
- § 2. Till ordförande vid stormötet valdes Astrid Abenius. Till protokollförare utsågs Eva-Christina Westlund.
- § 3. Till justeringsmän tillika rösträknare valdes Helena Sandblad och Anna-Lena Höglund.
- § 4. Ordföranden, som ingått i arbetsgruppen, som förberett stormötet, redogjorde för arbetsgruppens synpunkter på den blivande föreningens målsättning och verksamhetsformer. Hon sade därvid bl.a. att föreningen bör verka fristående från SAB och SFF; att de av den nya föreningens medlemmar, som även är medlemmar i SAB och SFF bör stå kvar inom dessa organisationer; att föreningen bör föra en aktiv radikal kulturpolitik och att dess första viktiga uppgift bör vara att bevaka biblioteksutredningens betänkande kommande höst.
- § 5. En inledande diskussion hölls, varvid bl.a. följande synpunkter kom fram: Helena Sandblad och Anna-Lena Höglund uttalade att föreningen inte borde ha någon egen publikation, utan att föreningens medlemmar borde medarbeta i BBL. Häremot invände ett flertal av de närvarande att föreningens viktigaste sammanhållande faktor är en egen tidning, varigenom medlemmarna på mest ändamålsenliga sätt kan utbyta åsikter.
- § 6. Stormötet beslöt att i enlighet med arbetsgruppens förslag till dagordning dela upp sig i mindre grupper för överläggningar. Den slutliga gruppindelningen blev följande:
 1. Valberedning, organisation av lokal- och ämnesgrupper.
 2. Stadsegrupp
 3. Programgrupp
 4. Ekonomigrupp
- § 7. Stormötet avbröts för överläggningar inom arbetsgrupperna.

Mitt i tiden

DET VAR NATURLIGTVIS ett tidens tecken att BiS såg dagens ljus just 1969, ett år i en tid då allt verkade stå inför förändring, då det mesta – för att inte säga allt – i det rådande samhället skulle ifrågasättas och omprövas, det förbrukade och förmultnade ersättas. Denna tid då våldsamma omvälvningar på de flesta håll i världen dominerade nyhetsflödet. Denna tid då USA:s krig i Vietnam trappades upp, då Israel ockuperade Gaza och Golanhöjderna, då Grekland gick in i diktaturens mörker, då Martin Luther King och Robert Kennedy mördades, då Biafrakriget härjade i Nigeria och då USA upplevde sina värsta rasupplopp. Men det var också en tid då revolterna på universiteten runt om i västvärlden en gång för alla drev ut gamla igendammade ordningar och system och drev in medbestämmande och demokratiskt inflytande. Och det var inte minst den tid då kraven på jämlikhet på allvar formulerades och drevs ända upp till första plats på samhällsagendan.

På den något stillsammare biblioteksfronten i Sverige rådde inte heller fullständig stillhet och ro. Mycket nytt bröt in, nya idéer fick spelrum i verkligheten: uppsökande verksamhet blev ett honnörssord i det dagliga bib-

lioteksarbetet, lokala bibliotek skapade sig större spelutrymme som "kulturcentra", diskussionen om vad biblioteken skulle vara och vad de skulle kunna bli gick hög runt om i riket. Litteraturutredningen drev nydanande försök på en rad bibliotek. Även en del politiker började få upp ögonen för bibliotekens många möjligheter; någon kallade dem visserligen "kulturpyttipanna", men i sitt Första Maj-tåg 1966 gick socialdemokraterna i Malmö fram under banderollen "Vi kräver bibliotek i alla stadsdelar". Ack, ja.

Tidens brokiga mönster av mer eller mindre omstörtande förändringar och uppmaningar till deltagande bildade naturligtvis grogrund för diskussioner bland unga människor i Sverige, t.ex. hos dem som utbildade sig till bibliotekariär. Om detta skriver Lars G Andersson och jag i vår bok *Mitt i byn* (2001) så här:

"Utbildningen av de blivande folkbibliotekarierna tilldrog sig på den tiden i ett industriområde i Solna. Måhända hade denna placering, mitt i ett totalt oglamoröst vardagssverige, fjärran från solenna bildningsinstitutioner och pampiga bibliotek i de centrala delarna av Stockholm, sin betydelse för att studenternas biblioteksdiskussioner under dessa år allt mer kom att föras i politiska termer. Detta drag kom att helt prägla ett par Solnaårsgångar. Må därmed vara hursomhelst, en livlig attack mot det etablerade och – i de hetsigaste studenternas ögon – förstelnade bibliotekssverige gjorde under alla omständigheter härmed sin entré på biblioteksscenen. Attacken kom från politiskt vänsterhåll, från dem som snart skulle betrakta sig som den progressiva spjutspetsen i yrket och som tog sitt yrkesval på sådant allvar att blodet om inte flöt så i alla fall sjöd.

Årgången 1969/70 blev den som satte det största avtrycket. Det året valde nämligen de radikala biblioteksstudenterna att framträda i samlad trupp. Tiden var mogen för att formera sig seriöst och organiserat – alltså bildades en förening. Redan i sitt namn inringade denna på ett slagkraftigt sätt själva budskapet hos grundarna – *Bibliotek i Samhälle*, *BiS* – och därmed bildade man också front mot den befintliga ärevördiga allmänna biblioteksforeningen, vars mål aldrig – enligt bisarna – hade varit att ta en aktiv del i samhällsbygget. Syftet var nu att genom den nya föreningen "utveckla och fördjupa biblioteksfrågorna ideologiskt och kunskapsmässigt". Målen för BiS formulerades från början kompromisslöst som upprop för en aktiv medverkan i värnet och förstärkningen av det demokratiska samhället och för ett biblioteksväsen som var till för och verkligen nådde fram till alla medborgare.

Redan året efter sin tillkomst genomgick dock föreningen en avgörande förvandling. Då skiftade den nämligen skepnad från en allmänt progressiv sammanslutning till en som skulle verka för bibliotekens bästa på socialistisk grund. Sedan 1970 är således BiS en uttalat politisk biblioteksforening för vilken socialismen representerar "idén om mänsklig frigörelse och utveckling, baserad på reell behovstillfredsställelse och rättvis fördelning av materiella och sociala tillgångar'. Samtidigt som föreningen bildades startades också dess tidskrift, *bis*. Liksom föreningen själv existerar tidskriften ännu i denna dag '... det radikala pådrivande alternativet i biblioteksdebatten'."

De här formuleringarna tyckte vi, när vi skrev *Mitt i byn*, mer än väl förtjänade sin plats i en, om än aldrig så personligt hållen, framställning av det viktigaste som hände i fråga om moderniseringen av landets folkbibliotek.

Men precis som BiS kan sägas vara ett barn av sin tid, kan också tiden (70-talet således) sägas ha många drag som mer brukar tillskrivas barn med deras äventyrlust, nyfikenhet, oräddhet och behov av att vända och vrida på allting, än den reflekterande begrundan, eftertanke och omprövning som sägs vara kännetecknande för ett vuxet tankesätt. Det är nämligen ganska betecknande med vilken självklarhet mycket av det oprövade och ny-

tänkta kunde bereda sig plats i den etablerade biblioteksvärlden. Tidsandan var sådan, kan man säga. De idéer som växte fram som en följd av Litteraturutredningens biblioteks försök från 1968 och ett par år framåt, kom ganska omgående att bilda grunden för de statliga stödordningarna. Diskussionerna och debatterna om bibliotekens roll tog för givet att det uppsökande arbetet var ett självklart prioriteringsområde. Den kanske mest betydelsefulla – och på sitt sätt mest remarkabla – nydaningen av det här slaget utgjordes av inrättandet av ett permanent stöd för inköp av litteratur avsedd för landets allt fler från andra länder nyinflyttade. Det skapades något nytt som kom att kallas ”invandrarverksamhet”. Dess tillkomst var i högsta grad avhängig av insatser av enskilda bibliotekarier, som insett vikten av den utmaning för samhället – och därmed biblioteken – som inströmningen av många människor med andra språk än svenska utgjorde. Flera av dessa var knutna till BiS, två av dem var Olaf Berggren och Helena Sandblad. De gav sig i kast med uppgiften att föra in böcker på andra språk på ett högst konkret vis; de reste till bokmässor i länder utanför den traditionella sfären av bibliotekens kontaktområden, packade själva upp de första sändningarna böcker ur järnvägsvagnar på godscentralerna och utarbetade riktlinjer för bibliotekens bestånd av litteratur på de olika språken. Denna pionjärinsats lade ganska snart en väl utarbetad grund för folkbibliotekens service för ”invandrare”, stödd av statsmakterna (till en början) och numera ett av de mest betydelsefulla inslagen i bibliotekens vardag.

Vad BiS har uträttat handlar alltså inte bara om vad föreningen som sådan har gjort, utan minst lika mycket om de insatser som enskilda medlemmar – som ju aldrig varit särskilt många – stått för. Det vore (inom parentes) intressant med en liten studie om hur mycket just de enskilda BiS-medlemmarnas arbetsinsatser betytt för de svenska folkbibliotekens utveckling. Så här skriver vi i *Mitt i byn*:

”Det är alltså fråga om en mycket överblickbar skara människor som inte bara hållit föreningen vid liv och drivit dess tidning utan också på många handa sätt gjort BiS-synpunkter kända och begrundade. Och det har de gjort inte bara genom föreningen utan väl så mycket genom sina egna individuella insatser på olika håll runt om i Bibliotekssverige. Härdade bibliotekschefer i hög ställning och av respektingivande ålder framhåller i dag gärna bisarnas betydelse för exempelvis en skärpt attityd till de kulturpolitiska målen bland medarbetarna och ett likaså praktiskt handlag med att förverkliga dem i en biblioteks vardag. Men som förening har BiS tagit livlig del i debatterna, till exempel i allt det myckna remissarbete som blivit en följd av mängden utredningar på biblioteks- och kulturområdet som spritts över landet under de senaste decennierna. I det arbetet har BiS genom alla år framträtt som en av de mest ihärdiga förespråkarna för en bibliotekslag. Men det räcker inte med en lag, menar BiS, som i sitt program också kräver att staten garanterar ’en jämlik biblioteksstandard och ett resurstarkt, effektivt biblioteks nätverk i landet’. Bibliotekens verksamhet ska styras poli-

tiskt så att den även når de grupper som nu inte utnyttjar bibliotekens möjligheter. Det innebär en satsning på arbetsplatsbibliotek, skolbibliotek, biblioteksservice i glesbygd och förorter och annat aktivt uppsökande arbete. Satsningen på vuxenutbildning innebär att biblioteken måste tillföras ökade resurser.”

Mitt i Byn sätter alltså in BiS i dess rättmätiga roll som en av de viktigaste drivkrafterna i moderniseringen av de svenska folkbiblioteken och glömmar inte heller bort den – i ordets alla betydelser – enastående insats föreningen stått bakom i Sydafrika: ”Den för BiS så karakteristiska ihärdigheten avsatte kanske sina vackraste resultat under 90-talet. Under det decenniet genomförde nämligen föreningen ett par biblioteksprojekt i Sydafrika värda särskilt omnämnande i den moderna svenska folkbibliotekshistorien, dels upprättandet av Masizame-biblioteket i kåkstaden Lingelihle i Cradock i Östra Kapprovinsen, dels ett skolbiblioteksprojekt bedrivit i landets alla nio provinser.”

All heder åt en sådan ”liten” förening!

Till BiS 40-årsjubileum – minnen och annat

OM DET LILLA ORDET SOCIALISM

BiS hade när det bildades mot slutet av 1960-talet mött ett ytterst välviligt mottagande från vissa delar av det svenska folkbiblioteksetablissemang. Att dessa "ungdomar" varav många deltagit i studentrevoltens olika skeden hade idéer, ideal och visioner, upplevdes som positivt för framtiden av en yrkeskår där alltför många såg ut att ha valt bibliotekarieyrket för att slippa konfronteras med jobbiga grundskoleelever. Många bibliotekarier var utomordentligt noggranna när det gällde katalogisering. Många var mycket välbevandrade i litteratur- och/eller konsthistoria. De vårdade väl "sina" bibliotek, de var måna om att få "sina" bibliografiserier väl inbundna – i samma klotfärg med ryggtiteln enhetligt placerat på samma höjd. Många bland dem upplevde dock sina kunder – låntagarna – som störande moment i idyllen, störande moment som man dock måste hålla sig väl med – lånestatistiken oblige. Lånestatistiken var det förallrdel inte få som upptäckt att den ibland också kunde justeras något, om inte av andra skäl än att man var säker på att de böcker fru Jönsson lånade också lästes av hennes syster.

Den handfull bibliotekarier som ville se mera dynamiska bibliotek, de som brydde sig om dem som biblioteket skulle betjäna, blev riktigt glada att se dessa nya kolleger organisera sig i en förening som ville se biblioteken fylla en viktigare roll i samhället. Här kom ungdomar som verkade bry sig mer om bibliotekens relationer till publiken än om katalogiseringsdetaljer!

Bland dessa "bibliotekspionjärer" som välkomnade BiS, var det speciellt en bibliotekarie, Greta Renborg, som efter några år i Nordamerikas Förenta Stater var etablerad som PR-verksamhetens apostel inom den svenska biblioteksvärlden. Hon såg dem som grundade BiS som sina andliga barn. Men dessa barn var lite bångstyriga, de valde en oacceptabel politisk hemvist – de ville stå på socialistisk grund! Biblioteken skulle ju vara till för alla, de skulle vara politiskt neutrala – ja, biblioteken och säkert också bibliotekarierna skulle vara liberala, ansåg hon, och det var nog många bibliotekshöjdare som tyckte som hon. Som det svenska biblioteksväsendets främste förespråkare för "public relations" försökte hon tappert och förgäves att få BiS att stryka det "fula" ordet *socialism* ur sitt program. Hon fick för all del oväntat stöd från de BiS-medlemmar och sympatisörer, inklusive en och

annan icke-biblioteksanknuten moatjé eller kamrat, som hade anammat "Marxismen – Leninismen – Stalinismen – MaoZeDongs tänkande" som ideologi. Dessa allierades motiv var bibliotekarien ifråga inte tillräckligt bevandrad i tidens politiska liv för att förstå.

"Maoisterna" ville att BiS, i enlighet med onkel Josefs 30-tals folkfronttaktik, skulle bli en bred frontorganisation utan ideologisk anknytning, som skulle samla alla "goda" och lättstyrda krafter till eventuella aktioner. I synnerhet propagerade man budskap som kom från partiet – det parti som på den tiden bytte namn från KFML till SKP. Försöken att konvertera BiS till en "bred" folkfrontsorganisation upprepades av nya omgångar nyblivna bibliotekarier i ett antal år. Dessa konflikter hindrade ofta BiS från att ägna sig åt viktigare frågor. Socialismklausulen var för många bland BiS grundare viktig för att förhindra det existerande biblioteksetablissemang från att överta BiS och förvandla det till någon sorts "juniorsektion" åt SAB.

APARTHEIDFRÅGAN PÅ SAB:S ÅRSMÖTE I LUND 1972

Det uppstod till en början, den socialistiska grunden till trots, inga allvarliga konflikter mellan BiS och biblioteksetablissemang inklusive biblioteksliberalismens och PR-verksamhetens apostel. Men så kom det sig att en delegation sydafrikanska – vita – bibliotekarier besökte Sverige. Det var under apartheidtiden och man hade i Sverige redan passerat det stadiet då det bara var vänstern som bojkottade Sydafrika. KF hade slutat saluföra sydafrikanska varor och några borgerliga ungdomsförbund hade lierat sig med SSU och VUF i kraven om bojkott av Sydafrika. Jag minns inte om dessa vita sydafrikanska kolleger mottogs på flera bibliotek – de mottogs i alla fall på Malmö stadsbibliotek, ett bibliotek vars chef, Bengt Holmström, dittills av många, även inom BiS, ansetts vara en av de progressivaste inom kåren. BiS reagerade mot besöket, eller snarare mottagandet, och kom med ett skarpt uttalande samt en motion till SAB:s årsmöte, som brännmärkte apartheid och eventuella kontakter mellan svenska och sydafrikanska bibliotek. BiS aktion chockerade många av de hittills välvilligt inställda höjdarna och speciellt den då mycket aktiva PR-verksamhetens grand old lady. Och på årsmötet ordnades ett föredrag av en genom många TV-framträdanden ytterst välkänd docent i neurofysiologi, David Ingvar. Föredraget skulle föregå behandlingen av motionerna. BiS motion var den enda det rädde delade meningar om. Docent Ingvars föredrag handlade om hjärnan som människans (eller var det kroppens, eller själens) "bibliotek" – själv hade jag kanske hellre associerat min hjärna med en bibliotekskatalog. Föredraget var säkert mycket intressant, föredragshållaren gick in på vissa skador i hjärnan eller övriga nervsystemet som kunde leda till att patienten genom förlust av känsel, syn, hörsel och talförmåga, men inte tankeverksamhet, blev helt isolerad från sin omvärld.

När sedan vår motion skulle behandlas gick PR-bibliotekarien upp i ta-

larstolen och höll ett nästan tårdrypande tal om de stackars vita sydafrikanska bibliotekarierna som vi ville isolera och utsätta för samma öde som de av docenten beskrivna patienterna. Debatten om motionen varade ett tag; det var kanske ytterligare någon representant av etablissemangen som gick till talarstolen för att försvara Malmö stadsbiblioteks mottagande av de sydafrikanska kollegerna. Det gjordes många hänvisningar till docentens föredrag. Docenten var också uppe i den konkreta frågan och talade om sitt utbyte av erfarenheter och kunskaper med kollegor i olika länder, ja till och med sovjetiska kollegor.

En av BiS-motionens försvarare gick upp i talarstolen och påpekade att de segregerade biblioteken i Sydafrika var verktyg i apartheidideologins tjänst. Bibliotek för vita hade i stort sett samma utbud som våra folkhemsbibliotek, bibliotek för färgade och asiater hade ett mer begränsat utbud, det fanns hela ämnen som inte fick förekomma där, och i bibliotek för afrikaner, s.k. "bantus", var bok- och ämnesurvalet enligt lag inskränkt till de kunskaper afrikaner tilläts få. Docenten fick då frågan om han på 1940-talet, som neurolog, skulle ha samarbetat och utbytt kunskaper och erfarenheter med de tyska kolleger vilka använde kirurgin i den nazistiska ideologins tjänst. Skulle han ha använt termen "kolleger" om de läkare vilka utförde experiment med koncentrationslägerfångar som försökskaniner?

Det som i sammanhanget hedrar docent Ingvar, som hade begärt replik innan jämförelsen med nazisternas medicinska experiment kommit upp, är att han sedan avstod från att yttra sig mer i frågan.

Jag minns inte exakt hur det blev med voteringen om BiS motion, den gick säkert inte igenom, jag minns dock att vi i alla fall fick mycket fler röster för vår motion än vad vi hade väntat oss.

Inom BiS upplevde vi det som hände på SAB-mötet i Lund som en seger!

OM BEGREPPET PR

Jag tycker inte om termen "PR" men kan för all del inte helt förneka att det, när jag mot slutet av 1960-talet klev in som aktör i biblioteksvärlden, behövdes en del ansträngningar på "PR-fronten" efter decennier av diskret tillvaro. Många av mina kamrater i det då nybildade BiS kom också att ägna sig åt biblioteks-PR.

"PR" står för "public relations" – som skulle kunna översättas med "relationer till allmänheten" – men termen har fått en annan innebörd, det lutar mycket mer åt "marknadsföring" och "reklam". I ett merkantilt samhälle betyder i regel reklam och marknadsföring mycket blå dunster, en överdriven betoning av positiva aspekter av alla möjliga och omöjliga fördelar och nedtoning av eventuella hakar. Jag vill inte påstå att alla PR-bibliotekarier ägnade sig åt den typen av vulgär saluföring av bibliotekets tjänster, men någon gjorde det. Det jag upplevde som speciellt farligt för biblioteken var att inte så få av dessa PR-bibliotekarier också försökte få biblioteken att se ut som det de i saluföringssyfte beskrevs som: Biblioteken skulle förvandlas

till "allaktivitetshus"! Det skulle gå att låna allsköns prylar på biblioteken. Själv ärvde jag av min föregångare i Nybro ett avtal med Konstfrämjandet som innebar att vi, till subventionerat pris, köpte en mängd grafisk konst som skulle lånas ut till allmänheten. Då jag något senare blev kulturchef i kommunen kom jag att hänga den inköpta konsten på kommunala arbetsplatser. I Oslo upplevde jag många år senare hur det lokala fiskefrämjandet placerade fiskespön på några av Deichmanske biblioteks filialer. Meningen var att allmänheten skulle kunna låna dem. Jag ansåg att utlån av fångstredskap inte hörde hemma på ett bibliotek och vägrade att vara med. När jag några dagar senare blev utfrågad av Aftenposten om vår filial lånade ut fiskeutrustning svarade jag: "Nej, vi lånar inte ut några fiskespön och inte heller några betongblandare men vi har böcker om hur båda ska brukas." Det blev en stor rubrik i tidningens lokala kvällsupplaga. Min dåvarande chef uppskattade den repliken som "meget gott PR för bibliotekenes virkefelt".

Då kom jag på att det är bibliotekets verksamhet som skall vara bibliotekets "PR" medan "biblioteks-PR" inte skall vara biblioteksverksamhet!

Det var många kolleger som förstod att det fanns behov av ställen där man skulle kunna låna betongblandare, men som instämde i att den låneverksamheten inte passade för biblioteken.

OM BIBLIOTEKENS OFULLSTÄNDIGA FÖRYNGRING

De snälla, ordentliga bibliotekarier som hade dominerat på biblioteksarbetsplatserna utgjorde fortfarande majoriteten när de nya "radikala" eller "samhällstillvända" kollegerna kom ut på arbetsmarknaden. De välkomnade något försiktigt de nya krafterna, vilka somliga insåg behövdes för att få fler kunder (förlåt, låntagare) till biblioteken. De nya radikala bibliotekarierna höll sig inte bara till PR-verksamheten, de övertog efterhand fler och fler funktioner på biblioteken. Med nya krafter fick biblioteken ett bredare urval böcker och andra medier och en bredare kundkrets. Men dessa nya radikala krafter kände ingen dragning till petimäterarbeten som katalogisering och klassifikation. Dessa arbetsområden förblev det gamla gardets revir, men eftersom det i varje ny generation bibliotekarier fanns några som tyckte att det var livsviktigt att få vackra katalogposter där punkten alltid kom på rätt sida om parenteser, fick också det gamla gardet tillräckligt med nya, till åldern yngre medlemmar, som fortsatte acceptera de reaktionära och etnocentriska värderingar som SAB:s klassifikationssystem hade stått och fortsatt att stå för!

OM MIN SYN PÅ SAB:S KLASSIFIKATIONSSYSTEM

Det är tyvärr så att man med klassifikationen som verktyg kan gömma undan en hel del väsentlig information, undvika vissa kopplingar etc. Ett exempel: när SAB:s klassifikationssystem under "Ocgä – Politiska begrepp," placerar posterna Ocgac – "Nationalism" medan "Konservatism"

hamnar på Ocgb och följs av Ogcg – "Liberalism", Ocgd – "Socialism" (med underavdelningar för reformistiska, revolutionära och frihetliga varianter) medan "Nazism" och "Fascism" kommer först därefter under Ocg, så har man lyckats dölja banden mellan de olika högerkrafterna.

Att jag kom in i bibliotekaryrket berodde mest på min akademiska bakgrund, en fil. kand. i historia, statskunskap och romanska språk. Många av mina kamrater inom vänstern i Lund ville ägna sig åt journalistisk verksamhet. Min franskspråkiga bakgrund innebar hos mig en oförmåga att formulera meningar utan mindre än tre bisatser – ett klart handikapp i svenska publicistiska sammanhang. Min flerkulturella bakgrund visade sig redan under bibliotekarieutbildningen vara en tillgång. Sverige höll på att bli ett invandringsland och många bland folkhemmets nya inhysingar hade som modersmål språk som inte var främmande för mig. Än viktigare än språken var enligt mig invandrarnas kulturella bakgrund. Jag hade vuxit upp i ett muslimskt land, min skolgång började med sju år hos tyska katolska nunnor, den fortsatte med tre år i ett franskspråkigt katolskt gymnasium vars lärarkår bestod av tjeckiska, polska och bretonska munkar samt libanesiska lek-män. Min skolgång avslutades i ett franskt gymnasium där mer än varannan elev var judisk. Jag hade också begåvats med en ytterst from grekisk-ortodox mormor och även om det av den katolske korgossen efterhand blivit en övertygad ateist så fanns kännedomen om – och respekten för – andras tro kvar.

Det var redan under elevtjänstgöringen på Stifts- och Landsbiblioteket i Växjö som mina språkkunskaper kom till nytta. Det var också redan då som jag upptäckte hur etnocentriskt, reaktionärt och fördomsfullt det av svenska bibliotek använda klassifikationssystemet var.

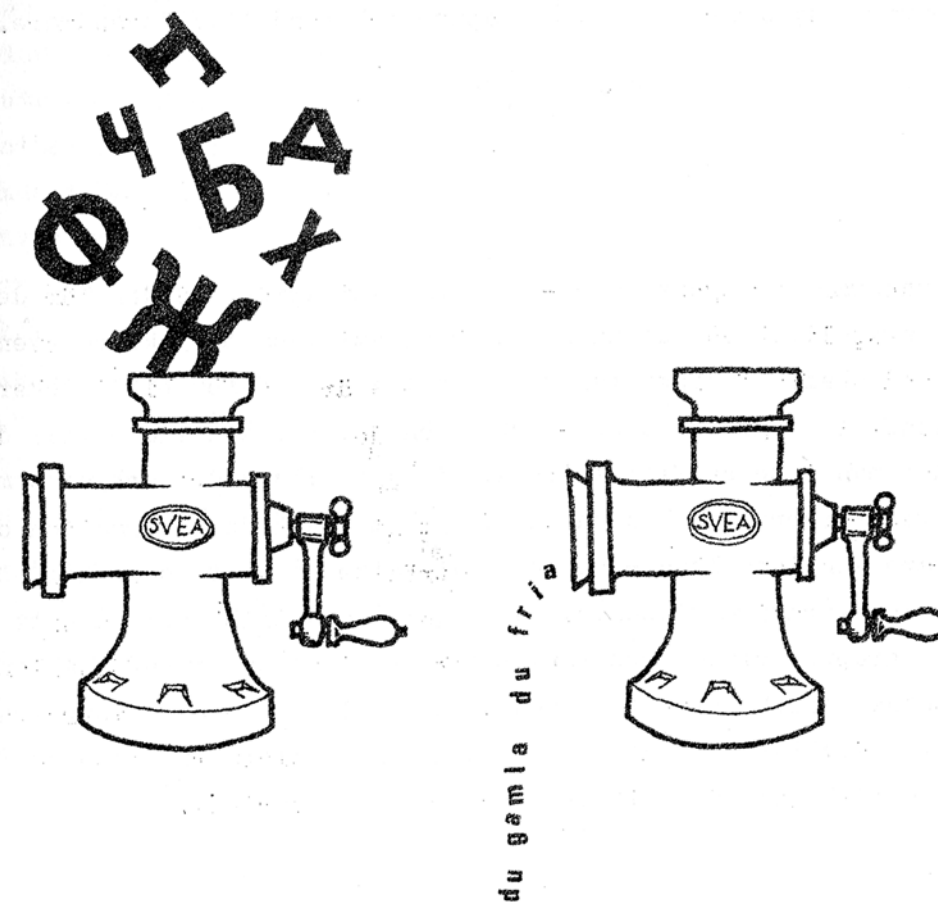
Jag upptäckte att man någon gång efter andra världskriget "denazifierat" systemet genom att bl.a. avskaffa avdelningen "Rashygien" men kort därpå anammat den sionistiska mytbildningen genom att flytta "Judarnas historia" och antisemitismen till Mellanöstern! Jag reagerade också speciellt på klassifikationssystemets nonchalanta behandling av de kristna orientaliska kyrkorna och Islam.

Jag har senare varit bibliotekarie i Norge och under tre månader på det nya Bibliotheca Alexandrina i Egypten och konfronterats med såväl UDK som Dewey och konstaterat att bruket av decimala klassifikationssystem kan vara försvarbart på vetenskapliga specialbibliotek medan det för folkbibliotek vore bäst med en radikalt reviderad version av SAB:s klassifikationssystem. Ett viktigt skäl för det är att det endast finns tio arabiska siffror medan det svenska språket erbjuder tjuguåtta bokstäver, faktiskt femtiosex om man har vett att bruka både versaler och gemener. Femtiosex olika tecken innebär kortare kombinationslängder än tio tecken. Datorer kan klara sig med två tecken men då får de mycket långa kombinationer som den mänskliga hjärnan får svårt att memorera!

Jag har under min yrkesverksamma tid i Sverige vid flera tillfällen, ofta på

uppdrag av någon arbetsgrupp, kontaktat den – av några Btj-anställda styrda – kommittén som svarat för SAB:s klassifikationssystem. Det har skett i form av remissvar på kommitténs förslag eller som förslag till tillägg (ändringar insåg jag att det skulle vara meningslöst att föreslå). Ett exempel kan vara de förklaringar jag framförde till kommittén om "Orientaliska kyrkor av främreasiatiskt ursprung" på ett tidigt stadium av den syrianska invandringen till Sverige. Klassifikationssystemet ignorerade då existensen av den orientaliska kristenheten. Jag fick aldrig något svar, något år senare kom SAB med den nu gällande versionen.

Jag försöker trots det fortfarande inspirera nyare bibliotekariegenerationer att ge sig på klassifikationssystemet.

bis 1970:10 Ill. Jan Albinsson

Biblioteksarbetaren Ellen

ÅR 1969 höll "biblioteketablissemanget" d.v.s. Sveriges Allmänna Biblioteksförening (SAB) sitt årsmöte i Kristianstad. Utbildningsminister Olof Palme högtidstalade. Talet hade rubriken "Kulturpolitikens värderingar" och hölls i huvudsak utan manuskript. En bandupptagning ligger till grund för anförandet som publicerades i BBL 1969:7/8.

Inte utan stolthet presenterar Palme det annorlunda upplägget av 1968 års Litteraturutredning. Palme framhåller bibliotekens viktiga roll inom skola, forskning och kultur. Men särskilt uppehåller sig Palme vid utbildningen. Han gör en jämförelse med 1930-talets skola, då 90 procent av befolkningen fick en sexårig utbildning och endast tio procent fortsatte till realskola och en ännu mindre del till gymnasium. 30 år senare får alla ungdomar en nioårig skola och ca 25 procent av ungdomarna får en utbildning på 15 år eller mer. På 30 år har det skett en revolution inom ungdomsutbildningen. Hur länge kan det fortsätta, var går gränsen utom vid pensionsbrevet, undrar Palme. Som sig bör vid liknande tillfällen, talar Palme vackert om bibliotekens viktiga roll i ett alltmer flexibelt utbildningssystem. Men, framhåller han avslutningsvis, biblioteken ska också väcka förargelse.

Förargelsen lät inte vänta på sig. Tidigare samma år hade föreningen Bibliotek i Samhälle bildats. Föreningen skulle vara öppen inte bara för "biblioteksarbetare" alla kategorier, d.v.s. bibliotekarier, kontorister och vaktmästare, utan även för låntagarna.

Föreningen får ett syrligt mottagande i etablissemangets tidskrift (BBL 1969:9) där Per Nyeng i artikeln "Det puritanske BiS og det kokette Biblioteksdebat", anser att föreningens program är vagt formulerat. Tillströmningen har därför varit stor och medlemsskaran består av såväl mörkblå samhällsbevarare som kulturrevolutionära socialister. Men, fortsätter Nyeng, det är inte en diskussionsklubb som behövs utan en oppositionsgrupp med väl underbyggda alternativ till nuvarande bibliotekspolitik. Han tror inte heller att medlemsbladet (bis) ska lyckas föra ut biblioteksdebatten till en vidare krets. "Artiklarna är för långa. Men först och främst ser tidskriften så förbannat trist ut. Det är lysande att BiS vill vända upp och ned på den svenska biblioteksdebatten, men så länge man inte har en ordentlig stencilapparat och en IBM skrivmaskin, så tvivlar jag på föreningens möjligheter att störa biblioteketablissemangets nattsömn. Det är en gammal fördom

att tro att radikala tankar får störst genomslag när de framförs i eländigt stencilerade tidningar."

Mottagandet till trots slog rörelsen rot. Lokalgrupper bildades. Många "biblioteksarbetare" anslöt sig. Andra nöjde sig med att sympatisera. Resten höll god min. BiS röst hördes i debatten. Inte minst tack vare den "eländigt stencilerade tidskriften". Men BiS tog också stor plats i talarstolen vid biblioteketablissemangets årsmöten. Man ska nog inte bortse från att föreningen hade den vänstervind i ryggen, som just då svepte genom samhällsinstitutionerna och som, om man så vill, gav vissa konkurrensfördelar. BiS låg rätt i tiden.

BiS deltog både i biblioteks- och samhällsdebatten. En av de frågor som engagerade föreningen var de sociologiska studier, som genomfördes inom Litteraturutredningen under ledning av Harald Swedner (sociolog och professor i socialt arbete vid Göteborgs universitet). Swedner hade ett starkt engagemang för de svaga eller, som han själv uttryckte det, "hunsade grupperna". Swedner hade gjort entré i biblioteksvärlden vid SAB:s årsmöte i Helsingborg år 1966, där han bl. a. anklagade biblioteken för att satsa för mycket på prestige och för lite på underhållning. (Kanske inte precis något som BiS instämde i.) Men Swedner blev senare engagerad i 1968 års Litteraturutredning och ledde de uppmärksammade försöken vid fem bibliotek som redovisades i Litteraturutredningens delbetänkande *Försök med bibliotek* (SOU 1972:61). Som en del i försöken vid Kirsebergsfilialen i Malmö prövades utlåning på arbetsplatser. Frågan fick stor uppmärksamhet och ledde till ett uppsving för arbetsplatsbiblioteken, som i vissa kretsar upphöjdes till den högsta formen av bibliotek. (Särskilda statsbidrag för etablering av arbetsplatsbibliotek infördes senare.) Frågan om arbetsplatsbibliotek hade en stark ideologisk laddning och sammanföll rätt väl med BiS målsättning.

FRÅN NÄBBSTÖVLAR TILL LACKPUMPS OCH TILLBAKA IGEN?

En starkt bidragande orsak till uppkomsten av BiS var det växande missnöjet "riktat mot klasskillnader på arbetsplatsen, mot enväldiga stadsbibliotekariers uppbromsning av bibliotekens utveckling och strypande av radikala alternativ, mot de kommunala instansernas snålhet och förmyndaraktiga inställning". (Anders Ljungberg, Hallandsposten 2.10.1969) I artikeln framhålls att BiS är öppet för biblioteksarbetare alla kategorier. Begreppet "biblioteksarbetare" väckte inte jubel i alla kretsar. Det gjorde knappast heller en av de frågor som BiS drev, nämligen den att man skulle solidariser sig med bibliotekskontoristerna, som ansågs vara en förtryckt grupp. (Kanske fäste jag mig särskilt vid den frågan eftersom jag då var engagerad i akademikerförbundet SFF:s styrelse och en del av etablissemanget.)

En solidaritetshandling var att tillhöra samma fackförbund som kontoristerna, d.v.s. det TCO-anslutna SKTF. Många bisare lämnade Saco med

buller och bång och gick över till SKTF. Bytet av fackförbund var en solidaritetshandling, men också ett avståndstagande från höglöneorganisationen Saco. En starkt bidragande orsak till utträdet var Saco-strejken 1971, som i många kretsar betraktades som en "lyxstrejk" och som ledde till motsättningar på många arbetsplatser, inte minst på de kommunala biblioteken. Ett annat argument som anfördes var att alla på en arbetsplats borde tillhöra samma fackförbund. (Städerskor, vaktmästare och bokbusschaufförer tillhörde LO-förbundet SKAF.) En konsekvens av solidaritetshandlingen var att avstå löneutrymme till förmån för kontoristgruppen. På så sätt ställdes en låglönegrupp mot en annan låglönegrupp.

Många bibliotekarier som kände ambivalens i solidaritetsfrågan stannade kvar i Saco, men skyltade ogärna med det. Det var inte riktigt opportunt att förknippas med de högavlönade. Trots att bibliotekarierna sannerligen inte hörde till de högavlönades skara. Och fortfarande tillhör de akademiska yrkenas låglöneproletariat. Här kan man med fog tala om de "kommunala instansernas snålhet". I den här frågan visade BiS prov på vissa brister i analysen. Vad BiS bortsåg från var det faktum att vi var många som hade fått del av den utbildningsexplosion som Palme nämnde i sitt tal i Kristianstad 1969. Att allt fler med arbetarklassbakgrund inte bara hade kunnat ta studenten utan dessutom fått läsa på universitet.

Vi som gjort en klassresa, vi som fått studera och som föreställde oss befattningar i något manschetttyrke, där vi kunde byta ut näbbstövlar mot lackpumps, kände en viss ovilja inför solidaritetskravet. Och inte kände vi oss som förtryckare. Skulle vi nu slänga pumpsen? Aldrig i livet! Skulle vi som en solidaritetshandling med den arbetarklass vi just hade lämnat, styra ut oss i blåstall? Aldrig!

Så vitt jag minns var det här inget man pratade om. Frågan var definitivt för känslig att väcka på ett stormöte. Vi höll tyst, kanske för att undvika risken att bli betraktad som osolidariska. Eller ännu värre, ytliga och fåfänga, med tanke på pumpsen. Kanhända kan tystnaden förklaras av att vi som hade ett ursprung i de "hunsade grupperna" inte var lika säkra i korken. Och att vi undvek att kämpa i ett underläge mot den välartikulerade medelklass som dominerade BiS. Hursomhelst, man pratade inte om saken. Föremålet för solidaritetshandlingen kändes inte alldeles självklart. Gruppen bibliotekskontorister var inte någon homogen skara. I gruppen fanns kvinnor med gedigen yrkeserfarenhet som utförde ett kvalificerat arbete för en skamligt låg lön i förhållande till kommunalanställda inom mansdominerade förvaltningar, t.ex. de tekniska förvaltningarna.

I den gruppen bibliotekskontorister fanns många ensamförsörjande vars lön inte tillät något lyxliv. Men det fanns ett annat inslag. Den offentliga sektorns, inklusive bibliotekens, expansion under det senaste decenniet hade lett till ett ökat arbetskraftsbehov. Här fanns en reservtrupp bland de kvinnor som hittills stannat hemma för att ta hand om man och barn. De som nu, när barnen kommit upp i skolåldern, gärna ville komma ut i arbets-

livet och tjäna lite egna pengar. Men arbetet fick inte gå ut över frisk karl och barn, därför arbetade man deltid. (Så grundlades deltidseländet inom vissa kvinnoyrken.) Ett annat fenomen, av skiftande omfattning, var att fruar till högre tjänstemän i kommunen gärna sökte deltidsanställning på biblioteket. Att arbeta på biblioteket hade en förhållandevis hög status. En status som stod i omvänd proportion till lönen. Alltså gruppen bibliotekskontorister var ganska diversifierad. Och det kändes inte alldeles självklart att solidarisera sig med personalchefens eller kanslichefens fruar.

BIBLIOTEKSARBETAREN ELLEN

Samtidigt pågick en annan process som berörde en grupp biblioteksarbetare som inte explicit omfattades av solidariteten. Under 1970-talets första hälft arbetade jag på en biblioteksfilial i Göteborg, med ett tiotal anställda. Bibliotekarier och kontorister och Ellen som svarade för städningen. Liksom vi övriga stod Ellen på kommunens lönelista. Ellen hade arbetat länge i kommunens tjänst. Och skötte arbetet självständigt och ansvarsfullt. Inte utan yrkesstolthet utförde hon arbetet systematiskt. Ena veckan dammsögs möblerna, nästa vecka torkades lister och tuggummiklattarna skrapades loss från bordsskivornas undersidor o.s.v. Ellen höll biblioteket rent med en noggrannhet som de flesta inte ens lägger ned på sitt eget hem. Snacka om lokalvård. Ellen var professionell. Och hon var en del av bibliotekspersonalen och deltog i personalmöten och kafferaster liksom i arbetsgemenskapen i övrigt.

Här missade BiS att delta i samhällsdebatten. Inför öppen ridå pågick en process som berörde Ellens yrkesgrupp. Städarbetet skulle rationaliseras. Det kommunala städaktiebolaget ASAB växte i styrka och omfång. Den MTM-metod som Taylor givit upphov till och som i första hand hade använts inom tillverkningsindustrin applicerades nu på städarbetet. Det innebar att man hackade sönder arbetet i sina minsta beståndsdelar och mätte tidsåtgången för varje enskilt handgrepp. Ellen och hennes kollegor ersattes av städpatruller från ASAB som flängde runt i kommunala lokaler på sin uppmätta tid, med uslare lön än de tidigare kommunalanställda städerskorna och utanför arbetsgemenskapen. Det är märkvärdigt så osynlig en människa kan bli när hon tar på sig blå skyddsrock och drar en städvagn. Så avskaffades en yrkesgrupp och en viktig yrkeskunskap försvann, utan att någon protesterade.

Hur det gick sedan, vet vi. Städning betraktas numera inte som en primär uppgift och bör därför läggas ut på entreprenad. ASAB har ersatts av en flora mer eller mindre nogräknade städbolag som erbjuder varandra. Blev städningen billigare? Knappast. Det är åtminstone ännu inte lett i bevis. Larmrapporterna om snusk ökar.

KULTURARVET

Under 40 år hinner en del hända. Samhället förändras liksom dess institu-

tioner. Men även tidsandan. Hade skeptikerna kunnat föreställa sig att BiS skulle komma att hålla ut i 40 år? Kanske inte. Tidskriften bis har fått ett ansiktslyft, både tekniskt och utseendemässigt. Säkert finns många som fortfarande tycker att tidskriften ser ”förbannat trist ut”. Jag skulle vilja ge omdömet – snygg men inte prålig.

Produktionsbetingelserna har ändrats radikalt. Stencilapparaten och även IBM-skrivmaskinen vilar på historiens skräphög under lager av senare teknikbråte. Men ett faktum som Per Nyeng, och de flesta med honom, förbisåg var att tidningar producerade med en enkel stencilapparat skulle visa sig ha en begränsad hållbarhet. Många sidor i de första numren av bis, som med sikte på evigheten förvaras i KB:s underjordiska magasin, är numera oläsliga. Det är förmodligen ett öde som drabbat flera av den radikala stencilpressens tidiga årgångar, de som framställdes av (vänster)grupper som inte hade råd med mer sofistikerad tryckeriutrustning. Viktiga tidsdokument är borta, vilket försvårar eftervärldens studier och forskning kring en intressant period. T.ex. om någon skulle få för sig att försöka hitta svaret på frågan hur det kom sig att biblioteksarbetare i ett av världens mest demokratiska länder, med arbetsförhållanden och en arbetsmiljö som man på många håll i världen inte ens vågat drömma om och med ett folkbiblioteksväsen i världsklass, bildade en rörelse grundad på missnöje. Och att denna rörelse skulle få ett så starkt fäste och bli så uthållig.

Men frågan om tryckta källors obeständighet ger också en påminnelse om värderingars obeständighet. Det som en gång ansågs som förargelseväckande eller undermåligt kan 40 år senare anses vara en viktig del av kulturarvet. Det gäller bis såväl som dess motpol Veckorevyn. Det gäller även motrörelser.

Åse Hedemark

BiS betydelse i medie-debatten under 1970-talet

INLEDNING

I denna artikel diskuteras och problematiseras hur föreningen BiS arbete avspeglats i mediedebatten. I samband med mitt avhandlingsarbete har jag bland annat studerat ett antal debatter under första delen av 1970-talet. Syftet med analysen har främst bottnat i ett intresse av att kartlägga vilka aktörer som tar del i debatten och vilken syn på bibliotekens verksamhet som dessa företräder. Analysen av 1970-talets debatter ingår alltså som en del av mitt avhandlingsarbete *Det föreställda folkbiblioteket. En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatterna i svenska medier 1970-2006* (maj 2009). I avhandlingen studerar jag vilka förhållningssätt till folkbibliotek som uttrycks i media från 1970-talet fram till och med 2006. Denna artikel har dock tagit som utgångspunkt att framförallt beskriva den roll som föreningen BiS har spelat i debatten även om andra aktörers perspektiv också kommer att diskuteras. Debatten i sig kan sättas i samband med det politiska läget i samhället i stort, vilket även i någon mening kommer att beröras i denna artikel. De artiklar som använts som underlag för studien är hämtade från Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter, Aftonbladet och Expressen. Ett antal TV-program ingår också i det empiriska materialet.

Det fullständiga materialet redovisas inte här utan intresserade hänvisas till min avhandling.

EN FÖRÄNDRAD SYN PÅ BIBLIOTEKENS VERKSAMHET?

I diskussioner om folkbibliotek märks under 1960- och framförallt 1970-talet ett skifte som främst tar sig uttryck i att synen på bibliotekens uppdrag breddas. En utgångspunkt för den förändringsprocess biblioteken vid den här tiden går igenom och som också avspeglas i media, är de försöksverksamheter som startas på flera bibliotek i slutet på 1960-talet. År 1968 tillsätts av Utbildningsdepartementet en litteraturutredning som framförallt syftar till att granska frågan om litteraturstöd. Denna översyn

av konsumtion, produktion och distribution av litteratur inkluderar även en utredning av bibliotekens roll. Som en följd av denna utredning kom läs- och bokvanor på fem orter att kartläggas och även en rad biblioteks-experiment inleddes, som att köpa in böcker på efterfrågan och att starta arbetsplatsbibliotek.¹ Dessa försöksverksamheter diskuteras i början av 1970-talet i media och även i ett delbetänkande, kallat *Försök med bibliotek* (SOU 1972:61). Jag återkommer till denna diskussion men vill först nämna att ett debattämne som också tangerar diskussionen om dessa försöksverksamheter är den övergripande ambitionen att förändra bibliotekens verksamhet som olika aktörer argumenterar för.

En central sådan aktör förefaller BiS vara. I BiS programförklaring sägs föreningen vila på socialistisk grund och i det första numret av tidskriften bis understryks bland annat vikten av att krossa kapitalismen och att stödja FNL-rörelsen (bis 1969:1 s. 4). Just det sistnämnda, stödet till FNL, ger upphov till många diskussioner under 1970-talet, då BiS sympatier med denna rörelse uppfattas som provocerande av andra aktörer. I Solna inbjuds i april 1970 den lokala FNL-gruppen att arrangera en Vietnamutställning på biblioteket och detta får kulturpolitiker i Solna att reagera. En av dem är kulturnämnsledamoten Michaela Reuterswärd, som ifrågasätter bibliotekens politiska engagemang och uttrycker oro över att sådana verksamheter på biblioteken skulle kunna leda till att användarna utsätts för påtryckningar, exempelvis i val av litteratur. Framförallt framför hon farhågor över att politiska aktiviteter kommer att dra uppmärksamhet från vad Reuterswärd menar är bibliotekens egentliga uppgift, att förmedla böcker och stimulera läsintrasse (SvD 3.4.1970). I synnerhet framstår det som att Reuterswärd är bekymrad över att biblioteken bedriver verksamheter som tidigare inte varit aktuella. Hon understryker att:

”Framförallt tycks det vara bibliotekens egen utåtriktade programverksamhet som på sina håll tenderar att förvandla biblioteken till allaktivitetshus och politiska propagandacentraler.” (SvD 3.4.1970)

Reuterswärd ger intryck av att knyta an till en föreställning om att bibliotekens primära verksamhet är att förmedla böcker och bedriva läsfrämjande arbete. I hennes uttalande finns argument som kan knytas till det som den danska biblioteks- och informationsvetenskapliga forskaren Laura Skouvig benämner som ”diskursen om boken”, vilken rymmer idén om att sprida upplysning och folkbildning till människor genom böcker (Skouvig 2004). Biblioteksverksamhet knyts i hög utsträckning till förmedling av tryckt kvalitetslitteratur och det förefaller som att några aktörer i biblioteksdebatten från det tidiga 1970-talet ger uttryck för argument som kan sättas i samband med en föreställning om att tryckta böcker av god kvalitet är och ska vara bibliotekens primära verksamhet. Med begreppet bok avses då en konkret, materiell textbärare med en specifik fysisk struktur i form av kodexbokens (Dahlström 2005, s. 46). I första hand är det också en speciell genre som i debatterna vanligtvis förknippas med begreppet bok – nämligen skönlitteratur.

Den här föreställningen om bibliotekens verksamhet finns närvarande i debatten, men kan samtidigt inte sägas vara framträdande, då diskussionen framförallt är präglad av uttalanden som knyter an till en helt annan argumentation. Till skillnad från Reuterswärd förespråkar nämligen företrädare för BiS att biblioteket bör bli mer av ett allaktivitetshus och att de tvärtom gärna ser att biblioteket, liksom skolan, omfattar vissa värderingar (SvD 19.4.1970). I ett svar till Reuterswärd betonar företrädare för BiS: ”Därför anser BIS att biblioteken bör spela en mer aktiv roll än hittills i utvecklingen mot ett demokratiskt samhälle och om möjligt fungera som en motvikt till den kommersiella apparat som dominerar vårt samhälle.” (bis 1970:6)

BiS uttalande kan uppfattas som ett exempel på den förändring och det nytänkande som kanske framförallt kan sättas i samband med bibliotekens verksamhet under 1970-talet. Jag bedömer att det i flera utsagor understryks att biblioteken bör satsa på uppsökande service och verksamheter som inte uteslutande är kopplade till bibliotekens fysiska rum. Det finns exempel på debattörer som menar att bibliotekarier till och med bör gå ut och göra reklam för bibliotekens verksamheter (DN 18.12.1970). Vad är det då för nya aktiviteter som framförallt debattörerna från vänster menar att biblioteken bör fokusera på? Flera betonar vikten av att bibliotekens verksamhet inte bara bör vara inriktad på att förmedla och hantera böcker. En hel del uttalanden uttrycker föreställningar om att biblioteken bör bli allaktivitetshus där olika typer av kulturella sysslor ska kunna bedrivas (se exempelvis SvD 22.6.1970 och TV-program 26.4.1973). Istället för att böcker av en viss kvalitet står i centrum för bibliotekens verksamhet kan ett flertal utsagor sättas i samband med en föreställning om att biblioteket bör prioritera andra saker. Harald Swedner, som medverkar i utvärderingen av försöksverksamheterna, menar att biblioteken borde göras till allaktivitetshus där ”vi experimenterar med porr, pocket och Sigge Stark” (DN 24.7.1970).

BIBLIOTEKET SOM ALLAKTIVITETSHUS

Kännetecknande för flera utsagor i mediedebatten är att bibliotekens aktiviteter beskrivs på ett konkret och specifikt sätt och att institutionen skildras som en aktiv institution, både i förhållande till förmedlingen av böcker och i relation till de ”nya” verksamheter som biblioteken anses bedriva. I artiklarna betonas att biblioteken bör bedriva en bred verksamhet och skapa utrymme för debatt och deltagande (SvD 22.6.1970), kulturaktivering (DN 18.12.1970) (av alla sorter, se t.ex. SvD 22.6.1970) samt fantasi och improvisation (DN 10.10.1972). Utsagorna förmedlar också ett intryck av att biblioteken har potential att vara kontroversiella och spela en aktiv roll för att få människor att delta i samhälleliga diskussioner, inte minst genom att engagera folk från de bredare lagren och fungera utjämnande (SvD 19.4.1970).

Den här argumentationen för förändring är också möjlig att koppla till synen på bibliotekarier. Inte sällan målas det i biblioteksdebatten upp en

polariserad bild av att ”nu står de gamla tanterna i sina blommiga klänningar mot unga revolutionärer med Bibliotek i Samhälle” (AB 13.8.1970). Men det finns också utsagor i debatten som ger uttryck för en antagonistisk föreställning. I dessa höjs protester, då det finns farhågor för att politiskt engagerade och motiverade bibliotekarier som är med i BiS ska ”fungera både som lektanter och politiska utställningskommissarier” (SvD 3.4.1970) och att de i förlängningen kan komma att sätta ”rätt böcker i händerna på låntagarna”.

Biblioteksdebatten vid den här tiden måste också sättas i samband med den kulturpolitiska och samhälleliga situationen i övrigt på 1970-talet. Årtiondet innebar stora samhälleliga förändringar, inte bara för bibliotek. Den svenske biblioteks- och informationsvetenskaplige forskaren Anders Frenander skriver i boken *Debattens vågor. Om politisk-ideologiska frågor i efterkrigstidens svenska kulturdebatt* (1999) att det i samhället i stort, inte minst i media, finns en tydlig vänstervridning i början på 1970-talet. Denna vridning tar sig bland annat uttryck i att många, unga människor engagerar sig i olika solidaritetsrörelser, som exempelvis stödgrupper för FNL-rörelsen. (Frenander 1999, s. 162–163) Vänsterinriktningen ser vi också prov på i biblioteksdebatterna; BiS kan ses som ett exempel och att det är den lokala FNL-gruppen som står i fokus är ingen tillfällighet. BiS position vilar också på åsikten att bibliotekens verksamhet bör vara inriktad på att medvetandegöra användare om samhällets ekonomiska villkor, makt och ägandeförhållanden. BiS argumenterar även i olika sammanhang för att biblioteken behöver radikaliseras och förändras, framförallt genom att bli mer utåtriktade. Den liberala och konservativa kritiken avvisar BiS genom att hävda att de utåtriktade och ”nya” verksamheterna som FNL-utställningen är exempel på, visserligen kan uppfattas som politiskt kontroversiella, men att bibliotekens verksamhet alltid har varit politiskt färgad (bis 1970: 6).

De danska biblioteks- och informationsvetenskapliga forskarna Henrik Jochumsen & Caspar Hvenegaard Rasmussen betonar i artikeln ”Oplysning i senmoderniteten” (2006) att folkbiblioteken i slutet av 1960-talet genomgår en avtraditionalisering där en grupp av företrädesvis yngre bibliotekarier börjar ifrågasätta ett traditionellt upplysningsideal som länge dominerat folkbibliotekens verksamhet. Artikeln baserar sig på danskt material men också i Sverige kan en delvis likartad utveckling noteras, exempelvis genom BiS som söker problematisera kvalitetskriterier och den förment neutrala bokförmedling som hitintills har setts som det ideala sättet att arbeta (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen 2006, s. 18). Också den brittiske forskaren Alistair Black identifierar 1970-talet som en progressiv och radikal period som i många fall innebar en ”avinstitutionalisering”. På ett sätt som påminner om den argumentation som BiS för ska biblioteken nu bli moderna och populära institutioner och deras verksamheter rikta sig till olika eftersatta grupper i samhället. En anda av optimism och framtidstro genomsyrar synen på bibliotek under detta decennium (Black 2003).

bis 1989:99 III. Ulf Larsson

1972 publiceras Litteraturutredningens delbetänkande (SOU 1972:61) och återigen skjuter diskussionen fart om de försöksverksamheter som nu utvärderats. En del av de försök som startades på några utvalda bibliotek innebar att köpa in annan typ av litteratur, ofta kallad kiosklitteratur, för att locka andra typer av låntagargrupper till biblioteken. Det uttrycks i debatten egentligen få negativa synpunkter på detta försök, snarare vädrar många åsikten att biblioteket i för hög utsträckning representerar ”finkulturen” (DN 10.10.1972). Även detta bör ses i ljuset av den för tiden dominerande vänsterinriktade ideologin, i vilken kritik mot den borgerliga, så kallade ”finkulturen”, var en central del.

I debatten är det framförallt bibliotekens roll som viktiga lokala kulturcentra som i hög utsträckning betonas. Även bibliotekens betydelse inom kulturpolitiken diskuteras (se exempelvis DN 18.12.1970, 18.10.1972 och Exp. 11.11.1972). Om det under senare decennier läggs betoning på att biblioteken ska vara politiskt neutrala platser så trycks det under 1970-talets debatt med enfaset på att biblioteken tvärtom bör spela en roll som debattforum och i synnerhet framhålls att institutionen inte ska väja för politiska och kontroversiella diskussioner. Även om det inte explicit sägs att det är socialistiska värderingar och vänsterinriktade intressen som bör erbjudas utrymme på biblioteken, kan det dock anas att flera, inte minst BiS (se bis 1970:6), menar att det främst är sådana som i huvudsak borde få komma till tals.

Som en konsekvens av eller som en del av tidsandan och den förändrade

synen på bibliotekens verksamhet som debatten speglar följer också en särskild syn på användare, som ofta refererar till vissa specifika behövande grupper. Det talas (se exempelvis AB 13.8.1970 och SvD 10.10.1972) uttryckligen om eftersatta grupper och vikten av att nå ekonomiskt och utbildningsmässigt underprivilegierade. Lars Bjelf intervjuar i ett reportage en företrädare för BiS, Helena Sandblad, som menar: "Viktigare än framtidens bibliotek och allaktivitet är att vi nu satsar på kulturellt eftersatta grupper. De är i första hand också de socialt eftersatta." (AB 13.8.1970)

Synen på användare under 1970-talet är präglad av en ambition att vilja myndiggöra och medvetandegöra användare. Bibliotekariers roll i förhållande till användare blir därmed att upplysa och institutionens uppdrag framstår som utjämnande och kompensatoriskt. Bibliotekarier kommer således att framstå som en grupp med stort rättvisepatos som trots motstånd från kommersiella krafter ger sig ut i okänd terräng, enligt ovan citerade utsaga "på avlägsna små bibliotek, eller på sjukhus- eller fängelsebibliotek" (AB 13.8.1970). Inte minst arbetsplatsbiblioteken utvecklas utifrån motiveringen att om användarna inte kommer till biblioteket måste biblioteken komma till dem.

Kommersialismen ses som ett stort hot mot användarna, då den riskerar att passivisera och förvandla människor till viljelösa, oreflekterande konsumenter (se exempelvis SvD 19.4.1970). Även om det finns en stark tro på bibliotekets och bibliotekariernas stora betydelse för förmedling av litteratur till framförallt eftersatta grupper, märks ändå en ambition att anta användarnas perspektiv. Flera utsagor betonar nämligen att bokförmedling inte bara handlar om att bibliotekarier ska gå ut och berätta vilken litteratur folk bör läsa utan bibliotekarier bör också sätta sig in i människors situation (se t.ex. DN 24.7.1970 och 18.12.1970). I debatten framstår alltså folkbiblioteken som aktiva institutioner genom att deras uppsökande verksamheter i så hög utsträckning utvecklas och betonas. Detta leder till att biblioteket framträder som mindre bundet till enbart sitt materiella innehåll då verksamheterna i många fall ses som frikopplade från det fysiska biblioteksrummet (SvD 22.6.1970 och 10.10.1972).

Hur ser då det kulturpolitiska läget och kulturdebatten ut under resterande delen av 1970-talet? 1974 antas de kulturpolitiska mål som präglar kulturpolitiken ända fram till 1996 års nya kulturpolitiska riktlinjer. De kulturpolitiska målen från 1974 innehåller många aspekter som känns igen från diskussionerna kring 1970-talets förändrade biblioteksverksamheter. Efter att det kulturpolitiska beslutet fattats 1974 går luften ur många av de författare och intellektuella som debatterar flitigt i slutet av 1960- och början på 1970-talet. Efter en lång period med socialdemokratiskt styre övertar de borgerliga, med Thorbjörn Fälldin i spetsen, regeringsmakten 1976. I stort innebär dock regeringsskiftet inga större avsteg från den kulturpolitiskt inslagna vägen från 1974. (Frenander 2005, s.160–170) Även valet 1979 slutar med seger för det borgerliga blocket, men 1982 återfår social-

demokraterna makten. Frenander menar att det runt 1980 märks en omsvängning i kultursidornas politiskt-ideologiska inriktning. Från att vänstervärderingar dominerade kulturdebatten under 1970-talet kommer nästa decennium att präglas av nyliberala värderingar. (Frenander 1999, s.197–200) Kristina Boréus kallar det här ideologiska skiftet på 1980-talet för "högervågen" där den nyliberala ideologin blir hegemonisk, inte bara i kulturdebatten, utan även i den allmänna, offentliga debatten (Boréus 1994, s.111). Om biblioteksverksamheten utvecklas starkt under 1970-talet märks en viss tillbakagång under 1980-talet. Utlånings- och besöks-siffror går tillbaka och flera filialbibliotek får till och med läggas ned. Den breddade, uppsökande service som biblioteken satsade på tidigare, hamnar i skymundan och det finns en tendens till att biblioteksfrågor politiskt börjar tappa mark (Nilsson 2003, s.172–173).

DISKUSSION

Utifrån den studie av mediedebatter om folkbibliotek mellan 1970 fram till och med 2006 som jag har genomfört i samband med mitt avhandlingsarbete, kan konstateras att BiS framförallt förekommer i debatten under 1970-talet. BiS debatt närvarar under 1970-talet är också av ganska begränsad karaktär, men mitt intryck är att de föreställningar om bibliotek som BiS, som en av flera aktörer representerar, får ett stort genomslag i debatten. Under 1980-, 1990- och 2000-talen finns föreningen inte närvarande i de debatter jag valt att analysera. Den förändrade syn på bibliotekens verksamhet som kanske framförallt representeras av ambitionen att göra biblioteket till ett allaktivitetshus förekommer heller inte i samma utsträckning i senare debatter. Mitt intryck är att 1980-talet för med sig en annan tidsanda som exempelvis tar sig uttryck i nyliberala strömningar och en föreställning om det så kallade informationssamhället. I synnerhet ny teknik som datorer och digitala databaser förefaller att i media på 1980-talet diskuteras i relation till bibliotekens verksamhet. 1990-talet är istället präglad av den ekonomiska kris vilken föranledde att bibliotekens verksamhet i många fall begränsades och i vissa fall lades ned. Diskussioner i media under den här tiden kännetecknas således av de neddragningar som drabbade biblioteken. 2000-talets debatter ger ett mer splittrat intryck, men ett centralt tema i biblioteksdebatter under de senaste åren är bibliotekens pedagogiska roll och vikten av att institutionen bidrar till det livslånga lärandet. Ett gemensamt drag i alla de biblioteksdebatter som jag har analyserat är att biblioteks-företrädare sällan deltar. De centrala aktörerna (med undantag för 1970-talets debatt) är för det mesta författare och andra kulturpersoner.²

En relevant fråga i sammanhanget är om det egentligen spelar någon roll vem som debatterar om bibliotek. Det viktiga är väl att någon gör det kan man tycka. Jag menar dock att det faktiskt spelar roll vem som tar plats i debatter, därför att det kan få konsekvenser för hur biblioteket definieras

och vilka verksamheter som identifieras med institutionen. Med tanke på att media har ett stort inflytande på allmänhetens föreställningar om olika fenomen (se exempelvis Hall 1997, Bell & Garrett 1998, Strömbäck 2004), kan biblioteksföreträdares begränsade utrymme i mediedebatten bidra till att en ensidig bild av bibliotekens verksamhet etableras. I de undersökta debatterna är det möjligt att konstatera att det finns aspekter av biblioteket, exempelvis bibliotekets roll som mötesplats, som inte alls eller i mycket begränsad omfattning nämns. För att genomdriva förändringar, för att folkbiblioteken ska fortsätta att utvecklas och bibehålla relevans i samhället, krävs kanske bredare och öppnare mediedebatter, där olika grupper, organisationer och enskilda aktörer med intresse för folkbibliotek deltar. Min studie har visat att BiS åtminstone under 1970-talet har haft en viss betydelse i det här avseendet. En förhoppning är att BiS i framtiden kan spela en ännu större roll i de offentliga samtalen om folkbibliotek. Föreningens röst är viktig då den inte minst kan bidra till att ifrågasätta och problematisera de i många fall förenklade framställningarna av folkbibliotek som förekommer i biblioteksdebatterna.

(Förkortningar: AB – Aftonbladet, Exp. – Expressen, SvD – Svenska Dagbladet och DN – Dagens Nyheter.)

1. De orter som valdes ut var stadsdelarna Kirseberg (Malmö), Oxhagen (Örebro), Skärholmen (Stockholm) samt Skellefteå tätort och Jörn (ligger utanför Skellefteå) (SOU 1972:61). För en utökad beskrivning och analys av debatterna under 1980-, 1990- och 2000-talet hänvisas till min avhandling.

2. För en utökad beskrivning och analys av debatterna under 1980-, 1990- och 2000-talet hänvisas till min avhandling.

REFERENSER

Bell, A. & Garrett, P. (1998). *Approaches to media discourse*. Oxford: Blackwell.

Black, A. (2003). *False Optimism: Modernity, Class, and the Public Library in Britain in the 1960s and 1970s*. *Libraries & Culture*, vol. 38, nr. 3, 201–213.

Boréus, K. (1994). *Högervåg. Nyliberalismen och kampen om språket i svensk debatt 1969–1989*. Stockholm: Tidens förlag.

Försök med bibliotek. Litteraturutredningens biblioteksstudier. Statens offentliga utredningar, SOU 1972:61. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Dahlström, M. (2005). På vilken fråga är e-boken ett svar? *Ikoner*, nr 3, 42–53.

Frenander, A. (1999). *Debattens vågor. Om politisk-ideologiska frågor i efterkrigstidens svenska kulturdebatt*. *Arachne*, nr 13, Inst. för idé- och lärdomshistoria. Göteborg: Göteborgs universitet.

Frenander, A. (2005). *Kulturen som kulturpolitikens stora problem. Diskussionen om svensk kulturpolitik under 1900-talet*. Hedemora: Gidlunds förlag.

Hall, S. (1997). (Red.). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage.

Jochumsen, H. & Hvenegaard Rasmussen, C. (2006). Oplysning i senmoderniteten. I: *Folkebiblioteket som forvandringsrum. Perspektiver på folkebiblioteket i kultur- og medielandskabet*. Emerek, Hvenegaard Rasmussen & Skot-Hansen (red.). Köpenhamn: Danmarks Biblioteksforening og Danmarks Biblioteksskole, 13–25.

Nilsson, S. (2003). *Kulturens nya vägar. Kultur, kulturpolitik och kulturutveckling i Sverige*. Malmö: Polyvalent.

Skouvig, L. (2004). *De danske folkebiblioteker ca 1880–1920: en kulturhistorisk undersøgelse ud fra dannelse- og bevidsthedshistoriske aspekter med belysning af tilknytningsforholdet til staten og "det offentlige"*. Doktorsavhandling från Institut for Biblioteksudvikling. Köpenhamn: Danmarks Biblioteksskole.

Strömbäck, J. (2004). *Den medialiserade demokratin. Om journalistikens ideal, verklighet och makt*. Stockholm: SNS förlag

Lokala BiS och BiS-profiler

"Jag kom i träskor, jeans,
indisk skjorta med speglar
och bjällror och FNL-märke."

Birger Karlsson (Hallingström) och Ingrid Atlestam

BiS i Göteborg

INTRESSET VAR STORT när lokalavdelningen i Göteborg ordnade sitt första möte den 7 augusti 1969. Önskan om en förändring av det rådande stela och byråkratiska bibliotekssystemet och ifrågasättandet av bibliotekets roll i samhället i linje med tidens anda, var tydlig.

Drygt 30 biblioteksarbetare från olika personalkategorier och även politiker kom till Munkebäcks bibliotek. Anita Wannheden stod bakom kallelsen och inledde. Diskussionen rörde sig kring hur man skulle kunna omsätta BiS mål och program i praktiken. Låntagarinflytande och öppnare inköpspolitik, liksom personalens klädsel, fängelsebibliotek, kontoristernas känsla av att vara utanför och frågan om chefer verkligen behövs togs upp.

Britt Engdal, som blev lokalavdelningens första kontaktperson, skrev ett referat i första numret av tidskriften bis, (1969:1). I detta nummer gav också Anita Wannheden goda råd till andra hur man startar lokalavdelningar. Göteborg var en föregångare.

Det blev en aktiv höst för lokalavdelningen, som bland annat startade två arbetsgrupper: "Bibliotekets mål och medel" och "Demokrati på arbetsplatsen".

Informationskanal ut till de biblioteksanställda var Göteborgs stadsbiblioteks interna veckoblad *Biblioteksnytt*.

BIS VÄXER

När BiS i januari 1970 beslutade att skriva in i programmet att föreningens verksamhet skulle vila på socialistisk grund motsatte sig lokalavdelningen i Göteborg denna politiska inriktning. Göteborgarna hade själva tidigare antagit ett alternativt program. I det tryckte man på vikten av en öppen debatt och på att verka för ett progressivt biblioteksväsende.

Politiseringen av BiS ledde till att lokalavdelningen lämnade föreningen i februari 1970, men fortsatte att verka genom arbetsgrupperna och som diskussionsgrupp en tid till. Det finns inget exakt datum eller händelse för när lokalavdelningen återuppstod, utan den växte fram under hösten 1970 med Ingrid Atlestam och Ingjerd Borén som de främsta pådrivarna. Under hösten 1970 fanns i Biblioteksnytt dels inbjudningar till före detta lokalgruppen i BiS och till BiS nya socialistiska lokalgrupp.

"Trots BiS minskade popularitet i Göteborg blir vi kanske tillräckligt många

för att komma i åtnjutande av SJ:s gruppdebatt", skrev Ingrid Atlestam i *Biblioteksnytt* den 22 oktober. Det är första gången som hon är BiS röst i bibliotekets internblad. Det var stormötet i Nybro som resan gällde.

BIS VÄXER IGEN

Kravet på förändringar och medinflytande inom biblioteksvärlden i Göteborg blev allt större. Stadsbibliotekarien och socialdemokraten Sigurd Möhlenbrock styrde efter strikt hierarkiska och företagsekonomiska principer. Samtidigt höll mycket på att förändras i samhället, den offentliga sektorn expanderade och miljonprogrammen genomfördes och flera nya stadsdelar växte upp.

BiS medlemmar blev återigen mycket aktiva lokalt. De genomförde stora personalmöten och förde debatt i såväl tidskriften bis som i Biblioteksnytt. Det handlade bland annat om lönesystem, datorisering och medinflytande.

Ett exempel är en artikel i bis 1972:17. Där skriver Ingrid Atlestam en kritisk artikel om företagsnämndsavtalet, som är ett samarbetsavtal mellan arbetsgivare och fackliga organisationer för utvecklingen av den kommunala organisationen. Ingrid Atlestam menar att detta bara handlar om skendemokrati. Kai Söderhjelm, som då är chef för huvudbiblioteket, bemöter detta i Biblioteksnytt. Han uppmanar istället var och en att påverka sina representanter och valet av dessa. Kai Söderhjelm avslutar med "Avfärda inte företagsnämnden, styrk den och stärk den istället". Ingrid Atlestam svarar sedan i nästa nummer av Biblioteksnytt där hon förtydligar sin ståndpunkt, bland annat med att kritiken inte speciellt gäller Göteborg. Två nummer senare går Sigurd Möhlenbrock till ett hårt angrepp på bisarna i Göteborg. Angreppet försöker underminera BiS seriositet genom att på sätt och vis förlöjliga dem: "... det är väl rätt karaktäristiskt för vederbörande att man på alla sätt vill svartmåla den institution, som man av någon underlig anledning sökt anställning hos."

Detta nedlåtande uttalande från högste chefen sporrade mer än tryckte ner bisarna. Det var så självklart för dem att de hade rätt och skulle lyckas.

BIS VÄLJER ANDRA KANALER

På sätt och vis tog bisarna i Göteborg Kai Söderhjelm på orden och började jobba med förändringsarbete inifrån på ett annat sätt än tidigare. De aktiverade sig inom SKTF och Saco. Så småningom även inom SAB (Sveriges Allmänna Biblioteksörening) som de från början var mycket kritiska till. Flera av bisarna blev också chefer och fick på så sätt en annan möjlighet att påverka.

Efter införandet av MBL 1977 slutade i stort sett BiS att utnyttja Biblioteksnytt som informations- och debattkanal i Göteborg. Frågorna som BiS engagerade sig i var inte längre i så stor utsträckning de lokala, utan mer nationella och biblioteksideologiska. BiS blev till exempel en etablerad remissinstans för biblioteksfrågor och lokalavdelningen i Göteborg skrev flera av remissvaren.

De har också varit ansvariga för samordningen av en del stora frågor för BiS nationellt. Hit hör bland annat specialnumren med register över bis artiklar under de första tio och 20 åren. (bis artikelregister 1969–80 och 1981–90)

ALLTID PARALLELLT ARBETE FÖR FÖRENINGEN NATIONELLT

BiS lokalavdelning i Göteborg har, likt övriga lokalavdelningar, också ägnat sig åt mycket praktiskt arbete i form av utskick och redigering av bis. Göteborg var den lokalavdelning som först började med digital redigering av tidskriften. Åren 1972–1997 lades hela produktionen av tidskriften ut på lokalavdelningarna, alltså också redaktörsskapet. Många medlemmar har under de 40 åren varit engagerade och gjort ett omfattande jobb för föreningen och tidskriften.

Kommunikationen inom hela föreningen skedde till att börja med genom stormöten på olika platser i landet. Det var årsmöten och mellanmöten. Vid varje sådant möte skulle lokalavdelningarna lämna en rapport om sin verksamhet. BiS internbulletin skickades ut till medlemmarna fyra gånger per år från 1971 till början av 90-talet. Under flera år sammanställdes och distribuerades den från Göteborg.

Vad som kanske mest har gett lokalavdelningen i Göteborg dess särprägel är att man sedan den första mässan, Bok & Bibliotek 1984, har haft huvudansvar för både monter och flera seminarier. Nästan varje år har man varit med och i samband med detta också ordnat en fest. I början var det stora, populära fester som alternativ till de etablerade. Numera är det mindre knytkalas som gäller.

BiS har lyckats hålla sig kvar som organisation, till skillnad från många andra vänsterrörelser från 60-talet. Hela tiden tillkommer nya medlemmar, även om det idag är betydligt färre än i början av 70-talet. Formellt finns inte lokalgruppen längre, men däremot finns ett lokalt nätverk, vilket har stor betydelse för medlemmarna för utbyte av kunskaper och social gemenskap.

Kommunikationen inom föreningen har ändrats i och med Internet och digitaliseringen av tidningsproduktionen. Det är slut på den sociala verksamheten med utskick, klipp och klister. Idag inskränker sig verksamheten i lokalavdelningen i Göteborg till en litteraturcirkel, dock har den också tagit initiativ till ett kliv in på arenan för dagens sociala medier och startat BiSbloggen.

Gunnel Atlestam

Intervju med Ingrid Atlestam

– **HELA TIDSANDAN VAR** att man ville förändra. Jag hade varit med i studentvänstern, så för mig var det självklart att gå med i BiS när jag började jobba inom biblioteksvärlden, säger Ingrid Atlestam.

Våren 1968 gjorde hon som elev entré på stadsbiblioteket i Göteborg – helt omedveten om att dresskoden var kjol, dock inte för kort.

– Jag kom i träskor, jeans, indisk skjorta med speglar och bjällror och FNL-märke, säger Ingrid Atlestam.

(Det skulle dröja ytterligare några år innan det blev tillåtet för kvinnor på biblioteket att ha byxdress.)

En mycket aktuell fråga för BiS i Göteborg då var medieurvalet.

– Man hade ett kvalitetsurval som var centralstyrt med A, B, C - och D-listade böcker. Vi ville ha ett enklare och mer målgruppsanpassat system, till exempel mer lättläst till sjukhem. Jag minns bland annat att Ingjerd Borén och jag klagade på att Lucky Luke och Kulla-Gulla var C-listade, alltså klassade om dålig litteratur. Vi ansåg att serien om Kulla-Gulla av Martha Sandwall-Bergström var för ungdomar vad Moa Martinsons böcker var för vuxna. Vi lyckades och fick även igenom inköp från det då helt nya förlaget Ordfronts utgivning. Det har varit många urvalsdiskussioner genom åren och diskussioner om olika medier, speciellt när videon kom. BiS ville prioritera det skrivna ordet, med undantag för sjömännen som skulle få se video. BiS var kanske lite bakåtsträvande i det här fallet. Men jag anser fortfarande att det skrivna ordet är bibliotekets primära uppdrag, säger Ingrid.

Förutom arbetet i lokalgruppen har hon också under många år varit med i BiS styrelse och redaktion.

– Från kollegor runt om i landet har jag fått väldigt mycket ”input” i mitt arbete. BiS-kamraterna har alltid varit och är fortfarande ett betydelsefullt nätverk, även om det ordet inte var etablerat förrän webben kom.

Att BiS har påverkat utvecklingen inom biblioteksverksamheten både lokalt och nationellt är hon övertygad om.

– Vi har bidragit till att demokratisera hela organisationen. De som då anslöt sig till BiS var och är personer som är aktiva och vill något. Flera har även jobbat fackligt och inom SAB (Sveriges Allmänna Biblioteksförening). Många har fått positioner, som gjort att de haft möjlighet att påverka.

bis 1989:100 III. Ulf Larsson

BIBLIOTEKSIDEOLOG MED PENNAN SOM REDSKAP

Många bisare har arbetat målmedvetet för utvecklingen av bibliotek och folkbildning både nationellt och internationellt. Redskapen för arbetet har varierat. Ingrid har främst tagit pennan till hjälp. År 1994 fick hon SAB:s marknadsföringspris i Greta Renborgs namn. I motiveringen till priset står bland annat: "Ingrid Atlestam har stått på barriaderna och publicerat modiga och sakliga artiklar om vikten av folkbibliotek. Samtidigt har hon outtröttligt marknadsfört det göteborgska och nationella biblioteksnätverkets alla möjligheter bland både låntagare och politiker." – Det är bara vi som arbetar inom biblioteken som har hela bilden av vad folkbibliotek kan användas till. Mediedebatten har oftast begränsats till enbart en del av bibliotekens uppgift, till exempel urval av skönlitteratur. Det är nödvändigt att allmänhet och politiker inser folkbibliotekens bredd, möjligheter och betydelser för såväl samhälle som enskilda individer, säger Ingrid.

Första gången hon skrev i bis var i nummer 5 som gavs ut 1970. Artikeln var en sammanfattning av Birgitta Forsmans uppsats om Valfrid Palmgrens insatser för svenskt folkbiblioteksväsen i början av förra seklet. Därefter finns hennes texter i många nummer av bis. Sedan flera år tillbaka står hon för huvuddelen av innehållet i notisspalten som finns i samtliga nummer och nu också på BiS-bloggen. Notiser fyllda med aktuella frågor och med inbyggd analys och slagfärdiga kommentarer.

Mellan åren 1985 – 2008 finns i Artikelsök 71 artiklar av Ingrid. De allra flesta från tidskriften bis, men 16 stycken är från *Göteborgs-Posten* och sju från *Biblioteksbladet*. Hennes artiklar har även publicerats i andra tidningar och tidskrifter under denna tid och även tidigare, till exempel i *Arbetet* och *Vi Män*. Hon har också skrivit flygblad, foldrar och remissvar.

Ingrid har tagit upp många biblioteksideologiskt viktiga ämnen, såsom målen med folkbibliotek, nedskärningar, utvecklingen av informationsteknologin och hur den bör användas, bibliotek på entreprenad med mera. Den överskuggande vinklingen är vikten av folkbiblioteken för demokrati och folkbildning.

År 1996 gav SAB i samarbete med BTJ och BiS ut boken *Vardagsbiblioteket – det mångfaldiga projektet*. Den består av ett urval av Ingrid Atlestams artiklar om folkbibliotek illustrerade av Ulf Larsson. Den första handlar just om bredden på vardagsbiblioteket med rubriken: "När det regnar manna".

När det regnar manna.

Antisegregationsprojekt Barnboksprojekt CD-projekt Datorprojekt Europaprojekt Filmprojekt Grundskoleprojekt Hälsoprojekt Invandrarprojekt Jubileumsprojekt Kompetensprojekt LL-projekt Mångkulturellprojekt Näringslivsprojekt Omstruktureringsprojekt Positivitetsprojekt Qvinnoprojekt Rationaliseringsprojekt Samverkansprojekt Turistprojekt Utbildningsprojekt Videoprojekt X-traprojekt Ytterstadsdelsprojekt Zigenarprojekt Återlämningsprojekt Äldreprojekt Överlevnadsprojekt
... allt finns det pengar till för den som har tid att projektera formulera agera profilera harangera infiltrera initiera sondera

... men
ett vilt gäng åker rollerblades i entrén
det luktar rök från bingon intill
någon har snott korsordslexikonet
kopieringsapparaten är trasig
alla tycks ha läst läsglasögon
det står en cykel på handikappprampen
hissen har fastnat
stopp i avloppet
inbrott i återlämningslådan
dataavbrott
brått brått brått
... och
folk väller in från alla världens hörn och vill låna allt möjligt
och omöjligt och ha svar på livets samtliga frågor ...
Varför har ni intet ingenting inget mera
Varför har ni inte öppet?

Projektet Vardagsbiblioteket, ett av seklets mest framgångsrika, är vi flera tusen som har jobbat med i över hundra år.
Är projektet avslutat?
Var är de projektansvariga?
Pengarna på bordet, annars ...

INGRID ATLESTAM har sedan 1980 haft en cheftjänst vid biblioteken Gamlestaden och Kortedala i Göteborg. Hennes egen kommentar till detta i boken *Vardagsbiblioteket* är: "Chef skulle jag aldrig bli, eftersom jag ansåg att sådana inte borde behövas. Men inga överordnade delade min åsikt, så för att kunna påverka gällde det att bli mindre underordnad."
– Jag har alltid varit väldigt noga med att hålla isär mina roller. De debattartiklar som jag skrivit har jag gjort i egenskap av privatperson eller företrädare för BiS. I tjänsten har jag skrivit en hel del om bibliotek och lokalhistoria.

Hennes skriftliga biblioteksideologiska engagemang har inom biblioteksvärlden fått stor uppmärksamhet och lett till andra uppdrag. Som en av tre deltagare i SAB:s demokratigrupp var hon med och tog fram antologin *Bibliotek – mötesplats i tid och rum*, utgiven av BTJ år 2000. Ett annat "följduppdrag" var att ingå i regeringens arbetsgrupp för IT och demokrati som låg under justitiedepartementet. Arbetsgruppen gav 2003 ut en antologi om e-röstning där hon bidrog med ett kapitel med rubriken "Rösternas torg – bibliotek som demokratiskt forum".

– Jag föreslog bland annat att biblioteken skulle utnyttjas som vallokaler och så har det faktiskt också blivit. Men vad annat skulle de hitta på när de lagt ner posten? säger Ingrid Atlestam.

Hennes senaste uppdrag, från BTJ våren 2009, är att tillsammans med Ulla Forsén vara redaktör för en antologi om folkbibliotek och folkbildning.

Gunnel Atlestam

Intervju med Berith Backlund

– **SOM DEN ALLRA VIKTIGASTE** biblioteksfrågan ser jag demokrati-frågan. Den är ju också utgångspunkt för BiS arbete, så för mig var det självklart att gå med i BiS när jag började arbeta på bibliotek. Tidigare hade jag också lagt märke till tidskriften bis på biblioteket och tyckte att den verkade väldigt intressant, säger Berith Backlund.

För att, efter en fil.kand., samla poäng till BHS började hon hösten 1973 som kanslist på Mölndals bibliotek. Där arbetade också Birgitta Forsman som var aktiv bisare och som bidrog till att Berith Backlund efter några månader anslöt sig till föreningen.

Det blev en hel del handfast arbete med redigering av bis och andra administrativa uppgifter som låg på lokalavdelningen.

– Det var ett kul jobb och det var många som deltog i olika perioder, säger Berith.

Förutom det lokala arbetet översatte hon och skrev bokanmälningar för tidskriften bis.

På föreningens stormöten diskuterades ibland partipolitik vid den här tiden, men inte på lokalavdelningen.

– Vi jobbade med väldigt konkreta frågor. Till exempel att biblioteken ska erbjuda vet-tig litteratur för invandrare. Dels hade det i början av 70-talet varit stor arbetskraftsin-vandring och efter 1973 kom många politiska flyktingar från Chile. Idag är situationen be-tydligt bättre när det gäller invandrarlitera-tur, men det finns fortfarande mycket för-bättringar att göra.

Berith gick på Bibliotekshögskolan 1975–77 och efter korta mellanspel i Stockholm och Falkenberg kom hon tillbaka till Göte-borg och arbetet i lokalavdelningen där.

– Viktiga demokratifrågor på 80- och 90-ta-len har varit arbetet mot avgifter och mot att driva bibliotek i vinstsyfte.

För Berith har BiS varit och är en betydel-

sefull grupp där man diskuterar bibliotekets roll och andra väsentliga biblioteksfrågor tillsammans med andra människor som har samma grundläggande värderingar.

– Det är svårt att säga vilken betydelse BiS har haft för bibliotekens utveckling. Men speciellt internationellt tror jag BiS har betytt mycket. Vi har alltid jobbat med internationellt solidaritetsarbete vid sidan av det lokala och nationella arbetet. Bland annat har vi varit med och byggt upp bibliotek i Nicaragua och Sydafrika. Men det är inget som har uppmärksammats här i media. Överhuvudtaget märks inte biblioteksfrågor i den offentliga diskussionen – biblioteken tas för givna.

Idag och sedan flera år tillbaka ingår hon i BiS styrelse och är aktiv deltagare i lokalavdelningens litteratursirkel.

– Litteratursirkeln där vi läser böcker om aktuella samhällsfrågor, som man kanske inte skulle ha gjort annars, är ett väldigt trevligt sätt att mötas och föra diskussionen framåt, säger Berith Backlund.

Gunnel Atlestam

Intervju med Ann-Christine Brunnström

– **NÄTVERKET I GÖTEBORG** har varit det viktigaste för mig. Man vet vem man kan ringa och fråga och söka stöd, säger Ann-Christine Brunnström.

Ann-Christine Brunnström gick med i BiS och lokalgruppen i Göteborg när hon, som relativt nyutexaminerad, började arbeta på Hjällbo bibliotek i början av 70-talet.

– Det var en yrkesorganisation som hade de grundläggande värderingarna som jag stod för. Vi var väldigt engagerade i arbetet och det fanns en stark framtidstro och ett stort sug efter förändring. Vi var en förtrupp till ett samhälle i förändring.

Hjällbo är ett av de miljonprojektsområden som byggdes i Göteborg i början av 70-talet. Biblioteket blev en mötesplats för många ungdomar i de nya stadsdelarna. På Bibliotekshögskolan anordnade BiS ett seminarium om ordningsfrågor på biblioteket och Ann-Christine Brunnström var där som en av talarna och delade med sig av sina erfarenheter.

– På den tiden var det mycket diskussioner om vad man skulle kunna göra på biblioteket. BiS drev att biblioteken skulle få en utvidgad roll. Försöksverksamhet med kulturprogram genomfördes på några filialbibliotek. Att det där fanns bisare som chefer var inte en slump, de var mer framsynta och ville förändring, säger Ann-Christine.

Själv jobbade hon mycket för att åldersgränsen för bötesfria barnlån skulle höjas till 16 år. Och det blev som hon ville. Ann-Christine har aldrig åkt på några stormöten utanför Göteborg, men jobbat en hel del med det praktiska arbetet i lokalgruppen.

– Vi hade ingen tanke på att rationalisera. Alla skulle hjälpas åt.

Förutom arbetet med utskick av internbulletin och fakturor så var det hantverket med tidningen innan redigeringen skedde med datorhjälp.

– Jag minns också väldigt tydligt den första festen som bis anordnade som ett alternativ till SAB:s årsmötesfest under Bok & Bibliotek. På den tiden skulle ju allt (vi gjorde) vara billigt och hemmagjort. Vi bakade hela natten innan i det Atlestamska hemmet. Klockan 03.00 fick jag ringa på hos grannen och be att få låna ägg. Det kom jättemycket folk – festen blev verkligen lyckad.

Ann-Christine Brunnström är inte längre medlem i bis.

– Men i princip står jag fortfarande bakom BiS ideologi och det sociala nätverket har jag kvar.

Intervju med Stefan Littorin

STEFAN LITTORIN gick med i BiS redan under studierna på Bibliotekshögskolan i början av 80-talet.

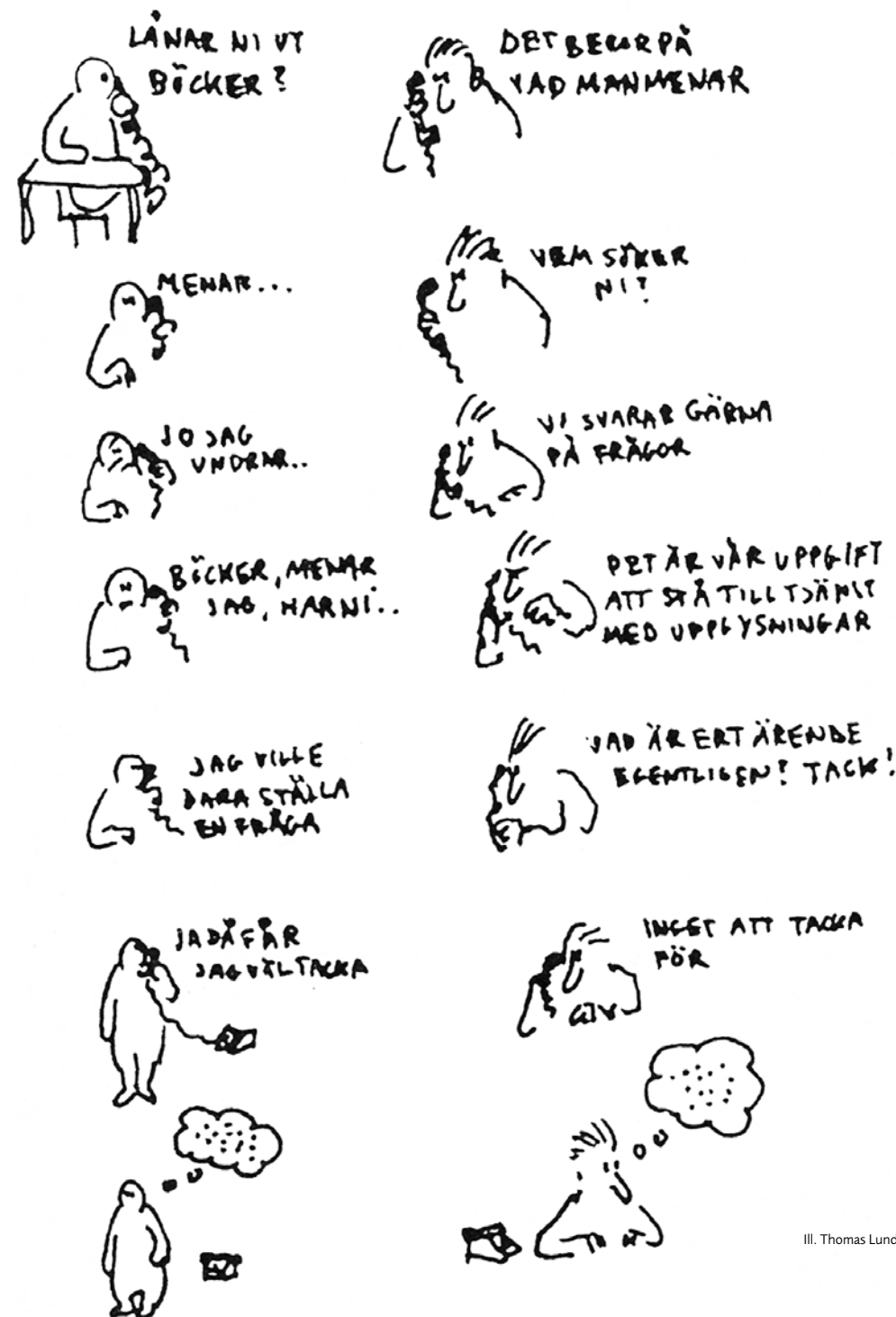
– Men det var när jag sedan började i vikariepoolen på Göteborgs stadsbibliotek som jag blev aktiv. Som vikarie med några dagar i taget på olika bibliotek saknade jag en fast förankring i biblioteksvärlden. BiS lokalavdelning blev då den övergripande kontaktyta som jag behövde. Och vänsterinriktningen passade mig väl, säger Stefan Littorin.

Han var aktiv i lokalgruppsarbetet. Han klippte och klistrade när det var dags att göra bis-nummer – en arbetsgemenskap som han ser tillbaka på som mycket positiv. Det är värre med det år som han var kassör i BiS. Det var i samband med att föreningen skulle ge ut boken *Boken åter i centrum* och till den en studiehandledning. De gavs ut 1983. Lars Ljunggren var redaktör för boken och Erik Ransemar för studiehandledningen.

– Precis som mycket annat vi gjorde så var man en glad amatör och hade en positiv inställning till att man skulle klara av det. Men jag visste ingenting om hur man skulle sköta bokföringen. Vi var visserligen två som skulle dela på kassörskapet. Ulf Svensson skötte första halvåret sedan tog jag över. Och just då var det mycket med ekonomin och redaktören för boken ringde mig stup i kvarten och undrade hur vi låg till ekonomiskt. Jag sa alltid att det var lugnt. Hade alla papper i högar på golvet.

Stefan Littorin minns med fasa mötet när bokslutet skulle redovisas.

– Med hjälp fick jag i alla fall ihop ett till slut och jag tror inte det blev något ekonomiskt problem. Men jag hade börjat tröttna på arbetet i föreningen. Det hade varit så mycket tjafs kring boken mellan de båda redaktörerna, som jag som kassör blev inblandad i. Efter det har jag inte varit aktiv, fast jag är medlem fortfarande. För mig är ett medlemskap i BiS viktigt, eftersom jag tycker att vi ska ett vänsterperspektiv på biblioteksvärlden även i framtiden.

Ill. Thomas Lundqvist

Exemplet Nybro

SOMMAREN 1970 KOM VI, tre nyutbildade bibliotekarier, till Nybro kommun. Två av oss hade fått tjänster på folkbiblioteket (Olaf Berggren och Kerstin Rydsjö), en på skolbiblioteket (Bibi Eriksson). Under några år utgjorde vi BiS lokalgrupp i Kalmar län.

Nu, nära 40 år senare, försöker vi mana fram våra minnen från de där åren. Vad gjorde vi egentligen, vad innebar det att fungera som lokalgrupp? Det visar sig vara svårt att separera olika erfarenheter, minnen av människor, platser, aktiviteter ligger lagrade över varandra. Att "bisa" i Nybro innebar ett integrerat politiskt arbete – på arbetsplatsen, inom partiet (VPK), inom FNL-rörelsen, vid spisen och andra ställen där vi befann oss. Ändå kan vi urskilja att vi, med BiS stadgar i ryggen, på olika sätt försökte utveckla själva biblioteksarbetet. "Enligt Bis är det bibliotekens uppgift att ... sprida allsidig information om samhället och initiera, stimulera och kanalisera aktioner utifrån." Från våra elevbibliotek hade vi inte med oss så många användbara erfarenheter av vad detta skulle kunna innebära i praktiken, men vi knöt kontakter, vi byggde nätverk och vi stöttade olika lokala initiativ, t.ex. en utställning som granskade kommunens nedslitna och oinspirerande lekplatser. Bibliotekets service till kommunens invandrargrupper utvecklades under de här åren till att bli en central del av biblioteksverksamheten. Sett i backspegeln framstår inte vårt arbete på folkbiblioteket som vare sig radikalt, kontroversiellt eller specifikt "bisigt", kanske för att vi helt enkelt var med om att utveckla arbetsformer och verksamheter som idag är etablerade.

Med skolan var det annorlunda. Skolan var genom skolbiblioteket en viktig arena för BiS-arbete. Olof Palme betecknade skolan som en spjutspets mot framtiden medan "SAF-kampanjen", Svenska arbetsgivarförbundets informationskampanj i skolor och på arbetsplatser som startade 1971, menade sig vara ett svar på att "det svenska samhället längtade efter ett positivt utformat ideologiskt alternativ till den marxistiska socialismen" där "det kanske viktigaste slaget just nu utkämpas inom skolan". Samtidigt utkom barnböcker som *Kamrat Jesus* och *Sprätten satt på toaletten*, barnböcker som inte alls var detta ideologiska alternativ, tvärtom. Likaså producerades utställningar som Gruva och Kubanska affischer, inte heller de i SAF:s smak. Ett visst rabalder uppstod på Nybros skolbibliotek när dessa böcker och utställningar dök upp och förutom politiskt skolbiblioteksarbete resultera-

de detta i ett antal artiklar i tidskriften bis 1972:16 och 18. Skolan visade sig vara mer svårforcerad än vi trott och försök gjordes att "plantera" skolbiblioteksfrågor inom kommunalpolitiken.

Lokalgruppens tydligaste uppgift var tidskriften. Ansvaret att redigera och producera tidskriften cirkulerade mellan lokalgrupperna enligt en plan som lades fast på BiS stormöte. Vi i Nybro lierade oss med Lena Lundgren i Blekinge och tillsammans svarade vi för tre nummer av bis, nr 1971:13 och 16 och 1972:18. När det gällde att producera själva tidskriften var det allt överskuggande problemet SISTA MANUSDAG! När dagen närmade sig och varken utlovade, beställda eller andra bidrag hade inkommit började ett telefonerande, brevskrivande och ett desperat tjatande. Det resulterade nästan alltid i att vi vid manusstopp hade tillräckligt med material – men däremot var det inte alltid material som speglade de teman som beslutats på stormötet.

Hur det gick till att producera bis skrev Lena Lundgren sedermera en artikel om, i nr 1973:20. Artikeln byggde på de metoder vi provat ut och de dyrköpta erfarenheter vi gjort – som hur viktigt det var för resultatet att kosta på engångsfärgband i skrivmaskinen, att satsa på ett lite dyrare lim, att noggrant mäta spaltcentimetrarna, att göra en dummy. Det gick åt en hel helg att göra ett bis-nummer. Vi körde mellan Nybro och Kallinge, eller tvärtom. Nästan alltid fanns en vänlig person i bakgrunden som kokade soppa, bakade bröd, bryggde te. Vi hade laddat med allt material vi kunde behöva, prydliga högar med vita ark, linjaler, saxar. Vi hade tuschpennor av olika finhetsgrad och monterade sidorna med ett tunt, svart streck mellan spalterna – snyggt! Ibland räckte de i förhand beställda illustrationerna inte till – då gjorde vi egna! Framåt söndagskvällen växte högarna av kasserade papper och misslyckade sidor, och ibland utbröt kaos när en färdig sida var försvunnen eller en bortglömd notis plötsligt dök upp. Men till slut var vi klara! Euforiska och trötta rätade vi på våra stela kroppar och körde de tio milen hem i natten. Och det färdigmonterade tidskriftsnumret lades i ett kuvert och postades till tryckeriet, Revopress i Lund.

1972 flyttade vi till Malmö och fortsatte göra bis-nummer i lokalgruppen Malmö-Lund. Men det är en annan historia.

BiS i Stockholm

BIBLIOTEKSSKOLAN VAR LÄNGE den viktigaste rekryteringsbasen för vår förening. Tyngdpunkten låg alltså i början i Stockholm och flyttades sedan till Borås. I Stockholmsområdet fanns en stor grupp samhällsintrasserade biblioteksanställda och aktiviteten var under de första tjugo åren stor med redaktionsarbete, tidskriftsnummer, olika ämnesgrupper, stöduttalanden, seminarier och studiecirklar.

Bildandet av BiS inspirerades av att andra yrkesgrupper bildade föreningar för progressiva medlemmar vid denna tid: lärare och socialarbetare, till exempel. "Det låg i tiden", säger Lena Cederström, som var med från början. Några av de första medlemmarna kom också från de föreningar för "bibliotekarieaspiranter", d.v.s. studenter som förberedde sig för att söka in på Biblioteksskolan i Solna och som bildats inom SFF, Svenska Folkbibliotekariet förbundet. Det första BiS-mötet hölls i Åsa Lundgrens lägenhet i Stockholm. Åsa och Tord Lundgren var mycket aktiva i FNL-grupperna och Åsa var den som tog initiativet till att kanalisera den samhällsdiskussion som fördes på Biblioteksskolan till att faktiskt bilda en förening. Flera av dem som var aktiva i början var verksamma även i andra grupper, som DFFG (De Förenade FNL-grupperna), Afrikagrupperna och Handelsfront. I Cederströms lägenhet såldes exempelvis ris, sylt och fruktkonserver som Handelsfront importerade för att stödja andra importvägar än de multinationella företagens. Köket var under hösten 1969 och hela 1970 navet i föreningens arbete; där hölls mötena, där stod stencilapparaten, där bladades tidskriften och där fanns medlemsregistret, som Lena skötte. Från 1971 hyrdes en lokal på Södergatan 10 ö.g., som delades med andra grupper, bl.a. IAL (Internationella Arbetslag) och Arbetsgruppen för front mot avfolkningen.

Från hösten 1969 blev årskursen 1969/1970 på Biblioteksskolan drivande i föreningsarbetet och gränserna mellan skolan, föreningen och lokalgruppen i Stockholm var flytande. I oktober 1969 bildades en lokalgrupp och flera ämnesgrupper: en för bibliotekarieutbildning och vidareutbildning, en för PR-frågor, en för arbetsplatsdemokrati, en för invandrare och bibliotek och en för barnkultur. Tretton elever vid Biblioteksskolan konstituerade sig vid mötet den 16 oktober. Där var bl.a. Jan Gustafsson, Karin Fahller, Hans Rådahl, Ulf och Christina Rundgren, Sven Hallonsten, Helena Sandblad

och Åsa Lundgren. "Den [lokalgruppen] skall också innefatta på fältet i Stockholm verksamma biblioteksmänniskor och intresserade." (Protokoll från lokalgruppsmöte på Statens biblioteksskola 16 oktober 1969) Det var en mening som väckte viss uppståndelse på fältet eftersom många där inte ansåg sig ha blivit särskilt informerade om att föreningen bildats. Möten skulle hållas varannan vecka. Man skulle arbeta i BiS anda nationellt och i andra hand lokalt. Karin Oscarsson blev sammankallande.

I bis 1969: 3/4 redogör Karin Oscarsson för två större möten som lokalgruppen ordnade under november och december. Det ena handlade om "gemensamma aktioner på olika bibliotek i stan" och det andra om "etablerandet av diskussionsgrupper bland personalen [på Stockholms stadsbibliotek]". Diskussionen i bis-numret rörde dock mest BiS program som just var under arbete. Innan programmet var klart var det svårt att veta i vilken riktning man skulle arbeta. Deltagarna bestämde i alla fall att ordna ett möte om förhållandena på Stockholms stadsbibliotek (SSB).

Ett sådant möte hölls också den 1 december på Stockholmsterassen (SSB:s då nystartade filial vid Sergels Torg som senare blev Stockholms läsesalong) med stadsbibliotekarien Lars Tynell. Han "utsattes för en gevärsheld av frågor om företagsnämnden, den bristfälliga informationen om denna, om personal- och bokmöten, om raster och toalettbesök, om lönefrågor och kategoriklyvningen på biblioteket", enligt en rapport av Karin Oscarsson i bis 1969: 3/4. Mötet avslutades med en presentation av BiS.

Ämnesgruppen för PR-frågor leddes av Helena Sandblad, som då var PR-bibliotekarie i Solna. Gruppen arbetade bland annat med frågor kring utställningsverksamhet vid SSB. (Greta Renborg hade 1968 blivit Sveriges första PR-bibliotekarie, i Stockholm, så frågeställningarna om bibliotekens PR var aktuella). "Gruppen är splittrad", säger ett protokoll, säkert kring frågan om ordet "socialism" i programmet, som ännu inte var löst inom föreningen. En fråga som diskuterades i bis 1970:5 var vilka övriga biblioteksuppgifter som var lämpliga att kombinera med PR-funktionen; en kombination med social verksamhet eller med uppgiften som personalchef förordades (eftersom man då kunde räkna med en förbättring av den interna informationen). Man gjorde också en lista över PR-bibliotekariens olika arbetsuppgifter som skulle kunna leda fram till "normer" för arbetet och enades om att träffas på Lidingö stadsbibliotek nästa gång. Rapporten andas stor entusiasm och det är uppenbart att mötet fyllde ett behov. Helena Sandblad, som var aktiv i BiS i flera år, lämnade senare Solna stadsbibliotek för arbete först på Skolöverstyrelsens bibliotekssektion och sedan på Kulturrådet. Hon gick sedan vidare till Sveriges Television där hon under 18 år var chef för dess barn- och ungdomsredaktion. I den rollen företrädde hon en uttalad kulturideologisk hållning med barnens villkor och synsätt som ledstjärna. Det förekom en del motsättningar mellan personer i BiS-Stockholm, och lokalgruppen i Nybro, där den färgstarke Olaf Berggren arbetade. Det framkommer i protokoll, i uttalanden och i brev, men ledde

inte till någon egentlig splittring inom föreningen. Det stora medlemstapet kom istället i samband med frågan om socialismens inskrivande i programmet våren 1970, därefter höll sig medlemsantalet på en ganska konstant nivå under hela 1970-talet.

Den 9 mars 1970 genomförde BiS Stockholm sin första demonstration. Den hölls i Solna Centrum och riktades mot Solna kulturnämnd som en protest mot att en Vietnamutställning på Solna stadsbibliotek stoppats. Frågan väckte stor debatt i tidningarna och beskrevs utförligt i bis 1970:6. Demonstrationen genomfördes tillsammans med bl.a. Solna FNL-grupp, KFML, VPK och VUF och talare för BiS var Olaf Berggren. Ca 125 personer deltog.

Det fanns mindre BiS-grupper i Stockholms närhet. En grupp i Norrtälje-Hallstavik jobbade till exempel med glesbygds- och kommunsammanläggningsfrågor. Aktiva var bland andra Inger Eide-Jensen och Kerstin Ericsson.

På stormötet 1971 annonserades en ny ämnesgrupp i Stockholm, "Demokrati på arbetsplatsen". Lena Cederström var ansvarig. Christina Rundgren rapporterade att "få av dem som fått kallelsen hade visat intresse". Men en studieplan godkändes av ABF och en studiecirkel drogs igång på SSB. (Protokoll fört vid BiS stormöte på Biblioteksskolan 24-25 april 1971)

Under första halvan av 1970-talet var aktiviteten i Stockholm låg och på stormötet 1972 rapporterades ingen verksamhet. Flera av de tidigare ledande medlemmarna hade flyttat från Stockholm. En av dessa var Sven Hallonsten, som flyttat till Luleå. Han har berättat att han i BiS namn ställt SAB:s ordförande mot väggen vid årsmötet detta år, personen ifråga var Bo Martinsson, chef för Kriminalvårdsstyrelsen. Sven hade arbetat som fängelsebibliotekarie på Hall. Den impertinenta frågan om demokratin på fängelset väckte en hel del uppståndelse. (Jan Albinson som medverkade i bis i flera år hade då också tagit upp censuren mot anstaltstidningarna.)

Från årsmötet 1975 rapporterades att Stockholm hade studiecirkelkring fackliga frågor och kulturfrågor, storstadsproblem, historiska romaner och barn- och massmarknadslitteratur. BiS var liksom studentvänstern i övrigt i högsta grad en "studiecirkeldemokrati" under dessa år.

1977 hade Stockholms-BiS, som nu omfattade hela Storstockholm utom Södertälje (som hade en egen lokalgrupp), ett hundratal medlemmar varav ca tjugo var aktiva. Lisa Martling och Cay Corneliuson var drivande i arbetet. På SSB hade föreningen ett trettiofem medlemmar och där hade diskuterats tillämpningen av LAS (Lagen om anställningsskydd) och den förda personalpolitiken med en mängd (billiga) timanställda på SSB. Frågan togs upp av BiS på SSB:s informationsdag ("ett årligen återkommande skendemokratiskt jippo" skriver man i Internbulletinen). Diskussion om denna fråga och om medieurlvalet hade förts i SSB:s personaltidning *Signum*. Bisarna informerade om BiS med en utställning och ett bokbord och rapporterade att det var "ett

lyckat arrangemang". 1978 tog Stockholms-BiS över sekretariatet i föreningen och mötena hölls i en hobbylokal på Pipersgatan 4, där Ulla Kaitavuori bodde. Det fanns tre fungerande ämnesgrupper: för barnkultur, triviallitteratur och utställningar. Barnkulturgruppen diskuterade barnböcker, triviallitteraturgruppen bildade en studiecirkel genom ABF (se Sara Lindwalls artikel) och utställningsgruppen gjorde studiebesök på Riksutställningar.

När Stockholms stadsbibliotek skulle datoriseras 1978 anordnade BiS också ett möte på biblioteket med den av föreningen bildade "personalpolitiska gruppen". Man stödde också bildandet av ett Miljö- och kulturhus i Stockholm för alternativa grupperingar. Ett sådant hus tillkom senare, "Kapsylen" på Södermalm, och senare ännu ett, i Barnängsområdet där Världsbiblioteket idag ligger.

bis 40/41 med tema barnlitteratur gjordes av Stockholmsgruppen, det var ett ämne som sedan skulle återkomma flera gånger, och i Internbulletinen 1978:2 redovisades ambitiöst en hel sida med resultatet av gruppens egen kritik och diskussion om numret. "Självkritik" var på modet inom vänster-rörelsen och BiS var inget undantag. Tidigare hade man ägnat mycket tid åt att göra s.k. alternativa genrelistor inom olika ämnesområden. I numret medverkade för första gången också flera yrkesförfattare, som arvoderades, vilket var ovanligt. När Nacka kommun 1979 lade ner sin arbetsplatsutlåning protesterade lokalgruppen i Stockholm.

Haninge hade fortfarande en aktiv BiS-grupp i början på 1980-talet. På stormötet i Södertälje 1984 deltog från Södertälje Kerstin Simberg, Agneta Sommansson och Margareta Lien. Från Stockholm Mats Myrstener, Lars Ljunggren, redaktör för *Boken åter i centrum*, och hans vapendragare Wilhelm Wikbom, dessutom Lars Rydquist, senare bibliotekschef i Sundbyberg, och Birger Karlsson (Hallingström) från SSB. Sara Lindwall kom från Sundbyberg och Anneli Reinhammar, mångårig kassör, från Katrineholm. BiS-gruppen i Stockholm ägnade sig under 1980-talet främst åt att göra tidskriftsnummer, ofta hemma hos Birger och Inga Kvensler, hos Sara Lindwall eller hos Birgitta Jeppson. Anna Birgitta Eriksson, som jobbade i Gröndal, var också en av de aktiva i Stockholm, liksom Torgny Sjögren, bibliotekarie på TPB.

En av insatserna var det invandrarnummer vi i Stockholm gjorde, bis 1985:81/82. Det var det första temanumret om invandrare och bibliotek sedan Olaf Berggrens tid. Det trycktes av det latinamerikanska förlaget Nordan och överskred budgeten en del. Men snyggt blev det! Efter Lars Ljunggrens och Wilhelm Wikboms avhopp (efter konflikten om *Boken åter i centrum*) var vi bara sju till åtta aktiva i föreningen i Stockholm.

1986 var BiS stormöte i Stockholm, i Gröndal. Efteråt gick vi till Ulla Kaitavuoris källare och åt rostbiff och potatissallad och besökte hennes makens tornrum, som han byggt (med eller utan tillstånd) ovanpå hyreshuset på Kungsholmen, en riktig "höjdare".

Birger Karlsson (Hallingström) var under många år den lilla Stockholmsgruppens klippa innan han tragiskt gick bort 1999. 1986 gjorde han ett temanummer om bibliotekarien och marxisten Arnold Ljungdal, som arbetat på Medborgarplatsens bibliotek i Stockholm, bis 1986:4. Ett par år senare gjorde han ett nummer om författaren Lars Görling. Han ansvarade också senare för ett nummer från Norrtälje, dit han flyttade, och han medverkade länge i bis med humoristiska kåserier under signaturen Kåbe.

På årsmötet 1987 var försök med "bookleasing" i Huddinge kommun på tapeten, vilket BiS protesterade emot. SSB:s individuella lönesystem togs upp, bl.a. genom en artikel i bis av Anders Myrzell och av Birger i BBL. Den lilla BiS-gruppen i Stockholm försökte då fortfarande träffas en gång i månaden. 1989 års sommarläger hölls på Blidö i Stockholms skärgård, där författaren och folkbildaren Bengt Nerman deltog. Han blev sedan en återkommande skribent i tidskriften. Vi bodde traditionellt på en gammal sommarkoloni, Haraldsgården, med våningssängar och storkök. BiS Stockholm hade ett trettiotal medlemmar, men alldeles för få aktiva.

I november 1990 ordnade Stockholmsföreningen ett mellanmöte om entreprenad (Årebiblioteket hade startat), och den s.k. Grupp 90, som tittade på nya möjligheter att utveckla biblioteken, inte minst inom förenings- och näringslivet. Christer Klingberg från gruppen deltog på mötet i Stockholm. BiS protesterade, främst genom Ingrid Atlestams många debattartiklar mot bibliotek på entreprenad, tankar som fortfarande är i högsta grad aktuella.

Vid stormötet 1992 i Stockholm deltog bara nio personer. Detta blev ganska vanligt under nittiotalet. Vi var fortfarande en liten grupp, förstärkt med Barbro Bolonassos från Nacka, Anneli Reinhammar från Katrineholm, och vår tidigare kassör Jan Gustafsson, som efter pensioneringen flyttat till Norsborg. I princip ägnade vi oss dock bara åt tidskriftsproduktion.

Början av 1990-talet varslades om stora nedläggningar av biblioteksfilialer i Stockholm och i kranskommunerna, t.ex. Danderyd och Huddinge. Uttalanden togs på BiS årsmöten och vi initierade kampanjen *Rädda Biblioteken* tillsammans med Författarförbundet. Ett offentligt möte hölls på Författarnas Hus i Stockholm i november 1992. Flera bisare berättade om besparingar från olika delar av landet. DIK hade skickat en representant och nestorn från Bibliotekshögskolan Åke Åberg talade, liksom "Bibliotekens Vänner". Förslag om biblioteksavgifter och låneavgifter började läggas fram, främst från moderat håll i Stockholm. I hela landet lades ca 170 filialer ner 1992, bara i Göteborg 22 stycken.

I oktober 1993 höll vi ett möte i Författarnas Hus om bibliotek i Sydafrika med deltagande av bl.a. Per Wästberg, Brian Isaacs, Nyenga Gkanga. I november arrangerade vi ett mellanmöte med barnlitteraturforskaren Maria Nikolajeva. Ett annat mellanmöte i Stockholm ägnades åt Sydafrika. BiS engagemang i Sydafrika kom att präglade verksamheten under hela 1990-talet. Lena Lundgren från Vallentuna och Barbro Bolonassos från lo-

kalgruppen i Stockholm-Nacka var aktiva. Vi deltog under några år på 90-talet också i arrangemanget "Världens längsta bokbord" på Drottninggatan i Stockholm.

Tidskriftsnumren gjordes digitalt med Pagemaker, för Stockholms-BiS del i en medeltida källare i Tidskriftsverkstadens lokaler i Gamla Stan. Det var slut med att klippa och klistra. Från och med mitten på 1990-talet upphörde lokalgrupperna att fungera utom på några få platser i landet. En redaktion med centrum i Karlstad skulle nu göra tidskriften och därmed försvann ett forum för den lilla lokalgruppen. Vi hann emellertid diskutera "Idyllfobi på 90-talet" på ett litterärt mellanmöte i Stockholm i SAB:s lokaler på Saltmätargatan med Marianne Steinsaphir från Läsesalongen och författaren Mats Wahl. Debatten kom från och med nu att mycket handla om datoriseringarna, om den ökande globaliseringen och inte minst om Internet på biblioteken.

Så här i backspegeln kan man urskilja tre stadier i utvecklingen i Stockholmsgruppens 40-åriga historia. De första årens turbulenta tid, när lokalgruppen i Stockholm var nära knuten till BiS verksamhet nationellt och till Biblioteksskolan i Solna, var "pionjäråren". Sedan skolan flyttat till Borås verkade BiS under många år genom sina tidskriftsnummer och genom lokal- och ämnesgrupper. Sedan, från och med mitten på 1990-talet, minskar aktiviteten på en bredare bas, och arbetet handlar i stor utsträckning om tidskriften bis, om LPYL-projektet i Sydafrika, där flera bisare från Stockholm var aktiva och om styrelsearbetet med de årliga seminarierna under rubriken "Det rättvisa biblioteket" på bok- och biblioteksmässan i Göteborg.

BiS Eskilstuna i backspegeln

I EN LÅDA PÅ VINDEN hittar jag mina gamla bis-tidningar från det första numret 1969 till mitten av 90-talet tillsammans med lite arkivmaterial från Folkkampanjen mot kärnkraft och Folket i Bild. Och det var tur det, för på stadsbiblioteket i Eskilstuna har någon lyckats slänga alla tidigare årgångar och bara sparat de senaste tio åren utan att någon av oss gamla bisare hunnit protestera. Biblioteksbladet finns däremot kvar i magasinet från 1916! Hos oss som var som mest aktiva i Eskilstuna på 70- och 80-talen har aktiviteterna inom BiS ändå lämnat spår. Kanske finns det också några spår kvar i dagens verksamhet och en del av det som vi kämpade för då har nu blivit en självklarhet. Annat har försvunnit i 90-talets nedskärningar och 2000-talets rationaliseringar. Och vårt engagemang har delvis tagit andra vägar.

Det allra första bis-numret (1969:1) skaffade jag vid ett informationsmöte på universitetet i Uppsala där jag då studerade. Mötet måste ha gjort intryck, för jag blev stärkt i tankarna på att bibliotekarie var ett bra yrkesval och jag blev medlem i BiS-föreningen. Men det var på Bibliotekshögskolan i Borås 1972–73 som engagemanget verkligen tog fart. Där hölls flera stormöten med omkring femtio deltagare – lika många utifrån landet som från Borås. Vi diskuterade handlingsprogram och medievalsprinciper för BiS-föreningen, utbildningen och kursplanerna på Bibliotekshögskolan, behovet av en bibliotekslag, men också solidaritetsrörelser och kvinnofrigörelse. Det kamratgäng som var aktivt i det här arbetet på Bibliotekshögskolan bildade dessutom en Grupp 8-avdelning i Borås, startade en filmstudio, engagerade sig i det lokala arbetet inom Vietnamrörelsen och Folket i Bild/Kulturfront. Av allt detta lärde vi oss nästan mer än av studierna på högskolan!

Detta hade jag med i bagaget när jag kom till Eskilstuna hösten 1974 för att bygga upp det nya integrerade folk- och skolbiblioteket i Skiftingehus. Efter att ha arbetat som ensam bibliotekarie i Nora kommun drygt ett år var det inspirerande att komma till ett större bibliotekssystem med många anställda. Flera var nyutbildade och hade under studietiden haft kontakt med BiS-föreningen på högskolan. Hösten 1974 kom bis nr 26 ut, ett välmatat nummer om läsning med tips på lättlästa och bra böcker från bisare i hela landet. Numret redigerades av mina f.d. kurskamrater i Stockholmsgrup-

Folke, Margareta, Christina och Maud granskar helheten av nr 57/58 1980.
Foto Sven Holmberg

pen – fortsättningen på det arbete vi hade påbörjat om att hitta alternativ till massmarknadslitteraturen, när vi gick på högskolan. I det numret skrev jag mina första artiklar. Tidningsnumret med lästipsen sålde vi till den övriga bibliotekspersonalen och så började vårt lokala arbete.

ARBETET I ESKILSTUNAAVDELNINGEN

Snart var vi ett kamratgäng i Eskilstuna med stora ambitioner för vad vi ville åstadkomma genom vårt biblioteksarbete och vi bildade en lokalgrupp inom BiS-föreningen. I februari 1975 var vi värdar för ett möte om skolbiblioteksfrågor för medlemmar från hela landet i ett vintervackert Mälارvik. Diskussionerna var utgångspunkten för BiS-föreningens remiss-svar på SIA-utredningens avsnitt om biblioteket i skolan – ett perfekt sätt att engagera sig och ta ställning i den aktuella debatten. Arbetet med skolfrågor resulterade i att vår lokalgrupp tillsammans med grupperna i Karlstad, Vara och Örebro gjorde ett temanummer om skola och bibliotek, (bis 1975: 28) och vi knöt kontakter med likasinnade inom skolvärlden och deras organisationer.

Vi var sju medlemmar i Eskilstunagruppen 1976: Margareta Andersson, Carina Bark, Maud Ekman, Ingrid Höwing, Yngve Johnsson, Ingalill Wihed och Stefan Zetterström. Vi arrangerade en serie presentationer av stora nordiska författare i samarbete med den lokala Folket i Bild-avdelningen och Föreningen Norden. Var och en läste in sig på en författare – jag tillbringade ett sportlov i Jämtlandsfjällen med att läsa så mycket som möjligt av Haldor Laxness på kvällarna. Författarpresentationerna ägde rum på filialerna som vi värnade om. Vi fortsatte också samarbetet med skolan, bland annat inom ramen för arbetet på Skiftingehus bibliotek och arrangerade en konferens, "Motiv och värderingar i barns läsning", tillsammans med läns-skolnämnden. Efter konferensen arrangerades sedan ett stort antal studie-cirklar i barnlitteratur för 150 lärare. Cirkelledare var förstås vi BiS-medlemmar men då i tjänsten tillsammans med ytterligare arbetskamrater.

Barnkultur var viktigt för oss i gruppen på olika sätt. I Eskilstuna fanns då Modellteatern, som vi sympatiserade med, och vi arrangerade deras föreställningar på biblioteken. Tillsammans med dem och flera andra kulturföreningar arrangerade vi också en barnkulturvecka. Barnkulturcentrum i Eskilstuna växte under den här tiden fram som det första i sitt slag i landet, och Margareta Andersson blev så småningom ansvarig för verksamheten. Vi var också aktiva inom bibliotekssystemet och argumenterade för att det behövdes en tjänst som socialbibliotekarie som också inrättades senare. Likaså engagerade vi oss i litteraturförsörjningen på andra språk. Det fanns bland annat en mycket stor grupp finsktalande i Eskilstuna och delvis som ett resultat av vår argumentation inrättades en bibliotekarie- och en assistent-tjänst för flerspråkig biblioteksverksamhet 1979. Flera andra språkgrupper har kommit senare under 80- och 90-talen och kommer fortfarande till Eskilstuna.

ARBETET MED BIS-FÖRENINGEN OCH TIDNINGEN

Föreningsarbetet inom BiS fortsatte parallellt med det lokala arbetet. Hösten 1976 arrangerade vi ett stormöte för hela landet i Eskilstuna och då var bland annat datoriseringen av biblioteken på tapeten. BUMS-systemet hade en hel del barnsjukdomar och vi ville ha utvärdering och granskning av hur systemet fungerade. Eskilstunagruppen fick i uppdrag att redigera bis 1977:38, som kom att handla en hel del om detta efter ett temamöte i Södertälje där biblioteket hade börjat införa BUMS. Då skrev vi inte så mycket själva, men nästa gång vi redigerade ett nummer var det många av oss som var engagerade och skrev artiklar. Det var i bis 1978: 45/46, som vi gjorde tillsammans med lokalgruppen i Örebro. Temat var bibliotekens och folkbildningens historia och vi var inspirerade av Sven Lindqvists bok *Gräv där du står* (1978). Det blev ett välmatat och intressant nummer som vi var mycket stolta över! Där fanns presentationer av Arbetarrörelsens arkiv, Arkiv för Folkets historia, litteratursociologi, biblioteksforskning, tidskriften *Förr och Nu* och många andra lästips, teoretiska artiklar och reportage från vår vardag.

Från 1 september 1978 var lokalavdelningen i Eskilstuna arbetsgrupp för hela BiS-föreningen under ett år. Avdelningen bestod då av Folke Andersson som var ny kontaktperson, Margareta Andersson, Örjan Andersson, Maud Ekman, Peter Eriksson, Tryggve Lundh, Margareta Modin, Roger Pedersen, Christina Söderman och Stefan Zetterström. Då redigerade vi hela föreningens internbulletin (sex nummer) förutom det lokala arbetet, så det krävdes att vi var många som kunde dela på uppgifterna. Våren 1979 hade vi faktiskt ett BiS-möte i Helsingfors, där jag då befann mig för att studera finska språket, finlandssvensk och finsk litteraturhistoria. Finländskt material präglade sedan bis 1979:52/53, som vi redigerade tillsammans med Värmlandsgruppen. Då debuterade Peter Eriksson och Roger Pedersen som illustratörer, inte utan stolthet över detta!

Året efter förstärktes gruppen med Inger Törnblom, som tillsammans med sin sambo Sven Holmberg medverkade i bis 1980:57/58. Här fanns artiklar om behovet av en bibliotekslag i Sverige med inspiration från Danmark, Norge och Finland som redan hade en sådan lag och ett reportage från Island. Sven Holmberg gjorde underfundiga illustrationer och han hade också kameran med sig när vi jobbade med redigeringsarbetet, som därigenom finns dokumenterat på bild! Genom att vi redigerat flera nummer av tidskriften och gjort ett studiebesök hos tryckeriet Prinkipo i Stockholm fick vi uppdraget att göra ett PM om redaktionsarbete och teknisk framställning av bis-tidningen. På den tiden sattes texten på tryckeriet men vi fick manuellt klippa och klistra varje uppslag med textremsor och illustrationer!

VAD SOM SEDAN HÄNDE ...

Som framgår av fotona från vårt redigeringsarbete 1980 väntades tillök-

ning under hösten i familjerna Söderman-Lundh och Ekman, vilket minskade aktiviteten i lokalavdelningen under småbarnsåren på 80-talet. Det viktigaste för min egen del under några år var BiS-föreningens sommarläger, då man kunde upprätthålla kontakten med BiS-kamrater och deras familjer från andra håll i landet. Dessutom flyttade några av de mest aktiva medlemmarna från Eskilstuna till större metropoler, Folke, Stefan och Peter. Men 1987 lyckades vi som var kvar samla oss till att redigera vårt sista nummer i lokalavdelningen, bis nr 93. Bosse Jonsson och Marianne Rydenfors hade tillkommit i gruppen och temat var arbetsplatsbibliotek, sjukhusbibliotek och kommunalnämnder. Numret hade kongeniala illustrationer av Sven Holmberg, bildlärare och konstnär.

På 90-talet gick våra intressen åt olika håll när nedskärningarna i kommunen gjorde oss betryckta. Det blev fackligt arbete inom DIK, forskning eller fotografering för några, och för min egen del flerspråkigt biblioteksarbete inom SAB:s mångkulturella kommitté och så småningom även politiskt arbete för Vänsterpartiet i kommunen. Pensioneringen närmar sig nu, så det kanske blir en ny vår för det ideella arbetet?

I inledningen till vårt temanummer bis 45/46 om ”Gräv där du står” citerade vi Sven Lindqvist. Det citatet får avsluta min rapport:

”Framtiden började igår. Historien är inte slut, den fortsätter i morgon.”

Majken Magnusson, Eva Näslund, Aase Bang, Sonja Andersson

BiS-gruppen i Värmland

PÅ 1970-TALET och några år in på 80-talet var BiS Värmland en aktiv grupp med många medlemmar. Vi var några medlemmar i Arvika, några på andra håll i länet men de flesta fanns i Karlstad.

Det vi minns bäst och oftast återkommer till när vi ses är vårt arbete med tidskriftsnumren. Vår lokalgrupp hade till uppgift att med jämna och ojämn mellanrum göra ett nummer av bis. Det började med att Lennart Wettmark ringde och sa att nu är det dags! Han hade oftast en klar bild av vad numret skulle innehålla när vi träffades för att diskutera uppläggning och arbetsuppgifter. Först gällde det att få skribenter vilket inte alltid var så lätt. Majken hade en gång uppdraget att be Sven Wernström skriva om källor till serien Trälarna och hon misslyckades helt med det. Bättre tur hade hon med Ulla Hammar (Rhedin), som skrev om barns läsande. Eva minns ett livligt och positivt samtal med Lars Hillersberg angående en illustration ur *Puss*. En gång åtog vi oss att från engelska översätta artiklar som rörde bibliotek i Sydafrika, ett område som särskilt Lennart arbetade med. Det var första gången vi kom i kontakt med begreppet NGO, Non Governmental Organisation, som ju är vanligt förekommande nuförtiden. Idag kan vi tycka att det var rätt dumdrigt att ge sig i kast med ett sådant uppdrag utan kunskap om översättarens svåra arbete. Resultatet kommer vi faktiskt inte ihåg, bara arbetet.

Slutligen var det dags att träffas och sätta ihop tidskriftsnumret. När vi tänker tillbaka på hur det gick till känns det verkligen som en annan tid. Klippa och klistra var det som gällde! Vi samlades oftast hemma hos Lennart och Hervor vid deras stora köksbord och allt material plockades fram. Först gjordes en dummy, sidor räknades, artiklar klipptes och klistrades in och illustrationer fick sin plats. För den som bara upplevt datorerna måste det vara svårt att föreställa sig detta arbete. Men visst var det roligt och spännande att se om det skulle gå ihop på slutet, att allt fått sin plats och att sidorna stämde. Samvaron, god soppa med hembakt bröd och ivriga diskussioner bidrar naturligtvis till att vi minns dessa tillfällen med glädje och tillfredsställelse. Vi åstadkom något påtagligt. När vi var klara tog Lennart över och skötte kontakterna med tryckeri och andra inblandade. Den tekniska utvecklingen gjorde ju så småningom att sättet att göra tidsskriften på helt ändrades och när vår grupp inte hade denna tydliga upp-

gift att samlas kring tynade vår verksamhet. Även om det också finns många andra orsaker till det.

Skolbiblioteksfrågan engagerade oss i början av 80-talet. Utgångspunkten var grundskolebibliotekens låga standard med undermåliga bokbestånd och få utbildade bibliotekarieer. Vi gjorde en inventering av tillståndet i Värmland och letade efter goda exempel som kunde inspirera till förbättringar. Efterhand utvidgades vår undersökning till barnlitteraturens ställning, massmarknadslitteraturens framväxt och läsaneundersökningar som visade hur litet intresset för bra böcker var bland eleverna och framförallt hur socialt snedfördelat detta intresse var. Vi kunde också, till vår glädje, konstatera att det förekom en del lässtimulerande aktiviteter på skolorna och dessa ville vi visa upp genom att göra en utställning. När insamlingsarbetet äntligen var klart köpte vi manshöga, vikbara wellpappsskärmar, pränade bokstav för bokstav med tjocka tuschpennor och hoppades att allt skulle få plats. Det var en arbetsprocess långt från dagens digitala möjligheter!

Den usla väntrumslitteraturen på vårdinstitutionerna i Värmland reagerade vi också på. Vi fann den slentrianmässig och likriktad. Aktionen hade viss framgång några år.

Ett fint minne är BiS lokalgrupps studiebesök i Oslo med besök på Pax förlag, som just då arbetade med ett nytt och radikalt upplägg i ett uppslagsverk. Dessutom besök på bibliotek, konstmuseer och hembesök hos "likasinnade" på kvällen.

När vi träffades för att resonera om denna jubileumsskrift var vi en grånad skara med flera pensionärer, men med samma stora intresse för bibliotek och folkbildning som alltid. Kärngruppen har inte tappat bort varandra under åren som gått men samhällsutveckling, personliga och yrkesmässiga förändringar har gjort att vi inte fortsatt att träffas en gång i månaden som vi faktiskt gjorde i slutet av 1970-talet.

bis 56 1980
III. Hans Lind

Samtal med Finn Hagberg i Lund

VI TRÄFFAS I DECEMBER 2008 på Lunds stadsbibliotek. Jag arbetar sedan ett år på huvudbibliotekets avdelningar Skolbibliotekscentralen och Barn & Unga. Jag frågade tidigare Finn, om han inte själv kunde tänka sig att skriva ner minnen från arbetet med BiS från de många år när han var kontaktperson i Lund. Då sa han att han inte mindes så mycket. Vi bestämde träff för ett samtal i stället. En hel del minnen kommer tillbaka, när vi tillsammans tittar i registret över artiklar i tidningen 1969–90, som är utgivet under titeln *Tjuguet år i vänsterfil*. Där finns tolv artiklar av Finn, mellan 1972 och 1978. Den här artikeln bygger på det vi mindes tillsammans.

I PERSONALRUMMET, där vi sitter och pratar över en kopp kaffe, passerar gamla arbetskamrater till Finn – nuvarande arbetskamrater till mig. En del av de gamla bisarna finns kvar i Lund. ”Den Röda Bönan”, Charlotte Adlercreutz, kommer förbi och berättar att hon fortfarande är medlem. Yoram (Göran) Ellnerot, som arbetat tillsammans med Finn, Anneli

Rangefelt, som flyttade hit på 70-talet och Maria Ekdahl, som var medlem när hon jobbade som kontorist, sedan blev hon min kurskamrat på BHS. Jag själv bodde i Lund, men arbetade i Malmö till 1983 – alla jobbar vi kvar en tid till, liksom några få andra gamla bisare i kommunen. Några har liksom Finn gått i pension. (Han slutade vid 65 års ålder år 2000.)

Finn utbildade sig till bibliotekarie på Biblioteksskolan som då låg på Sveavägen i Stockholm. 1965 kom han till Lund på ett vikariat för barnbibliotekarien Anna Loman. Han arbetade också med bokbussen och på S:t Lars sjukhusbibliotek. 1972 började han på Norra Fäladens integrerade folk- och skolbibliotek, som han sedan förblev trogen. Tidigt blev han indragen i olika solidaritetsrörelser, främst Greklandskommittén och senare i VPK Lund och deltog aktivt i kommunalpolitiken. Dessutom spela-

de han i Röda Kapellet, spelade fotboll i korplaget och vandrade med vandringssektionen. Han var också medredaktör i Veckobladet, VPK Lunds nyhetsblad.

BiS lokalgrupper i Lund och Malmö (ibland en grupp, ibland två) var aktiva på 70-talet, mycket tack vare Finn. Han har bott i olika kollektiv i Lund, t.ex. Kollektivet Glädjen, där det ett tag bodde flera bisare bl.a. Karin Oscarsson. Också Thérèse Nyström, Olle Wendt och Elisabet Wester bodde där under olika tider.

Ofta möttes bisarna i Lund på Bokcaféet, som många av oss hade bidragit till att skapa. I källaren fanns tidvis lager av bis-tidningen liksom av Greklandsbulletinen och Sydafrikabulletinen, som Finn också ansvarade för. Bokcaféet i Lund var en träffpunkt för vänstern. Där eller i Malmö förbereddes och sammanställdes – klipptes, klistrades – de nummer av bis, som lokalgruppen gjorde. I Malmö var Rosengårdsbiblioteket och Kirsebergsbiblioteket träffpunkter, men ibland träffades man hemma hos varandra. Arbetsplatsutlåningen var hotad och då protesterade bisarna. På Kirsebergsbiblioteket fanns försök med invandrarverksamhet och det ordnades många intressanta möten och konferenser. Ibland var diskussionerna hetsiga. Det gällde bland annat arbetsplatsbiblioteken; vi hade Karin Oscarsson, pionjär för arbetsplatsverksamheten, bland oss. På Rosengård arbetade under olika tider bland andra Miklos Gulyas, Kerstin Rydsjö, Thomas Thomell, Cecilia Bonning, jag själv och Sonja Denne, som alla på något sätt var aktiva i föreningen eller med tidningen. På Kirseberg fanns bland andra Anna-Kristina Ribbing, Siv Ventura och Elisabeth Berg.

Finn minns diskussionerna från 60–70-talen om begreppet ”folk” i ordet folkbibliotek. Många bibliotek döptes om till kommunbibliotek. Men vi ville nå ut till ”folket”, säger Finn, ”tjäna folket”, som många sa, inspirerade av Mao. Det var viktigt med utbyggnad av filialer, inköp av invandrarlitteratur och demokratisering av arbetsplatsen. Arbetsdelning och de ojämlika förhållandena mellan kontorister och bibliotekarier har engagerat Finn mycket under bibliotekarietiden. Han skrev flera artiklar om detta i bis. Rationaliseringsutredningen (NRU 1972) var en källa till upprörda känslor. Det var svårt att hitta ett forum för diskussion, de olika facken möttes inte. Arbetsplatsen och ”HSB” – hon som bestämde, chefen – uppmuntrade inte facklig verksamhet på arbetstid. Finn minns att det var en av frågorna då – att kontoristerna också skulle få ha fackmöten på arbetstid. SFF, där han var medlem, släppte inte in några icke-akademiker. En hel del bibliotekarier valde att byta fack till SKTF. På biblioteken var kontoristerna inte någon stark grupp då. ”Vi ville kalla oss alla biblioteksarbetare, överbrygga klyftan som fanns och försöka göra våra arbetsplatser jämlika och inte så uppdelade som de var”, berättar Finn. Det fanns fler kontorister än bibliotekarier på arbetsplatserna. Bibliotekarierna skulle enligt Rationaliseringsutredningens vision i stort sett bara sitta och ”upplysa” hela tiden. ”Man blev ensidig om man bara jobbade på ett större bibliotek.” På Norra Fäladens bibliotek

genomförde Finn att alla delade på arbetsuppgifterna. Den filialen har alltid setts som något av en föregångare på många områden. "Det har nog betytt en del för utvecklingen att vi intresserade oss för de här frågorna", säger Finn.

Många av dessa frågor diskuterades på lokalgruppsmötena i BiS. Stormötena på olika platser var också roliga, minns Finn. Göran Tunström var med på ett möte. Det var övervikt av damer på mötena, men man dansade "modernt" – var för sig – på festen! Man övernattade ofta i något kollektiv – det var visst ett sådant möte i Borås 1972, tror Finn.

Av BiS-verksamheten minns Finn också, liksom jag, (som gick på BHS då) barnmellanmötet 1975 i Köpenhamn. Det var en stor succé och skapade nya kontakter. Danmark låg ofta före oss då och många biblioteksnyheter kom därifrån. Barnkultur var en aktuell fråga under denna tid. Det kan man också se på artiklarna i bis. Det bildades flera aktivitetsgrupper om daghem och fritidsgårdar och biblioteken startade fortbildningar om barnkultur.

På 70-talet var många av oss aktiva i olika rörelser och biblioteksfrågorna var inte alltid de mest akuta. Studiecirklar, aktivitetsgrupper och solidaritetsarbete upptog mycket tid. BiS var ibland med vid politiska manifestationer. Bisare i Malmö hade i mitten av 70-talet bl.a. fått kontakt med en grupp iranier, som berättade om förtrycket i Iran och var rädda. Bisarna berättade senare om sina protester mot att Malmö stadsbiblioteks chef Bengt Holmström skulle hjälpa shahen av Iran att bygga upp bibliotek.

Ill. Finn Hagberg

FINN FÅR AVSLUTA DENNA ARTIKEL MED EGNA ORD:

– BiS kom att betyda mycket under några år då man lärde känna många vänliga vänstermänniskor och tvingades tänka igenom vad socialistiska ideal betyder i det arbete man själv utförde. Folkbibliotekstanken är ju egentligen en tillämpning av den kommunistiska utopin "av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov", så bibliotek är en ganska tack-sam miljö för vänstermänniskor att arbeta i. Självt kom jag så småningom att uppslukas av ett antal andra 68-projekt, som det var gott om i Lund.

Ulf Larsson

Olaf Privileggio Berggren

TILLHÖR NOG LEGENDARERNA i svenskt (och kanske norskt?) biblioteksväsen. Han föddes 1936 i Alexandria, och uppväxten där med bland annat fransk skola, egyptiska vänner, grekisk mor från Konstantinopel, och andra intressanta etniska beröringspunkter gjorde att han förde med sig en mängd språk när han kom till Sverige på femtiotalet. Han utmärkte sig tidigt i Lunds studentliv, och på Biblioteksskolan i Solna blev han snabbt en förgrundsfigur.

Olaf var en av initiativtagarna till bildandet av BiS och han var under flera år tongivande i föreningen. Han var den store ideologen, och kanske också demagogen, som gärna utvecklade sig i tal och skrift. Olafs texter, som författades med höger pekfinger på tangenterna och en Gauloise i vänster hand, blev alltid mångordiga och stundtals kanske också mästande. Han var en orädd debattör som gärna kastade sig in i diskussion med vem det månne vara. Röststyrkan och den främmande accenten i kombination med ett allmänt osvenskt uppträdande gjorde dock att han blev alltför dominerande ansåg många, och stridigheter och heta debatter har heller aldrig saknats runt honom.

Han blev tongivande i VPK Nybro, och hade en plats i kommunfullmäktige. Det lär också ha varit så att somliga politiker från motsatta sidan utnyttjade Olafs förmåga att analysera och formulera, såtillvida att han faktiskt skrev delar av deras inlägg eller förslag!

Olaf blev tidigt en förkämpe för att invandrarlitteraturen, och litteraturen för invandrarna, skulle få sin rättmätiga plats på biblioteken. Miklos Gulyas, invandrarkonsulent på Länsbiblioteket i Stockholms län, brukar framhålla Olafs stora betydelse för denna process.

Under att antal år reste Olaf för BTJ:s räkning runt i världen och köpte invandrarlitteratur. Hans förhållande till BTJ var trots det inte alldeles vänskapligt och sambindningen och klassifikationsavdelningen fick ofta hård kritik. I åttiotalets början flyttade Olaf till Oslo där han ett tag skötte bokhandeln Norlis utländska avdelning, för att sedan hamna på Deichmanske bibliotek. Han hade också en lärartjänst på BHS under några år. Numera lever Olaf i Frankfurt.

Jan Gustafsson – BiS-bibliotekarie hela livet

JAN GUSTAFSSON var under åren 1985–1988 BiS kassör, men han har varit aktiv i föreningen under hela sitt verksamma biblioteksliv. Jag intervjuade honom i samband med BiS sommarläger på Blidö i Stockholms skärgård 1989. Jag hade då ingen aning om att ur-norrlänningen Jan i själva verket arbetat som folkskollärare i Roslagen åren 1954–1955. Han hade en klass, berättade han, med riktiga ”värstingar”.

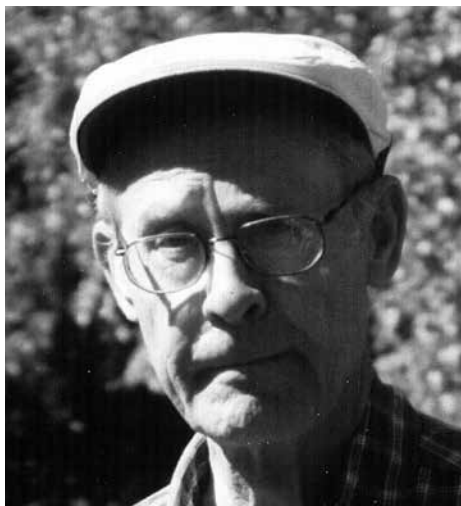
– Min företrädare Allan Svensson hade skrämt mig, sa Jan. Men de visade sig vara ganska beskedliga. Jag hade en stor tysk motorcykel, och på den skjutsade jag en av klassens riktiga ”busar” till Norrtälje. Han fick klamra sig fast mot min rygg bäst han kunde och han blev väldigt imponerad av ”magistern”.

Jan var själv uppvuxen i Roslagen, i Skebobruk. Sejouren där som lärare blev dock kort, bara ett år. Han började studera vidare i Uppsala, arbetade några år som lärare i Skinnskatteberg och gick sedan bibliotekarieutbildningen i Solna. Han tillhörde den generation som var med och grundade BiS på skolan, 1969–1970.

Sitt omisskännliga västerbottniska idiom fick han dock under många års arbete vid stadsbiblioteket i Skellefteå, där han snart avancerade till biträdande bibliotekschef. Han kom att verka i en större BiS-västerbottensgrupp tillsammans med bl.a. Kerstin Rydsjö, Tommy Sundin och Gunilla Brink i Umeå.

Det förändringsarbete han var med och genomförde i Skellefteå, tillsammans med kulturchefen Harald Larsen, hade stöd av länsbibliotekarien Elsi Ekstedt.

– Vi samarbetade bra, berättade Jan. Särskilt minns jag när jag strax före pensionen fick ett utredningsuppdrag av henne som omfattade alla bibliotek i det väldiga länet. Det kunde vara 25 grader kallt och full snöstorm och fullt av renar efter vägen när jag åkte hem från någon inlandskommun. När man inte såg något för all snön var det bara att stanna bilen och rasta en stund.

Och mitt eget bevakningsområde i Skellefteå var lika stort som ett melansvenskt län! Den minsta utlåningsstationen, Fällfors, låg i ett bageri. Där fick man köpa limpor när man lånade böckerna.

– En gång hade vi besök på biblioteket i Skellefteå av Sara Lidman, då blev vi bombhotade och fick utrymma lokalen under stort tumult. Och i Uppsala läste jag latin tillsammans med P. O. Enquist. Men Jan minns också det vardagliga arbetet på biblioteket, och uppdelningen mellan bibliotekarier och kontorister som var bergfast när han började i Skellefteå, men som han var med och förändrade. Och att kommunalrådet Lorentz Andersson tidigt förstod att satsa på datorisering av biblioteket. Nio nya biblioteksfilialer var Jan med och planerade från grunden.

– Och tänk att jag fick användning av ämnen som trä- och metallslöjd, och trädgårdsskötsel, som jag läste på folkskoleseminariet i Uppsala. Det trodde jag aldrig. Det kanske var det som gjorde bibliotekarieyrket så roligt. Och intressant. Och mångsidigt.

Efter pensioneringen återbördades Jan till Stockholmstrakten, när han flyttade till Norsborg i Botkyrka kommun. Han ägnade stor tid åt bis artikelregister, som utkom första gången 1990, och sedan uppdaterades kontinuerligt av den noggranne Jan.

Sociala BiS

“BiS-festerna var ju
alltid värda att gå på.”

BiS-läger på Getskär på Västkusten 1984

BiS-barn på läger

"ANNARS PRÄGLADES väggtidningarna också detta år efterhand av ett tjugotal bekymrade mödrar, som inte heller detta Sommarläger tyckte att de hade lyckats helt och fullt med att göra Röd Front-läget till ett gigantiskt och helt perfekt daghem, där var och en av de vuxna först och främst såg på sig själva som förskollärare, i stället för att hänge sig åt sina speciella intressen som t ex deltagande i politiska diskussioner av varje tänkbart och otänkbart slag." (Dag Solstad, *Gymnasielärare Pedersens redogörelse för den stora politiska väckelsen som har hemsökt vårt land 1985*).

BiS fyller 40 år och har funnits längre än någon av oss systrar. Vi växte upp med BiS, och ett fast inslag i varje barndomssommar var BiS-lägren.

Lägren var något man såg fram emot varje år; vilken del av Sverige? Hur skulle det se ut? Hur skulle rummen vara? Vilka skulle komma? Vilken högläsningsbok skulle mamma läsa för alla oss barn på kvällarna? Men BiS fanns i vårt liv resten av året också. Distribuering var ett ord vi bara förknipade med bis. Fyra gånger om året samlades familjen runt middagsbordet och limmade adresslappar på baksidan av bis-tidningarna. Vi valde bland buntar av klisterlappar som var tjockare eller tunnare – beroende först och främst på områdets storlek, men antagligen också på biblioteksintresset i området. Vi kan inte påstå att vi lärde oss något om Sveriges geografi genom detta distribuerande, men det skapade frågor i våra små huvuden (varför var Tomteboda-bunten extra tjock?) och en del namn var roliga att läsa högt. Ibland dök bekanta namn upp, som de som tillhörde andra bisare vi träffade varje år på läger. När vi var riktigt små fungerade lådorna tidningarna kom i som leksaksfartyg av olika slag. Men den verkliga belöningen kom varje julafton – ett presentkort var på valfri LP-skiva! Vi valde Pet Shop Boys, Madonna (Material girl ...), Bananarama m.fl. och kände verkligen att arbetet var värt det. Kompisar som var med någon enstaka gång blev också avlönade med en singel.

En vecka varje sommar samlades alla enskilda familjer till en enda stor BiS-familj som lekte, som dansade, festade och skrattade tillsammans, som hade samlad högläsning inför sängdags och som reste på utflykter tillsammans.

Lokaliseringen varierade och tack vare lägren har vi betat av en stor del av Sverige, allt från Österlen till Höga kusten och Stockholms skärgård.

BiS-läger på Getskär
på Västkusten 1984
Foto okänd

Lägren var organiserade så att vi hade matlag som lagade alla måltider tillsammans. Maten intogs vid långbord liksom frukost. Planerandet och allt det som var lägrens egentliga syfte brydde vi barn oss lite om. Vi hade jämnåriga "BiS-syskon" som inte hade några andra planer för en hel vecka än att leka med oss!

Högläsningen är något vi minns alla tre. Alla lägerbarn låg, iklädda pyjamas, varje kväll utspridda i något gemensamt utrymme och lyssnade på när mamma läste några kapitel ur någon bok. En bok vi minns är Tove Janssons *Kometen kommer*. Boken var otroligt kittlande och satte så klart igång tankar om vad som skulle hända om det faktiskt kom en komet. Var det verkligen så att världen blev konstig och allt vatten i sjöarna försvann?

Det har pendlat. Under barndomen uppfattade vi BiS-somrarna som det mest naturliga, som en vecka hos farmor i Värmland eller mormor i Uppsala – en kärna av familjen omringad av diverse andra vuxna och barn. Intressant nog kan vi inte minnas några uppfostringsdiskussioner eller att vi barn spelade ut våra föräldrar mot varandra. Däremot tycker vi oss minnas att vi åt mer godis än vanligt under vissa läger – kanske handlade det om osynliga jämkningar och minsta motståndets lag.

En liten bit upp i tonåren började dock lägerverksamheten te sig exotisk. Vilka var alla de här familjerna vi tillbringat somrarna med? Vilken var kopplingen? Uppenbarligen var vi inte släkt, inte heller verkade det som om dessa personer var någon aktiv del av det sociala umgänget under resten av året (förutom under bok- och biblioteksmässan). Och – inte minst – varför verkade det helt plötsligt som något ovanligt att tillbringa tid med andra familjer som man inte var släkt med, och som man egentligen inte ens träf-

fade mer än under en vecka på sommaren? Sânt gjorde inte klasskompisarna på Mariebergsskolan.

Under flera år, främst efter de sista BiS-lägren (i början av 90-talet) utvecklade vi en slags mytologisering kring lägren i synnerhet, men en mytbildning som också gått hand i hand med ett ökat intresse för, och debatt kring, sextio- och sjuttiotalsvännern. I våra minnen blandas de faktiska, oskyldiga minnena med aningen om att det pågick subversiv verksamhet över de medhavda vinflaskorna, efter att kvällens kapitel av *Kometen kommer* lästs färdig och alla medhavda barn sov tryggt.

I minnet pendlar lägren mellan det mest normala till det mest exotiska och tillbaka igen. För sanningen är säkert varken så kittlande som i KPML(r)-skrönor och filmen Tillsammans, men inte heller så banal som en veckas gemensamt semestrarande med familjer i passande ålder och yrke.

Med tanke på att de minnen vi har från lägren är relativt ljuva och okomplicerade tror vi att detta ligger till grund för en ständigt inneboende känsla av att detta är idealet för familjesemester/tillvaro. Att man går och drömmar om att man ska finna ett stort antal vänner som man årligen återser och där man återigen får uppleva denna typ av tillvaro. Frågan är dock, tillhör denna form en svunnen tid? Hade man ett annorlunda och mer kollektivt sinne med grund i 70-talet? Är detta något som vi 70-talister i hemlighet drömmar om eller är det kanske rent av så att många är fed up och därmed hellre åker med den riktiga familjen till något mer konventionellt resmål? Har det rent av blivit tabu att dra ihop denna organiserade typ av vuxen/barn-kollo? Måste man ha ett gemensamt syfte eller intresse för att kunna komma på tanken?

Alla dessa möten

FÖRST VAR DOM på Biblioteksskolan på Svetsarvägen i Solna.

Trädde jag i salen in för mitt första möte så satt där en Sven på en soffrygg och höll i något som betecknades Stormöte. Många deltagare var det, jo. En del såg allt väldigt radikala ut. Alla verkade lärda och tämligen självmedvetna. Själv var jag bokbussförare. Men jag hade i alla fall skägg. På kvällen skulle det vara fest hos nån på Lidingö, och det myllrade rätt bra även där. Jag kom ihåg en tjej som stod lutad mot en dörrpost och såg något dryg ut. Framåt natten tog jag mej hemåt mot Jakan. Det kändes långt. Jag minns inte om jag var med om dag två.

Året efter var det ett nytt möte. Efteråt var vi några som gick på bio inne i stan. Sista föreställningen tror jag filmen hette. Anarene, Texas, svartvit. Sen gick jag runt halva stan tillsammans med en tjej som väntade på sitt väldigt sena tåg söderut. Vi gick och vi gick. Till slut tror jag vi hamnade på Stampen i Gamla stan eftersom vi väl blev trutta i futterna. Hon verkade så brajt, den där tjejen. Jag var klart blyg och obekväm och fick inte mycket sagt. Men jag kände nån sorts samhörighet. Blev nästan lite förälskad. Tyvärr dock alldeles stenstunt bortkommen och tappad. Hade väl en del att släpa på. Och släpa på.

Sen började BiS-mötena äga rum i Borås av alla ställen. För mej var Borås något som hörde barndomen till (Barbro med rosett i håret). Nu hade Biblioteksskolan flyttat dit och blivit Högskola. En chock för boråsarna! Långhåriga figurer med ryggsäck och Palestinasjal

cyklade runt i stan. Om lördagarna stod dom med insamlingsbössor och plakat på gågatan och utanför bolaget. Sicket folk... BiS-mötena var fortfarande tätbefolkade och i synnerhet den tillhörande festen om lördagsaftonen. Massor av bisare, och åtskilliga hangarounds som inte flytt från stan som under andra helger. BiS-festerna var ju alltid värda att gå på. Folk var för det mesta glada och stämningen kunde bli både hög och kaotisk. Rödvinet flödade förstås, jodå. Det fanns emellertid envetna klasskämpar som höll sig till arbetarnas gingroggar för att inte stämplas som småborgerlig rödvinsvänster! Maten bestod ofta av chili con carne, och allt sittande på dom enligt tidens mode extremt låga sofforna orsakade inte sällan peristaltiska besvär under söndagens fortsatta mötesförhandlingar.

Under en följd av möten var det populärt med en slags grekiska danser i sann kollektiv anda. Alla skuttade i en ring med armarna om varandra och sparkade med fötterna. Zorba skulle ha rensat lokalen. Urusel på den vanliga sortens dans hände det sig ändå att jag deltog i ett flitigt dansande en kväll i Kroons matsalar, och flera gånger faktiskt med hon från dörröppningen på Lidingö. Vi kom att ses igen. Och igen. Sönerna är nu fyllda trettio. Mötena idag är på något sätt väldigt mycket glesare och lite tamare. Folk har blivit annorlunda. Man vaknar inte längre upp på något golv. Ingen springer ut på taket. Skäggen har blivit stubb. Mötena heter inte ens Stormöten. Nu är BiS mer som en vanlig pryddlig förening. Det kan förstås ha med tidsandan att göra. Alla dessa möten genom åren har såklart genererat andra möten.

– Nämen hej, säger man till den man krockar med i vimlet på Bok & Bibliotek, vi har väl inte setts sen -78 i Borås va? Å så i bästa fall fikar man kanske en stund. Och tjuotar lite om folk man mött. Mötena med och mellan alla människor har betytt nätverk och ibland livslånga vänskaper. Hon i vars sällskap jag sakta gick genom stan har kanske glömt bort den gången, men vi möts fortfarande i olika sammanhang. Möten skapar nya möten och även om själva ordet mötesplats har fått en alltmer intetsägande karaktär så har ordet BiS-möte fortfarande en betydligt starkare klang.

Fastän det numera betyder att man bara möter dom där gamla vanliga tie personerna. Väl mött till nästa års möte!

Stormöte i Borås 1973
Foto okänd

Ulf Larsson på stormöte
Foto okänd

Resa med Olaf – ett vänporträtt

HAN MÖTER MIG på terminal 2 i Frankfurt. Jag känner omedelbart igen honom trots att det var många år sen sist vi sågs. Visst har han blivit äldre. Stort vitt skägg. Hatt. Och framförallt väldigt hopsjunken. Så var du inte tidigare, Olaf. Men hur ser jag ut? Han känner ju igen mig med en gång. Trots *mitt* vita skägg. Jag är också äldre. Båda är vi pensionärer om än med rätt olika villkor. Vi åker till hans bostad. Under vägen frågar han taxi-chauffören om hans *muttersprache*. Jo visst är det polska. Det är inte sista gången jag hör den frågan ställas. Han är lyhörd den gamle språkmannen. Vi blir avsläppta i ett välartat förortsområde med blandad bebyggelse. Liten modern lägenhet med tillhörande trädgård. Olivträd ute. Espresso-maskin på central plats i det belamrade köket. Bästa kaffet på länge. Utmärkt *crema*.

En man som spolade trottoaren kallade honom Fidel Castro. Ibland när han tittar upp från andra sidan bordet är han lite lik Benny A. Andra gånger Solzjenitsyn. Somliga här tar honom för gammal grekisk patriark. Jag antar att han inte har något mot detta. När han pratar om språk eller politik är han den gamle Olaf från förr. Men när han om och om igen kollar genom sin packning och sin plånbok är han en *gammal* Olaf. När vi pratar är det ofta barndomens Egypten han återkommer till. Alexandria. *al-Iskandaryah*.

Nu ska vi återvända till Egypten tillsammans. Han ska möta sin nya adoptivfamilj i Safaga vid Röda havet. Allt är som en ständigt pågående resa tillbaka till det Egypten han älskar. Här vill han dö, säger han, och det är hans familj här som ska begrava honom. Och ärva honom. Jag tänker att det vore lämpligt att turken i Frankfurt hinner betala tillbaka lånet innan detta händer. Han har nämnt summan och jag baxnade. Vad *tänker* han på? Han har en väldig generositet i det stora, där han inte bryr sig, men samtidigt blir han barnsligt förtjust över att ha kommit undan med bara ett egyptiskt pund i stället för dom vanliga två för resan mellan hotellet och centrum. En resa som i Sverige hade kostat typ trehundra spänn. Och naturligtvis är han förtjust över hur medresenärerna uppfattar honom. Alla påstigandes "Salaam aleikum" besvarar han med en lång lite ålderstigen harang som genast utgör en öppning för lätt förvånade kommentarer och diverse animerade samtal om landet i allmänhet och Mubarak i synnerhet. När Olaf så antyder

uppfattningar om presidentens mindre kraftfulla framtoning och kompetens blir stämningen genast hög och hjärtlig. Och där har vi då förklaringen till en taxa som inte är turistens.

Jag är först måttligt imponerad av stan. Stora delar är som en neutronbombad byggarbetsplats. Storstilade men avstannade projekt. Andra delar är charmlöst sunkiga. Obefintlig stadsplanering. Fula hus. Fallfärdiga ruckel. Skitiga gator. Sophögar. Han ser min skepsis och försöker hela tiden argumentera för stans fördelar. Påtalar än det ena, än det andra. Pekar på för mig osynliga fenomen. Visar på förekomsten av kvinnor som jag undrat var dom håller hus? Gatorna och affärerna och kaféerna befolkas bara av män.

"Titta där i bilen sitter två mammor med sina tonårsdöttrar! Och där går det tre tjejer på väg från skolan. Är dom inte *söta*?" Jo, jag fattar att det finns enstaka kvinnor, enstaka familjer, men mest män som är här för att jobba på dom byggen som ännu lever, eller med hotellens alla sysslor.

Vi sitter på ställen. Kaféer med tre bord. Torrslagda mathak med ständigt rabblande av koranverser ur skrällande högtalare. Safaga är porten mot Mekka för många pilgrimer. Här sitter man inte och krökar. Men på en sidogata hittar vi ändå en bar med flaskor och speglar och alla attiraljer för ett utsvävande liv. Och i en trädgård ligger Toms pub, en oas för dykare från alla hörn som dras till Röda Havet. Där är *Stellan* stor och kall och god. Vi lämnar in tvätt en sen kväll. Ett hål i väggen med en rökande man och en dånande teve. Nästa förmiddag hämtar vi rena strukna prydliga packar. Betalar sisådär sju kronor till samma rökande man. Sover dom aldrig? Olaf lär mig dricka *anisthe*. Det är gott i värmen. Han förklarar existensen av dom mystiska sidoborden. Vi pratar om Nybro ibland. Om olika människor som vi inte kommer ihåg namnen på. Mina försök att få honom att säga nånting om BiS leder ingens. Det verkar som han lämnat allt det bakom sig och stängt locket. Ett par gånger har han antytt att det skulle vara strider med KFML(r) och med Greta Renborg som fått honom att tappa lusten. Men Greta, påpekar jag, lämnade ju BiS redan då det handlade om socialismen! Var det inte det här med Ljunggren och *Boken åter i centrum* som var anledningen? Jag får inget klart svar, och blir inte klokare.

Han berättar om sin far och det låter verkligen inte som om förhållandet varit älskansvärt. Modern verkar han ha försonats någorlunda med i hög ålder, men intrycket av en hycklande dubbelmoralisk kolonial familjestruktur verkar påtagligt. Egentligen är det en oerhört intressant och spännande bakgrund han målar upp och efteråt är jag

Olaf Berggren
Foto Ulf Larsson

skitirriterad över hur lite jag egentligen kommer ihåg av allt. Men man kan ju inte sitta och anteckna när man pratar med folk. Dold mik under skjortan hade kanske varit perfekt, men hur trevligt? Vänner emellan? Ett par gånger säger han att jag kan skriva hans biografi när det blir dags, men det är något jag inte är säker på att han vidhåller. Dessutom tror jag inte att det kommer ett läge då han vill upprepa allt ytterligare en gång. Tillfället är redan missat.

En kväll kåkar vi på ett ställe där det sitter ett gäng turister vid ett stort långbord bakom oss. Jag märker hur Olaf ser lite frånvarande ut och förstår att han lyssnar. Rätt som det är vrålar han över lokalen att det dom pratar om är åt helvete fel och att dom inte fattat nåt. Sen fortsätter han äta. Det blir en stunds förvirring vid långbordet, åtföljd av tryckande tystnad och trevande försök att återuppta någon form av samtal igen. Det där lyssnandet pågår ständigt överallt. Han kan resa sig och gå bort till någon och fråga om han eller hon kommer från Ukraina, eller nåt, från början, och ja, visst är det så. Språkörat är det verkligen inget fel på. Däremot inser han att han själv numera talar en gammal mans arabiska från ungdomen. Han har varit frånvarande lite för långa perioder. Fenomenet känner jag igen. Farsan har ett södersnack som inte längre finns, och min yngste son har liknande åsikter om mitt språk ibland. Det är svårt att hålla sig uppdaterad genom åren.

Vi jämför en dag vem som varit i flest länder. Resultatet blir till min förvåning ganska oavgjort. Sådär 25–30 var. Det är ingen självklar koppling mellan att vara multilingual och att ha varit överallt. Han är lite avundsjuk på mig som varit i Palestina. På Västbanken och i Gaza. Han har ju ägnat största delen av sitt liv åt konflikterna i Mellanöstern men alltså aldrig satt sin fot i Palestina eller Israel. Jag snuddar vid tanken att han som aktiv Israelkritiker kanske vill ha bekräftat att han inte är önskvärd. Tänk om han skulle beviljas inresa som en vanlig turist? Den som har koll på nätet kan på några diskussionssajter hitta Olafs olika ansträngningar att mala ner sina meningsmotståndare med sina enorma kunskaper om historia och religioner i Mellanöstern. Där är han som fisken i vattnet. Fråga om något skenbart litet och du får en tjugominuters utläggning som svar. Jag påpekar att han borde skynda på att publicera sig i bokform innan han blir alltför gammal och senil. Och får ett vagt och halvhjärtat löfte att.

Som uppvuxen i Egypten är han kolossalt road av mer eller mindre dåliga skämt om judar och Israel, och jag, som försöker hålla en någorlunda politiskt korrekt fasad (ibland), kan då tycka att han har passerat alla lågvattenmärken i sin iver att förlöjliga inte bara staten Israel (där jag gärna fnissar instämmande) utan även judar i allmänhet. Det motsäger inte så lite hans ovedersägliga auktoritet på området och kan upplevas som så stötande att det är lätt att avfärda honom helt.

”Vafan skulle hon ha med sina övningar med den där juden Levy för?!?” ropar han upprört när han läst Catrin Ormestads bok om Gaza som han lånat av mig. Sen börjar han räkna upp sakfelen hon gjort sig skyldig till i

boken, vilka dom nu var. Jag försöker hävda att Ormestad har ”*en kärlekshistoria*” som undertitel och att den inte bara syftar på förhållandet till Gaza utan även till en väldigt radikal israelisk jude med sug i blicken, och att såna inte direkt översållar jordens yta. ”Ja, jo, men det var inte nödvändigt att ha med honom ändå”, muttrar han.

Om. Vi. Hade. Haft. Ett lite tätare och mer avspänt och vant förhållande, så kunde jag ha insupit en hel del vetskap under den här tiden, tänker jag. Och inte lärde jag mig nån arabiska. Dom fraser jag kunde avfärdade han med att det lät som om jag lärt dom av hon Grünfeld i Nybro. Och så var det inte mer med det. Jaha. Där stod jag. Likadant när jag frågade om *vad-det-var-han-sa-i-den-där-situationen*. Ett kort svar utan vidare resonemang. Medan annat kunde innebära långa utläggningar och förklaringar. Jag som alltid uppfattat att han ville att människor skulle utveckla sina språkliga kunskaper. Kanske ansåg han att jag verkade obildbar? Det hände ju då och då att jag ruttnade lite på hans *messerschmittande* och avfärdade honom med att ”jag VEET”, eller att han inte behövde lära mig elementära saker. Och när det blev för mycket omtagningar, eller för många kommentarer om personer i omgivningen så reagerade jag antagligen surt eller ägnade mig åt ett undvikande beteende. Det kan man nog göra om det inte var så att det var trettio år sen vi jobbade och bodde tillsammans. Vi var inte längre medvetna om våra gamla egenheter och vi hade inte lärt känna dom nya.

Tillbaka i Terminal 2 i Frankfurt kände vi att det inte var så där alldeles bekvämt. Vi bedyrade förstås för varandra hur *trevligt* vi hade haft det och hur *roligt* det hade varit att ses igen. Och jag gick in i flygplatsens aptриста stenkorridorer och Olaf åkte hem till sitt. Kanske var det sista gången vi sågs.

Diskuterande BiS

"Så mycket tid, kraft
och arbete som lagts
ned genom åren..!"

Foto Sven Holmberg

BiS och yttrandefriheten

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE (BiS) bildades våren 1969 på Statens Biblioteksskola i Solna, där jag då gick sista terminen. Jag var en i den grupp som bildade föreningen men kan inte skryta med att jag var särskilt aktiv. Det som lockade mig med en sådan förening var att slå vakt om yttrandefriheten. Det hade varit bråk om utställningar både på Lunds konsthall och i Göteborg, där det etablerade samhället tyckte att den konstnärliga friheten gick för långt. I Lund rörde bråket Sture Johannessons affisch "Haschflickan" för utställningen "Underground". Affischen ansågs så provocerande att utställningen aldrig öppnades och konsthallschefen Folke Edwards fick gå. Detta upprörde mig och andra som var med och bildade BiS.

Det här var långt före rondellhundarnas och muhammedteckningarnas tid och långt före det medielandskap där människor hängs ut på nätet. Någon mera sofistikerad diskussion om yttrandefriheten och dess eventuella gränser minns jag inte att vi hade. Vi reagerade helt enkelt spontant.

Det jag minns av det konstituerande mötet gäller diskussioner om ord. Först var det tänkt att föreningen skulle heta "Bibliotek och samhälle", men någon påpekade att det då lät som om biblioteket stod utanför samhället och föreslog i stället "Bibliotek i samhälle". Mötet fastnade alltså för det senare. Sedan handlade det om vilka som var föreningens målgrupp. "Biblioteksarbetare" var det ingen debatt om; det tyckte alla var ett bra ord. Men hur var det med låntagarna, besökarna som väl också skulle få vara med? Först var det tänkt att de skulle kallas "biblioteksutnyttjare", men det lät lite negativt, som ett slags utsugning, så någon kom på att det var bättre att kalla dem "biblioteksnyttjare". Föreningen fick alltså heta "Bibliotek i Samhälle" och skulle omfatta "biblioteksarbetare och biblioteksnyttjare".

När jag hade gått ut Biblioteksskolan fick jag arbete på det nya huvudbiblioteket vid Götaplatsen i Göteborg. Den första hösten arbetade jag halvtid och skrev samtidigt en trebetygsuppsats i idéhistoria om Valfrid Palmgren, en bibliotekspionjär i förra sekelskiftets Sverige. Om jag minns rätt hette uppsatsen *Folkbiblioteket – samhällsbevarare eller samhällsodanare* (publicerades senare i bis 1986:1) På många sätt beundrade jag Palmgren, men jag tyckte att hon var alltför politiskt omedveten som ansåg att man borde "fostra" arbetarklassen till lydiga medborgare. En av hennes småskrifter,

med samma samhällsbevarande budskap kom ut storstrejkens år 1909.

Nu efteråt är jag självkritisk för att jag gick så hårt åt henne. Jag tillämpade filosofens analysteknik att enbart se till vad som står i en text och hur argumenten håller och bortsåg från vad som var möjligt att säga i den historiska kontexten. Valfrid Palmgren verkade i en tid när det ännu inte fanns allmän rösträtt. Som kvinna kunde hon ännu inte hoppas på att få rösträtt. Politik är det möjligas konst, och nu anser jag att hon gjorde en banbrytande insats i den situation där hon befann sig. Jämfört med den tiden hade vi som bildade BiS 1969 en enorm frihet, men vi ville ha mer.

Att det fanns och finns en subtil censur i samhället, ett tryck som leder till självcensur, har jag senare upptäckt när jag har sysslat med forskningsetik. Forskare avstår från att lägga fram resultat som kan förarga – eller till och med att forska om sådana ämnen. I min senaste bok, *Arvet från Darwin*, som utkommit till Darwins 200-årsdag den 12 februari 2009, tar jag upp lite av detta: Darwin väntade tjugo år med att presentera sin teori av rädsla för vilka reaktioner den skulle möta. Andra, till exempel Robert Malthus och Robert Chambers, gav först ut sina förargelseväckande böcker anonymt.

Yttrandefrihet och att förmedla böcker av god kvalitet till människor var mina motiv både för att arbeta på bibliotek och för att vara med i BiS. Men BiS bestod från början av en brokig skara. Där fanns även människor som drev policyn att ge folk vad folk ville ha och att luckra upp Göteborgs stadsbiblioteks kvalitetskrav, som ansågs alltför stränga. Jag hörde alltså inte

bis 57/58 1980
Ill. Sven Holmberg

till dem, och jag hävdade min linje i en debatt mot en meningsmotståndare en kväll i början av 1970-talet. Debatten var initierad av bibliotekets ledning, och nästan alla anställda var där. Mitt inledningsanförande publicerades i bis 1972:17 och fick rubriken "Vi ska ösa båten".

Efter ett tag beslutade man att göra BiS till en socialistisk förening. Då avgick ett par av de mest aktiva i Göteborg som snarast var liberaler. Från början var det aldrig tal om att föreningen skulle vara socialistisk, men det hindrade inte att vi nästan skrämde slag på många när vi hade ett öppet möte på Majornas bibliotek; jag tror det var 1970. Nu hade revolutionen kommit till Göteborgs stadsbibliotek, fruktade en del. Jag satt ordförande vid det mötet, och en av de mest kritiska var den person som jag senare skulle debattera kvalitetskrav med. En god vän till mig som var med på mötet berömde mig efteråt för att jag hade varit så tålmodig med "den hem-ska högerkvinnan", som dock fram till dess hade uppfattats som ganska progressiv av dem som gått elever vid biblioteket.

Åtminstone jag uppfattades nog som mer vänstervriden än jag var. En gång i början av 1970-talet åkte jag tillsammans med ett par andra BiS-medlemmar från Göteborg till Borås, där ett par manliga bibliotekarier var intresserade av att höra mer om BiS. Mötet hölls hemma hos en av dem, och han sa: "Ni är ju så vänstervridna att man knappt vågar bjuda på *småkakor*." (Och jag som alltid har älskat kakor!) Något senare flyttade denne man till Luleå och blev så vänstervriden att han ville rensa ut Pippi Långstrump från biblioteket. Då tog jag Pippi i försvar i ett debattinlägg i Biblioteksbladet.

Jag började arbeta på Mölndals stadsbibliotek 1973, och ungefär vid den tiden lämnade jag också BiS som jag tyckte hade blivit lite väl dogmatiskt för min smak. Jag vet inte om det är rättvist, men jag uppfattade att BiS drev den på 70-talet vanliga linjen att alla är lika bra på allt och att alla på biblioteket därför ska dela på allt arbete. Det har jag aldrig tyckt är någon bra strategi. Detta tillsammans med den åsiktsensur som jag tyckte att man hade börjat bedriva gjorde att jag inte kände för att vara med i föreningen längre. Kanske är jag oräddvis, och kanske är BiS inte alls på det sättet nuförtiden?

I vilket fall som helst är yttrandefriheten fortfarande ett huvudintresse för mig. I *Fabrenheit 451* skriver Ray Bradbury om hur bokbålen började därför att man inte ville förarga någon grupp människor: "Du måste förstå att vår civilisation är så vidsträckt att vi inte kan tillåta att våra minoriteter blir upprörda och oroliga. [...] Färgade människor tycker inte om 'Little Black Sambo'. Bränn den. Vita människor trivs inte riktigt med 'Onkel Toms stuga'. Bränn den. Har någon skrivit en bok om tobaken och lungcancer? Gräter cigarrettillverkarna? Bränn boken."

I ett så "hänsynsfullt" samhälle kan bibliotek inte finnas. Bibliotek i Samhälle skulle bli en anomali. Det vore mycket olyckligt, för böcker och bibliotek måste få vara förargelseväckande!

Sara Lindwall

BiS på alternativjakt

ETT GAMMALT tidningsurklipp ur ABF:s tidning *Fönstret* triggas igång en massa minnen... "Cirkel i Dumromantik" är rubriken och på bilden finns bl. a. jag själv med, minsann. Javisst, vi hade ju en studiecirkel 1978 i Stockholm. Alla som deltog i studiecirkeln var nog inte aktiva bisare annars, men det var inom BiS vi hade startat den. Artikeln i *Fönstret* är skriven av Hans Stertman, han kom till en cirkelträff och intervjuade oss.

Jag hade gått med i BiS på hösten 1977, tror jag. Det fanns en rätt stor och livaktig BiS-grupp i Stockholm vid den tiden och vi hade regelbundna möten. Just när jag gick med höll man på och planerade ett tidskriftsnummer om barnböcker. Vi läste en massa mysterieböcker och långserieböcker och försökte vaska fram alternativ till Blyton och hennes likar. Var det inte det vi höll på med överallt på sjuttioalet? Att Hitta Alternativ! Alternativ jul, alternativa barndeckare, alternativt godis (=nyttigt). Som jag minns det så lästes det massor och skrevs massor av annotationer om böcker vi tyckte var värda att uppmärksamma, men när jag tittar i tidskriftsnumret (bis 1977: 5/6) så finns bara sex – annotationer med. I övrigt är det mer analyserande artiklar om långserieböcker (bl.a. av Sonja Svensson och Ulf Nilsson). Man minns fel ibland.

Åter till cirkeln i "dumromantik" – jag gräver djupt ner i en låda och plockar upp en kalender från 1978. Bläddrar hit och dit och mycket riktigt: I februari började vi, för där har jag skrivit in BiS – Triviallitteratur hos Birgitta 19.00. Vi var 12 deltagare och träffades var 3–4:e vecka. De första gångerna står det inget mer än tid och plats men sen tog jag för vana att skriva in i kalendern vad vi skulle läsa till nästa gång. Vilken tur – några andra anteckningar har jag inte kvar. Nu kommer jag ihåg hur vi bestämde: Vi börjar med agenter och deckare och blod och mord och sen tar vi kärlekäromantik i höst som grädden på moset. Triviallitteratur har jag skrivit i kalendern först, sen på hösten har jag skrivit ett namn på cirkeln, som jag inte minns om det blev vedertaget eller om det bara var mitt: Slaskcirkel!

Tanken med studiecirkeln, vilken också framgår av artikeln i *Fönstret*, var att vi skulle läsa och jämföra kioskböcker i olika genrer med de något rumsrenare motsvarigheterna, som vi faktiskt hade på biblioteken, och dessutom försöka hitta även kvalitetslitteratur i varje genre. Som kursböcker hade vi två ganska nya böcker, Åke Lundqvists *Masslitteraturen – förströelse – förfö-*

ALLTSÅ: DU SPRUTAR PÅ ALLA WAHLSTRÖM
OCH DU PÅ ALLA WENNERBERG.
VISA INGEN PARDON !!

bis 42/43 1978
III. Ulf Larsson

relse – fara (1977) – är det inte en otroligt tidstypisk titel – och *Kioskliteraturen, 6 analyser* av Yngve Lindung (red.) (1977).

Själv var jag då kontorist (som numera heter biblioteksassistent), jag gick BHS först några år senare. Alla andra i cirkeln var bibliotekarier, några var ganska nyutbildade, men alla var de överens om att de inte hade lärt sig särskilt mycket under utbildningen om den litteratur som man faktiskt lånar ut mest av på biblioteken. Kioskböcker hade de minsann läst på BHS och God Litteratur hade man väl läst på eget bevåg, men det där andra, det som man lånade ut så mycket av... där var det sämre med kunskaperna. Och själv hade jag bara läst litteraturvetenskap så jag var rätt bortkommen på den "sämre" sortens böcker, bortsett från en period av Allersromanslukande i 10-årsåldern.

Vad läste vi då i cirkeln? Jo, jag ser att vi bl.a. läste agentromaner: Le Carré och Fleming. Idag skulle man ju kunnat lägga till Guillou men det anade vi inte då förstås. Vi läste också Nick Carter, James Hadley Chase, Evelyn Anthony, MacInnes. Somliga namn säger mig knappt något idag (eller är det för att jag inte jobbat på vuxenbibliotek på rätt många år?).

I Fönstret-artikeln framgår att det inte alltid är kioskböckerna som är

sämst: "Jämför bibliotekens Alistair MacLean och Desmond Bagley med kiosckdeckarna Ed McBain och Robert Pike! Det är kiosckdeckarna som vinner på den jämförelsen", (säger Sonja Berg). Men rent av chockade blev vi när vi läste Nick Carter. "Vi trodde att inte ens kiosckdeckare kunde vara så dåliga, så äckligt våldsbetonade", (säger Ulla-Marie Kankaanpää).

På hösten tog vi itu med romantik och kärlek – Eden, Holt, Gaskin, Cookson och andra namn som jag inte ens känner igen längre och som "kvalitetsalternativ" läste vi Per Wästberg, Anna Wahlgren, Joyce Carol Oates, Colette m.fl. Har ett vagt minne av att Wästbergs *Luftburen* tråkade ut mig något alldeles gräsligt... Vi läste Angélique också – var det då någon hade hittat ett citat ur den som var rätt obetalbart? Damen ifråga har varit bortrövad av pirater, bott på ett sjörövarskepp rätt länge, därefter ramlat överbord, simmat tvärs över Medelhavet, därefter vandrat gud vet hur långt genom öknen och när hon kommer fram, var det nu är, så "fladdrar hennes gyllne lockar i vinden". Jo tjena, skulle vilja se det...

Vi läste vildmarks- och herrgårdsromaner också, för att inte tala om sjukhusromantik! Där tog vi tydligen in lite ungdomsböcker också för jag har skrivit upp Syster Barton och Cherry Ames förutom Vita Serien, Slaughter, Cronin, Gordon. Vi sjöng förmodligen "Ska bli sjuksyster jag tralala" också, den gången.

Vi lärde oss naturligtvis massor, det här var ju böcker som vi kanske inte skulle ha läst annars, och kunskaperna hade man ju omedelbar nytta av i jobbet. Och inte minst – vi hade jätteroligt! Det minns jag i alla fall tydligt!

BiS och barnen

BIBLIOTEKENS BARNVERKSAMHET växte kraftigt under 1960- och 70-talen. De stora biblioteken hade ofta haft (separata) barnavdelningar men nu inrättade även de mindre biblioteken riktiga barnavdelningar. Andelen kommuner som hade barnbibliotekarier ökade från 30 % 1971 till 60 % 1979. Denna utveckling påbörjades redan på 1950-talet men fick skjuts av den livliga samhällsdebatten om barns uppväxtvillkor, barnomsorgen, skolan och barnkulturen under de följande tjugo åren. Tidens barnkultur ifrågasattes av bl.a. Gunila Ambjörnsson i *Skräpkultur åt barnen* (1968). En rad engagerade författare som Sven Wernström, Inger Brattström, Kerstin Thorvall och Max Lundgren skrev realistiska barnböcker med ämnen från andra länder och andra samhällsklasser och familjekonstellationer än de traditionella. Många av de bibliotekarier som utbildades från slutet av 60-talet började sin biblioteksbanan som barnbibliotekarier och blev en del av diskussionen och det konkreta arbetet både på lokal och nationell nivå.

Redan i de allra första numren av bis diskuteras frågor som gäller barnbiblioteken, t.ex. de då aktuella s.k. familjebiblioteken (det första i Kortedala 1959), som ifrågasattes av flera skribenter eftersom de, tvärtemot avsikterna, inte gynnade barnen. Eftersom de saknade väggar mellan avdelningarna blev ljudnivån ofta hög och barnen och ungdomarna störde de vuxna, vilket gick ut över barnen. Barnbokskritiken i allmänhet och Btj:s sambindningsrecensioner i synnerhet kritiseras och krav på förbättringar av det PM, som Sambindningens lektörer för barn- och ungdomslitteratur skulle följa, är ett återkommande ämne.

bis 1970:8/9 gjordes i Stockholm och var ett innehållsrikt barnnummer. Den inledande teckningen visar ett tidstypiskt demonstrationståg med glada barn och vuxna som bär plakat med anspelningar på numrets innehåll. Ett ämne är den nya barnboken och författare som Siv Widerberg, Sven Wernström och Annika Holm framför i olika artiklar krav på "läsliga" (lättlästa) böcker för läsovilliga pojkar och "läsretarderade" barn, böcker med värderingar som ifrågasätter de rådande och mer och bättre barnbokskritik. Susanne Osten skriver om Fickteaterns problem med att spela teater på biblioteken (lokalerna är inte tillräckligt flexibla). Alf Engström ger i en lång artikel, med citatet "Om du inte engagerar dig dör du" som rubrik, en

bis 1970 8/9
Ill. okänd

levande bild av den då 73-åriga Elsa Olenius, som pläderar för att barnbibliotekarier måste vara mera fantasifulla och veta mera om livet och omvärlden.

Men verksamheten i barnbiblioteken diskuteras också. Kritikern och översättaren Ingegärd Martinell pläderar för att biblioteken ska rikta sig mera till spädbarnen och deras föräldrar och Thérèse Nyström ifrågasätter de ymnigt förekommande tävlingarna på barnavdelningarna, tävlingar som hon menar uppmuntrar konkurrens och "utmanövrering". Under rubriken "Mitt bästa bibliotek" beskriver författaren Barbro Lindgren sitt ideal, ett bibliotek med färg och musik och där man får måla och stänka färg på varandra. Pensionärer med blommiga kläder ska lyssna på barnen och det ska vara film och teater och författare varje dag. "Och så kan det vara lite böcker också", lägger Barbro Lindgren till på slutet. Detta föranleder mig, som då var barnbibliotekarie i Kallinge utanför Ronneby, att skriva ett argt genmäle med rubriken "Mitt sämsta bibliotek". Jag kallar Barbro Lindgrens idealbibliotek för ett "stimmigt mellanting mellan ett badhus och en popklubb". Visserligen låg kulturhusidén i tiden men att biblioteken i första hand skulle värna boken var självklart. Och att pensionärer i blommiga rockar skulle kunna ersätta barnbibliotekarier var en skymf!

I bis 1971:14/15 finns en rapport från en konferens i Helsingborg där arbetsuppgifterna för den allra första barnbiblioteksconsulenten på Skolöverstyrelsens bibliotekssektion, Anna-Maria Kylberg, skulle diskuteras. I samma nummer finns en artikel av Helena Sandblad om det danska "ølkasbiblioteket" i Gladsaxe i Danmark, ett bibliotek som väckte stor uppmärksamhet även i Sverige med sin okonventionella och flexibla inredning. I Stockholms startades Barnbibliotek 70, ett slags modellbarnbibliotek, på Stockholmsterassen vid Sergels Torg, vilket också diskuterades i bis (1970:6).

1977 gjordes återigen ett nummer av bis i Stockholm, nr 40/41, denna gång med barnlitteratur som tema. Stockholmsgruppen har läst barnböcker i olika genrer och träffats flera gånger och analyserat och diskuterat böckerna och resultatet redovisas i en lång artikel med den tidstypiska rubriken "Alternativjakt". Där diskuteras utifrån Kitty- och femböckerna en rad alternativa mysterieböcker. Sonja Svensson, senare chef för Svenska barnboksintitutet, resonerar om varför långserieböckerna är så populära och ger konkreta förslag till hur "en bättre barndeckare" skulle kunna se ut. Även alternativa indianböcker, både för barn och vuxna, behandlas i en längre artikel av Kent Häggglund. I numret medverkar också författarna Siv Widerberg och Ulf Nilsson, den förra med en artikel om sina erfarenheter som politisk barnboks-författare, den senare om barnkulturen som klassfråga.

Cay Corneliussen, som då var barnbibliotekarie i Haninge, var under dessa år mycket aktiv i BiS stockholmsgrupp. Hon deltog i studiecirkelarna om barnlitteratur, ingick i redaktionen för bis barnboksnummer och skrev själv flera artiklar, bl.a. ett "Inlägg i sagodebatten" med en stark plädering

för sagans berättigande (bis 1988:97), en kritisk granskning av barnbiblioteket i det nya kulturhuset i Borås (bis 1975:29) och en genomgång av barnbarnbokklubbar i bis 1979:1/2. 1978 bildades t.o.m. en arbetsgrupp med ambitionen att öppna en barnbokhandel, med barnbokscafé, i Stockholm, med Cay som sammankallande. Cay återkom i bis 2001:1 med en diskussion om de s.k. friskolorna, som började bli allt fler, och deras brist på skolbibliotek och de därav följande problemen med deras överutnyttjande av bibliotekens resurser. Debatten blev livlig och föranledde svar från såväl Kommunförbundet, Skolverket, Kulturrådet, Friskoleförbundet och BiS (Ingrid Atlestam). 2002 skrev Cay också en resonerande artikel om Bert-böckerna (av Sören Olsson och Anders Jacobsson) och barnbibliotekariens klivna förhållande till dessa bland barnen så populära men för den vuxna "yrkesläsaren" så tråkiga böcker, en summering av många års erfarenhet av barnbiblioteksarbete.

En betydelsefull insats gjorde BiS genom att anordna seminarier om barnkultur, barnlitteratur och barnbibliotek. Det första hölls på Danmarks Biblioteksskole i Köpenhamn under två dagar i september 1975 och samlade ca hundra personer, varav tjugofem danskar. Journalisten Kerstin Stjärne, som gjort sig känd för sina kulturartiklar, "Passningar", i tidningen *Arbetet*, inledde seminariet och programmet bestod i övrigt av föreläsningar av danska bibliotekarier om hur man kunde arbeta som socialistisk bibliotekarie i ett kapitalistiskt samhälle, av gruppdiskussioner och erfarenhetsutbyte med danskarna. Inbjudan åtföljdes av en ambitiös litteraturlista med debattartiklar och böcker om barnlitteratur och barnkultur. Enligt en rapport i Internbulletinen 1976:1 väckte föreläsarna "intressanta och tankeväckande idéer och frågor", men föreläsningar och diskussioner borde ha varvats bättre och utrymmet för diskussioner borde ha varit större. Dessutom blev fördelningen av sovplatser kaotisk och "reseutjämningen var hemsk"! Rapporten slutar med förslaget att BiS bör samarbeta även med syskonorganisationerna i Norge och Finland.

I anslutning till BiS stormöte i februari 1984 ordnades ett tvådagars barnseminarium i Södertälje med läraren vid Aarhus förskoleseminarium och kulturdebattören Niels Mors som föreläsare och ledare av övningar i textanalys. Även barnbibliotekens metoder diskuterades och självkritiskt frågade Kerstin Rydsjö och Maud Hell i inbjudan: "Minns du 70-talet och

bis 94 1987
Ill. Ulf Larsson

målsättningsdiskussionerna? Vi ville prioritera 'eftersatta grupper', t.ex. barn som av språkliga eller sociala skäl inte kom till biblioteket. Har vi lyckats? När vi de utsatta barnen? Fungerar våra metoder att föra ut barnlitteraturen? Böckerna vi bokpratar om – är de solidariska med barnen? Hur noga läser och väljer vi de böcker vi satsar på?" Seminariet följdes förstås upp i ett bis-nummer (1984:2). I ledaren konstaterar Kerstin Rydsjö att grunden för barnbiblioteksarbetet är bräcklig och att barnbibliotekarierna är osäkra på vad det läsfrämjande arbetet har för effekter, en mycket aktuell fråga även idag. Där refereras också Mors föreläsning vars röda tråd var skillnaden mellan barnkultur, där barnet är objekt, och barnens egen kultur, där barnet självt är subjekt. Mors uppmanade bibliotekarierna att i större utsträckning ta tillvara barns fantasi och stödja barns eget berättande. Hans modell för textkritik återges och provas sedan på flera böcker av Annika Strandell, Iréne Eriksson, Thérèse Nyström och Cecilia Falk och han medverkar också själv med ett par artiklar, bl.a. "Det behövs historier". Kerstin Rydsjö gjorde en viktig insats som introducerade Mors. Han blev en inspiratör för många barnbibliotekarier, som genom seminariet och detta bis-nummer kom i kontakt med hans teorier och arbetssätt.

"Hot och möjligheter i barnbiblioteksarbetet" var temat för nr 4 1992. Hoten var de pågående nedskärningarna av barnbibliotekens resurser och möjligheter var bl.a. utvecklingen av det läsfrämjande arbetet och den nya teknikens möjligheter, särskilt för att utjämna den sociala skiktningen. Flera författare presenteras, Tolkien av Mats Myrsten och Pija Lindenbaum och Ulf Stark av Marie Lundquist. Men även barnbiblioteksarbetet behandlas, bokprat för ungdomar i en resonerande artikel av Helen Amborn med rubriken "Tar du ansvar för effekterna av ditt bokprat?" Krav ställs på referensarbetet för barn och unga av mig själv i ett kort inlägg, och det är ett ämne som jag kommer tillbaka till i bis 1997:2.

1993 var det dags för ett nytt barnlitteraturseminarium, denna gång i barnkulturtidsskriften Opsis Kalopsis lokaler i Stockholm. Seminariet inledes med en presentation av Opsis Kalopsis av redaktören Birgitta Fransson. Barnlitteraturforskaren Maria Nikolajeva föreläste och sexton personer gjorde sedan "en djupdykning i barn och ungdomslitteraturen". Som inför tidigare seminarier skickades en litteraturlista ut i förväg som underlag för diskussionen. Ämnen som diskuterades var "Bara för vuxna?" (om Fam Ekman och Iben Sandemoses böcker) och "Är det verkligen roligare att skriva om pojkar?" (om Finn Zetterholms böcker om de tre "musketöserna" och Annika Holms *Mod, Matilda Markström*). Iréne Eriksson avslutade med två alternativa tolkningar av Inger Edelfeldts bilderbok *Genom den röda dörren*, ett inslag som uppskattades mycket enligt en rapport i bis 1994:1.

Att svara på remisser på offentliga utredningar såg BiS som en viktig uppgift och i bis nr 48/49 (1979:1/2) publicerades det långa svaret på Barnkulturgruppens (jfr Aktionsgruppen för barnkultur) rapport (*Barnen & kulturen*). BiS var en av de officiella remissinstanserna och uppgiften togs på

allvar. BiS konstaterar att rapporten handlar mycket om distribution av kultur och BiS saknar en diskussion om barns eget skapande, aktivitet och samspillet mellan barn och vuxna ("barns delaktighet", skulle vi ha skrivit idag). BiS påpekar det stora behovet av lättlästa böcker för mellanåldrarna, föreslår statligt stöd till en sådan utgivning och stöder också förslaget om en postorderförsäljning av kvalitetslitteratur för barn via biblioteken liksom till en massmarknadsutgivning av kvalitetslitteratur för barn. (BiS var inte ensamt om dessa åsikter och så småningom resulterade detta i En bok för alla.) Rapportens förslag om ett övertagande av Pressbyrån i samhällelig ägo understöds förstås! BiS anser att 50 % av det s.k. upprustningsbidraget till bibliotek i kommuner med låg skattekraft bör öronmärkas för barnbiblioteksverksamhet. Något sådant krav ställdes inte men pengarna medförde ändå stora förbättringar för barnverksamheten på de bibliotek som fick bidraget. BiS föreslår också i sitt svar att förskolebibliotek ska inrättas, en annan fråga som är aktuell just nu. Biblioteken på förskolorna ska, enligt BiS, bestå av mindre grundbestånd som kompletteras med vandringsbibliotek från folkbiblioteket. Behovet av fortbildning för barnbibliotekarier understryks kraftigt och i den måste litteraturpedagogik ingå.

Nya ämnen dyker upp i bis: I nr 4 1993 CD-utlåning för ungdomar i Botkyrka (Jenny Nilsson) och skrivarlager i Frustuna (Bjarne Paulson). Barbro Bolonassos refererar seminariet Barn – Böcker – Bibliotek vid Centrum för biblioteks- och informationsvetenskap vid Göteborgs universitet och recenserar ett temanummer med rubriken "Børn og læsning" av den danska tidskriften *Biblioteksarbejde*. Jag själv bidrar med skiss över en barnbibliotekshistorik av "gräv där du står-typ". Och i nr 1994:1 finns ett referat från den stora datakonferensen Barn & Data-äventyret i Ronneby.

Det utmärkta ämnesregistret över bis tjugo första år upptar ca 120 artiklar med barn som tema. Huvudämnena är recensioner av böcker om barnlitteratur och barnkultur, debattartiklar om massmarknadslitteratur (eller "skräplitteratur") och alternativböcker, "recensioner" av nya biblioteks barnavdelningar, redovisningar av uppsökande metoder som bokprat på fritidsgårdar och om verksamhet för invandrabarn. I föreningen och i tidskriften bis pågick alltså under många år en bred och livlig diskussion i aktuella ämnen inom barnbiblioteks- och barnlitteraturområdet. Seminarierna var ambitiösa och tog upp spännande frågeställningar. Detta var naturligtvis en följd av den engagerade debatt om barnkultur som samtidigt fördes i medierna, i ut-

BiS-möte i Stockholm.
Lena Lundgren, Lisa
Rabe, Kerstin Rydsjö.

åtriktade aktioner och under offentliga debattkvällar, som barnbibliotekarierna deltog i och som det tyvärr inte finns någon nutida motsvarighet till.

De senaste tjugo åren har antalet artiklar om barnbiblioteksverksamhet minskat (92 artiklar) och under den perioden har inte heller något barnbiblioteksseminarium ordnats av BiS eller något temanummer av tidskriften kommit ut. Men i de allra flesta nummer av bis återfinns artiklar om barnlitteratur, barnkultur eller barnbibliotek. Allt fler artiklar tar upp barnbibliotek i andra länder, särskilt i Sydafrika och Palestina som en följd av BiS engagemang i projekt i de båda länderna. Från Sydafrika finns en rad rapporter från skol- och folkbibliotek med anknytning till LPYL-projektet från mitten av 1990-talet och från Palestina om de Sida-stödda läsprojekten från 2002 och framåt. Men det finns också exempelvis rapporter från barnbibliotek i USA och ungdomsbibliotek i Tyskland och England. Skolbiblioteken, bristen på skolbibliotek och bristen på resurser, återkommer i många nummer av bis och under 2001 blir det, som nämnts, en regelrätt debatt om friskolornas brist på skolbibliotek och deras utnyttjande av folkbiblioteken.

BiS engagemang i barnlitteratur och barnbiblioteksfrågor har alltså matats något med åren, säkert en spegel av samhällsklimatet, marginaliseringen av barnen i samhällsdebatten och bristen på debatt om barnkulturen, men kanske också beroende på barnbibliotekens minskade resurser. 1990-talets nedskärningar i kommunerna innebar att nätverk slogs sönder, samordnande tjänster inom förskolan och skolan försvann, liksom barnkultursekreterare och andra kontaktpersoner, och barnbibliotekarierna blev ensamma om sina uppgifter. Flera av de barnbibliotekarier som varit engagerade i BiS fick nya arbetsuppgifter. En annan orsak kan vara bristen på fortbildning för barnbibliotekarier. Kurser där man får träffa likasinnade sätter som bekant igång debatten och ger entusiasm och kraft. Men på 2000-talet finns fortfarande en rad entusiastiska barnbibliotekarier, både äldre och yngre, med tilltro till sin förmåga "att göra skillnad för barnen" (med ett aktuellt begrepp) och att vara en nyckelperson i kommunen när det gäller barnlitteratur och barnkultur. Deras vilja att arbeta med BiS har däremot inte varit så stor.

Genomgående under BiS historia har ändå varit ett stort intresse för barns villkor, barnkulturen och, förstås, barnbiblioteken. De frågor som har tagits upp i föreningen och tidskriften har inte tagits upp i något annat forum och BiS har därmed spelat en viktig roll för barnbiblioteken och för barnbibliotekarier med stort samhällsintresse. Det man kan sakna vid en genomgång av bis är lite längre och djupare artiklar, många har snarast karaktären av debattinlägg. Det är också ett nästan obegripligt stort, och gripande, engagemang, som syns i artiklarna, i rapporter från seminarierna och i yttrandena. Så mycket tid, kraft och arbete som har lagts ner genom åren! För min personliga del har engagemanget i BiS varit avgörande för min omvärldsorientering och min kritiska blick och de ständiga diskussionerna med de alltid debattvilliga bisarna har varit nödvändiga för att hålla elden brinnande.

Tommy Sundin

Tummen i ögat på BTJ

Företaget Bibliotekstjänst AB – numera BTJ – har haft stort inflytande över de svenska folkbiblioteken under den period BiS verkat. Genom åren har det därför utgjort en naturlig måltavla för tidskriftens skribenter. Följande redogörelse för bis-kritiken leder fram till tankar och förslag som borde frammmana insikten om att företaget snart fullgjort sitt uppdrag.

JAG GÅR PÅ SPANING genom bis-årgångarna för att undersöka vilken synen varit på Bibliotekstjänst under de 40 åren. Företagets ursprung kan sökas ända ned till 1930-talet då SAB bildade Bibliotekens Försäljningscentral för produktion av trycksaker till folkbiblioteken. 1951 får dock ses som mer officiellt startår när Försäljningscentralen slogs samman med SAB:s expedition i Lund. I den vevan startade man också Sambindningen samt registrering av tidnings- och tidskriftsartiklar – två viktiga verksamheter fortfarande drivna i företagets regi. Pionjärtidens närmast familjära idyll finns återgiven i Ulla Gertz' jubileumsskrift *Blad ur Bibliotekstjänsts historia* (1971). Allt andas ovedersäglig allmännytta i synnerhet som SAB – och därmed egentligen biblioteken och de biblioteksanställda själva – stod för ägandet. Men organisationer i tillväxt ändrar snabbt karaktär och när det var dags för BiS att träda ut på den svenska biblioteksscenen hade företaget nått en position av makt och inflytande det fanns anledning att kritiskt betrakta.

Redan i första numret av bis (1969:1) rör man vid det dubiösa ägarförhållandet. Peter Wilhelm rapporterar från SAB:s årsmöte under rubriken *Ur ett organisatoriskt virrvarr* och menar att föreningen borde kunna ta ut vilket belopp som helst av Bibliotekstjänsts vinst. Men det tillåter inte direktör Jan Gumpert som menade "att SAB inte i längden kunde påräkna anslag från Btj". Yrvaket ställs frågan: "Bestämmer han över SAB?"

Under hela 1970-talet duggar angreppen på företaget tätt i spalterna. Mycket handlar om sättet att sköta Sambindningen. Enskilda lektörer får klä skott, sådana som inkasserar honorar för o gjort arbete bör avskedas. Gallring i lektörsbeståndet påbjuds således, men det bör också kompletteras och utökas. Nya normer för barn- och ungdomsböckernas lektörer efterlyses och varför får inte omarbetade upplagor av böcker nya omdömen? Och böcker om kungen (Gustav VI Adolf) och Familjen Ashton ska de an-

ses så angelägna att de måste erbjudas i Sambindningens snabbservice?

I bis 1970:10 ställs frågan "Svär du över Btj?" över höga priser, felexpedieringar, ovilja till förändring o.s.v. Motståndet ska nu organiseras bättre och BiS bildar därför en Btj-grupp för att fånga upp kritiken. Genom samlade aktioner ska Btj tvingas till förbättringar, men det slås uttryckligen fast att avsikten inte är att manövrera ut företaget.

Bibliotekstjänst tar inledningsvis kritiken på allvar och bereds ofta plats i tidskriften för att bemöta angreppen. Taktiken tycks vara att trötta ut motståndet, för Btj-inläggen är hela tiden ofantligt långa och mångordiga. Som när Btj får stryk för tilltaget att som PR-gest dela ut Bibliotekskalendern gratis – men bara till SACO-anslutna bibliotekarier och inte till övriga "biblioteksarbetare". Svante Hallgren mal på i åtta långa spalter till Bibliotekstjänsts försvar. Men lektörerna fick nya riktlinjer och även andra förbättringar kom till stånd.

INVANDRARNUMRET 1973

Mycket av tidskriftsinläggen kan tyckas vara spridda hagelskurar mot rätt så bagatellartade misshälligheter, men i en fråga är kritiken vittomfattande, genomgripande och särdeles sakkunnig, den mot Btj:s invandrar-service. Olaf Berggren – en av BiS mer tongivande profiler i inledningsskedet – var med sina språkkunskaper och sin mångvetenskapliga bakgrund den i landet som bäst såg invandrarnas behov av biblioteksservice. Krav ställdes på bättre Btj-utbud av litteratur på invandrar språken, bättre katalogisering, bättre utrustning och korrekt märkning av medierna. Knubbetiketter och informationstexter ska finnas på invandrarnas egna språk. Förteckningen av utländska nyförvärv måste stuvas om till att lista inköpen efter språk och inte på mekaniskt bibliotekarievis, d.v.s. systematiskt och alfabetiskt. Invandrarfrågorna ventilerades med jämna mellanrum, men bis 1973:21/22 formar sig till en veritabel handbok för biblioteken i sättet att sköta invandrarfrågorna och blir indirekt en tipskatalog för Bibliotekstjänsts "produktutveckling". Fyra år senare (bis 1977:36) konstateras med viss tillfredsställelse att Btj tagit intryck av kritiken, även om mycket återstår att göra för att nå rättvis biblioteksservice till invandrargrupperna.

NÅLSTICK OCH BREDARE ANGREPP

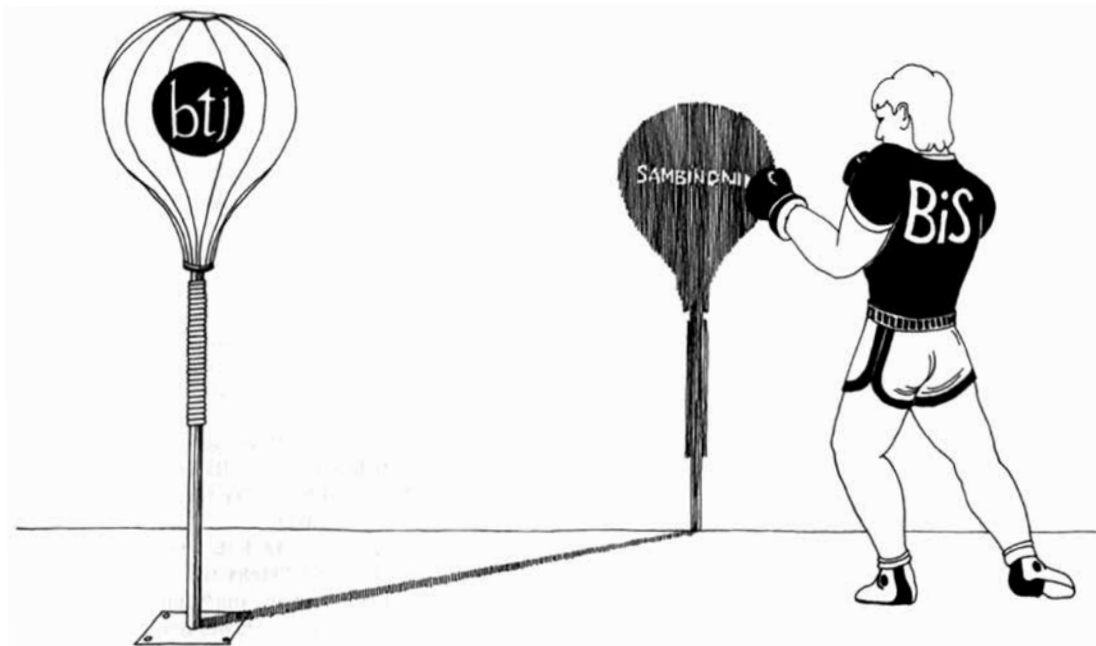
Anna-Lena Höglund gör i bis 1971:14/15 ett försök att lyfta Btj-kritiken från enskildheterna till ett mer samlat grepp på hela företaget. Sambindningssektionen kan inte kritiseras för att sakna bibliotekspolitisk målsättning när företaget Btj inte har det, hävdar hon. Om Btj skulle ha annan målsättning än att bära sig ekonomiskt och ge vinst är en fråga för SAB att som ägare uttala sig om. Men inte heller SAB håller sig med någon bibliotekspolitisk målsättning. "Btj står i själva verket helt fritt i förhållande till SAB och kan t.o.m. styra föreningen p.g.a. sitt ekonomiska övertag." När detta återigen konstaterats förväntar man sig mer långtgående förslag till

strukturella åtgärder. Men berget föder en råtta. Den stora ansatsen landar i en kritik av alla bibliotekarier ute i landet som sväljer sambindningslektörernas usla omdömen. En livlig diskussion om åsikter och värderingar uttryckta i recensionerna borde komma till stånd som hjälp till sambindningsredaktionen att utöva påtryckningar på sina lektörer.

bis 1974:25 innehåller två bredare och mer sammanfattande synpunkter på Btj uttalade i hela BiS-föreningens namn. Stormötet har i ett sjupunktsprogram summerat sina krav på en förbättrad Sambindning. Nytt är en önskan om bättre könsfördelning bland lektörerna: bara 20 procent av vuxenlektörerna är kvinnor, medan det omvända förhållandet gäller för lektörerna av barn- och ungdomslitteratur. Också en geografisk snedfördelning till Skånes fördel påpekas. BiS remissvar på Litteraturutredningen (SOU 1974:5) publiceras i samma nummer. Man delar inte utredningens positiva syn på Bibliotekstjänst: "BiS är starkt kritisk mot Btj:s nuvarande verksamhet och anser inte att Btj kan betraktas som ett väl fungerande serviceorgan så länge som dess målsättning på intet sätt är densamma som bibliotekens, inte ens densamma som Sveriges allmänna biblioteksforenings." Sambindningen får sig ännu en duvning. Den här gången riktas kritiken mot att man erbjuder skräplitteratur (med exemplet Sven Hassel) på listorna utan att detta föregåtts av diskussioner inom SAB:s olika sektioner. Den sämre litteraturen blir legitimerad bara genom sin förekomst på sambindningslistorna och innehållslig kvalitet har på så sätt sjunkit de senaste åren. Från författarhåll har detta hårt kritiserats och BiS ansluter och menar "att en

bis 14/15 1971

III. Ulf Larsson

sådan trend med all kraft måste stoppas”. Slutappellen lyder: ”Bibliotekspersonal, förlag, författare och läsare bör ha betydligt större insyn i och inflytande över Btj:s verksamhet än som nu är fallet.”

Nålsticken fortsätter 1970-talet ut. En ny angreppspunkt blir datasystemet BUMS där kritiken i huvudsak går ut på att Bibliotekstjänst driver biblioteken att ansluta sig till det undermåliga systemet genom att försämma den traditionella servicen, exempelvis med uruselt printade, närmast oläsliga katalogkort.

FRÅN HATKÄRLEK...

Under 1980- och framför allt 1990-talet mojar kritikvindarna. Internationella utblickar, folkbildning, biblioteks- och arbetarhistoria med mera blir viktigare frågor för föreningen och skribenterna. En summering av de första 20 åren i vänsterfil (bis 1989:100) andas rent av självkritik över allt krut man ödslat på Bibliotekstjänst och dess ägare SAB – en papperstiger vars betydelse för svenskt biblioteksväsen BiS kanske har överskattat.

BiS sammantagna syn på Bibliotekstjänst illustreras bäst av en återkommande rubrik använd mot slutet av 1970-talet: ”Biblioteksförtjänst – företaget i våra hjärtan”. Ett slags hatkärlek, således. Företaget tillhandahåller nödvändig service, men den sköts illa och priserna är alldeles för höga. Saknas gör den djuplodande analysen som kunde leda fram till en genomarbetad och mer handfast karakteristik av fenomenet Bibliotekstjänst. En analys som samtidigt kunde peka på alternativa lösningar.

Krypskyttet mot Btj får under 00-talet ny styrka. Att företaget tänker ge sig i kast med entreprenörsdrift av bibliotek kritiserar samt påhittat att sköta inköpen för enskilda bibliotek med den s.k. profiltjänsten. Något håglöst diskuteras planerna för SAB (senare Svensk Biblioteksförning) att släppa ägandet av Bibliotekstjänst. Ledaren i bis 2003:3 menar att affären kanske är logisk, men antyder vissa farhågor: ”Kanske kommer rentav något svenskt eller transnationellt mediaföretag att äga Burken och ArtikelSök?” Oro finns också för Sambindningen och ägandet av klassifikationssystemet. Nu börjar rop på ett nationellt ansvar dyka upp som alternativ till Btj-drift av grundläggande biblioteksfunktioner. ”Hög tid nationalisera artikelsökeriet!” manar exempelvis Lennart Wettmark i en genomarbetad artikel om Asök i bis 2002:1.

... TILL NATIONALISERINGSKRAV

Bibliotekstjänst har sedan några år ändrat sitt officiella namn till ett mer anonymt BTJ. Det tycks mig konsekvent. Man kan nämligen fråga sig i vilken utsträckning företaget längre tjänar biblioteken. De två ägande privata equity-bolagen (läs: riskkapitalbolagen Ratos och Litorina Kapital) håller sig med en kallhamrad målsättning: hög vinst, punkt slut! Och företaget saknar uppenbarligen andra metoder att nå det målet än att till sänkt kvalitet höja priserna. Sålunda är exempelvis bokrecensioner numera det

enda kulturkritiska material som registreras i Asök. Den som önskar undersöka mottagandet av teater, film och musik göra sig icke längre besvär. Fulltexterna som glimtade till under ett halvår 2008 har försvunnit, eftersom man tydligen inte begripit vilka parter man ska sluta avtal med. När det gäller Sambindningen ersätts lektörsomdomena med enbart redaktionella kommentarer i accelererande takt för den ena mediekategorin efter den andra. Men dessa ”besparingar” gör inte abonnemangen på Asök eller sambindningslistorna billigare. I stället drabbas biblioteken av otillständiga prishöjningar. Samma sak gäller den bibliografiska servicen från databasen BURK. Här sägs redan ingångna avtal upp för att möjliggöra prisökningar.

Man kan då fråga sig om BiS genom åren skulle ha bråkat mindre och svalt den halvdana skötseln av företaget som ett tämligen tandlöst SAB-ägande svarat för. Är det så illa att biblioteken som BTJ-kunder nu hamnat ur askan i elden? Jag tror inte det. Först genom den nakna kommersialismen har det blivit alldeles uppenbart att basala folkbiblioteksbehov inte kan vara föremål för vinstintressen.

Staten måste köpa ut Asök och göra registrerandet av periodicainnehållet till en nationell angelägenhet att drivas med stabila urvalskriterier och lämpligen placera som deldatabas i Libris.

Ett också till folkbiblioteken anpassat Libris skulle lösa bekymret med BTJ:s dyra bibliografiska service. Dyr är den dels för abonnenterna, dels nationellt genom det faktiska dubbelarbete parallelldriften av BURK och Libris innebär. Att invandrarlitteratur och ”icke-bokliga” medier i stor utsträckning saknas, tillhör folkbiblioteksbristerna med Libris. Men Internationella biblioteket respektive Avdelningen för audiovisuella medier vid KB kunde väl få utökade uppdrag? Om man vidare ordnade Librisposter på förkortat katalogiserad skönlitteratur – vilket inte borde vara särskilt svårt – vore vi på god väg mot ett Libris för alla.

Sambindningens recensionservice är en kinkigare fråga att hitta BTJ-alternativ till. Visst ägnar sig dagspress, olika tidskrifter och nätsajter åt kulturkritik, men att få allt samlat och dessutom en bedömning på bredden av populärfackböcker, barnlitteratur och det stora utbudet av andra medier än böcker är Sambindningens unika koncept. En aldrig så demokratiskt vald och neutralt sammansatt ”offentlig” institution för bedömning av medier till biblioteksinköpsens fromma finge lätt stämpel av ministerium för godkänd litteratur i sämsta Sovjetanda. Å andra sidan står inte Sambindningen fri från en kommersiell dimension – BTJ vill ju sälja det som bjuds ut. Och kommittéer för litteratur- och annat kulturstöd har vi kunnat acceptera, så...

När dessa tre grundläggande biblioteksservicefunktioner befriats från BTJ:s ägande kan BiS med gott samvete lämna företaget åt sitt öde. Men där är vi ännu inte, så låt oss hålla kvar tummen i BTJ:s öga!

bis – 180 nummer senare Bulletin, kulturtidskrift – nättidskrift?

Klockan närmade sig 22, den tid då larvet aktiverades på hans arbetsplats. Han kunde se tillbaka på tre ensamma, men ganska effektiva timmars arbete med det nya bisnumret. Han hade letat illustrationer i skolbiblioteket, skannat några och nu insett att det var dags att cykla hem. Han sparade kvällens arbete, gick ur PageMaker och stängde av datorn. Han släckte och låste biblioteket och insåg att han fortfarande hade några kvällars jobb framför sig.

EN SCEN i berättelsen om 40 års arbete med tidskriften bis. En vardagskväll under tidigt 2000-tal.

En scen 1969 – tidskriftens födelseår – skulle ha kunnat utspela sig i Cederströms kök på Kungsholmen eller – några nummer senare – på Söder i en ruffig lokal med två rum på Södergatan 10 som BiS hyrde tillsammans med bl.a. Arbetsgruppen för front mot avfolkningen. Det här var bulletinernas tid.

27 APRIL 1969 tas första steget mot att bilda föreningen BiS. Föreningens syfte var enligt de första protokollen att debattera biblioteksfrågor. ”Ett nytt organ behövs eftersom Biblioteksbladet inte fungerar som ett sådant.” (Protokoll 27 april 1969) En tidskrift aktualiserades och på det konstituerande mötet anfördes också att tidskriften är viktig för att hålla samman föreningen. (Protokoll 18 maj 1969) ”Den måste vara enkel, billig och utkomma ofta.” Föreningen bildades och Åsa Lundgren utsågs till redaktör. Det första numret utkommer i början av september och ska följas av ytterligare två under detta år. Lösnummerpris 1,50. A4 och enkelspalt. Dubbelt radavstånd.

Till de första numren lånade den stockholmsbaserade redaktionen olika stencilapparater. Ofta var maskinen av märket Gestetner. Man skrev på en matris med vaxat papper. Färgbandet på skrivmaskinen var bortkopplat och när matrisen sattes fast och vevades runt trängde tryckfärgen igenom det skrivna eller ritade och blev de sidor som sedan häftades ihop till den färdiga tidskriften.

Våren 1970 kunde redaktionen för bis nr 5 meddela att ”arbetsgruppens beslut att köpa en stencilapparat hälsats med glädje”. Troligen var det en elstencil – ett litet tekniksprång som gjorde att man inte längre behövde skapa bilder direkt på matrisen. Nu kommer Jan Albinssons estetiska illustrationer mer till sin rätt! 1970 utvecklas tidskriften grafiskt; sidorna blir tvåspaltiga, ledarpilen och notisloggan införs. Den senare en numera för många oigenkännbar stiliserad stencilapparat. Det sjuder av entusiasm i föreningens arbete. Det andra verksamhetsåret produceras 300 sidor fördelade på fem nummer och ett separat Fängelsenummer – producerat tillsammans med fångarna på Hall.

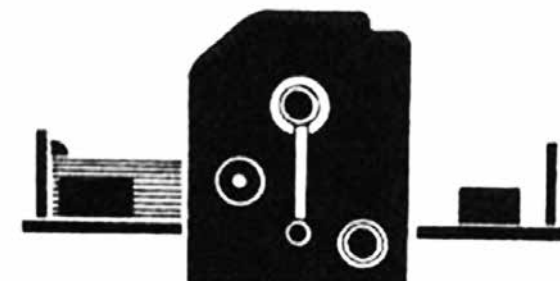
STENCILEPOKEN BLEV DOCK ganska kort. Snart trycks tidningen i offset av Ordfront i Eneryda. Kanske hade det samband med att redaktionsgruppen etablerade sig i Småland/Blekinge. Med nr 16 (1972) övergår bis till A5-format och redaktionsskapet börjar cirkulera. Det blir nödvändigt med en instruktion:

”Skriv ut materialet på maskin. Skriv på en bra maskin, gärna elektrisk (dock inte nödvändigt). Skär eller klipp papper till formatet 25x17 cm. OBS detta är viktigt! På så sätt blir texten inte så liten när tryckeriet förminskar sidorna till A5. På dessa pappersark klistras materialet upp. Använd gärna Fastik, som är ett gummiklistre och lätt att rulla bort om det rinner utanför kanterna...”

Instruktionen i bis nr 20 följs av en illustration av Ulf Larson, som nu sedan några nummer har etablerat sig som fast, kongenial bistecknare som förstärker budskapet i mängder av artiklar i fortsättningen. De olika redaktionerna kommer att hitta lokala tecknare som komplement till Ulfs insatser – Eskilstunagruppen Sven Holmberg och Värmlandsgruppen Bellman-tecknaren Hans Lind – för att nämna några. Foton är desto sällsyntare och av dålig kvalitet i trycket.

Vid det här laget har också bibliotekarieutbildningen återuppstått i Borås i form av Bibliotekshögskolan. BiS får en vidgad rekryteringsbas och under resten av 70-talet ökar medlemmar och lokalgrupper i antal och storlek. bisnumren blir en uppgift för de olika lokalgrupperna från Umeå i norr till Lund/Malmö i söder. Nr 1982:6 produceras t.o.m. av en norsk lokalgrupp av BiS. De olika numren kommer att utöver den nationella biblioteksdebatten också spegla det lokala kulturlivet och föra samman lokalgruppen med områdets progressiva kulturarbetare.

REDAKTIONSARBETET GER en roll till alla medlemmar i lokalgruppen; inventering av artikeluppslag, kontakter med artikelförfattare och

sen det praktiska redigeringsarbetet. I slutfasen samlas man runt ett stort bord där mallarna ligger utlagda i sidoordning. Någon skriver rent artiklar i spalter (färska färgband!), man tar sig an varsin artikel, monterar, kanske gnuggar en rubrik, sätter illustrationen på plats. Någon gång måste man förhandla om en extrasida för sin artikel. Arbetsglädjen är stor. Sidorna kanske spretar litet rent grafiskt. Numren blir tjocka eller tunna beroende på materialtillgång och ambitioner. Ibland delar flera lokalgrupper på ett nummer – inte alltid med lyckat resultat. Halmstadsgruppen känner sig överkörd av Nybroredaktionen i nr 1979:50 och kontrar med att ge ut av Nybrogruppen refuserat material i protesttidskriften *Rabis*, som trycks i 300 ex.

Tidningen byter tryckeri från Ordfront till Revopress till Prinkipo under 70-talet. Ambitiösa handledningar görs: *Några stolpar om bis-tidningens tekniska framställning* skrevs 1977 och 1981 ger Eskilstunagruppen ut *PM om bis-tidningen*. Men det hjälper inte alltid. I en Internbulletin (1981:5) finns ett brev från den förbannade sättaren Pia på Prinkipo återgivet:

”... Jag öppnar kuvertet med korrekturremsorna. Och känner hur mag-syran rinner till. DE HAR INTE ENS LÄST ANVISNINGARNA I PM: ET. HELA VÅRT ARBETE ÄR SABOTERAT... Prinkipo är ett litet tryckeri. Alla som arbetar här är socialister, de flesta aktiva. Vi tycker att det är bra att Bis kommer ut. Vi är glada att ha BiS som kund, eftersom vi hellre producerar meningsfulla tidningar än reklam och dyl. Men amatörismen får inte

III. Ulf Larsson

drivas hur långt som helst. Inte så långt att den driver oss professionella till vansinne. BiS är för er ett intresse men för oss ett avlönat arbete...”

Under femton år fungerar det ändå hyggligt. Det händer förstås att nummer försenas eller luften tillfälligt går ur någon grupp.

”Som tidigare meddelats kan inte Skellefteå göra sitt nummer. Ej heller kvarstå som redaktionsgrupp. Skälet är att en del medlemmar utvandrat till Västergötland.” (Notis i en Internbulletin 1982)

Vissa nummer läggs ut på entreprenad eller kanske snarare lånas av ivriga bibliotekarier med en idé. Några nummer kommer därför både som en del av bis utgivning, men trycks också i separata upplagor i bokform. Det mest kända exemplet är *Boken åter i centrum. Samverkan mellan folkbildning och folkbildning – igår, idag och i morgon*. 334 sidor som blev nr 1983:1-2, men också ett stort projekt som frestade på det inre arbetet i föreningen. Ett annat ambitiöst ”entreprenadprojekt” var *Som ett bibliotek. Svenska biblioteks-skildringar på vers och prosa* som utgjorde bis 1991:1. Stora temanummer med översiktsartiklar om arbetarförfattare i en rad länder, ett helt nummer om Arnold Ljungdal – marxisten och bibliotekarien – väcker uppmärksamhet.

På 80-talet förändras en del. Ekonomin är hygglig – inte minst tack vare det årliga tidskriftsstödet från Kulturrådet. 1985 blir visserligen kassören i ett skede nervös och en insamling bland medlemmar inbringar 5 500 kr. Upplagan ligger i början av årtiondet fortfarande klart över 1 000 ex. Den sjunker och med 1988 års utgång är den nere i 915 ex. – varav 70 i övriga Norden. En viss trötthet kan märkas hos vissa aktivister; i Internbulletinen 1983:2 rapporterar distributionsgruppen (numera två personer) i Stockholm att man sagt upp lokalen och avsäger sig uppdraget. BiS register förs nu över till Progek i Göteborg och varje redaktion får välja tryckeri och ansvara för distributionen av numret. Fr.o.m. 1986 trycks bis i Karlstad och distribueras därifrån.

I BÖRJAN AV 90-TALET blir definitivt antalet aktiva lokalgrupper färre och medlemsantalet fortsätter sjunka. PageMaker öppnar samtidigt nya möjligheter:

”Jag gjorde nr 1993:2 i stort sett själv, det var det första som sattes direkt på datorn, slut med klippandet och klistrandet. Jag vill minnas att jag satt hemma hos Barbro (Bolonassos) en hel dag och svettades, medan Vassilis spelade klassisk musik på grammfonen. Men det blev ändå ganska snyggt trots allt. Det var ett helsike att lära sig. Man lämnade väl utrymme för illustrationerna, som skickades separat, man fick en ”mall”. (Mats Myrstener minns.)

I Stockholm och Göteborg kommer de nya statsunderstödda tidskrifts-verkstäder att användas vid några tillfällen, men för en tidskrift med roterande redaktörskap blir det dyrt att vara medlem. Och frustrerande. Det framgår av förordet till nr 1995:1 som var starkt försenat:

”Behovet av en mentor växte sig starkt – men fanns ej att uppbringa. Lokalen befolkades av människor födda tre årtionden senare. De verkade alla ha bråttom med sina egna tidskrifter där arbetslöshet och hemlöshet är huvudfrågor.”

1994 har bis återgått till A4-formatet. Tidskriften når sällan upp till 30 sidor och redaktionsskapet cirkulerar i en allt snävare krets av bisare och lokalgrupper. 1995 slås redaktion och styrelse ihop. Kulturtidskriftsstödet försvinner för att inte återkomma förrän en bit in på 2000-talet.

För att säkra utgivningen får bis fr. o. m. nummer 1997:4 en fast redaktör, Lennart Wettmark, med styrelsen som stöd. Samtidigt har den digitala teknikutvecklingen underlättat redaktionsarbetet: e-post, Internet, digitalt överförda artiklar och möjligheten att använda redigeringsprogram på datorn. Tidningen lever vidare, återfår ett blygsamt tidskriftsstöd från Kulturrådet, men baksidan av den nya tekniken blir en mera låst arbetsfördelning – och lokalgruppernas död...

När bis nu kan levereras tryckfärdig sjunker kostnaden och det blir lättare att välja nya, billigare tryckerier. 2005 genomgår bis en varsam grafisk make over, brödtexten blir mindre, typsnitten litet andra. Några extravaganser ger inte budgeten utrymme för. Under två år trycktes en fyrsidig litteraturbilaga, en del nummer har en dekorfärg på omslaget och budgetens post för arvode används främst till omslagsillustratörer i ett försök att påkalla uppmärksamhet i bibliotekens tidskriftshyllor.

Varje nummer är 32 sidor. Varje år innebär fyra nummer. Upplagan sjunker långsamt. ”Jag kan tyvärr inte prenumerera på BiS längre, är arbetslös och fattig. Tack för en bra tidskrift!” (E-post till redaktören 21 januari 2009)

Biblioteksbladet fortsätter att vara ohotad, men bis läses mer än den blygsamma upplagan kan antyda! ”bis är ju alltid väldigt politiskt korrekt och förbannat tråkig, men jag uppskattar att den ändå tillräckligt ofta lyckas vara hyfsat arg och aggressiv. Att den också är så erbarnligt ful gör att den känns ännu mera trovärdig...” (Christer Hermansson i BBL 2006:6)

HAR ALLTSÅ BIS NÅTT SYFTET ATT VARA ETT DEBATTORGAN?

Utgivningen har varit för gles för att möjliggöra någon verklig debatt i tidskriften, men bis har i alla fall bidragit till biblioteksdebatten genom åren, ”biblioteksdebatt från vänster” som det numera står på framsidan. Åtskilliga ämnen som sällan, senare eller aldrig har tagits upp i *Biblioteksbladet* har behandlats i bis, som bibliotekens roll i samhället, biblioteken och EU, biblioteken och WTO och andra internationella biblioteksämnen som ”social exclusion” och ”social inclusion” i England.

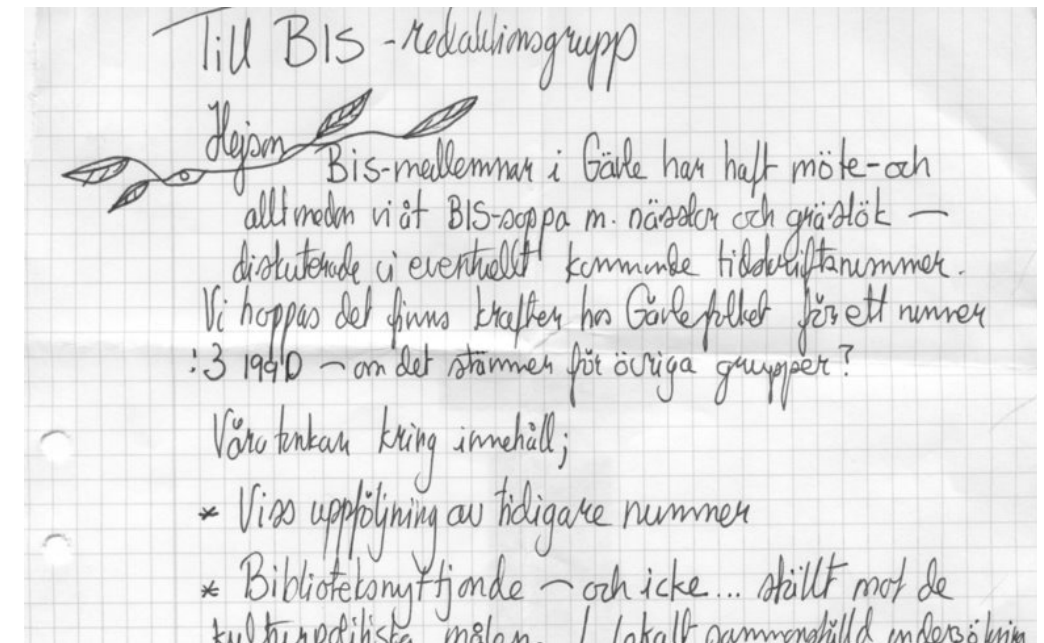
Som sammanhållande kitt i föreningen har tidskriften definitivt fungerat. Arbetet med bis har varit det som hållit en grupp medlemmar aktiva och många har hållit kontakten med föreningen genom en prenumeration trots att de annars inte har velat eller kunnat delta i föreningens arbete.

Numera kan jag sitta hemma vid vår egen dator och arbeta när jag vill med det nya bisnumret. Även efter kl. 22.

Många vill skriva i bis. Och mycket text får plats i ett bisnummer, men arbetet med att distribuera tidskriften tar allt kortare tid. Hela upplagan ryms numera i sex av postens blå lådor.

Vad skall ske med bis? Och debatten från vänster? Pånyttfödd pappers-tidning eller nättidskrift? Utvidgad blogg?

Diskussionen pågår.

Till BIS-redaktionsgrupp

Hejsan

Bis-medlemmar i Gävle har haft möte- och alltmedan vi åt BIS-soppa m. nässlar och gräslök – diskutande i eventuellt kommande tidskriftsnummer. Vi hoppas del finns krafter hos Gävle-folket för ett nummer :3 1990 – om det stämmer för övriga grupper?

Väro tankar kring innehåll;

- * Visso uppföljning av tidigare nummer
- * Biblioteksnyttjande – och icke... ställt mot de kulturpolitiska målen. / Lokalt sammanhållt undersökning

Internationella BiS

"BiS helped nurture the global and intercultural critical library movement."

Nobanda JP School utanför Maritzburg har ett fint skolbibliotek! Foto Lena Lundgren.

Årtiondet när BiS blev internationellt

"Please pass our revolutionary greetings to all comrades in BiS"

KANSKE VAR DET FAX, e-post och Internet som gjorde att BiS så snabbt under 1990-talet kunde bli en internationell organisation. Årtiondet började med långsamma brevkontakter och när det var slut kunde BiS se tillbaka på fyra olika faser; från solidaritet med en mot apartheid kämpande biblioteksarbetarorganisation, via insamlingsarbete till biblioteksutbyggnad i ett township, följt av ett stort Sida-stött skolbiblioteksprojekt, till etablerandet av ett nätverk med radikala biblioteksorganisationer på tre kontinenter

FRÅN OCH MED den julidag 1991 när Wilson Soci och Thando Danster steg i land på Läsö skulle BiS komma att behöva pengar. En hel del pengar. Under sju år skulle också föreningen på olika sätt samla in 76 000 kr. Summan mångfaldigades med Sida-pengar. Enbart 1993 överfördes 170 000 kr.

Hur kom det sig då att BiS blev så internationellt orienterat från 90-talet? Och varför startade allt med Sydafrika? Och varför alla pengarna?

Många faktorer sammanföll: 1989 utkom bis första, i vad som sen skulle bli en rad temanummer om Sydafrika. Huvudartikeln i det numret (1989:4) handlade om hur majoriteten sydafrikanska bibliotekarier anpassade sig till och samspelade med apartheidregimen. Artikeln "Bibliotekarier i en polisstat" skrevs av Christopher Merrett, som var en av de ledande i den grupp oppositionella bibliotekarier som 1990 bildade LIWO (Library and Information Workers Organisation). BiS hade upptäckt en systerorganisation!

Men det var inte till LIWO BiS samlade in pengar. Det började i tidsskriftsavdelningen på Tranemo bibliotek hösten 1990. Ulf Södahl, verksam i Sydafrika för Diakonia, frikyrklig biståndsorganisation, hälsade på i sin syster Tinas bibliotek, upptäckte bis temanummer från 1989 och sammanförde oss med Masizame Community Project. Påföljande sommar, den 20–24 juli 1991, besöktes BiS sommarläger på danska Läsö av idésprutan Wilson Soci och aktivisten Thando Danster från projektet. Kontakt och sympati uppstod och vad som ursprungligen var tänkt som en insamling till

uppslagsverk och till andra mindre insatser kom att växa. Snart handlade det om att utrusta ett bibliotek i den byggnad som med andra medel höll på att uppföras. Pengar överfördes sedan kontinuerligt till detta resurscenter i ett svart township, Lingelihle, i Cradock, Östra Kapprovinsen i Sydafrika. Vi fick Sida att direkt bekosta 60 000 kr till teknisk utrustning. Eftersom våra insamlade pengar därefter förstärktes med statliga biståndsmedel genom vårt avtal med Forum Syds föregångare BIFO, kunde vi under de första tre åren skicka en kvarts miljon kronor till Masizame.

BiS gjorde temanummer, och en vandringsutställning, anordnade föredrag med lokala arrangemang och deltog med olika inslag på bok- och biblioteksmässan. Allt detta bidrog till att Sydafrika fick stor uppmärksamhet i bibliotekssverige under första hälften av 90-talet.

"MÄSSPROTEST MOT SYDAFRIKAS BIBLIOTEKARIER I MORSE"

I Expressen, den 20 augusti 1990 rapporterades från IFLA-mötet på Älvsjömässan om den demonstration som ANC, ISAK, BiS och ytterligare några organisationer stod bakom. I flygbladet "Apartheid out of IFLA", var protesten riktad mot närvaron av John Willemse från University of South Africa Library och övriga sju sydafrikanska bibliotekarier. Dessa utmanade genom sin närvaro den bojkott mot det officiella Sydafrika som hade en så stark förankring i Sverige. Med i protesten fanns två organisationer som skulle bli viktiga samarbetspartner för BiS under 90-talet: ovannämnda LIWO och Progressive Librarians Guild (PLG) från USA. Vid den efterföljande presskonferensen i BiS regi deltog också Haideh

Inger Ridbäck, Andreas Chadien, Kerstin Rydsjö, Wilson Soci och Thando Danster på Läsö.
Foto okänd

Daragahi från Iranska flyktingrådet och den kom att domineras av att det officiella Irans monter slogs sönder av iranska aktivister, en händelse som medialt tog det största utrymmet.

BiS hade blivit en medlemsorganisation i Isolera Sydafrika Kommittén (ISAK), och skulle komma att ingå i den av ISAK rekryterade gruppen valobservatörer vid de första demokratiska valen 1994. BiS tilldelades också ISAK:s sista Amandla-priset (1995) för sina insatser i Sydafrika.

DUBBELT ENGAGEMANG

I Sydafrika hade BiS snart två kontakter med aktivistorganisationer: LIWO med professionella biblioteksarbetare och Masizame med sina ANC-anslutna aktivister och gräsrotsbibliotekarier.

LIWO:s kärna bestod av bibliotekarier verksamma i Kapstaden, Durban och Pietermaritzburg. När slutet för apartheid och segregerade bibliotek började skönjas, startade arbetet med att planera för nya bibliotek i Sydafrika. Under motståndskampen hade många biblioteksarbetare engagerat sig i motrörelser som biblioteksdelen av National Education Policy Investigation (NEPI) och i form av resurscentra som tog på sig rollen att förmedla den information som biblioteken inte bidrog med. 1992 publicerades en katalog som presenterade 103 sådana Resource Centres. Jenni Karlsson, sydafrikansk bibliotekarie i Durban, spelade en stor roll för den och för den handbok om att starta resurscentra som gavs ut under titeln *Ukwazi. For Power & Courage*. Jenni blev en nyckelperson för kontakten mellan BiS och det nya bibliotekssydafrika.

BiS såg som en viktig uppgift att understödja de demokratiskt sinnade biblioteksarbetarna i LIWO och vi lyckades hos Sida utverka ekonomiskt stöd för LIWO:s första stora nationella konferens den 20–21 juli 1995, och för den internationella skolbibliotekskonferens (School Learners and Libraries), som den 28–29 november samma år samlade ca 65 deltagare med inbjudna talare från bl.a. Sverige – Christina Stenberg – som talade om kombinerade folk- och skolbibliotek.

LPYL

Denna senare konferens skulle också bli grunden för BiS största åtagande i sin sydafrikahistoria: Library Practice for Young Learners (LPYL). Ett, som det skulle visa sig, sexårigt skolbiblioteksprojekt som konstruerades utifrån det förslag till skolbiblioteksutveckling (National Policy Framework for School Library Standards) som verkade kunna bli en grund för en satsning på skolbibliotek i Sydafrika. Samarbetspartner i första omgången var LIWO, nationella utbildningsdepartementet och BiS. I andra omgången intogs LIWO:s plats av Education Policy Unit (Natal). Genom projektet sammanfördes för första gången de ansvariga för provinsernas skolbibliotek under den inledande svenska studieveckan. De lade i Stockholm grunden till SCHELIS, ett forum för fortsatt samarbete mel-

lan dessa skolbiblioteksansvariga och blev en värdefull referensgrupp för projektarbetet.

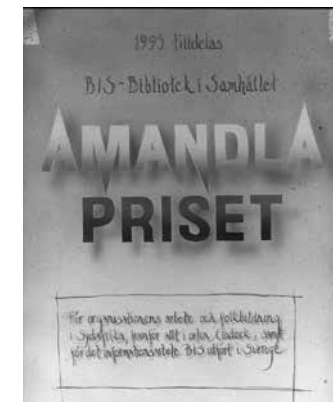
Under de två omgångar som LPYL varade agerade vi på uppdrag av Sida:s kultur- och medieenhet och med en budget från Sida på tre miljoner. Målet var att via utbytesverksamhet med svenska bibliotekarier utveckla skolbiblioteken i alla Sydafrikas nio provinser. Genom att satsa på goda förebilder skulle inom varje provins skapas "best practice" och det sammanlagda resultatet skulle bli ett test på olika sätt att utveckla tillgången på bibliotek för skolan. Det behövde det nya Sydafrika för att utveckla sin nya läroplan ("Curriculum 2005") med ett målbaserat och elevaktivt arbetssätt.

En av grundprinciperna i projektet var att lära av varandra. 69 sydafrikanska och svenska bibliotekarier finns uppräknade som aktiva deltagare i den broschyr som 2002 presenterade projektet, *To set the ball rolling*. Inom ramen för projektet producerades handledningar – mest uppmärksammas blev skrifterna *Fifteen innovative ways with your learning resources* som trycktes i 10 000 exemplar och distribuerades till 9 000 skolor, men även enkäter, studieresor, workshops, skolprojekt, akademiska rapporter m.m. Från svensk sida skedde det mesta genom ideellt arbete, i Sydafrika med tidvis anställd projektledare. Projektet presenterades bl.a. vid IASL:s konferenser i Malmö 2000 och Durban 2003.

"Kan man bidra till uppbyggnaden av aktiva, utåtriktade bibliotek genom att, i stället för att bidra med resurser i form av medier och utrustning, försöka utveckla de mänskliga resurserna?" frågade Lena Lundgren i ett paper till Mötesplats inför framtiden i Borås 2004 (*Gör mänskliga resurser skillnad? Ett skolbiblioteksprojekt i Sydafrika*). Lena citerade i sin uppsats en forskarrapport kring projektet av Naiker och Mbokazi, som i sina case studies konstaterar att projektet genomfördes under en period då skolorna drabbades av stora ekonomiska nedskärningar och skolbibliotekariernas förmåga att hantera situationen var avgörande. "Their own capacity to cope with cutbacks, and develop their ingenuity and resourcefulness to provide and sustain an excellent and innovative service despite limited resources was the key."

Lena drar i sin uppsats slutsatsen att påverkan har skett på tre nivåer:

- På den första nivån uppger informanterna att de har blivit allmänt inspirerade av studiebesöket i Sverige och kontakten med de svenska projekt-deltagarna.
- På den andra nivån har informanterna gjort förändringar i sin verksamhet påverkade av de svenska intrycken.
- På den tredje nivån uppger informanterna att projektet har påverkat

Nu finns det ett nytt bibliotek i Lingelihle!

"En bibliotek kommer att betyda mycket för oss studenter. Det är viktigt för oss att vidga våra perspektiv och inte bara få den bild som skolbibliotekerna förmedlar" (Kara Oaxomon, gymnasiet från Lingelihle, Sydafrika)

Stöd BiS' insamling för böcker och andra media till det nya biblioteket!

Postgiro 33 53 16 -6

bis BIBLIOTEK I SAMHÄLLET

DIAKONIA

hela deras inställning till skolbibliotekets roll och uppgifter och förändrat deras arbetssätt.

Lena finner att projektet påverkat enskilda deltagare på alla tre nivåerna och citerar en av de sydafrikanska skolbibliotekarierna:

"The initial reaction at the start of this project when we learnt that we would be given no money was one of shock as we wondered how one could do anything without money. But we now realise that to be given money and not knowing how to put it to use, would be a worthless exercise with little lasting effect."

MASIZAME

Inom LPYL samarbetade vi med professionella bibliotekarier och lärarbibliotekarier.

Kanske tog LPYL för mycket av våra ideella krafter från Masizameprojektet, kanske hade vi gjort vad vi måktade med i Lingelihle efter sex intensiva år. I vår slutrapport till Forum Syd 1999 konstaterade vi att vi under projektiden gradvis fått revidera vår insats. Mer av våra insamlade medel kom att gå till el, telefon, kopiering och mindre till böcker än vi kanske föreställt oss från början. Så här kunde Masizames program se ut våren 1999:

18–22 januari: Om AIDS i samarbete med Advice office och Local clinic innefattande möte, seminarium, affischeringar, gudstjänst.

29–30 januari: 32 gymnasister får studievägledning och biblioteksinformation.

5–6 februari: Studievägledning för 40 avgångselever.

15–19 februari: Kampanj för att få människor att registrera sig.

8–12 mars: Valutbildning.

21 mars: Human Rights Day.

6–8 april: Slutspurt för att få folk att registrera sig.

Masizameprojektet som helhet har utgjort ett försök att mobilisera befolkningen i ett socialt utvecklingsprojekt som innefattar mera än att bygga upp ett bibliotek, som ju var den ursprungliga grunden för vår insats. Med tiden fick Masizame också mer böcker och videofilmer från provinsmyndigheten utöver det som våra pengar räckte till. Vårt direkt yrkesmässiga inflytande var begränsat, men efter en kritiskt utvärderande diskussion på plats mellan representanter för BiS och Masizame utvecklades en barnavdelning. Kanske var det våra eurocentriska glasögon som gjorde oss litet besvikna över att biblioteksverksamheten aldrig på allvar verkade lyfta...

BiS kontakter öppnade dock faktiskt för en stark fortsatt svensk närvaro; Lärarutbildningen vid Karlstads universitet och Vuxenskolan i samma stad har under många år haft ett lärarutbyte respektive en introduktion av studiecirkeln som form i Lingelihle.

INTE BARA SYDAFRIKA...

BiS internationella årtionde började med Sydafrika, men kom med tiden att beröra andra länder, främst USA, England och inte minst Kuba. Med 90-talet kom också en globaliseringsträvan på kapitalets villkor som skulle komma att hota bibliotekens kulturpolitiska roll.

I mitten av 90-talet upptäckte vi på allvar att BiS hade motsvarigheter i flera andra länder: KRIBIBIE i Österrike, Akribie i Tyskland, Information for Social Change (ISC) och LINK i England, Progressive Librarians Guild (PLG) i USA. LIWO från Sydafrika kände vi ju sen tidigare. Under resten av årtiondet växte det fram en "biblioteksarbetarinternational" med några stora gemensamma möten, ett i Washington 1998 och ett i Wien 2000. Däremellan förekom informella sammanträffanden på IFLA-konferenser och framförallt ett internetbaserat erfarenhetsutbyte.

Effekten på tidskriften bis blev att den tidigt kunde introducera den radikala internationella debatten kring filter på Internet-datorer (1999:2), handelspolitiska MAI/GATS (från 1998:2 och framåt), begreppet "social exclusion" och bibliotekens roll utifrån den engelska horisonten (1999:2 och senare nummer). En av PLG:s aktivister drog i USA igång en kampanj och lyckades förmå Harper-Collins att ge ut Michael Moores *Stupid White Men* o censurerad rapporterad i bis redan i nr 2002:3.

Hetaste frågan har dock varit Kuba, de (s.k.) oberoende biblioteken och USA:s roll. På mötet i Wien antogs efter en lång diskussion ett kompromissuttalande, som senare visade sig provocerande för några av dem som helt slutit upp på Kubas sida i striden. I uttalandet betonades vikten av ytt randefrihet och noterades tecken på intolerans mot olikttänkande, men lyftes också fram exilkubaners och USA:s otillbörliga ekonomiska och politiska interventioner, behovet av att häva handelsblockaden och tillskyndandet av ett aktivare utbyte med Kuba för att stödja biblioteksutvecklingen där. I bis 2000:4 finns uttalandet och dessutom återges 21 inlägg från den progressiva diskussionslistan knuten till sajten Progressive Librarians Around the World. Diskussionen kom att under det närmaste halvåret efter Wienmötet domineras av kubafrågan och den öppna diskussionslistan invaderades av långa exilkubanska inlägg. Till slut stängde Raimund Dehmlow, den tyske bibliotekarien, ner både den sajt och diskussionslista han stod som ansvarig för i frustration över situationen. Han kände att hans kritiska syn på Kuba

fick dåligt stöd bland övriga progressiva bibliotekarier och att diskussionen gått i stå.

Ur spillrorna uppstod en sluten lista, Progressive Librarians in Coalition (PLIC), för att fortsätta det internationella samarbetet på progressiv grund, så som den definierades i tio punkter. Den administreras av BiS och har ett femtiotal medlemmar från alla världsdelar med USA överrepresenterat och Asien underrepresenterat.

GLOBALISERINGEN OCH BIBLIOTEKEN

Var går gränsen mellan nytänkande och marknadstänkande när det gäller folkbiblioteken? En kanadensisk bibliotekarie beskrev redan i bis nr 2 1998 det hot som dåvarande förslaget till multilaterala investeringsregler, MAI, inom ramen för OECD, utgjorde. MAI försvann efter mycket motstånd och efterträddes av ett nytt tjänstehandelsavtal, GATS, som en del av WTO. EU-kommissionen verkar vilja byta ut kulturpolitik mot marknadspolitik när det gäller biblioteken och representerar även Sverige i WTO-förhandlingar som gäller GATS. Och utgör alltså inget stöd för att behålla en skandinavisk folkbiblioteksmodell. Det har bl.a. bis "Europa-korrespondent", den ständigt resande och grävande Siv Wold-Karlsen, vittnat om i många artiklar i bis.

Genom BiS internationella kontaktnät har tidningen också med stöd av artiklar från bl.a. Fiona Hunt, Naomi Klein och Ruth Rikowski tidigt publicerat kvalificerade analyser av de hot som marknadstänkandet utgör. Där Attac, som bis tidvis samarbetat med, misslyckats, har bis faktiskt lyckats, nämligen att få ansvariga svenska ministrar att uttala sig när det gäller den svenska inställningen till biblioteken och GATS!

PERSONLIGA RELATIONER STÄRKER

Vi kan se tillbaka på en period i BiS historia under vilken vi utvecklat ett starkt och brett engagemang för biblioteksutvecklingen i ett land i södra Afrika. Emellanåt har dock det "internationaliserade" BiS mött litet svårare, kontroversiellare och abstraktare frågor.

Men parallellt med kampen mot GATS intrång på biblioteksområdet, den knepiga kubadiskussionen, de små ljusglimtar i form av bibliotek och lästugor i den dystra Palestinaröran BiS-insamling till Tamer Institute, ALMA-pristagare 2009 och det svåra, men uppfordrande, arbetet mot social utestängning finns det ljusa, hoppfulla: de fortsatta och konkreta kontakterna med enskilda bibliotekarier och projekt i Sydafrika och nätverket av biblioteksarbetare också i andra länder. Tillsammans blir vi starkare.

Texten är en lätt reviderad version av ett bidrag till *Jag heter Lena och jag har försökt göra något. Vänbok till Lena Lundgren*. Sthlm 2006. Mycket LPYL-material finns samlat på BiS hemsida: www.foreningenbis.org/lpyl/

MALIN ÖGLAND

Intryck från Sydafrika

INFÖR STUDIERESAN till Sydafrika hade jag tänkt igenom olika svenska sånger som jag kunde sjunga för barnen om det blev tillfälle. Jag kom på att "I ett hus vid skogens slut/liten tomte tittar ut" var ett utmärkt exempel. Med hjälp av sångens rörelser kunde jag säkert berätta sångens innehåll. Och utanför en liten skola utanför Mtata hade jag plötsligt ett femtiotal barn framför mig, så jag började sjunga. Två takter in sjöng alla barnen med. Svensk visa, va? Pyttsan!

PÅ VICEROYS skola var vi hedersgäster. Alla var där. Ett stort podium var uppbyggt där vi satt uppradade. Eleverna uppträdde med danser, egna texter, små teaterstycken. Och vi höll tal. Till slut var det byns hövdingens tur att hålla tal och han skrek så att ingen kunde missa hans budskap: "access to information is the key to the future"! Skolbiblioteket var den enda byggnaden som hade tillgång till el. Där hade man datorer och snart tillgång till Internet.

JUNE BAATJES och jag var på väg i bil från Knysna till Kapstaden. Jag hade bytt av June bakom ratten och när jag körde kom jag ikapp en lastbil med massor av män på flaket. Efter en stund uppmärksammade de oss och började vifta med armarna, peka och skratta. De skrattade så mycket att jag började känna en viss osäkerhet. Jag förstod inte vad det var som var SÅ roligt. June kände av min olust och förklarade: "den som kör bilen är chaufför och underställd den som sitter bredvid. Nu ser de att en vit kvinna kör bilen och bredvid henne sitter en svart kvinna. De ser det nya Sydafrika".

Foto Lena Lundgren

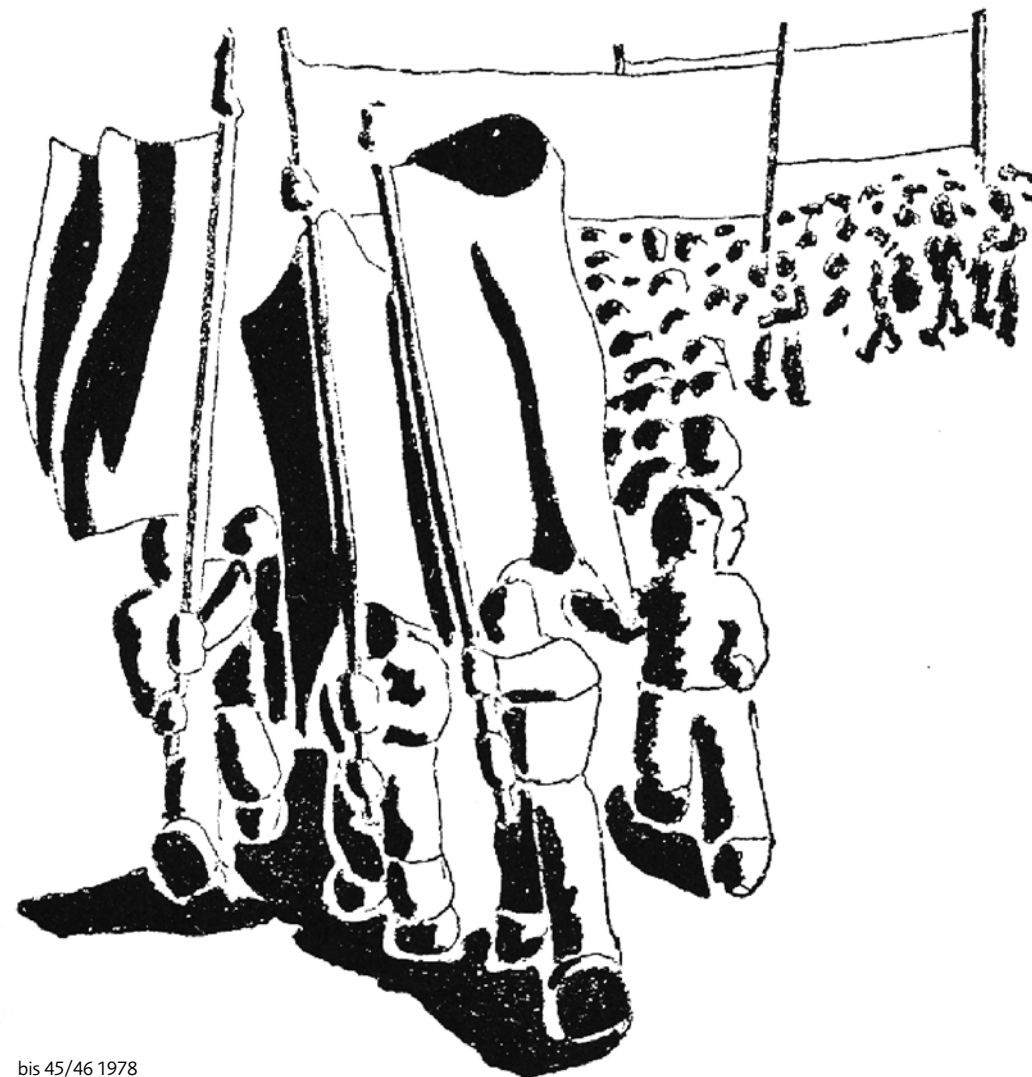
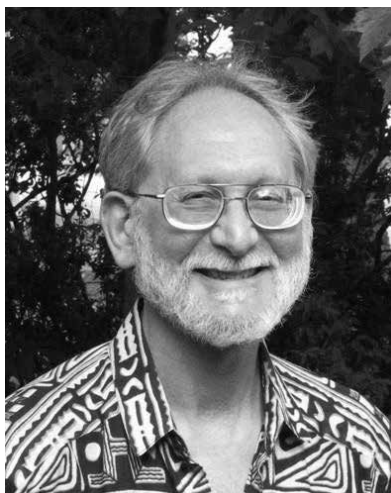
The 1990 Stockholm IFLA Meeting and the Struggle for South Africa

“[The New York Public Library] does not get involved with Mickey Mouse politics.”

(Richard DeGennaro, Director, New York Public Library, Rutgers University colloquium, 1990)

THE QUOTE ABOVE illustrates the attitude of a large portion of the mainstream library leadership toward the international cultural boycott of apartheid South Africa in the 1980s and early 1990s. Unfortunately, this attitude was not limited to the US, and extended in an even more extreme way to many European librarians who with their US partners controlled the leadership of the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) in that time period. The IFLA executive officers and staff actively tried to prevent any meaningful international action concerning the cultural boycott. The 1990 demonstration against IFLA's continued support for apartheid took place outside the Stockholm conference center. It was a result of IFLA's intransigence concerning South Africa. But I am getting ahead of myself. First we need a little library history to put the demonstration in context.

IFLA is a small international nongovernmental organization, and it relies on grant funding from national governments and international governmental organizations for many of its programs and activities. Unesco has been a major funding partner, but in 1970 Unesco passed a strong resolution against apartheid in South Africa and called for IFLA to break relations with apartheid institutions and associations. IFLA did not immediately respond, and Unesco suspended its relationship in 1971. IFLA surveyed all its South African members in 1972 to determine if these institutions were implementing apartheid policies in their libraries. At the same time, IFLA asked the South African Library Association (SALA) to

bis 45/46 1978

Ill. Arne Johansson

withdraw from the Association. SALA withdrew and Unesco lifted its suspension. IFLA went further by removing voting rights for all its South African institutional members in 1974. The history then takes a strange turn. 1976 was the year of the Soweto Uprising. South African police massacred Soweto school children when they demonstrated against a new government policy instituting Afrikaans as the language of instruction. The students stated that Afrikaans was the “language of the oppressor”. The international community reacted strongly to the deaths of these school

children, thus revitalizing the international movement against apartheid and the South African regime. It is therefore hard to imagine that IFLA restored voting rights to its South African members in 1977, but that is indeed what happened. The IFLA Executive Board justified its action by citing improved conditions on the ground. Instead, IFLA should have acknowledged the worsening conditions in South Africa at that time. However, Unesco took no further action and the IFLA leaders did not have to again contend with intense financial pressure to maintain their retrograde position for some years. The IFLA Executive Board again surveyed the policies of the South African IFLA member institutions in 1983 but took no action.

This author got involved in 1985 at the Chicago IFLA meeting where E.J. Josey bravely interrupted the first plenary session when he stood up in the audience and called for excluding the South African apartheid institutions from membership. This caused quite a stir and motivated an ad hoc international group to propose a resolution to the IFLA Council, which passed by an overwhelming vote. The resolution made Josey's plea into policy but the resolution was never implemented. An ad hoc group met with the IFLA Presidents and Vice-Presidents at every conference after that during the 1980s, but the officers always found some way to delay action by taking another survey or commissioning another report. Furthermore the IFLA Executive Board argued that it could not determine the definition of an apartheid institution. This writer and others argued that in some cases, there should be no debate. For example, all government libraries were mandated to follow the apartheid policies of the government. In 1989, the Archives/Libraries Committee of the African Studies Association (US) wrote to Paul Nauta, then Secretary General of IFLA, noting its support for the 1985 resolution and specifically referred to the membership of the Library of Parliament (Cape Town), the South African Library (Cape Town), and the State Library (Pretoria).

The IFLA Council passed another resolution at the 1989 Paris conference that again called for the reconsideration of the membership of South African IFLA members. IFLA Headquarters reluctantly issued the *Report of the Working Group on South Africa to the Executive Board of IFLA, Spring 1990* on July 20th of that year. The Working Group was Chaired by Patricia W. Berger (US), and included members from Senegal, Jamaica, United Kingdom, and Nigeria, and a representative from the IFLA Executive Board. The Working Group Report made a number of progressive recommendations, including the implementation of the 1985 resolution. However, the IFLA Executive Board rejected almost all of the report. In a memo to the members of the Working Group, Chair Patricia Berger characterized the IFLA Executive Board's response this way: "...The document is a disgrace. As a librarian and a member of the American Library Association, I am ashamed that librarians wrote it and mortified that one of its members is a US

colleague who is also a member of ALA."

The intransigence of the IFLA Executive Board, officers and staff could not have been more clear. It was time to go further, and members of the ad hoc IFLA group decided to network with the Swedish anti-apartheid community as well as Swedish progressive librarians to hold a demonstration outside the Stockholm conference venue in August 1990. The idea was to publicly pressure the IFLA leadership to implement the cultural boycott in compliance with the IFLA Council's 1985 and 1989 resolutions. This author was one of the protesters.

The majority of the organizing committee included progressive South African librarians living either in South Africa or in exile. Eight organizations sponsored the protest and they are listed on the flyer: The African National Congress of South Africa (ANC), the Library and Information Workers Organization (LIWO, South Africa), the Resource Center Forum (Durban, South Africa), the National Education Union of South Africa (NEUSA), the Progressive Librarians Guild (USA), the Social Responsibilities Round Table (SRRT) of the American Library Association, Bibliotek i Samhalle (BiS), and the Isolera Sydafrika Kommittén/Isolate South Africa Committee (ISAK, Sweden).

Stockholm was a perfect place for this demonstration because it had such a strong anti-apartheid movement. ISAK represented 66 Swedish national popular movements. Members opened up their headquarters for us to make posters, signs, and flyers? and help with all the logistical arrangements. It was also wonderful to find an alternative library organization (BiS) ready and willing to pitch in. Together we distributed over 800 flyers and greatly angered the IFLA Secretary General and officers. IFLA's do nothing politics was exposed to the world.

This is not the place to go into the details of what happened next. Suffice it to say that IFLA itself never did implement any anti-apartheid policies in the 1980s or early 1990s. However, the struggle within IFLA played its small role as did countless other struggles that finally helped overthrow the institutionalized racist system in South Africa. The participants should be congratulated for their work. BiS has a place of honor in that struggle.

WHITE PERSONS ONLY
THIS BEACH & THE AMENITIES THEREOF
HAVE BEEN RESERVED FOR WHITE
PERSONS ONLY BY ORDER
PROVINCIAL SECRETARY

NET BLANKES
HIERDIE STRAND EN DIE GERIEWE
"DAARVAN IS NET VIR BLANKES"
AANGEWYS OP LAS
PROVINSIALE SEKRETARIS

Library practice for young learners (LPYL)

THE TRANSITIONAL YEARS of the 1990s in South Africa were an intense political period taken up with dismantling the apartheid regime that had entrenched a system of racial hierarchy and discrimination, and kick-starting democracy. Education, particularly the curriculum, had been an important site of struggle, in that social transformation project. Inseparable from teaching the curriculum is the matter of teaching and learning resources, and how they are organised (often in the form of school libraries) so they can be used over many years in groups and for individualised learning. In South Africa's schools these resources were a stark example of injustice and race-based inequality, with almost all schools for black learners without any library services. One of the key challenges in preparing for democracy was re-imagining schooling and all its constituent parts. Thus, after 1994 the education system was driven by three overarching priorities: to increase access to education, equality across the system, and quality teaching and learning. A new path in a different direction was charted. Though this path has not 'realised its full potential' yet, as it progressively functions, the new path – the “new space” of a non-discriminatory and democratic schooling system in South Africa – is slowly emerging, taking direction, form, and being followed.

At the outset of the transitional period I was among the policy analysts who identified school libraries as a neglected field albeit a critical component of curriculum reform. Although the new curriculum approach that began to be rolled out in 1997 clearly required teachers and learners to draw on a variety of sources and in diverse forms, it seemed that the curriculum planners were somewhat disconnected to those who were talking about school libraries. Probably many of them had only encountered a libra-

ry once they were studying at the university, and therefore they did not readily see the connection between the new curriculum's teaching and learning resource implications and school libraries and librarians. As a result those who were involved in school library work tended to be only on the margins rather than central to the important curriculum reform process. National conferences and workshops that explored diverse models for school libraries and how these models could enable the curriculum where well attended by an enthusiastic school library sector. It was in this context and climate that BiS began to work with South African school librarians.

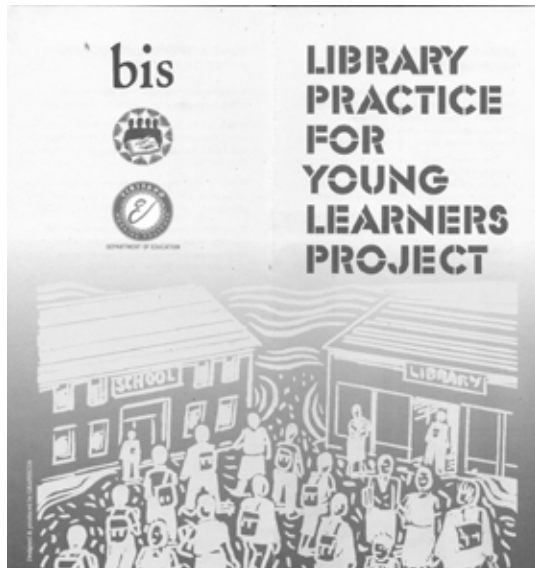
Initially a small BiS delegation visited South Africa and linked up with the anti-apartheid activists from the Library and Information Workers Organisation (LIWO). As the link strengthened between the organisations, discussion turned to ideas about ways to effect school library development in South Africa and how that might be achieved through ongoing collaboration activities. Slowly the path across the neglected field became worn by our joint footsteps as South African and Swedish library activists began to walk the same path together.

We devised a multi-phased programme that saw several exchange visits for teams from Sweden and South Africa to visit and learn about each other's homes, towns, schools and libraries. Although in Sweden the team comprised BiS members, in South Africa we concentrated on school librarians and invited the nine provincial education departments to identify suitable candidates to participate in a multi-year project that became known as the Library Practice for Young Learners (LPYL). The idea driving the programme was that the investment in numbers of librarians would be longer lasting, more effective for the development of school library services, and have a multiplier effect in the long term than the building of one library or purchasing of equipment and a few material resources that quickly become worn out. By involving the education authorities to identify candidates, the programme animated and inspired education leaders to greater school library provision and on-going support to these librarians who often worked alone in difficult and remote conditions. Thus, the programme was structured to strengthen the sup-

"A revolution that does not produce a new space has not realised its full potential."
(Henri Lefebvre, 1991)

LPYL-möte i
Johannesburg 2000

port links between district officers and school librarians and give the school librarians opportunities to establish and work with committees, develop their planning and budget management skills and try out strategies to network with public librarians and other social support services.

My participation in this project was on a number of levels. I was one of the project planners, co-writing the proposals and negotiating the partnership of South Africa's Department of Education and participation of the senior national and provincial officers responsible for school library services and teaching and learning resources. In several provinces these two functions were located within the same directorate. In the first phase when BiS's partner was LIWO I held the position of LIWO's projects co-ordinator and therefore also re-

ported on the project. Unfortunately, the political dynamic changed in South Africa so that development initiatives in education were repositioned within government structures and civil society went through a lull. Several key LIWO members also moved abroad. LIWO struggled to function and eventually it closed down as an organisation. However, with BiS's agreement, we transferred the LPYL project to the Education Policy Unit (Natal), a university-based non-governmental research organisation, which I led. This ensured continuity for the work of the project. Thus, in the second phase of the project, I continued to play co-ordinating and accountability roles, overseeing the activities of the project and reporting to the various partners.

We appointed a project co-ordinator who was responsible for the day-to-day work of the project. The co-ordinator travelled across South Africa's nine provinces to liaise with and support the participating school librarians and organising development meetings and workshops with district and provincial officers. The exchange study tours for the South African and Swedish teams continued to be an important development experience for all participants, which strengthened bonds of understanding, partnership and friendship. In South Africa the tours were to the participating schools in rural areas as well as townships. The tours also involved workshops, project meetings and conferences. A variety of materials were developed that can be used among school librarians and their colleagues as they endeavour to develop libraries that support teachers and learners as they engage with the taught curriculum.

Although I did not participate in any of the study tours to Sweden, I was in regular contact with the BiS members who were leading the project. While on a study trip to the United Kingdom I was invited to present a seminar at a BiS Annual General Meetings. I also had opportunity during that trip and on other occasions to visit some of the public libraries where BiS members were employed and to hold meetings to discuss the progress of the LPYL project. In all my contact and engagement with BiS over the years of the project my lasting impression of the BiS members with whom I have met and worked is of hard-working and dedicated professionals who are deeply concerned about social issues and communities in the world around them and afar off, and who have struck a good balance between their professional work, social activism and a generous enjoyment of sharing and living in society.

Since the project completed its work in South Africa several years ago, the education authorities have trodden different paths, no less important and no less interesting. Provincial education departments have gone on to strengthen their directorates that are responsible for establishing and supporting school libraries and providing learning and teaching support materials. Many of the leaders in these directorates were active in the LPYL project and developed professionally through their collaboration with BiS members. I too have followed a career trajectory that has led me away from working with school librarians on a regular basis, though I have had the opportunity of assisting one provincial education department to formulate a reading policy that complements its provincial school library policy, developed in the aftermath of the LPYL project. Since the completion of the LPYL project I have not encountered another similar collaborative development project for school librarians working in disadvantaged schools across South Africa's nine provinces. The work of BiS in South Africa, therefore, was special.

There is still an enormous amount of work to do in South Africa to provide school libraries in schools that serve the poorest children. There is still a lot of work to do for opening up a new space in the mindset of many education planners and school leaders so that a school library with a professional librarian post is a norm in all schools. The full potential of South Africa's social "revolution", more commonly referred to as social transformation, may not have been realised fully yet; but we have gone way beyond where we were in 1994. Time brings new breezes to blow across the intermingled footprints left on the path by BiS members and South African school librarians during the LPYL project. It's not worthwhile to try to resist this inevitability. Rather there is comfort in the knowledge that despite the distances between our countries, we are many who continue to walk, sometimes creating similar new paths, inspired by ideas about a better society, easy access to teaching and learning resources and a quality free education for all.

Bibliotek i Samhälle: Long May You Live!

IN THIS LITTLE UNCONVENTIONAL book chapter, I share my informal impressions of BiS (that are informed by more formal writings). Because my thoughts are varied (some layered and some stark), I have laid them down here as individual points that can be built into scaffolds. I trust that individual readers will cut and paste, rearrange and rebuild these ideas. I plan to task my students with just that challenge!

FORTY TOASTS TO BIS:

1. BiS has a colourful family history – always ripe for telling and retelling.
2. BiS is intellectual, not property.
3. The roots of BiS grow upwards from the depths of the 1930s progressive library movement.
4. BiS was born in the throws of the 1960s social responsibility library movement.
5. BiS jumped on board – and indeed helped to shape – the Internet library revolution of the 1990s.
6. BiS helped nurture the global and intercultural critical library movement of the 21st century.
7. The critical library movement has identifiable sites (and faces) in numerous regions. And one of the most recognizable of these sites is BiS. Others are tabled below:

1939–1944: Progressive Librarians' Guild (PLG) – USA

1969: Social Responsibilities Round Table (SRRT) of the American Library Association (ALA) – USA

1983: Arbeitskreis kritischer Bibliothekarinnen und Bibliothekare (KRIBIBI) – Austria

1988: Arbeitskreis kritischer BibliothekarInnen (AKRIBIE) – Germany

1990: Progressive Librarians Guild (PLG) – USA

1990: Library and Information Workers Organization (LIWO) – South Africa

1994: Information for Social Change (ISC) – UK

2000: Círculo de Estudios sobre Bibliotecología Política y Social (CEBI) – Study Circle on Political and Social Librarianship – Mexico

2001: Progressive Librarians' International Coalition (PLIC) – Sweden

2003: Grupo de Estudios Sociales en Bibliotecología y Documentación (GESBI) – Social Studies Group on Librarianship and Documentation – Argentina

2005: Progressive African Library & Information Activists' Group (PALIAct) – Africa

2005: Librarians Without Borders – Canada

8. BiS offers the world a non-governmental and unofficial complement and counter to the official library bodies that exist, from IFLA on down.
9. Groups like BiS offer viable ways for street-level library workers to participate in their field – where in many instances and circumstances they have neither the cultural capital nor the economics to access the elite library networks.
10. The individual library workers that form and sustain groups like BiS best enact precious and precarious library core values, alongside sister social actors such as journalists, writers, artists, publishers, illustrators, and others who make-up the global information justice movement.
11. BiS has sustained itself for 40 years because it effortlessly and relentlessly ties and binds librarianship to its realities – social, cultural, political, ideological, philosophical, technological, economic, and legal – all moving targets.
12. The absence of an authentic collective memory of librarianship creates a need for ongoing work that continues to document BiS, explain BiS, and sustain BiS.
13. BiS believes in the free circulation of people and ideas.
14. Reactive internationalization of librarianship (and library education) rooted in cultural supremacy, oppression, exploitation, and the promotion of global market fundamentalism threaten BiS and its natural extensions beyond borders.
15. BiS enacts education, freedom of the press, and ethical aid and development.
16. BiS redefines the nature of library work.
17. BiS permits labour and unions as library subjects equal to management rights.
18. BiS models kindness amongst library folks, community building within library circles, freedom of speech for library workers; and leadership in personal and professional risk taking.
19. BiS does not rely on financial resources as the solution to library problems.
20. BiS cautions against the ill effects of knowledge economy.
21. BiS has elegant rhetoric.
22. BiS is not exclusive.
23. BiS is a multigenerational group.
24. BiS is not bound to Swedish language.
25. BiS seeks contribution, not control.
26. Some words and phrases that can be used to describe various local and global aspects of BiS over time are (but are not limited to): collective, grassroots, participatory, alternative, socialist, engaged, critical, progressive, free, emancipatory, interventionist, activist, advocate, radical, independent, outreach, community development, resistance, organization, cooperation, educator, school, principled engagement, anti-capital, solidarity, platform, exhibition, equality, plurality, cooperative, accessible, and egalitarian.
27. BiS is non-commercial.
28. BiS contributors have urgent purpose.
29. On the world stage, BiS respects diversity in regards to political, legal, economic, ideological, technological and cultural contexts of the countries and communities in which library workers live and labour, as well as more personal factors such as the gender, gender expression, class, sexual orientation, citizenship, disability, ethnic origin, geographical location, language, political philosophy, race or religion of library workers themselves.
30. BiS plays a role in preserving and supporting the ideals of civic liberty and civic identity at home in Sweden as well as in more volatile parts of the world.
31. BiS is interested in how process and structure both aid and impede library work.
32. BiS understands that rights come with responsibilities.
33. BiS has helped us (me included) to see that many elements of the Universal Declaration of Human Rights (1948) relate particularly to core

library values, information ethics, and global information justice. These elements include (but are not limited to): respect for the dignity of human beings (Art. 1); confidentiality (Art. 1, 2, 3, 6); equality of opportunity (Art. 2, 7); privacy (Art. 3, 12); right to be protected from torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment (Art. 5); right to own property (Art. 17); right to freedom of thought, conscience and religion (Art. 18); right to freedom of opinion and expression (Art. 19); right to peaceful assembly and association (Art. 20); right to economic, social and cultural rights indispensable for dignity and the free development of personality (Art. 22); right to education (Art. 26); right to participate in the cultural life of the community (Art. 27); and, right to the protection of the moral and material interests concerning any scientific, literary or artistic production (Art. 27).

34. BiS can help us to realize three new human rights: the right to communicate; the right to natural resources; and, the right to participation in humankind's heritage.
35. BiS, both locally and globally, counters library neutrality with respect to cultural, political, and economic matters.
36. BiS can see the library as a point of resistance and thus takes a professional interest in broad issues such as sustainable development, pandemics, poverty, war and peace, torture, destruction of cultural resources, and government intimidation.
37. BiS has children; some are unfound – as yet.
38. For forty years BiS has been a site for intelligent action.
39. BiS endures as a rare place for library workers to take refuge. We should protect it (internationally) as a safe haven for people and ideas.
40. BiS could be appropriated or even obliterated.

HAPPY BIRTHDAY BIS LONG MAY YOU LIVE

I have helped to provide documentation about the historical development of progressive or critical librarianship in some of my writings (the most important of which are noted below):

(2008). *Biblioteconomía y derechos humanos: una guía para el siglo XXI*. Gijón: Ediciones Trea, S.L.

(2001). *Intellectual freedom and social responsibility in American librarianship, 1967–1974*. Jefferson, NC: McFarland & Company, Inc. Also translated into Japanese.

(2000). Intellectual freedom within the profession: a look back at freedom of expression and the alternative library press. *Counterpoise: For Social Responsibilities, Liberty and Dissent*. Vol. 4(1/2), pp. 10–16. Selected for reprint in 2002 in *Alternative Library Literature 2000–2001: A Biennial Anthology*. Pages 35–42. Also reproduced as a special issue of *Library Juice* 6:6 - March 14, 2003.

(2004). Internet AND Intention: an infrastructure for progressive librarianship. *International journal of information ethics*. Vol. 2(11): 18 pages. [In summer 2005, the journal name changed to *International Review of Information Ethics*].

(2008). An introduction to librarianship for human rights. In Abdi, Ali A. & Shultz, Lynette (ed.) *Educating for Human Rights and Global Citizenship*. Albany, NY: State University of New York Press. Pp. 205–221.

(2007). *Librarianship and human rights: a twenty-first century guide*. Oxford: Chandos.

(2007). Librarians and Information Justice. *Academic matters: the journal of higher education*. October, pp. 24–25.

(2003). Pioneering progressive library discourse. In Roberto, Katia & West, Jessamyn, *Revolting librarians redux: radical librarians speak out*. Jefferson, NC: McFarland & Co. Pp. 137–142.

(2006). Unbossed and unbought: Booklegger Press the first women-owned American library publisher. In Danky, James P. & Wiegand, Wayne A. (ed.). *Women in print: essays on the print culture of American women from the nineteenth and twentieth centuries*. Madison: University of Wisconsin Press. Pp. 126–155. Available in print and as an online book.

Än sen då?

“... bibliotekspersonalen i Sverige idag måste släppa bokvagnen för en stund, skapa sig lite egna åsikter om vad det egentligen är vi håller på med och börja uttrycka dem.”

Foto Ole Bernt F. Helgås

Var förs dagens biblioteksdebatt?

DET ÄR FRÅGAN som jag ombads ta ställning till och vidareutveckla i mitt bidrag till denna antologi. Efter en del funderande har jag kommit fram till att frågans svar blir: Det gör den inte!

Som student på BIVIL (Biblioteks- och informationsvetenskap i Lund) uppmanades jag och mina kurskamrater ofta att ta del av den aktuella biblioteksdebatten, och att skapa oss egna uppfattningar om de saker som diskuterades där. Vi läste *bis* och *Biblioteksbladet*, prenumererade på *Biblist* och gjorde vårt bästa för att hålla oss uppdaterade kring vad man pratade om just då. Det var självklart för oss som blivande biblioteksmedarbetare, att ha en uppfattning om hur det samhälle såg ut som vi en dag skulle verka i. Vilka politiska beslut påverkade bibliotekens möjligheter att bedriva verksamhet, vilka nya vetenskapliga rön satte gamla arbetsmetoder under lupp, vilka nya krav ställde kulturkonsumtionens utveckling på bibliotekens tjänster, etc. Många av oss såg med tillförsikt fram emot den dag då vi skulle få lov att applicera våra teoretiska kunskaper i ett praktiskt sammanhang, när vi väl var ute i arbetslivet. Det var nog fler än jag som, när den dagen väl kom, blev snopna över att upptäcka att det inte alls var det som förväntades av oss. Ute på arbetsplatserna existerade inte den debatt vi ägnat oss åt under utbildningen. Idag har jag arbetat heltid på bibliotek i snart fem år, och jag tycker tyvärr fortfarande att det är så. Biblioteksdebatten finns, men den uppmärksammas inte – eller väldigt sällan – på de organisatoriska nivåer som ligger närmast den genomsnittlige besökaren, d.v.s. på folkbiblioteken.

En direkt effekt av det blir att de som använder folkbiblioteken inte heller inser att vår bransch omfattar aningen fler aspekter än bokutlåning. Det är inte att undra på – om inte vi som bemannar biblioteken är medvetna om dessa andra aspekter (av vilka kan nämnas bevarande av kulturarvet, folkbildning, förmedlande av fri information till alla medborgare efter behov och förutsättningar, främjande av utbildning och kulturupplevelse m.m.) så kan vi ju inte begära att någon utomstående ska känna till dem heller. Ändå konfronteras vi med fragment av debatten dagligen, i våra informationsdiskar och bland våra bokhyllor. Jag får t.ex. ofta höra från biblioteksbesökare att det hade varit praktiskt med ett gemensamt bibliotekskort för alla bib-

liotek i hela Sverige. Det händer också att barn och föräldrar undrar varför vi inte har Disney-böcker, och ibland är det någon besökare som beklagar att vi i personalen inte längre sköter utlån och återlämning över disk, utan att allt ska vara så automatiserat nu för tiden. Se där: gemensam nationell bibliotekspolitik, brukarstyrda medieinköp och hjälp till självhjälp – tre stora spörsmål som i princip ständigt är föremål för debatt. Krångligare än så är det inte att knyta den svärgripbara bibliotekspolitiken till det vardagsnära arbetet.

En annan faktor som försvårar för gemene man att engagera sig i debatten kan vara att vi inte har någonstans att samtala om dessa frågor. *Biblist* är en av de mest besökta webbaserade branscharenorna, och där bollas dagligen tiotals olika ämnen, som vart och ett lockar ett varierande antal deltagare. Men inte heller här är himmelen så vid som man skulle önska och det är inte alltid de mest intellektuellt stimulerande ämnena som ges utrymme. Under den senaste tiden har vi som läst *Biblist* kunnat ta farväl av en hand-

III. Hans Millgård

full mycket aktiva debattörer, som samtliga hoppat av listan och angivit samma skäl till varför: De upplever att man uppfattar dem som för högljudda, för åsiktsstarka, att de inte längre är välkomna i diskussioner och att deras framtida karriärer rentav kan komma att påverkas negativt av deras engagemang i debatten. Jag har själv upplevt hur självutnämnda åsiktskommisrarier har lagt sig i en diskussion just som den gått in i den mest vitala fasen, och meddelat oss som samtalat att man inte är intresserad av att läsa våra inlägg och att vi borde flytta vår diskussion någon annanstans. Jag uppfattar det som djupt osolidariskt när enskilda personer tar på sig rollen som linjedomare och med myndig stämma talar om för alla andra i gruppen vilka samtalsämnen som går an eller inte. Den psykologiska effekten av så-

dana uttalanden blir att de som hängivit sig åt det numera fördömda samtalet känner sig utpekade, skambelagda och kanske i viss mån även hotade. Överlag anser jag att det råder en ganska låg "nätikett"-nivå i detta forum, vilket bl.a. visar sig genom osignerade inlägg, oförsämda repliker till andra medlemmar etc. Det kan också vara en bidragande orsak till att biblioteksdebatten inte når så långt som den skulle kunna. Vem känner sig inspirerad att bolla iväg ett samtalsämne till en mottagare som kan komma att avvisa dig?

Jag vill hävda att den här tendensen är farlig för biblioteksverksamhetens utveckling. I ett sterilt debattklimat föds inga storslagna idéer, det säger sig självt. För ett verksamhetsområde som vårt, där kulturupplevelse, akademi, samhällsinformation, fritidsvanor och fortbildning ska förenas under samma tak och samtidigt vara en efterfrågad samhällsresurs, är bristen på storslagna idéer en dödlig sjukdom. Vad händer med yrkesstoltheten i en sådan miljö? Om man inte får slå sig för bröstet emellanåt och säga: "Jag vill förändra världen, vem vill vara med?" finns risken att man degraderar sig själv till den plattaste, mest klichéartade roll en bibliotekarie kan råka ut för – bokstämplarens – en håglös, understimulerad kulturkofta till offentlig tjänsteman, som rutinmässigt utför sina själlösa sysslor tills man går i pension. En sådan yrkesroll kan aldrig vara bra för självbilden, eller för yrkets utveckling.

SLÄPP BOKVAGNEN!

Jag ser ett samband mellan en bibliotekariekår som inte självmant lyfter blicken bortanför den egna bokvagnen för att spana, samtala och debattera kring vad de ser och en yrkesgrupp med låg status, dålig ekonomi och höga ohälsotal. För att klippa denna osunda navelsträng, som inte tillför näring utan tvärtom suger must och lust ur personen, anser jag att bibliotekspersonalen i Sverige idag måste släppa bokvagnen en stund, skapa sig lite egna åsikter om vad det egentligen är vi håller på med och börjar uttrycka dem.

Kanske bidrar det också till att övriga Sverige får upp ögonen för vilken oerhört viktig verksamhet vi driver, och börjar uppskatta oss efter förtjänst!

Nick Jones

Om biblioteket som plats

ATT FÖRENINGEN BiS fyller 40 år betyder att ett stort och spännande stycke biblioteksdiskussion fyller jämnt, och det känns hedrande att få vara med och uppmärksamma det i den här boken. Föreningens namn "Bibliotek i Samhälle" berättar mycket om varför jag sökte upp den och om varför den har varit betydelsefull för mig. Jag ser det som att föreningen ofta lyfter fram något, som jag saknar i många andra bibliotekssammanhang. I BiS pratar man om bibliotekets betydelse och roll i förhållande till de ständiga förändringar som sker i världen och samhället. Anslaget är nyfiket, kritiskt, öppet, men också väldigt positivt och entusiastiskt då man säger att det som görs på bibliotek, men även det som inte görs, är viktigt. Jag kan hämta kraft från föreningens engagemang och driv. Det vore smickrande och roligt om du som läser den här texten, med dess försök att fundera och resonera, kan se grundläggande likheter med BiS biblioteksengagemang.

Jag har i tidskriften bis, men även i andra sammanhang, försökt skriva om folkbiblioteket "för alla", om hur folkbiblioteket med verksamhet, förhållningssätt, medier, men också som plats kan verka exkluderande. Sedan en tid tillbaka har jag funderat mycket kring platsen folkbibliotek. Hur sorterar man människor på denna plats? Vem känner sig hemma? Och vem är borta? Och vad menar man med att folkbiblioteket är ett offentligt rum, en allmän plats? Dessa frågor utgör ett tankespar som jag letar mig fram på och här vill jag göra några nedslag i resonemang som detta letande resulterat i.

FÖR DET FÖRSTA: SMUTS

Det finns många fördelar för bibliotek att vara placerade på platser, eller i anslutning till platser, som många människor regelbundet besöker och rör sig på. Trots dessa fördelar tror jag att det kan vara nyttigt att fundera på om en placering i exempelvis ett köpcentrum kan medföra andra kanske mindre synliga konsekvenser. Jag tar köpcentrumet som exempel eftersom jag arbetar på ett bibliotek i ett köpcentrum. Kan det möjligen vara så att köpcentrumet hjälper folkbiblioteket att nå många, men att det samtidigt försvårar för folkbiblioteket i dess strävan att nå alla?

I boken *Vi vantrivs i det postmoderna* skriver sociologen Zygmunt Bauman

att den "otillräcklige konsumenten" – fattiga och hemlösa som inte kan delta i marknadens spel – är vår samtids "smuts". I *Purity and Danger: An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*, som gavs ut i mitten på 60-talet, skriver socialantropologen Mary Douglas, att man kan lära sig mycket om ett samhälle och dess moral genom att studera dess smuts. Hon menar att en förståelse för vad det är som gör att något betraktas som smutsigt eller rent i ett givet samhälle, ger kunskap om grundläggande klassificeringssystem som bestämmer hur det sociala livet är ordnat. Smutsens betydelse är symbolisk. Det som är rent och respektabelt är det som passar in. Smutsen är det som blir över om en bestämd ordning ska upprätthållas. Ett föremål är inte smutsigt i sig utan bara i relation till huruvida det befinner sig på rätt eller fel plats enligt gällande system. Sås till måltiden på en tallrik är sås på rätt plats. Sås på en skjortkrage är smuts. Att använda tunnelbanestationen på sin väg till och från platser är ett riktigt användande. Att använda tunnelbanestationen som sovplats är smuts. Vad som är smuts bestäms utifrån olika sammanhang och kan göras med olika grund såsom kön, klass, ålder, social tillhörighet, ras etc.

Smuts symboliserar det som hotar och kränker ordningen och avlägsnandet av smuts ses som något positivt. Det är ett sätt att organisera omgivningen, återställa ordningen och se till att det blir "snyggt och tryggt". En artikel i *Dagens Nyheter* från den 17 oktober 2007 använde Moderaternas valparoll för Stockholms stadsmiljö "Snyggt och tryggt" i sin rubrik. Artikeln handlade om inglasningen av Sergels torg i Stockholm. När artikelförfattaren förhörde sig om syftet med inglasningen så svarade en representant från polisen: "Vi vill få bort missbrukarna, invandrarna, ungdomarna, uteliggarna och gratisätarna – det ska bara vara vi där." Orenhet tillskrivs många gånger människor som ett "vi" av någon anledning uppfattar som farliga. Orenhetsstämpeln fungerar även den som en sorts polis som skyddar de ärliga mot de oärliga, de respektabla mot dem som inte är respektabla och de etablerade mot de utanförstående. (Det finns många fler exempel än inglasningen av Sergels torg på den ökade medvetenheten om det offentliga rummets betydelser.) Förslagen om att förbjuda tiggeri och experimenterandet med nolltolerans är andra exempel. Ett internationellt exempel på samma tema hämtar jag från författaren Mike Davis bitande skildringar av utvecklingen i Los Angeles där han myntar begreppet "Bumproof Benches" för att beskriva bänkar som utformats för att förhindra hemlösa att ligga på dem.

Olika rum tillskrivs olika användningsområden. Man tydliggör hur man bör använda ett rum och i samma stund hur man inte bör använda det. Socialpsykologen Erving Goffman skriver i boken *Jaget och maskerna* om det vardagliga samspelet mellan människor. Vi spelar en roll då vi presenterar våra egna jag inför andra människor. Goffman gör en distinktion mellan de bakre och de främre regionerna. Den distinktionen kan illustrera en strävan efter renhet och därmed en strävan bort från smuts. De främre regionerna syftar på de rum som är offentliga, där individen hela tiden är tillgänglig för

andras blickar. Det är i dessa regioner man spelar upp olika roller och visar upp sina yttre fasader. De bakre regionerna däremot syftar på de rum där man kan slappna av, "vara sig själv" och göra det man inte skulle göra inför andras blickar – inklusive att förbereda sig för att framträda i ett främre rum. I de bakre rummen behöver vi inte disciplinera våra kroppar och där kan de kroppsliga behoven tillgodoses. Att kunna separera de främre och de bakre regionerna och att i det främre rummet hålla sin kropp ren, i alla bemärkelser, är centralt för att kunna framstå som respektabel. Såsom respektabla platser måste hållas rena, måste respektabla kroppar hållas rena. En renhet bestående av att allt är på rätt plats, görs på rätt sätt och att inga gränser överskrids. Men hur gör exempelvis den hemlösa som ständigt måste leva sitt liv i andra människors främre regioner?

För några veckor sen läste jag Kafkas *Boet* för första gången. Tycker alltid att det är tankeväckande, och ofta roligt, att läsa Kafka. Och nu blev det extra roligt då jag fann kopplingar till sådant som jag funderar mycket på just nu. Beskrivningarna av boet/hemmet och av ingången/dörren var fantastiska. Jag gillade bilden av boet som ett pågående arbete. Boet ska skyddas, bevaras och säkerställas och ibland måste det ske genom att det förändras och förnyas. Det är en oerhört sårbar konstruktion som ständigt måste säkras på nytt. Ingången är i sig själv en motsägelse då den vill utgöra både en ingång och en utgång. Den ska både säkerställa utträde samtidigt som den ska undvika vissa inträden. Jag slutar inte att förundras över hur många ingångar som är konstruerade så att man måste finna sig inuti konstruktionen för att hitta vägen in.

FÖR DET ANDRA: SOM HEMMA?

Då man pratar folkbiblioteken använder man sig ofta av schablonartade beskrivningar som "mötesplatser" och "vardagsrum", beskrivningar som ofta går igen i svensk planeringskultur då man pratar om det offentliga rummet. Jag har tänkt mycket på varför man använder vardagsrummet som metafor. Varför använder man en bild så tydligt hämtad från hemmets sfär – en privat sfär? Utmärkande för talet om offentliga rum som vardagsrum verkar vara att "mötet" i första hand framstår som ett igenkännande av likar och en ömsesidig bekräftelse. Bilden man tycks måla upp, avsiktligt eller inte, speglar ett homogent samhälle där demokrati är det samma som konsensus. Ett entydigt och överblickbart samhälle präglad av samförstånd. Bilden tycks inte rymma olikheter, skillnader och konflikter. Liksom talet om gemenskap och trivsel ofta gör, så präglas talet om "vardagsrum" av en domesticering av det offentliga.

Författaren John Berger konstaterade i mitten på 70-talet att olika processer av differentiering och individualisering försatt den moderna människan i en permanent identitetskris som han beskriver som ett fördjupat tillstånd av "hemlöshet". Detta tillstånd är svårt att bära och framkallar nostalgier av att "vara hemma" i samhället. I en annan bok, *Och likt fotografier; min älskade, våra*

ansikten snabbt förbleknar, fortsätter han att prata om betydelsen av hemmet. Dess ursprungliga betydelse, säger han, är att det betecknar det centrum varifrån man orienterade sig. Det var platsen där världen grundades. Genom hemmet upprättades gränser utåt mot det okända och främmande. Världen utanför hemmets gränser "är en förlorad och förvirrad värld av skärvor och fragment". Hemmet bestämmer inte bara centrum och periferi utan även normalt och avvikande. Man kan prata om vad som är välbekant och hemligt och vad som är främmande och hemskt. Det som inte hör hemma avvisas. Man vill inte känna sig "borta", som en ovälkommen främling, en besökare. Hemmet är en insida som man kan designa, forma, omforma och kontrollera. Man kan också kontrollera vem som släpps in och vem som stängs ute. Sociologen Georg Simmel beskriver i en essä dörren som symbol för människans frihet. Den kan både öppnas och stängas, står för både makt och kontroll, kan bestämma både gemenskap och generositet. Och dörren representerar människans behov av att själv sätta gränser.

Begreppet "skyddande kokong" beskriver hur man skapar trygghet och trivsel genom att stänga ute och filtrera bort omvärldens hot. Och på så vis skapa en trygg privat insida som svar på en hotfull offentlig utsida. Men man stannar inte där utan man vill även trygga det offentliga rummet. Där vidtas många olika åtgärder för att "rensa upp" och framställa det som trivsamt och säkert. Ambitionen att det offentliga rummet ska vara trivselskapande är säkert god på många sätt, men man bör nog fråga sig vilka de politiska, sociala och ekonomiska villkoren är för en sådan samtidigt innestängande och utestängande trivsel. Risken är att ju längre man går i sin strävan efter socialt homogena (vardags)rum desto svårare blir det att hantera ett liv utanför den skyddande kokongen. Det blir svårare att interagera med dem som inte tänker, känner och pratar som man själv. Och det är inte otroligt att man skapar en ond cirkel där sökandet efter trygghet skapar ännu mer rädsla och osäkerhet. Detta är skäl till att offentliga rum inte bör omvandlas till någons eller vissas hem och vardagsrum. Rum som jag eller du kan möblera efter eget behag och välja att bjuda in vissa till, men samtidigt stänga dörren i ansiktet på andra.

Min arbetskamrat Lena fick mig att läsa:

"... Om en stund frågade Sophia: Är du säker på att dörren är stängd?

Den är öppen, svarade hennes farmor. Den är alltid öppen, du kan sova alldeles lugnt."

Tove Jansson, *Sommarboken*, 1972.

FÖR DET TREDJE: VAD ÄR HEMMA?

Hemma är inte där du bor, utan där man förstår dig, står det på entrémattorna i köpcentrumet, som Bibliotek Forum Nacka ligger i, och under en lång period kläddes stora delar av fasaden med budskapet "Gör dig hemmastadd". I ett annat närliggande köpcentrum läser jag att jag är

"Välkommen hem", och taxibolag lockar med "Känn dig som hemma". Man pratar väldigt mycket om hemmet just nu. Hemma behöver inte vara där du bor. Hemmet utvidgas och tycks kunna innefatta allt fler och större platser. Samtidigt vet vi ju att hemmet visst kan representera den konkreta plats där du och din familj bor. Hembegreppet är enkelt och vardagligt, och på samma gång komplicerat och ambivalent. "Hemma" rymmer många funktioner, ibland motstridiga sådana, men kan definitivt inte definieras utifrån dem. Hemmet beskrivs som en trygg och säker plats samtidigt som det statistiskt sett är den farligaste platsen för kvinnor och barn. Många intressen vill tolka och definiera hem, det goda hemlivet och hemmets betydelse. Idén om hemmet är mångfaldig, det är en stridsfråga och är grundläggande för hur ett samhälle föreställer sig vad som är allmänt och offentligt, och vad som är slutet och privat. Den måste därför vara viktig även för folkbiblioteket.

Idén om hemmet är väldigt kraftfull och har en stark dragningskraft. Hemmet har enligt traditionen ofta fått representera det emotionella, kärleken, omsorgen, skyddet, värmen, det stabila och oförändrade, det harmoniska. Kvinnan har varit hemmets väktare och haft ansvar för trevnaden. Hemmet har ansetts lyda under andra moraliska lagar än världen utanför. Som jag ser det kan dock inte idén om hemmet avskärmas från världen utanför – och den rör sig på många olika nivåer samtidigt. Idén om hemmet utspelas på en nivå som utgör en värld eller en nation. Det kan också handla om boplatser för en enskild person. Etablerandet av hem börjar dock alltid med att man ockuperar, intar, ramar in och kontrollerar en plats. Man ordnar, sorterar och definierar. Var sak på sin plats. Platsen blir avgörande och etablerandet av hemmet är ett sätt att hålla sig själv och andra på plats. Hemma svarar alltså på frågan om man är hemma eller borta. Om hemmet är här eller inte här. Hemmet måste skyddas och övervakas – för att innanför ska kunna förbli innanför och för att utanför skall förbli utanför. Aldrig har det i Sverige ansökts om så många bygglov för att bygga plank eller murar för att ytterligare inhägna och avgränsa hemmen. Murar som alltid med nödvändighet har två sidor och skapar två platser – en innanförplats och en utanförplats.

Hemmet kan också kontrolleras genom censur. Det kräver lojalitet och främjar vissa röster, vissa sätt att tala, vissa samtalsämnen, men även vissa språk. Det finns bestämda mått på vad som är för mycket och för lite. Det är likheten och det gemensamma som betonas. Hemmet är svårt att tränga in i och förändra, men enkelt att kontrollera och försvara. Det är en fast och igenkännbar plats med rutiner och repetition. Mary Douglas kallade idén om hemmet för "mönster av regelbundna göranden". Från en nostalgisk omläsning av Dylan Thomas *Porträtt av konstnären som valp* minns jag en scen där två män, som tvingats lämna det pittoreska småstadslivet med saknad pratar om vad som med säkerhet försiggår där hemma. Är klockan fem vet de hur gardinerna hänger, att barnen kallas in från sin lek till middag

och de vet till och med vad middagen består av. Inget överraskar och allt är sig likt. I skönlitterärt berättande uppstår ofta dramatik då rutiner rubbas, när den stabila grunden som allt vilar på störs. Vilsenheten medför att karaktärerna handlar, ser och tänker saker som de inte gjort tidigare, vilket utgör en god grund för en bra historia. En annan berättelse är den där återvändandet hem är en drivkraft, med hjältesagan om Odysseus som urtyp. Där man efter vindlande, kaotiska och farliga resor och äventyr återförenas med ett varmt, väntande och igenkännbart hem.

Jag förstår att hemmet som idé fungerar väl i kommersiella syften. Man vill ha ett fint hem och ett gott hemliv. Hemmet tröstar i frånvaron av fasta identiteter och sanningar. I brist på dessa kan det ge oss något som liknar en personlig identitet. Hemmet blir den scen där familjen visar upp sitt välstånd och sin sociala position. Hemmet har blivit den huvudsakliga platsen för konsumtion. Filosofen Theodor Adorno har beskrivit hemmet som en vara som kan fungera som en container för andra varor. Det tycks finnas föreställningar om att egendom ska skänka identitet och att den som inte har någon egendom upplöses och känner sig borta och vilsen. Prylarna i hemmet är det som ska odla en autentisk identitet. Detta kan även appliceras på det utvidgade hemmet. Platser som är exklusiva och uppsnopsade sänder ut meddelanden om vad som gäller och vilka som är välkomna. Mike Davis menar att även om vi glömt hur den byggda miljön bidrar till segregeringen, "fattar paragrupper – oavsett om det handlar om fattiga latinofamiljer, unga svarta eller hemlösa gamla vita kvinnor – vinken omedelbart". Och håller sig borta.

Att man knyter identitet till hem och till prylarnas mängd och status tycks innebära ett tillbakadragande från offentligheten. Man vill slippa ifrån arbete och det offentliga ansvaret för att istället ägna sig åt ledighet, njutning och konsumtion. Kritiker menar att denna upptagenhet alstrar privilegier och politisk liknöjdhet som ytterligare underblåser en privat identitet som förknippas med hus och hem. Adorno problematiserar en identitet rotad i hemmet. Han säger att "det hör till moralen att inte känna sig hemma hos sig själv". Även om hemhörigheten i exempelvis politiken, marknadsföring och stadsplanering beskrivs som ett konstant och självklart ideal ser många filosofer denna inkapsling i det vedertagna och igenkännbara som något problematiskt. De anser att tänkandet förutsätter att man förlorar fotfästet, att grunden vi vant oss vid och tar för given, inte längre kan accepteras. Mötet med olikheten och skillnaden är avgörande för tänkandet. Det är nog det som Rousseau menade med att barbaren är den evigt bofasta människan vars boende bara rymmer likar. För Rousseaus barbar är en främling, ett djur eller ett monster samma sak. Den värld som finns utanför dem och deras familj betyder ingenting. "Denna barbariska brist på kännedom om andra platser än den egna byn leder till att alla andra folk framstår som fiender."

Jag har skissat en kritisk bild av vad jag ser som en idag styrande idé om hemmet. Stämmer den? Den beskrivs här som en nostalgisk längtan efter en omöjlig trygghet och bekvämlighet, som en ouppnåelig längtan efter en hel identitet på

bekostnad av De andra, främlingar, ickekonsumenter och gemensamma offentliga platser. Jag vet ärligt talat inte hur folkbiblioteket förhåller sig till idén om hemmet. Vill man stärka, kritisera eller förändra den? För idén om hemmet är givetvis föränderlig. Kanske kan folkbibliotek bidra till en omformulering av idén – som en idé som bör vara tillgänglig för alla? Hur skulle det kunna se ut?

FÖR DET FJÄRDE: HEMMET SOM MOTPOL

Idén om hemmet används återkommande som en igenkännbar, oförändrad, trygg och stabil motpol till det som sker där utanför, i staden, i samhället. I dag bor ca 85 % av Sveriges befolkning i en stad. I början av 1800-talet bodde bara 7 % av befolkningen i städer och någon gång på 1930-talet passerade antalet stadsboende landsbygdens befolkning. Det som hände för sjuttioåret sedan i Sverige händer idag på global nivå – antalet människor som bor i städer passerar det antal som bor på landsbygden. I ett nummer av tidskriften *Population Reports* på temat "Meeting The Urban Challenge" kan man läsa massvis med intressanta sifferuppgifter. Där läser man bland annat att staden stått för två tredjedelar av den globala "befolkningsexplosionen" sedan 1950. Att en stadsbefolkning som nu växer med en miljon nyfödda och inflyttade per vecka utgör ca 3,2 miljarder människor. Samtidigt har landsbygden nått sin maximala befolkning och kommer att börja krympa efter 2020. Det betyder att staden kommer att stå för all framtida befolkningsökning. Förändringar sker i en hisnande takt och detta är en av bakgrunderna till att man i antologin *Mutations*, del av "Harvard Project On The City", dristar sig till att säga att vår värld är lika med staden: "WORLD = CITY".

Städer är platser där främlingar bor och rör sig nära inpå varandra. Så är det bara. Denna beståndsdel av stadslivet utgör bränsle för osäkerheten som drabbar dem som rör sig i staden. Rädslan för det okända och främmande i staden har kallats "mixofobi". Denna fobi manifesteras som en stark strävan efter likheten och det samma. Man skapar öar av likhet i ett hav av skillnad och främlingar. Mixofobins rötter må vara banala och lättlästa även om dess konsekvenser är svårförlåtliga. Jag tror det är riktigt som sociologen Richard Sennet har sagt, att de eftersträvalse vi-känslorna eller hemkänslorna, är uttryck för att man vill befinna sig i likheten för att slippa söka särskilt djupt i sig själv eller i någon annan. Man överger alltså inte bara det främmande utanför utan även interaktionen med olikheten innanför, i det egna, med de sina. Man skapar trivsel och hemkänsla genom att överge arbetet med de förståelser, förhandlingar och kompromisser som krävs då man ska leva bland främlingar. Bilder av det homogena och det likadana skapas alltså för att slippa interagera, mötas och delta och slippa utmaningarna och svårigheterna som det kan medföra. Då man lär sig av med, eller aldrig tillgodogör sig, färdigheterna som krävs för att leva med främlingar så är det inte konstigt att man ser risken att möta främlingen ansikte mot ansikte

med allt större rädsla. Många samhällsforskare anser att utvecklingen mot att rädsla tar en allt större plats i många människors liv, utgör en av de största drivkrafterna för samhällsutveckling idag.

Då Zygmunt Baumans använder begreppet mixofobi, för att ställa sin diagnos på dagens stadsliv, finns även en förhoppning att man kan kultivera en mixofili. Han säger att man för att kunna göra detta måste motarbeta rådande tankar inom arkitektur och stadsplanering och propagera för öppna, inbjudande och välkomnande offentliga platser. Annars fortsätter människor att stänga in sig. Urbanisten Jane Jacobs, som skrivit den inflytelserika *Den amerikanska storstadens liv och förfall*, säger att om det offentliga livet saknas så tvingas människor utvidga sina privatliv, utvidga sina hemliv. Jacobs menar att man utan det offentliga livet tvingas välja mellan att dela allt eller inget och att det som regel blir inget. Jag förutsätter att man vill bryta en sådan utveckling. Ett medvetet och frivilligt delande av platser är helt nödvändigt för att åstadkomma ömsesidiga förståelser – dessa förståelser är beroende av någon form av delad erfarenhet – som i sin tur är beroende av ett delande av plats. Hur formerna för delandet ser ut och vad för sorts offentlig och allmän plats biblioteket kan vara är för mig förhållandevis obearbetade frågor, som jag gärna skulle vilja diskutera.

FÖR DET FEMTE: ATT SYNAS ELLER INTE SYNAS

Det finns en gåvans logik där delandet kan bli ett sätt för en exkluderad att inkluderas och bli delaktig genom att bekräfta en överordnad givare på givarens villkor. Här vill jag istället lyfta fram allas rätt till sin beskärda del av det som är gemenskapens delar. Gemenskapen i det här sammanhanget handlar om vad som är det verkliga, tillåtna, riktiga, tillgängliga, legitima, synliga och normativa. Den franske filosofen Jaques Ranciere har på senare tid hjälpt mig att fundera på denna gemenskapens delar. Hans begrepp "polis" används inte bara för att beskriva vårt etablerade polisväsen. Med hans ord är det snarare den process som vill övertyga om att alla gemenskapens delar inom en befintlig politisk ordning har redovisats, räknats och tilldelats sin korrekta plats. Polis skriker ut att det man identifierat som folkets gemensamma delar har delats ut så att var och en har fått sin beskärda del. Polis bestämmer alltså vad eller vilket som får framträda, vara del av folket, vara synligt och identifierbart. Den avgör exempelvis vem och vilket tal som är verkligt och begripligt samt avgränsar fältet för möjliga erfarenheter. Polis kan beskrivas som det vi i vardagstal kallar politik.

Politiken är dock i Rancieres mening något helt annat. Politiken inleds med felräkningen och feltilldelningen av gemenskapens delar och ett konstaterande att det finns delar av befolkningen som inte har någon del. Denna orätt är den plats där politiken har sin början. Det kan kallas för en "orätt" då Ranciere ser jämlikhet som en grundförutsättning. Detta är viktigt. Han ser jämlikhet som det tillstånd som råder mellan människor i egenskap av kommunicerande varelser. Det kan aldrig vara rätt att några ska

tilldelas så mycket mer och andra så mycket mindre av det som är gemenskapens delar. "Politik är den aktivitet vars grundläggande princip är jämlikhet", säger han. Politik är här synonymt med demokrati – med folkets, eller demos, framträdande. Demokrati handlar alltså om skapandet av en scen på vilken folket framträder, skapar mening, och det är där som individer uppenbarar sig som politiska subjekt. Offentliga rum kan alltså utgöra sådana scener där folket kan framträda. Och det är genom att framträda och synas som grupper och individer blir del av det som bestäms som folket.

Då man pratar om offentliga rum tror jag man ofta menar rum tillgängligt för alla – ett folkbibliotek öppet för alla, säger man. I den nyligen avlidne sociologen Iris Marion Youngs mening ska man i det offentliga rummet kunna förvänta sig att möta, se och höra det annorlunda, möta människor vars sociala livsvillkor och perspektiv är annorlunda. En annan teoretiker på området vid namn Rosalyn Deutsche beskriver det levande offentliga rummet, som en plats där det annorlunda kan leva och upplevas. Och sociologen Henri Lefebvre slår fast att det olikartade och annorlunda är det som befinner sig på den homogeniserade offentliga sfärens marginaler eller utanför dess gränser/ramar. Det som är annorlunda är det som exkluderas säger han bestämt. Lefebvre beskriver vidare i boken *Production of Space*, hur levande offentliga rum kan vara "farliga" genom att belysa hur gemenskapens delar har fördelats. Vem syns och vem syns inte? Vems och vilka frågor representeras egentligen i offentligheten och befinner sig på så vis på den politiska agendan? All politisk kamp är ju egentligen en kamp om utrymme, utrymme att synas och höras. Det är denna farlighet som gör att det offentliga rummet anses i behov av övervakning, styrning, gränser och murar för att på så vis slippa möta främlingen i en annan och i sig själv.

Om man väldigt konkret ser på den offentliga platsen som en scen, som en yta, så kan man fråga sig om det verkligen kan betyda så mycket vilka som befolkar ytan. Är det inte så att det är på djupet, under/bakom ytan, allt det viktiga och betydelsefulla finns? Jag inser mer och mer att yta och djup inte är separata olikheter utan att de snarare är beroende av varandra i en dialogisk relation. Om jag använder boken som metafor så döljer inte ytan innehållet utan bokomslaget är en viktig del i formandet av boken och hur läsaren uppfattar boken. Omslaget gör skillnad och kan förändras och förändra. Det som synliggörs på omslaget säger något om vad boken handlar om, vad som är viktigt och inte. Förändrar man bokomslaget så förändrar man boken. Om man överför detta resonemang till folkbiblioteket som en offentlig plats, där vi bejakar dess betydelse som en scen för demokrati, så kan man säga att folkbiblioteket har möjlighet att förändra förutsättningarna för den situation, det samhälle, i vilken det befinner sig. Det är alltså så att det spelar stor roll vilka som syns, talar och handlar i den offentliga demokratiska sfären. Platser inverkar och påverkar, de utgör sätt att se, påverkar våra sätt att vara och kan förändra identiteter och vanor hos de människor som vanemässigt rör sig på platsen. Spännande, tycker jag.

Vi är inte färdiga med Bibliotek 2.0

JAG UPPMANAS att bidra med en text om framtiden, som "IT-bibliotekarie" tror jag, och blir genast tveksam. Nyligen lästa framtidsskildringar har påmint mig om det vanskliga i att prognostisera. Tillräckligt mycket slår alltid fel för att göra resultatet mer eller mindre komiskt för en sentida läsare. Men man kan ju formulera önskemål utifrån nuet. Jag tänker på Bibliotek 2.0. Vi är inte på långa vägar klara med den grejen, och dagens diskussioner och vägval kommer att ha betydelse för morgondagen. Jag vill göra en sorts problemformulering. Nu saknas visserligen inte annat, näraliggande, att ta upp i ett BiS-sammanhang. En utblick ger vid handen en rad frågor som ännu glöder och kastar skuggor in i biblioteksframtiden. Många handlar om inflytande, integritet, makt och ägande; skär genom juridik, kultur och teknik. Lever delvis i det digitala men återverkar i den fysiska världen, gärna cirkulerande runt upphovsrätten. Men detta ska jag alltså inte diskutera nu.

Sedan några år tillbaka pratas det om "Allt-möjligt Tvåpunkt-noll", i betydelsen det nya, rentav nästa paradigmet. Business 2.0 och Web 2.0 fanns därute och så hade plötsligt 2007 års Biblioteks dagar temat Bibliotek 2.0, med självaste begreppsmyntaren, amerikanen Michael Casey som huvudtalare. Nu pågår och startas projekt i landet av vilka många hämtar stöd i sifferkombinationen. På webbplatser kan man se exempel och läsa kring dem. Rapporter och uppsatser om fenomenet har hunnit dyka upp.

Men hur har den idémässiga debatten sett ut i Sverige kring Bibliotek 2.0? Jag får känslan att den, med vissa undantag, har svårt att lyfta. Att man ofta pratar förbi varandra eller polariserar diskussionen svartvit: ibland klassisk bildning mot ny teknik, andra gånger kvalitet mot marknad. Med 2.0 som en kil, vidgande ett (inbillat?) gap mellan två generationer, oklart dock var åldersgränsen går. Ofta har jag saknat definitioner. Vilken aspekt av Bibliotek 2.0 har man menat när man drämt till med termen? En kort tid finns en poäng i bollandet av luddiga begrepp, men sedan måste evangelisten och kritikern i högre grad specificera vad det är man förespråkar eller kritiserar: bloggar? chattar? interaktion? communities? deckare? open

source? taggning? TV-spel? wikis? alternativa driftsformer? kommunikation? trådlöst? RFID? dress code? Youtube?

Hör allt dit, under samma begrepp? Inte nödvändigtvis. Men kanske – om man talar med Casey själv, som betonar dess flexibilitet. Han menar att Bibliotek 2.0 är en modell, ett sätt att möta förändring – aktivt inkluderande användarna i planering och utveckling av biblioteket, dess innehåll och service. Här ingår att vara öppen för ny teknik som kan bidra till detta – allt dock i enlighet med bibliotekets mål och vision. I en mening är alltså innehållet i Bibliotek 2.0 upp till biblioteksplaner, policydokument och lagar. Om du idag frågar några lite på slump vad Bibliotek 2.0 är, tror jag många snabbt svarar att det har med webben att göra. De som jobbar aktivt med det poängterar dock gärna att det är mer än så, säger t.ex. något om dess "ny[a] radikalitet som signalerar att nu är det dags att ge användaren mycket större utrymme än tidigare att i praktiken vara med ... "på lika villkor". Orden är Åke Nygrens, projektledare som jobbar med lärmiljöer inom biblioteken i Stockholm. Det är i *Nät och bildning* 2008:9 han spår att yrkeskompetensen står inför nya utmaningar och att biblioteket, som fysisk och virtuell plats, i högre grad kommer att bli "en arena för konversation".

Biblioteksforskaren Joacim Hansson skriver i *Det lokala folkbiblioteket: förändringar under hundra år* (2005) att 1980-talet innebar en skarpare skillnad mellan "mjuk" kultur och "hård" IT: "I och med informationsteknologins inträde i biblioteken fick ifrågasättandet av 70-talets radikala kultursyn en praktisk förankring, då själva inställningen till den nya teknologin kom att utgöra skiljelinjen mellan bakåtsträvande och framtidsanda." Ska vi därmed tolka Bibliotek 2.0 som den hårda linjens seger i vardande, eller finns där en ny möjlighet för det mjuka? Det verkar bero på vem man frågar. För om Hansson senare i *Biblioteksbladet* 2008:7 polemiskt diskuterar Bibliotek 2.0 som det "förmodligen mest öppna politiska projektet de svenska biblioteken har stött på sedan de kulturpolitiska målen 1974", tror jag att det är svårare att säga något entydigt om den politikens färg och form. Kritiken och idékällorna som ofta nämns i samband med 2.0-tankegångar (i vid mening) är disparata och inte alldeles enkla att pricka in på en höger-vänsterskala. Där somliga ser masskollaboration, transparens och öppenhet – manifesterat i t.ex. användargenererat innehåll, open source och wikis – som en kollektiv insats för det större goda samtidigt som det kan vara en affärsidé, sägs andra beskylla det för att vara kommunism och hot mot profiten. Vissa kritiserar frivilligheten som ett utnyttjande av obetald arbetskraft, medan (somliga) andra anar förlorade arbetsstillfällen för yrkesmänniskor. Hotbilden mot personlig integritet i sociala webbmiljöer har förts fram. Åter andra ser amatörernas intåg som början på slutet för civilisation och kultur.

Mer biblioteksspecifikt: Det råder skiftande meningar om Bibliotek 2.0 mest är ett sätt att konkurrera med underhållningsindustrin eller om det är nästa steg för, låt säga uppsökande verksamhet, kulturförmedling och lärande. Givet begreppets påstådda flexibilitet är det väl bara att välja och

rata. Kan man tycka. Men när tongivande debattinlägg om Bibliotek 2.0 kommer till diametralt motsatta slutsatser om dess effekt på så viktiga saker som bildning och demokrati, blir det både intressantare och mer oroande. Hur kan det vara så att en ser avbildning, banalisering och urholkning av demokratin där någon annan ser det omvända: utökade möjligheter för bildning, deltagande och lärande; att användarperspektivet i själva verket kan vara demokratiserande? Det här är frågor som rör själva hjärteroten hos BiS, vill jag tro.

Så hur formuleras en kritisk, progressiv, radikal – kalla det vad man vill – hållning till Bibliotek 2.0? Finns en sådan eller möjligen flera? Jag ser att diskussioner som förts i bis kretsar kring flera av frågorna, dock utan att specifikt tala om Bibliotek 2.0. Måste man det? Är det gammal skåpmat, nya dumheter eller ett funktionellt begrepp för morgondagen? Jag sticker inte under stol med att jag är positiv till flera delar av det Bibliotek 2.0 jag lärt känna i yrket och som användare. Men såklart inte till vilket pris som helst. Diskussionen bör ske parallellt på principnivå och kring sakfrågor. Där finns en uppenbar ideologisk dimension men också en praktisk, som rör floran av metoder, redskap och tjänster som underlättar och förbättrar det traditionella biblioteksarbetet.

Vi måste fråga oss varför det bland biblioteksmedarbetare finns intresse av att "hänga med" bland tjänster och verktyg på webben. Bara för att det är trendigt? Kanske är en orsak till anammandet av bloggen som kommunikationsmedel att man i många fall är låsta bakom åbåken till publiceringssystem. Att det finns ett uppriktigt intresse för kunskapsförmedling och -utbyte, men att verktygen inte räcker till, samtidigt som fria alternativ dyker upp och sparkar baken på de befintliga. Om Bibliotek 2.0 uttryckligen sätter relationen bibliotek – användare i fokus, återstår att se mer av vilken effekt det har på förhållandet bibliotek – systemleverantörer. I ljuset av fler, bättre, fria tjänster och system måste de proprietära skärpa sig och tydligare göra skäl

för de licenspengar skattebetalarna i slutändan står för. Finns det skäl att "motverka kommersialismens negativa verkningar" inte bara i medie- och serviceutbudet, utan också på den marknad där biblioteken själva är konsumenter?

Vad händer när man konfronterar Bibliotek 2.0 med svensk folkbildningstradition (som inte heller är entydig eller utan motsägelser)? För ett sekel sedan föddes studiecirkeln som idé och praktik, Oscar Olsson brukar pekas ut som fadern. Föreläsningen gav vika för cirkelformen och deltagarna aktiverades i sitt lärande istället för att vara passiva mottagare. Skulle "Olsson med skägget" nicka åt det här med Bibliotek 2.0 och se det som en självklar fortsättning på hans "för folket genom folket"?

bis 88 1986
Ill. okänd

Jag konstaterar kort att det även i fortsättningen behövs ett radikalt biblioteksforum som definierar det radikala, diskuterar dessa och andra frågor. Ser möjligheterna, belyser baksidorna. Vidgar vyerna ut i biblioteksvärlden, också bortom Amerika och Europa.

ETT URVAL LITTERATUR SOM RINGAR IN DET JAG DISKUTERAR I ARTIKELN:

Alsbjer, Peter (2008). Interaction: anything goes 2.0. *Scandinavian public library quarterly*. (Elektronisk). Vol. 41:3. Tillgänglig < http://splq.info/issues/vol41_2/03.htm > splq.info/issues/vol41_2/03. (2009-05-10)

Casey, Michael (2007). Library 2.0: Participatory Library Service: [presentation vid Biblioteksdagarna i Stockholm 2007-05-24]. (Elektronisk). Tillgänglig < <http://www.biblioteksforeningen.se/konferens/Konf2007/biblioteksdgr/PDF/Stockholm2007.pdf> > Biblioteksforeningen/Konferenser/Konferensarkiv/. (2009-05-12).

Gustavsson, Bernt (1992). *Folkbildningens idéhistoria*. Borgholm: Bildningsförlaget.

Hansson, Joacim (2005). *Det lokala folkbiblioteket: förändringar under hundra år*. Linköping: Mimer, Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet.

Hansson, Joacim (2008). Tidens dialektik och det av-bildande biblioteket. *Biblioteksbladet*. H. 7, ss. 3-5.

Hermansson, Christer (2008). *Bibliotekarier – stå upp för litteraturen*. Svenska Dagbladet. 10 januari.

Keen, Andrew (2007). *The cult of the amateur: how today's internet is killing our culture and assaulting our economy*. London: Brealey.

Moseid, Tone Eli (2008). Library 1.0 - Library 2.0 - Library 3.0. *Scandinavian public library quarterly*. (Elektronisk). Vol. 41:2 Tillgänglig: <http://splq.info/issues/vol41_2/01.htm> splq.info/issues/vol41_2/01. (2009-05-10)

Nygren, Åke (2008). Folkbibliotekets framtida roll i det livslånga flexibla lärandet. *Nät och bildning*. (Elektronisk) H. 9. Tillgänglig: < http://www.resurs.folkbildning.net/natochbildning/html/nr_9_08/pdf/folkbiblioteken.pdf > Nät och bildning/nr_9_08/. (2009-05-11).

Tapscott, Don & Williams, Anthony D. (2008). *Wikinomics*. London: Atlantic.

Hej Bibliotek i Samhälle och varmt GRATIS på födelsedagen!

NU GÅR DU IN I MEDELÅLDERN på allvar och det har blivit hög tid för dig att synas lite mer. För så här är det: Väldigt få studenter i biblioteks- och informationsvetenskap känner till dig. De tror också att det inte förs någon biblioteksdebatt av värde och att den, om den alls förs, är rätt ljummen. Jag vet, för jag har varit en sådan student. Minns du debatten om essäernas placering på biblioteket? Den inleddes med Nina Burtons artikel "Det grymma essämordet i biblioteket" (DN 2003.05.07) och engagerade såväl bibliotekarier som författare. Det var en märklig och en smula upplivande debatt. Jag skulle önska att fler och angelägnare biblioteksfrågor diskuterades med samma engagemang i dagspressen. Det sker dessvärre ytterst sällan och när repliker på okunniga krönikor¹ skickas in, nekas de publicering på grund av platsbrist. Intressanta artiklar (av exempelvis Mats Myrstener i SvD) får stå obesvarade i tryck och försvinner snart i det som något tjugigt kallas för mediabruset. Så var, om inte i dagstidningarna, förs egentligen dagens biblioteksdebatt och var finns du i framtiden, kära BiS?

Jag är för det första osäker på om vi kan tala om *en* biblioteksdebatt. Till det är "den" alltför svårfunnen och mångfacetterad. Men om vi väl lyckas hitta diskussionerna kan vi snart dela in dem i två huvudgrupper: en extern och en intern. Externa diskussioner förs i allmänna fora, medan interna äger rum i ett något anonymare biblioteksrum.

INTERNA DEBATTER

En del frågor är kanske ointressanta för andra än bibliotekspersonal och mår därför bättre av att luftas internt. För det syftet finns den mycket populära mejl-listan Biblist. Men debattklimatet där är mulet! Nätet bjuder generellt sett in till öppnare diskussion än stora morgontidningars debatt-/insändarsidor. Detta sker dock både på gott och ont. Ett av de stora problemen med Biblist är att det ofta är samma personer som skriver (förvisso roande men ofta) navelskådande och tyvärr sällan helt genomtänkta inlägg. Syrliga mothugg låter knappast vänta på sig. Resultatet blir att endast vissa törs, med risk att trassla in sig i personliga vendettor och andra utspel. En moderering av e-postlistan vore alltså önskvärd – eller i

alla fall någon slags klassificering av e-breven, för att underlätta sovrandet i inboxen. Du och dina skarpa iakttagelser behövs där som klarröda bloss, BiS, men du får inte fastna i listan.

Vänd hellre blicken mot bloggösfären. Med några enkla klick på tangentbordet och vänster musknapp kan debattsugna nå hundra-, ja till och med tusentals potentiella motdebattörer. När du och din fina BiS-blogg spred era första solröda strålar var det nog inte bara jag som blev innerligen glad. Äntligen! BiS syns på nätet, BiS är med! Men bloggösfären är både oändlig och otymplig: Spännvidden är stor och vi står inför en myriad möjliga debattarenor. Myten om en samlad biblioteksdebatt i bloggform punkteras snabbt av en enkel googling på "bibliotek* blogg*". Svårigheten att navigera mellan de kvalitativt mycket olika biblioteksbloggarna blir stor och sökandet kan upplevas som både slumpartat och tidsödande.

Tack då för att olika bloggportaler och sociala nätverk kan visa vägen till bloggar som är öppna för såväl intern som extern diskussion. När den här texten skrivs i januari 2009 är Bibl Feed, med "Allt på ett ställe – Bibliotekens digitala lifestream..." som pigg slogan, nystartad. Nästan 200 medlemmar har öppnat varsin personlig sida med tillhörande personlig blogg. Utrymmet för intressegrupper och diskussionsfora tycks vara mycket stort – men än syns ingen större aktivitet. Att sajter som Bibl Feed organiserar och visar vägen till i skrivande stund ca 100 bloggar är svårslagbart. Än ligger nätverket i sin linda, men har god potential att bli den främsta vägvisaren till stundens biblioteksdebatter. Du borde registrera dig där! Sedan jag lärde känna Bibl Feed har jag hittat många för mig okända bloggar och prenumererar nu på dem med min RSS-läsare (Google Reader). RSS-läsaren är ett oundgängligt verktyg i mina försök att skapa överblick över och reda i de biblioteksdebatter som intresserar mig. I RSS-läsaren sorterar jag snabbt in olika bloggar i flexibla kategorier och kan snabbt klicka mig vidare till de blogginlägg som känns extra aktuella. Gör det du också! Min favoritblogg är sedan länge Biblioteksbloggen. Det är därför med stor glädje jag favoriserar (bokmärker) Biblioteksbloggens sida på Netwibes, ytterligare ett bra verktyg för att organisera informationsflödet. Där delar bloggförfattarna generöst med sig av sina favoritbloggar. Tack vare Biblioteksbloggen har jag hittat ännu fler guldskor.

Tänk, så fint! Jag vill ge dig (och alla som tycker lika bra om dig som jag gör) en RSS-läsare. Och du borde, precis som Biblioteksbloggen, dela med dig av dina prenumerationer så att allt diskussionshugrigt biblioteksfolk lättare når fram till de rödstrimmiga bloggarna.

EXTERN DEBATTER

Om de interna frågorna luftas på mejllistor och biblioteksbloggar, platsar frågor som ligger i allmänhetens intresse på externa, offentliga arenor. Tack vare Biblioteksförningens Library Lovers-kampanj under 2008 har en hel del biblioteksfrågor synliggjorts och kanske diskuterats mer än på länge. Blogglänkar till artiklar på morgontidningarnas nätupplagor visar

att fler än bara biblioteksanställda och beslutsfattare reagerar på och reflekterar nyanserat över biblioteksrelaterade frågor. Det är bra. På tok för få människor tycks annars känna till att biblioteken är 1) en av få köpfria zoner, 2) varje människas rättighet. BiS, du och din fina blogg borde också kommentera och länka till de där artiklarna, så att fler kan hitta till BiS-bloggen och lära känna dig.

För att skapa debatt behöver biblioteken och till dem relaterade frågor alltså synas på så många platser som möjligt. Synliggörandet av biblioteken för makthavare, d.v.s. både formella beslutsfattare och andra (potentiella) biblioteksbesökare på yttre arenor, som dagstidningar och tidskrifter, är förträffligt. Bibliotek och bibliotekspersonal som därtill syns på populära webbplatser som Facebook har långt många fler spridningsmöjligheter än de bibliotek som nöjer sig med mindre interaktiva hemsidor. Detsamma gäller naturligtvis också för dig. Så, kära BiS, din webbsida och blogg är direkt nödvändiga för din fortsatta hälsa. I stort sett alla biblioteksdebatter av värde förs, alternativt kommenteras, numera online. Skapa därför nu genast en grupp på Facebook och en på Bibl Feed. Därifrån kan du lätt värva medlemmar från både interna och externa sfärer. Länka till din webbsida och digitalisera minst tre av de viktigaste artiklarna (fast helst alla!) från varje bis-nummer. Bygg upp ett diskussionsforum på webbsidan, eller hänvisa till dina sidor på Facebook och Bibl Feed. De digitala debattarenorna finns och du måste synas där!

BLOGGAR, DIGITALA nätverk och webbtidskrifter är fantastiska – särskilt för interna biblioteksdebatter – men vi får inte glömma dem som inte är fullt lika informationskompetenta som välutbildat biblioteksfolk. Alla har ännu inte tillgång till Internet och relativt få utnyttjar de sökfunktioner som finns maximalt. Det ligger därför en stor fara i att ett medium ersätts av ett annat. Det tryckta ordet väger dessutom, vill jag tro, fortfarande tyngre än det webbpublicerade. Nätet utgörs av en aldrig sinande flod av intryck vilka riskerar att flyta undan utan att användarna hinner fatta tag i dem. För den som inte förstår begreppet RSS-läsare eller webbtidskrift försvinner tillgången till viktig information när papperstidskrifter läggs ner till förmån för digitala alternativ. Jag råder dig därför vänligt och förbaskat bestämt att behålla tidskriften (den läses!), men utveckla samtidigt webbsidan och bloggen!

Avslutningsvis vill jag än en gång gratulera på bemärkelsedagen – Må du leva många lyckliga år!

Din vän Karin

Användbara webbplatser: Netwibes, Facebook, Bibl Feed

1. Inte ens en mycket beläst Salomon Schulman känner till att biblioteket faktiskt finns på BVC. I ett förvisso fint och välmående inlägg på DN:s Barn & Ung-sida (2/12 2008) beklagar han frånvaron av bibliotek och böcker på landets alla barnvårdscentraler.

Lina Ydrefelt

Folkbiblioteken – viktigare än någonsin

ATT VARA BIBLIOTEKARIE i en tid när begreppen ställts på huvudet och bibliotekarier saknar sin trygghet och tradition förankrad i tusentals år av stolthet borde skaka våra grundvalar. Allt fler aktörer kräver att få delta i kulturdebatt och kunskapsproduktion. En del hävdar att detta underminerar folkbibliotekens funktion. Inifrån verksamheten kan vi se något helt annat; våra uppgifter blir allt viktigare och mer komplicerade.

Folkbiblioteken i Sverige gör nu, efter flera års ganska kompakt tystnad, försök att hitta sin egen plats i det förändrade kulturella och informationspräglade landskapet. Upprörda och nyanserade röster möts i biblioteksdebatten och personligheter som Christer Hermansson försöker rikta allmänhetens uppmärksamhet mot vår institution vars resurser år efter år minskats utan några större protester.

Visionen för folkbiblioteket som en fortsatt solidarisk institution med alla medborgares demokratiska rättigheter för ögonen verkar bli allt ovanligare. Managementteorier och kärlek till alternativa drifts- och försörjningsformer bör skapa en oro hos oss som vill värna de socialt utsatta gruppernas rätt till vår service och ett fredat rum, ett socialt nav i samhället där ekonomiska resurser, utseende eller andra sorteringsmekanismer ska spela så liten roll som möjligt för bemötande, service och trivsel. I denna önskan, som en del av oss håller fast vid, ingår också visionen om det digitaliserade samhället där alla kan delta i informations- och kunskapsprocesser i gemensamma virtuella rum. Många har svårt att förstå innebörden av denna viktiga fråga och därför bör såväl Svensk Biblioteks-förening som BiS från sina olika utsiktspunkter arbeta för ökad kompetens inom bibliotek & IT.

Genom att fylla vår yrkesroll och aktivt berätta om vår verksamhet utåt kanske samhällsinvånare och makthavare kan förstå det som varje bibliotekarie borde uppleva: Vi är 2000-talets viktigaste resurs. Varför? Jo, för vi har aldrig tidigare stått inför de utmaningar vi gör i dag ifråga om demokrati och lika villkor. Därför bör BiS vara kvar på banan som en

vakthund nosandes efter möjligheter att stoppa den utarmning av folkbildnings- och solidaritetstanken som borde vara vår branschs självklara utgångspunkt.

Som ny bibliotekarie, uppfostrad med knowledge management och digital effektiv informationsåtervinning, är det lätt att pendla mellan bibliotekarieryrkets många poler. Vi är folkbildande, sociala, ömsinta och kulturellt aktiva. Vi är samtidigt en stor grupp som arbetar för digitala allmänningar och våra brukares plats på dessa arenor. Några vill stanna i en feltolkad och icke uppdaterad folkbildningstradition som handlar om smal informationskompetens, litteraturåtkomst och läsfrämjande. Andra, oftast yngre, bibliotekarier ser hur webb 2.0 långsamt förbättras av den semantiska revolutionen. Kring oss finns kollegor som inte har en aning om vad detta betyder. Yrkesverksamma bibliotekarier och chefer som inte förstår att våra uppgifter och vår verksamhet kommer att urvattnas och osynliggöras om vi inte hänger med i och utnyttjar den digitala utvecklingen.

Samtidigt bör barnbibliotekarier delta mer i biblioteksdiskussionen. Barnens röster måste höras och de ungas behov lyftas mer. Det är lätt att bli betänksam över att kontakten med barn och unga sköts visionslöst som vilken rutinuppgift som helst. Vackra ord i biblioteksplaner eller andra styrdokument saknar förankring. Vad innebär det att säga att vi verkar utifrån barnkonventionens mål? Alla bibliotekarier som arbetar för att barn och unga ska kunna sprida och ta emot information oberoende av territoriella gränser – räck upp en hand!

Samtidigt som en bekymmersrynka ständigt finns i engagerade barn- och ungdomsbibliotekariers panna, får vi vända vår blick mot biblioteket som global institution. Framsteg görs även om det kan vara otydligt i en yrkeskår vars företrädare och fackförbund inget annat har att erbjuda än bekväma resonemang och konferenser om det vi redan vet: Bibliotekens resurser minskar och barnen måste läsa mer, i går, i dag och i morgon. Slogan är alltid densamma.

Men åter till det globala perspektiv som också saknas i svensk biblioteksdebatt; vi bör fokusera på det arbete folkbiblioteken runt om i världen gör för att stärka demokratin. Ett besök på kubanska bibliotek kan till exempel ge en upplevelse av hur bibliotekarier balanserar mellan regimkritiker och makthavare. Vårt patos för yttrandefriheten vet inga territoriella gränser.

Detta visas också genom bibliotekariers motstånd mot Patriot Act, försvar av användarnas integritet och uppmärksammandet av hur böcker censureras. Utifrån dessa exempel kan vi slå oss för bröstet och känna att bibliotekariernas arbete visst varit synligt under gångna årtionden.

Men frågan är hur vi går vidare med våra demokratiska ideal och liknande strategier ifråga om digitala resurser. När ska vi kräva och arbeta för att samhälleliga, offentliga initiativ tar större plats på våra digitala arenor? Att surfande unga ska möta oss ute i sin verklighet? Att vi protesterar mot lagar som kränker användarnas integritet och att vi agerar kraftfullt mot censur och nedstängning av webbplatser och enskilda hemsidor. Böckerna står på långa rader och älskas villkorslöst. Voltaires ord om att jag är beredd att dö för din rätt att uttrycka din åsikt oavsett om jag håller med eller ej – den frasen fungerar även i dag. Men för att vi ska fylla denna viktiga roll måste vi tillsammans ta ansvar för att se hela spektrumet: Att arbeta som bibliotekarie betyder att ha sagostunder, spela gitarr och anordna författarbesök. Men kära kollegor, horisonten behöver vidgas och IPRED, FRA och bibliotekens registrering och filtrering av användarnas nätanvändning bli en del av vår historia, en del av vår kamp och inte som nu – en cyberslask som vi inte anser angår oss. Ibland är demokratin och integriteten viktig. Ibland inte. I biblioteksdebatten handlar det fortfarande mest om våra tryckta medier.

Som mångfotad bibliotekarie är det vanligt att ens engagemang möts med klagomål om tungt rutinarbete som inte fylls till punkt och pricka. Men om vi fortsätter att minutiöst vårda våra fysiska samlingar (som alltmer förlorar i värde) och prioriterar att pynta våra barnavdelningar, då kommer vi i hög hastighet att förlora våra användare.

Dagens mest engagerade, unga tvåtusenålets- bibliotekarier tystas eller göms undan på obskyra, dåligt målformulerade IT-tjänster eller på regionala utvecklingsuppdrag. Biblioteket blir en lokal bland andra, som kanske hellre används som värmestuga av folk som väntar på bussen, snarare än som livsviktigt kultur- och kunskapscentrum.

Vi som ser andra värden än fantasilös medieplanering à la BTJ och noggrann barnfientlig klassifikation och struntar i SAB och btj-listor måste göra biblioteksdebatten till vår. Vi som lyssnar, lär och ger service efter användarnas vilja och behov. Svarar på barnens önskemål utan att spela bättre vetande, uppfostrande och raljanta ordningsväktare med luddiga ideal i kulturens tjänst. För oss finns en möjlighet att vända oss utåt och återta en del av de folkbildningsideal som undergrävs av nyliberala drömmar i offentliga sektorn som helhet. Vi är många med ett socialt patos, informationsspecialistiskt kunniga och kulturaliskande. Kanske kan vi förenas över generationsgränserna och tillsammans markera att vi inte är McDonalds eller Akademibokhandeln. Vi ska freda vår verksamhet från mainstream-ekonomismens framfart och därmed bjuda in alla. Praktiska små och vardagliga åtgärder som avskaffande av overtidsavgifter och biblioteksshoppar går hand i hand med stora mål. Arbeta för ökade kontaktytor med vårt omgivande samhälle är ett sådant mål.

Vi är offentliga sektorns största garant för ett fortsatt demokratiskt samhälle. När skall vi ta makten över diskussionen och framhäva vår funktion?

bis 95 1988
III. Thomas Lundqvist

-HAR NI FORTFARANDE
BÖCKER?

Artikelförfattarna

Bibliografi – ett urval

BiS program

BiS-bibliografi

Andersson, Carita & Berger, Lisa (2005). *Folkbibliotekets pedagogiska uppgifter: en diskursanalys av fyra bibliotekstidskrifter*. Lund: Lunds universitet/ Library and Information Science, 2005. D-uppsats. Genomgång av artiklar i *Ikoner, bis, DIK-forum* och *Biblioteksbladet*.

Boman, Ellinore & Josefsson, Petra (2004). *Folkbiblioteken och informationsuppgiften: fyra biblioteksorganisationers syn på folkbibliotek, folkbibliotekens bestånd samt deras roll i sambället*. Borås: Högskolan i Borås/Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap (BHS). D-uppsats. Behandlar Bibliotek i Samhälle (BiS), IFLA/FAIFE, Svensk Biblioteks-förening och Bibliotekarieförbundet BF.

Forsslund, Anders (2005). *Digital eller mänsklig service åt användare av folkbibliotek?: en diskursanalys av artiklar ur fyra svenska bibliotekstidskrifter 2003–2004*. Borås: Högskolan i Borås/Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap (BHS). D-uppsats.

Gustavsson, Jan (2003). *Trettiofem år i vänsterfil: register över artiklarna i tidskriften bis 1969–2003* (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.foreningenbis.org/Word/bisreg6903.doc> BiS/Tidskriften bis/Artikelregister 1969–2003. (2009-05-10).

Hedemark, Åse (2009). *Det föreställda folkbiblioteket: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970–2006*. (Elektronisk). Diss. Uppsala: Uppsala univ. Institutionen för ABM, 2009. Tillgänglig: <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:209085> Uppsala universitet/Publikationer. (2009-05-10).

Larson, Ulf (1995). Finns det bibliotek i Sydafrika? : glimtar från en vår i höstas. *Biblioteksbladet*. H. 3, ss. 84–87.

Leino, Taru, Lundmark, Elin (2006). *”Arbetet handlar faktiskt om mer än att bara stämpla ut böcker och vara trevlig”: arbetsuppgifter på svenska folkbibliotek 1990–2000 ur ett kritiskt diskursanalytiskt perspektiv*. Borås: Högskolan i Borås/Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap (BHS). D-uppsats. Genomgång av artiklar ur *Biblioteksbladet*, *DIK-Forum* och *bis*.

Ljungberg, Anders (1969). BIS och bibliotekens samhällsroll. *Hallands-Posten*, 2 oktober.

Månsson, Karin (1989). Ta kulturen på allvar. *Arbetsbladet*, 16 januari. Recension av Gävlegruppens bisnummer.

Polvall, Tomas (1990). Arbetarlitteratur. *Kristianstads-Bladet*, 8 september. Om bis nr 103.

Ristarp, Jan (1971). BiS. Bibliotek i Samhälle : an interview with Helena Sandblad. *Scandinavian Public Library Quarterly*. Vol. 4:3/4, ss. 171–175.

Ristarp, Jan & Andersson, Lars G. (2001). BiS – det socialistiska alternativet. I Ristarp, Jan & Andersson, Lars G. *Mitt i byn*. Lund. Ss. 161–164.

Sjödell, Erik (2000). *Debatten om biblioteks datoriseringen: tendenser i Biblioteksbladet, Bis och DIK-forum 1970–1999*. Borås: Högskolan i Borås/Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap (BHS). D-uppsats.

Steinsaphir, Marianne (1999). Radikal biblioteks-förening fyller 30 år. *Biblioteksbladet*. H. 10, ss. 22–23. Intervju med Lena Lundgren.

Strandqvist, Olle (2007). *Folkbiblioteket och marknaden: en diskursanalys av ideologiska konflikter i diskussionen om marknadsanpassning av folkbibliotek*. Lund. (BIVILs skriftserie 2007:22). Genomgång av bis, BBL, *Ikoner*.

Wettmark, Lennart (1994). Biblioteken frigör sig från apartheidtiden. *Bibliotek* 70. H. 20, s. 590.

Wettmark, Lennart (2002). BiS : the forming and development of a left wing library society in Sweden. *Svensk biblioteksforskning*. H. 3, ss. 169–175.

Wettmark, Lennart (1998a). Svensk-Sydafrikansk biblioteks-fremstöd. *Bibliotekspressen*. H. 7, s. 214.

Wettmark, Lennart (1998b). Vänsterradikala bibliotekariefronten. *Bibliotekspressen*. H. 16, s. 511.

Åkerlind, Johan (2008). *Vad sägs om kvalitet?: olika synsätt på litterär kvalitet i två bibliotekstidskrifter*. Borås: Högskolan i Borås/Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats, 2008:117).

Artikelförfattarna

SONJA ANDERSSON

Född 1941

Fil. mag. i humanistiska ämnen. Biblioteksskolan i Solna 1969–1970. Arbetat som gymnasiebibliotekarie vid Tingvallagymnasiet i Karlstad från 1970 till pensioneringen 2006. Varit (är) verksam i kvinnorörelsen och miljörörelsen.

GUNNEL ATLESTAM

Född 1949

Fil.kand. i samhälls- och beteendevetenskapliga ämnen. Utbildad journalist. Har under 90-talet arbetat som personaltidningsredaktör på Renova AB. Har varit medredaktör på tidningen *Vi Män* (Svenska Kvinnors Vänsterförbund) och givit ut boken *Arbete, Bröd, Frihet*. (1996.) Är nu frilans och arbetar främst med miljö- och allmänna samhällsfrågor.

INGRID ATLESTAM

Född 1944

Fil.mag i matematik och filosofi. Biblioteksskolan i Solna 1969–1970. Har arbetat inom Göteborgs bibliotekssystem 1970–2009, större delen av tiden som chef, först i Gamlestaden och därefter i Kortedala. Har skrivit Göteborgs folkbiblioteks historia, *Fullbok* (1997) och medverkat i en del andra böcker. Har skrivit många artiklar om folkbibliotek (ofta i bis, förstås) och en del annat mer eller mindre vänstervridet.

BERITH BACKLUND

Född 1951

Fil.kand. Bibliotekarieexamen 1977. Har arbetat på flera folkbibliotek, bl.a. 16 år på Göteborgs stadsbibliotek. Sedan 1999 bibliotekarie på Kvinnohistoriska samlingarna, Göteborgs universitetsbibliotek.

AUD AASE BANG

Född 1930

Läste konsthistoria vid universiteten i Oslo och Berlin. Fil. kand. i engelska och folklivsforskning, Lunds universitet. BHS 1974–1976. Arbetade

som filialföreståndare i Skellefteå. Bibliotekschef i Forshaga, Värmland, 1979–1988. Ordförande i SKV (Svenska Kvinnors Vänsterförbund) i många år, sitter fortfarande i styrelsen. Mest engagerad i s.k. kvinnofrågor, nationellt och internationellt. Utnämndes till Årets feminist i Karlstad 2009.

OLAF BERGGREN

Född 1936

Biblioteksskolan i Solna 1969–1970. Se vidare Ulf Larssons artikel: Olaf Privileggio Berggren.

MAUD EKMAN

Född 1946

Fil. mag. BHS 1973. Började som bibliotekschef i Nora, men har arbetat i Eskilstuna sedan 1974. Från 1983 ansvarig för den flerspråkiga biblioteksservicen. Senare även för program- och utställningsverksamhet. Aktiv i SAB:s kommitté för mångkulturell verksamhet på 90-talet. Politiskt aktiv i kommunalpolitiken för Vänsterpartiet, med inriktning på sociala frågor, miljöfrågor och stadsbyggnad. Odlar på kolonilotten när tiden finns.

BIBI ERIKSSON

Född 1944

Fil kand. Biblioteksskolan i Solna 1969–1970. Skolbibliotekarie i Nybro 1970–72. Sjukhusbibliotekarie i Helsingborg 1972–1974. Chef för mediateket vid lärarutbildningen i Malmö 1974–2003. Projektledare vid Regionalt utvecklingscentrum vid lärarutbildningen i Malmö. Ansvarig för fristående kurser Skolbibliotek I, II och III vid Malmö högskola. Publicerat: *Lärarstuderandes läsvanor – Hur mycket och vad läser blivande lärare?* (2003), *Nycklar till läroriket: texter om lärande, läsande och bibliotek* (1997)

BIRGITTA FORSMAN

Född 1943

Biblioteksskolan i Solna 1968–1969. Bibliotekarie först vid Göteborgs stadsbibliotek och därefter bibliotekschef på Mölndals stadsbibliotek från 1973 och större delen av 70-talet. Har disputerat i vetenskapsteori, docent i forskningsetik vid Lunds universitet. Har publicerat artiklar, skrifter och böcker. Den senaste boken, *Arvet från Darwin: Religion, människa, moral* utkom våren 2009.

SARA FÄLTSKOG ELDROS

Född 1978

Fil. mag. i Biblioteks- och informationsvetenskap, examen från Biblioteks- och Informationsvetenskapliga Institutionen i Lund (BIVIL) 2004.

Arbetar som ungdoms- och IT-bibliotekarie vid Biblioteken i Botkyrka sedan 2004. Är ansvarig för Svensk Biblioteksförerings Nätverk för jämställdhet på bibliotek, som förespråkar en ökad medvetenhet om genus, könsroller och jämställdhet bland landets bibliotekspersonal.

ÅSE HEDEMARK

Född 1973

Magisterexamen vid BHS i Borås 2002. Adjunkt i Biblioteks- och Informationsvetenskap vid BHS 2002–2004. Disputation vid institutionen för ABM, Uppsala Universitet i maj 2009. Avhandlingen heter *Det föreställda biblioteket. En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970–2006*. Är verksam vid institutionen för ABM i Uppsala.

MAUD HELL

Född 1945

Universitetsstudier i Lund. BHS. Bibliotekarie först på Rosengårdsfilialen i Malmö, sedan 1983 i Lund på stadsdelsbibliotek och skolbibliotek. Nu anställd på Skolbibliotekscentralen och Barn & Unga på Stadsbiblioteket. F.d. ordförande i Skolbibliotek Syd. Har skrivit *Utveckla skolbiblioteket!* (2008). Aktiv i BiS lokalgrupp och Bokcaféet i Lund sedan 70-talet. Deltog i BiS skolbiblioteksprojekt i Sydafrika. Återvändande för uppföljning av projektet under studier i Communication for development 2005.

NICK JONES

Född 1975

Har läst idé- och religionshistoria vid Middlesex University. Biblioteks- och informationsvetenskap i Uppsala. Bibliotekarie i Alby, Botkyrka, 2000–2004. Därefter enhetschef vid Vårby bibliotek i Huddinge och från 2007 enhetschef vid Bibliotek Forum Nacka. Fritiden upptas numer mest av nya papparollen. Läser mycket, helst skönlitteratur och samhällsforskning. Stort filmintresse, gör egna dokumentärer.

AL KAGAN

Born in 1948

B.A. in Political Science, Boston University 1970. M.A. in International Relations, San Francisco State University 1972. M.L.S., Indiana University 1982. Government Publications and Reference Librarian, University of Connecticut. 1984–1992, African Studies. Bibliographer and Professor of Library Administration, University of Illinois at Urbana-Champaign 1992 to present. ALA Council, elected to represent the Social Responsibilities Round Table 1999–2009. IFLA Social Responsibilities Discussion Group Convener 1997–2003. I am interested in the political role and context of libraries in society, and how librarians can foster human rights and a more just world.

JENNI KARLSSON

Born 1954

Higher Diploma in Education (Natal) in 1976. Master of Information Studies (Natal) in 1994. PhD (London) in 2003. Researcher of education and school library policies 1992–2004. Joined University of KwaZulu-Natal in 2005 to teach educational research. Currently member of an international research team looking at gender equity and global policy reduction initiatives in the education sector. Collector of local art and craft, and an indigenous gardening enthusiast.

KALLE LAAJALA

Född 1978

Studier i biblioteks- och informationsvetenskap i Uppsala 2001–2003, även etnologi och idéhistoria. Arbetar på Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek sedan 2003, verksam som IT-bibliotekarie och webbansvarig. Läser gärna arbetarlitteratur, kartor och science fiction. Stort foto- och musikintresse.

ULF LARSON

Född 1942

Kulturarbetarlinjen i Umeå, BHS 1982–1984. Har kört bokbussar här och där. Arbetat som skolbibliotekarie, på arbetsplats- och fängelsebibliotek och kommundelsbibliotek, bl.a. i Borås. Kulturansvarig. Numera pensionär som gärna hugger ved. Palestinavän.

SARA LINDWALL

Född 1952

Började som kontorist på Stockholms stadsbibliotek under gymnasietiden. BHS 1981–1983. Skolbibliotekarie i Sundbyberg på olika skolor sedan 1983, numera på Rissneskolan. Är mycket engagerad i skolbiblioteksfrågor, skriver ofta inlägg på Skolbib. Medlem i BiS sedan 1978 – lite lagom aktiv.

LENA LUNDGREN

Född 1946

Fil kand. Biblioteksskolan i Solna 1969–1970. Magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap 1997. Bibliotekarie i Kallinge och Karlskrona 1970–1978. Barnbibliotekarie i Vallentuna 1978–1990. Utvecklingsledare vid Regionbibliotek Stockholm sedan 1990. Har bl.a. publicerat *Barn, bibliotek, datorer* (1994), *Barn frågor – kan biblioteket svara?* (2003), *Språk som rikedom – en möjlighet för Fisksätra – en utmaning för Nacka kommun* (2008). Deltog i BiS Sydafrikaprojekt. Under 20 år kommunalpolitiskt aktiv i Vallentuna för Vänsterpartiet.

MAJKEN MAGNUSSON

Född 1945

Fil.kand. i humanistiska ämnen. Biblioteksskolan i Solna 1969–1970. Arbetade från 1970 som bibliotekarie vid Arvika bibliotek med uppsökande verksamhet och på sjukhusbiblioteket. Från 1974 i huvudsak arbete som barnbibliotekarie. Biblioteks/kulturchef i Arvika från 1980-talets början till och med 2006. Sysslar nu med lokalhistoria och museiverksamhet.

MATS MYRSTENER

Född 1954

Fil.lic. i litteraturvetenskap/litteratursociologi och doktorand vid Uppsala Universitet. Bibliotekarie vid Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek sedan 1996. BiS-medlem sedan 1984. Publicerat bl.a. *De första folkbiblioteken i Stockholm*, 2008 och *Stockholms stadsbibliotek*, 2007) samt artiklar (inte minst i bis) om biblioteksforskning, bibliotekshistoria m.m. Sjunger gärna i kör på fritiden.

EVA NÄSLUND

Född 1945

Fil.kand. i humanistiska ämnen. Bibliotekarieexamen 1974. Styrelsemedlem i SAB:s specialgrupp för uppsökande verksamhet på 80-talet och dess ordförande under en period. Bibliotekarie vid Arvika bibliotek. Projektarbete för Gävleborgs länsbibliotek och Ljusdals kommun.

KERSTIN RYDSJÖ

Född 1943.

Fil.kand. Biblioteksskolan i Solna 1969–1970. Barnbibliotekarie i Nybro 1970–1972 och på Rosengård, Malmö 1973–1976. Gymnasiebibliotekarie och barnbibliotekarie i Skellefteå 1972–1982. Barnbibliotekarie och samordnande skolbibliotekarie i Borås 1982–1993. Adjunkt vid Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap på BHS sedan 1993.

JAN RISTARP

Född 1935

Fil.kand. Bibliotekarieexamen 1962. Har tjänstgjort på Malmö stadsbibliotek, Statens Kulturråd och Stockholms stadsbibliotek. Har också arbetat inom IFLA (FAIFE) och som chef för Handelsflottans kultur- och fritidsråd. För närvarande ordförande i Författarförbundets Biblioteksråd. Är litterär översättare (med särskild inriktning på Afrika). "Bibliotekets roll som kraft i samhällsbygget har för mig alltid framstått som det viktigaste i bibliotekarieyrket."

TONI SAMEK

Born 1964

Honours Bachelor Arts 1986 (University of Toronto). Masters of Library and Information Studies 1991 (Dalhousie University). PhD 1998 (University of Wisconsin-Madison). Connected to her role as Professor at the school of Library and Information (Faculty of Education, University of Alberta) presently trying to make a positive contribution to global citizenship education, community engagement, building sustainable campuses and realizing progressive approaches to ethical internationalization of higher education.

TOMMY SUNDIN

Född 1944

Biblioteksskolan i Solna 1971–1972. Mångsysslande bibliotekarie vid Stifts- och landsbiblioteket i Västerås 1972–1975. Skellefteå Folkbibliotek 1975–1979. Drev projektet "Folkbibliotekens roll i samhällsinformationen" (Ds Kn 1978:6) för dåvarande Byråkratiutredningen. Vikarierade vid BHS i Borås vårterminen 1979. Sedan 1979 bibliotekarie vid Umeå Stadsbibliotek med inköp som huvudsyssla. Frilansar som litteraturkritiker huvudsakligen för Västerbottens-Kuriren.

BARBRÖ THOMAS

Född 1942

BHS 1973. Arbetade på Göteborgs stadsbibliotek. Till Halmstad som biträdande bibliotekschef och därefter länsbibliotekarie/kulturchef 1981–1984. Avdelningschef för Litteratur och bibliotek på Statens Kulturråd 1984–2000. Biblioteksråd på KB 2000–2008. Har haft en lång rad styrelseuppdrag, bl.a. i SFF (Svenska Folkbibliotekarieförbundet) 1973–1980, SAB:s sektion 1, Forskningsrådsnämnden och i IFLA:s Section for Public Libraries. Intressen: Kultur och natur.

ELLEN WETTMARK

Född 1977

Fil. kand. i estetik, Internationella curatorsutbildningen. Har arbetat vid NIFCA – Nordic Institute for Contemporary art (Helsingfors). Kulturkontakt Nord/Nordiska ministerrådet (Oslo/Helsingfors). Arbetar nu som handläggare på Statens Kulturråd. Intressen: Samtidskonst och annan kultur, kulturpolitik.

FRIDA WETTMARK

Född 1974

Studerat sociologi, psykologi och pedagogik. Examen på PAO-programmet (Personal, Arbete och Organisation). Arbetar för närvarande som verksamhetskoordinator på Försvarshögskolan i Stockholm. Intresserad av det mesta inom kultursektorn.

LENNART WETTMARK

Född 1945

Fil.mag. BHS 1972–1974. Från 1974 bibliotekarie vid vårdutbildningarna i Karlstad, från 1994 på Sundstagymnasiet. Medlem i BiS sedan 1972. Redaktör för tidskriften bis. Aktiv i Karlstad bokcafé och Folkteatern Järnet. Morfar.

MAJA WETTMARK

Född 1980

Bibliotekarieutbildning på Högskolan i Oslo, även fotoskola och latinstudier. Biblioteksassistent på Enskilda Gymnasiet i Stockholm. Gjorde ett av de tre utbildningsåren i Oslo som utbytesstudent i Barcelona. Arbetar för närvarande som mediearkivarie i Radioarkivet, Norsk Rikskringkasting i Oslo.

LINA YDREFELT

född 1978

Fil. mag. i Biblioteks- och informationsvetenskap. Fil. kand. i sociologi. För närvarande arbetssökande och projektanställd. Bloggare, krönikör och föreläsare. Långt politiskt engagemang i feminism och miljöfrågor. Arbetar nu aktivt med frågor om ungas nätkulturer.

Program för föreningen Bibliotek i Samhälle

Reviderat och antaget på BiS årsmöte i Borås 13 mars 2009

FÖRENINGEN BIBLIOTEK I SAMHÄLLE (BiS) vill på socialistisk grund – men partipolitiskt obunden – verka för ett demokratiskt samhälle och ett biblioteksväsen till för alla. För BiS representerar socialismen idén om mänsklig frigörelse och utveckling, baserad på jämlik fördelning av materiella, sociala och kulturella tillgångar. BiS vill genom kampen för ett progressivt biblioteksväsen motverka klyftor och orättvisor nationellt och internationellt.

Föreningen BiS skall genom tidskriften bis och i andra sammanhang initiera och delta i biblioteks-, kultur- och samhällsdebatten. Föreningen skall genom mötesverksamhet, sin webbplats och på andra digitala arenor, utveckla och fördjupa biblioteksfrågorna ideologiskt och kunskapsmässigt.

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE

De senaste decennierna har informations- och kommunikationstekniken (IKT) förändrat förutsättningarna och villkoren för hur information produceras, förmedlas och tillgängliggörs. IKT ger ökad tillgång till information, men medför också risk för vidgade informations- och kunskapsklyftor. Globalisering och en större kulturell mångfald innebär stora möjligheter till dynamiskt och berikande kulturutbyte – men också mer makt till växande mediamonopol och därav följande risk för likriktning.

Här har biblioteken en roll som plats för det alternativa, ickekommersiella, den långa svansen, de många subkulturerna.

Överstatliga tendenser i EU utgör ett latent hot mot den skandinaviska modellen genom att kräva avregleringar, nya copyrighttillämpningar och att biblioteksverksamhet definieras i marknadens termer, inte kulturpolitikens.

BiS anser att biblioteken har en samhällsbärande roll – ett public service-uppdrag i yttrandefrihetens och mångfaldens tjänst. Biblioteken skall ge människor möjligheter att skaffa sig kunskap och information om exempelvis samhälleliga, ekonomiska, tekniska och naturvetenskapliga sammanhang för att kunna använda de demokratiska fri- och rättigheterna på ett kreativt och solidariskt sätt.

Bibliotekens uppgift är att försvara och utveckla det demokratiska samhället. Bibliotekets utbud, öppettider och lokalens och de digitala arenornas

utformning skall erbjuda upplevelser i olika former, ge uttrycksmöjligheter och skapa förutsättningar för engagemang.

Trots ljud- och bildmediers ökade roll är den språkliga förståelsen grunden för vidareförmedling av kunskap och kultur. Under överskådlig framtid kommer vår kultur och demokrati att bygga på det skrivna ordet. Förmågan att kunna tillgodogöra sig en text, och att själv kunna uttrycka sig i tal och skrift är avgörande för individers och grupperns möjlighet att delta i samhällslivet.

Bibliotekets utökade uppdrag i ett samhälle med många språk och nya mediaformer förutsätter större resurser för att undvika kvalitetssänkning och avgiftsfinansiering.

BIS VILL DÄRFÖR ARBETA FÖR:

- en bibliotekslag och en samlad nationell bibliotekspolitik som också tar hänsyn till kvalitet och som garanterar en jämlik biblioteksstandard för alla medborgare
- att behålla och utveckla kvaliteten i offentligt drivna bibliotek genom att biblioteksväsendet tillförs mer resurser för sitt vidgade uppdrag
- att det skrivna ordet, oberoende av lagringsform, är bibliotekets primära uppdrag
- att bibliotekslagen ska skärpas och fastslå folkbibliotekets public-serviceuppdrag

FRI OCH JÄMLIK TILLGÅNG TILL BIBLIOTEK

BiS arbetar för en fri och jämlik tillgång till informations- och kunskapskällor. Ett led i detta är att biblioteken ges möjligheter och uppdraget att arbeta kvalitetsmedvetet och folkbildande och utgöra ett alternativ till det kommersiella utbudet. En förutsättning för det är att biblioteken fortsätter att drivas i offentlig regi och kan vidmakthålla och vidareutveckla sitt väl fungerande nätverk av samverkande bibliotek.

Bibliotekens medieurval ska ge möjlighet till livslångt lärande och vara en del i folkbildningen. Folk- och skolbibliotekens uppgift är här att överbrygga de informations- och kunskapsklyftor som finns på grund av sociala, kulturella, utbildningsmässiga och ekonomiska klasskillnader.

BIS VILL DÄRFÖR ARBETA FÖR

- att bibliotekslagen revideras så att gratisprincipen innefattar även datoranvändningen på biblioteken
- att avgifternas roll på biblioteken granskas och diskuteras
- att biblioteken tillhandahåller ett kvalitetsurval av skönlitteratur, facklitteratur, tidskrifter, digitalt lagrade medier och e-medier på så många som möjligt av de språk som talas i landet
- en ökad satsning på lärcenter, skolbibliotek, biblioteksservice i glesbygd och förorter samt uppsökande arbete på arbetsplatser, institutioner, m.m.

- att barn prioriteras, barns perspektiv beaktas, barn ges möjlighet att utveckla sitt språk och sin läsning och att barns behov av böcker och andra medier tillgodoses genom tillgång till bibliotek i närmiljön

BIBLIOTEK I DIALOG

Alla skall ha möjlighet att bevara och vidareutveckla sin personliga, kulturella och medborgerliga identitet inom det demokratiska samhällets ramar. Bibliotekets uppdrag är att fungera utjämnande och komma alla samhällsgrupper till del, inte bara redan motiverade grupper och individer. Bibliotekens arbete skall bidra till jämställdhet och integration.

Biblioteksanvändarna skall vara i centrum för bibliotekens verksamhet, d.v.s. biblioteken skall i dialog med användare utveckla bibliotekens utbud av media och aktiviteter. BiS arbetar för ett bibliotek som är en mötesplats i tid och rum för tankar, upplevelser och kulturyttringar.

BIS VILL DÄRFÖR ARBETA FÖR

- ett ökat brukarperspektiv, exempelvis genom omvärldsanalyser som tydliggör de behov som finns i lokalsamhället.
- att biblioteket ska präglas av och utvecklas genom en ständig dialog med såväl brukarna som de politiska uppdragsgivarna.
- att biblioteket ska ta tillvara och vidareutveckla sin funktion som en aktiv neutral arena för dialog mellan medborgare och makthavare.
- att bibliotek ges förutsättningar att arbeta pedagogiskt för att utbilda och orientera användare i ett brett utbud av kunskapskällor
- att sekretesslagen revideras så att samma sekretessregler gäller för användning av bibliotekets datorer som för medielån

